

**ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА
ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ
НАН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ**

**АНАТОЛІЙ КОЛОДНИЙ
ЛЮДМИЛА ФИЛИПОВИЧ**

ЦЕРКВА ІСУСА ХРИСТА СВЯТИХ ОСТАННІХ ДНІВ В ЇЇ ІСТОРІЇ І СЬОГОДЕННІ

МОНОГРАФІЯ

КИЇВ – ІНТЕРСЕРВІС – 2020

УДК 279.16
К61

**КОЛОДНИЙ Анатолій Миколайович,
ФИЛИПОВИЧ Людмила Олександрівна.**

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів в її історії і сьогоденні. Монографія – Київ: Інтерсервіс, 2020. – 246 с.

Монографія, яка присвячується 20-літтю Міжнародного центру вивчення права і релігії Школи права ім. Д.Р.Кларка при Університеті Брігама Янга (США), написана загалом до 200-річчя Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів у світі та 30-річчя її заснування в Україні. Тут розкриваються особливості історії, віровчення, обрядової практики та організаційної структури однієї із найбільш динамічних конфесій сучасності. Окремо розглядаються питання появи і поширення мормонізму й Церкви ІХСОД на теренах України.

Рекомендовано до друку Відділенням релігієзнавства (протокол №5 від 8 вересня 2020 р.).

Рецензенти:

докт. філософ. наук **В.ТИТАРЕНКО**

докт. філософ. наук **Л. ВИГОВСЬКИЙ**

ISBN 978-966-999-050-1

© Колодний А.М., Филипович Л.О.
© Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ
© Українська Асоціація релігієзнавців

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ І. СТАНОВЛЕННЯ ЦЕРКВИ ІСУСА ХРИСТА СВЯТИХ ОСТАННІХ ДНІВ	7
1.1. НАЗВА ЦЕРКВИ	7
1.2. ЦЕРКВА ІСУСА ХРИСТА СОД –ХРИСТИЯНСЬКА КОНФЕСІЯ.....	13
1.3. ДЖОЗЕФ СМІТ – БУДІВНИЧИЙ ЦЕРКВИ	25
1.4. БРІГАМ ЯНГ – МОЙСЕЙ ЦЕРКВИ ІХСОД	37
РОЗДІЛ ІІ. ВІРОПОВЧАЛЬНІ ОСНОВИ МОРМОНІЗМУ	47
2.1. Священні книги Церкви мормонів.....	47
2.2. Основи віровчення Церкви ІХСОД	61
2.3. Уложення віри Джозефа Сміта	71
2.4. Віра в Друге Пришестя	79
2.5. Життя в потойбіччі.....	84
РОЗДІЛ ІІІ. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА І ОБРЯДИ ЦЕРКВИ ІХСОД.....	94
3.1. Організаційні основи діяльності Церкви	94
3.2. Обрядова практика Церкви.....	111
3.3. Храм в житті мормонів.....	119
РОЗДІЛ ІV. КОНФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКВИ ІХСОД	131
4.1. Місія Церкви Ісуса Христа СОД.....	131
4.2. Молодь – сім’я – здоров’я	136
4.3. Освіта – справа Церкви	152
4.4. Місіонерська діяльність.....	154

РОЗДІЛ V. ЦЕРКВА ІСУСА ХРИСТА СВЯТИХ ОСТАННІХ ДНІВ І СОЦІУМ	163
5.1. ОБСТОЮВАННЯ СВОБОДИ ВІРОСПОВІДАНЬ І МІЖКОНФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ	163
5.2. СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ ЦЕРКВИ ІХСОД	179
5.3 БЛАГОДІЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКВИ ІХСОД.....	187
5.4 ЦЕРКВА ІХСОД ЯК НОВА КОНФЕСІЯ	199
РОЗДІЛ VI. ЦЕРКВА ІСУСА ХРИСТА СОД В УКРАЇНІ	213
6.1. ПЕРЕДІСТОРІЯ ПОЯВИ МОРМОНІЗМА НА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРЕНАХ	213
6.2. СТАНОВЛЕННЯ ЦЕРКВИ ІХСОД В УКРАЇНІ.....	219
6.3 ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ЦЕРКВИ ІХСОД ЯК НОВОЇ ДЛЯ УКРАЇНИ КОНФЕСІЇ.....	227
6.4. ПОШИРЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКВИ В СЬОГОДЕННІЙ УКРАЇНІ.....	230
ПІСЛЯСЛОВО	235
ЛІТЕРАТУРА ПРО ЦЕРКВУ ІСУСА ХРИСТА СОД.....	236
КОРОТКИЙ СЛОВНИК КОНФЕСІЙНИХ ПОНЯТЬ	240

ВСТУП

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів (ЦІХСОД) є однією із найбільш динамічних Церков сучасного християнського світу. Згідно з її вченням, вона з'явилася як засіб відновлення первісної Церкви Ісуса Христа. Саме відновлення, а не реформації, на чому наполягає відомий американський дослідник відновленської традиції професор Говард Біддулф. В своїй недавній книзі автор розрізняє Реформацію і Реставрацію, аналізуючи чотири американські моделі християнського відновлення через пошук «Первісної Церкви». (Г.Біддулф. *Відновлення стародавньої християнської Церкви: чотири американські концепції*. – Київ: Інтерсервіс, 2017. – с.5).

Великі американські пробудження – І-ше кінця XVII і II-ге початку XIX століть – показали масштабність духовного відродження в Америці, де віруючі християни намагалися повернути первісне християнство, а не реформувати католицизм чи православ'я. Серед християн-реставраторів особливе місце належить спільноті, яка проголосила себе «відновленою церквою» під проводом пророків останнього розподілу часів, зокрема Джозефа Сміта.

Свого часу російський письменник Лев Толстой відзначав: «Якщо люди успадкують вчення цієї Церкви, то ніщо не зможе зупинити її прогрес – він буде безмежним. Якщо мормонізм зможе проіснувати, не змінюючись, доки досягне третього чи четвертого покоління, то йому визначено стати найбільшою силою із всіх відомих світові». Прогнози Л. Толстого виявилися небезпідставними. Церква, за майже 200 років свого існування, вже ввійшла у восьме покоління Святих. Сповнилася обіцянка Президента Гордона

Б. Хінклі мати на рубіж тисячоліть сотню храмів Церкви у всьому світі (їх нині вже 167 діючих і 8 таких, які будують) й перевищення за кордонами США тієї кількості послідовників Церкви, яка є в матірній країні мормонізму.

ЦІХСОД має великий успіх в своєму поширенні: її приходи та філії нині є в понад 200 країнах світу. Добрим показником поширення Церкви є будівництво її Домів зборів. На 2019 рік їх вже було 8254 поза межами США, що свідчить про зростання їх на 10% лише протягом останнього п'ятиріччя. У самих США діє 14160 Домів зборів. Тут кількість їх зросла за той час на 9,8%.

Готуючись до святкування свого 30-ліття в Україні, ЦІХСОД запланувала різноманітні заходи як всередині Церкви, так і в українському суспільстві. Складовою цих заходів є і видання цієї книги. В її основу покладено дослідження професора Анатолія Колодного, здійснене 15 років тому. Представлений текст істотно допрацьований ним разом із професором Людмилою Филипович. Окремі частини написані заново, оновлено фактичний матеріал, поглиблено і збагачено розділи про віровчення Церкви, її обряди. Ця книга, сподіваємось, посяде своє місце в науковому осягненні історії Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів, її віровчення, обрядів та організації, її багатоманітної діяльності і різносторонньої присутності в сучасному світі загалом, в житті конкретної особистості її вірянина.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

СТАНОВЛЕННЯ ЦЕРКВИ ІСУСА ХРИСТА

СВЯТИХ ОСТАННІХ ДНІВ

1.1. НАЗВА ЦЕРКВИ

Церкву засновано в квітні 1830 року у місті Фейетті (штат Нью-Йорк) пророком Джозефом Смітом. В ці дні вона нараховувала всього шість осіб. З 1830 по 1838 рік вона називалася або «Церква Святих останніх днів», або «Церква Христа». Нинішню офіційну назву одержала у квітні 1838 року через одкровення: «Бо так буде Мою Церкву названо в останні дні, а саме: Церква Ісуса Христа Святих останніх днів» (*Учення і Завіти. 115:4*). Кожне слово в цій офіційній назві Церкви – значиме.

Словосполучення «Церква Ісуса Христа» фіксує те, що Ісус Христос стоїть на чолі Церкви і що Євангелія слугують її фундаментальною основою, а відтак Церква є християнською, хоч це подеколи й заперечується її опонентами з інших християнських конфесій. Мормони вважають, що своєю конфесією вони відновлюють повноту Євангелія Ісуса Христа, втрачену після смерті першопокликаних апостолів. В «Книзі Мормона» звучить заклик «Прийдіть до Христа!» (*Мороній 10:32*). Свою квітневу Генеральну конференцію 2020 року Церква присвятила темі служіння Ісусу Христу. Її гаслом-закликом стало «Слухайтеся Його!» (*Ліягона. – 2020. – Травень*). Президент Рассел М. Нельсон наголосив, що саме Ісус Христос «знає і розуміє наші глибокі страждання. Він благословляв наші зусилля і відданість вашим близьким, якщо не в цьому житті, то в

наступному.... Я свідчу, що Ісус Христос є Спасителем світу. Він – Викупитель. Він живий».

З метою заперечити те, що Церква ІХСОД є християнською, один священик задав питання Президенту Гордону Хінклі: «Я оглянув увесь ваш храм, на вході до якого написано ім'я Ісуса Христа, але ніде не побачив зображення хреста, який є символом християнства. Я звертав увагу на всі ваші будівлі повсюди і так само не бачив хреста. Чому це так, якщо, за вашими словами, ви вірите в Ісуса Христа?» Президент Хінклі відповів цьому священику так: «Не хочу ображати нікого, хто так само, як і я, сповідує християнство, але використовує зображення хреста на шпильях своїх церков, на вівтарях каплиць, хто носить його на ризі й друкує на книгах та в іншій літературі. Для нас хрест є символом померлого Христа, у той час як нашим покликанням є проголошення Живого Христа... Ісус Христос є ключовою фігурою нашої віри. Ми поклоняємося йому як Господу і Спасителю». В іншому своєму інтерв'ю Президент Хінклі зауважив: «А якби Ісуса повісили, то що тоді слід було б вшановувати петлю й молитися на неї?»

Термін «Святі» співзвучний також із Новим Завітом, де він вживається для назви членів Церкви, які вступають в завіт з Богом через хрищення (*див.: Дії 9:13, 32,41; Рим. 1:7*), а не тих «святих», яких вшановують католицька чи православна церкви у статусі якихось обраних осіб. Засвідчуючи те, що віра в Ісуса Христа є наріжним каменем їх віросповідання, віряни ЦІХСОД вважають, що саме завдяки цьому всі вони є святими, бо ж так називали всіх послідовників вчення Христа у ранньому християнстві.

Термін «Останні Дні» відображає те, що істинне вчення Ісуса Христа не вдалося зберегти після вознесіння його на Небеса у всій його чистоті, що воно було спотворене різними конфесіями, які, проголошуючи себе християнськими, навіть в назві своїй не згадують Ісуса Христа. Якщо католики своєю назвою прагнуть засвідчити свою вселенськість, то православні – єдиноістинність у християн-

ській вірі, нібито в Церкві Євангелія був тривалий час «великого відступництва». З появою мормонізму Церква була відновлена в останню еру історії людства перед другим приходом Спасителя і не є тотожною тій Церкві, яка існувала в дні земного служіння Ісуса в Палестині, бо ж має на меті її відновлення.

Що стосується слова «Останні», то воно в українській мові (а відтак і в назві конфесії) звучить дещо есхатологічно, бо ж нібито наголошує на тому, що кінець світу ось-ось наступить. Але, вживши у назві Церкви англійське слово *latter*, Пророк скоріше мав на оці інший зміст цього слова – *пізніший, другий, навіть нинішній*. Тому в особі вірян ЦІХСОД ми маємо послідовників вчення Ісуса Христа не кінцевих, а нинішніх днів.

Подеколи Церкву називають ще мормонською, оскільки її послідовники вірять у «Книгу Мормона». Цю книгу Дж. Сміт назвав «ключовим каменем нашої релігії». Він наголошував: «Людина буде ближчою до Бога, твердо дотримуючись її заповідей, ніж будь-якої іншої книги». Саме в цій книзі, знайдений Дж. Смітом у вересні 1827 року у кам'яній схованці на пагорбі Кумора, подається доктринальна основа Церкви. Якщо в Біблії, яку віряни Церкви приймають повністю як святиню, говориться про спілкування Бога з нащадками Якова на Близньому Сході, то в «Книзі Мормона» подається запис спілкування Бога з групою нащадків Ізраїлю, яких він привів з Єрусалима в Західну півкулю десь за 600 років до нашої ери і де вони прожили до 421 року від народження Христа. Запис цей, згідно з переказами, здійснив пророк за ім'ям Мормона, вигравіювавши його на золотих пластинах, і передав їх своєму сину Моронію для схову. Хоч у згубній війні всі ті, хто вірив в Ісуса Христа у Новому Світі, загинули, але золоті пластини із здійсненими Мормоном записами спілкування Бога з нащадками Ізраїлю, які оселилися на теренах Західної півкулі, саме завдяки Моронію збереглися й одержали назву «Книги Мормона». Знайшовши їх за

вказівкою Моронія, Джозеф Сміт разом із шкільним вчителем Олівером Каудері (про це більш докладно йтиметься нижче) переклав тексти англійською мовою й оприлюднив під назвою «Книга Мормона» 190 років тому – у березні 1830 року. Основні завдання книги сформульовані на її титульній сторінці: показати залишку дому Ізраїлевого, які великі справи здійснив Господь для їх батьків, щоб вони могли пізнати заповіді Господа й переконати іудея та іновірця в тому, що Ісус є Христос – Вічний Бог, з’явлений для всіх народів. Центральною подією «Книги Мормона» є саме явлення воскреслого Христа праведним поселенцям Західної півкулі після свого вознесіння на Небо в Єрусалимі.

На початку 2020 року «Книга Мормона» відзначила свій 190-річний ювілей. На наш час видруковано вже її 150-мільйонний примірник. На сьогодні книгу перекладено вже понад 110 мовами народів світу. У форматі PDF вона доступна понад ста мовами.

Саме завдяки цій книзі члени Церкви отримують подеколи назву *мормони*, за якою нині більше відомі у світі, хоч вони сповідують як священну не тільки її, а й Біблію, інші священні книги. Є послідовниками вчення не Мормона, а Ісуса Христа. Віряни конфесії хоч і не ображаються, коли їх називають прізвиськом *мормони*, але наголошують, що вони належать не до якоїсь спільноти, заснованої лише на основі вчення Мормона, а до Церкви відродженого християнства, відродженої Церкви саме Ісуса Христа, що постанала в останні дні.

Старійшина Рассел М. Нельсон, звернувшись ще в 2012 році на конференції Церкви до назви **мормон**, зауважив, що то є прізвисько, а «не справжнє наше ім’я, хочширокому загалу послідовники її відомі як мормони. І ми це сприймаємо. Справжнє ім’я Церкви – Церква Ісуса Христа Святих останніх днів. Це є відновлена первісна Церква Ісуса Христа» (Ліягона. – 2012. – Листопад). Дещо опонуючи Расселу Нельсону, член Кворуму Дванадцятьох Апостолів Рас-

сел Баллард сказав: «Наших членів Церкви називають мормонами, тому що ми віримо в «Книгу Мормона», але в зручних випадках ми повинні використовувати повну назву нашої Церкви» (*Ліягона. – 2014. – Травень*).

Виступаючи в жовтні 2018 року на осінній сесії Генеральної Конференції Церкви вже в статусі її Президента із доповіддю «Правильна назва Церкви», Рассел М. Нельсон наголосив на недоречності таких скорочених назв Церкви як «Церква СОД», «Мормонська Церква», «Церква Мормона», «Церква Святих останніх днів», бо ж в цих назвах відсутнє ім'я Спасителя. «Вилучення Господнього імені з Господньої Церкви – це велика перемога Сатани, – наголосив Президент. – Коли ми видаляємо ім'я Спасителя, то тим самим ігноруємо все, що Ісус Христос зробив для нас... Усуваємо його ненавмисно із самого центру нашого життя». Рассел Нельсон наголошує на тому, що маємо називати його Церкву так, як назвав її Він.... Ми – учні не Мормона, ми – учні Господа... Ісус Христос наказав нам називати Його Церкву Його іменем, тому що це Його Церква. Сповнена Його сили». Президент Нельсон проти будь-яких скорочень у назві Церкви і визначенні належності до неї (*Ліягона. – 2018. – Листопад*).

Подекуди поширюється думка про непотрібність сучасній людині якоїсь церкви як «організованої релігії», щоб «бути хорошою людиною, бути духовним чи любити Ісуса Христа». Таке думання, із з'ясування мормонських богословів, є хибним з низки аргументів і насамперед: 1) Інститут Церкви встановив сам Ісус Христос. «Люди, які відкидають необхідність в організованій релігії, – наголошує перший радник Даллін Х.Оукс із Першого Президентства, – відкидають роботу Господаря, який встановив свою Церкву і покликав її служителів середніх часів й відновив їх в наші дні» (*Ліягона. – 2010. – Листопад і 2018. – Листопад*). 2) Лиш Церква як організація втілює в життя Євангелію і здійснює її обряди. Саме влада священства є необхідною і передається вона покладанням рук тих, хто нею володіє. 3) Церква допо-

магає вірянам ставати кращими людьми. Вона допомагає жити за Євангелією, стати подібними до Ісуса Христа, навчаючи його доктрині, даючи можливості для служіння й особистого зростання. 4) Церковна організація гарантує ту єдність, яка є важливою складовою плану Небесного Батька. Господь дав заповідь бути «єдиними: якщо ви не єдині, ви – не Мої» (*Учення і Завіти*. 38:27). 5) «Організована» – це не синонім чогось «зіпсованого», не вияв чогось негативного, а навпаки – певного порядку. З цього приводу Господь чітко заявив: «Ось Мій дім є домом порядку, а не домом безладу» (*Учення і Завіти*. 132:8).

Нині Церква ІХСОД виконує великий й історично значимий для неї проєкт *«Папери Джозефа Сміта»*. У закінченому вигляді це буде 30 томів, що міститимуть понад 2 тисячі документів. «Папери Джозефа Сміта» (як друкowana версія всіх оригінальних документів) є найповнішим зібранням віроповчального кодексу ЦІХСОД, зручний та легкий доступ до якого отримають усі зацікавлені. Така опублікована праця є важливою ще й тому, що, для прикладу, в раніше опублікованій книзі «Учення і Завіти» вміщено не повний обсяг «Книги Заповідей і Одкровень» та «Кертлендської Книги Одкровень», на основі рукописів яких вона укладалась у 1835 році. Проєкт важливий ще й тому, що сам Джозеф Сміт не припускав, що одного разу отримані одкровення колись не можуть бути змінені пізнішими одкровеннями».

Із 2019 року з благословення Першого Президентства Церква приступила до видруку **чотирьохтомника «СВЯТІ: історія Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів»**. Видрук проєкту є повелінням самого Джозефа Сміта, який ще в 1842 році наголосив: «Піднято Знамено Істини». Ніяка грішна рука не зможе зупинити цю роботу. Можуть розгортатися гоніння, може об'єднуватися біснующий натовп, можуть збиратися армії, може поширюватися різноманіття брехні, але Істина Божа буде йти вперед сміливо, благородно і вільно, поки не з'явиться на кож-

ному континенті, не відвідає кожну територію, не пройде до кожної оселі і не прозвучить у кожному вусі, поки мета Божа не буде досягнута і Великий Єгова не скаже, що справу зроблено».

«СВЯТІ» – це історична оповідь, що включає історію про Святих останніх днів, яка продовжується донині. «Ісус Христос – наш Спаситель і Його Євангелія є Знаменом Істини в наші дні», – говориться в Передмові Першого Президентства до першого тому книги. Праця покликана розширити розуміння минулого, зміцнити віру й допомогти дотримуватися заповітів, що ведуть до утвердження і вічного життя. Цикл книг «Святі» – це збірник реальних історій Святих останніх днів зі всього світу і відповідь на заклик Господа писати історію «на благо Церкви і для нових поколінь» (*Учення і Завіти*. 69:8).

Церква ІХСОД – сучасна Церква. Старійшина Річард Г.Скотт в часописі «Ліягона» вчить, що потрібно жити в умовах нашого часу, коли можна у своїй кишені носити головні праці Церкви, все те, що Церква пропонує в електронному вигляді. «Найголовніше – не бійтеся зануритися в цифровий світ» (*Ліягона*. – 2013. – Травень).

Цифровий світ різнобічний: він утримує все, що потрібно; всеосяжний, бо ж постає як величезна бібліотека; інформативний, бо ж легко і швидко дає потрібну інформацію; раціональний, бо ж знаходиться з тобою завжди там, де ти є; доступний, бо ж нічого не коштує. Майже всі друковані церковні матеріали доступні на сайті LDS.org або в мобільних додатках. Додаткову інформацію про ЦІХСОД можна одержати на різноманітних функціональних сайтах Церкви.

1.2 ЦЕРКВА ІСУСА ХРИСТА СОД – ХРИСТИЯНСЬКА КОНФЕСІЯ

Вивчення історії, вивчення, обрядової практики мормонізму, організаційних принципів формування цієї релігійної спільноти і способу життя її членів дає авторам цієї книги

підстави для висновку, що Церква Ісуса Христа Святих останніх днів є християнською конфесією. Насамперед мормонізм генетично є феноменом християнського світу. Засновник конфесії Джозеф Сміт свідчив про факти своєї особистої зустрічі під час Першого видіння із Богом Батьком і Богом Сином, про отримання ним і Олівером Каудері священства через рукопокладання Івана Христителя та ін. Згідно з одкровеннями Дж. Сміта, він не самозванно, а на основі одкровень Небесного Батька постав «провидцем, пророком і апостолом Ісуса Христа». Він, указуючи на Ісуса Христа під час Першого видіння, сказав юнакові: «Це мій улюблений син, слухай його» (*Джозеф Сміт. Історія. 1:17*). Завдяки також одкровенню релігійна спільнота мормонів, заснована Дж. Смітом, одержала назву «Церкви Ісуса Христа».

Звернімо увагу, що, незважаючи на провідну роль Дж. Сміта у вибудові Церкви ІХСОД як відродженої істинної церкви, вона не одержала назву на його честь, що має місце, зокрема, в протестантських спільнотах (гусизм, лютеранство, кальвінізм, меннонізм та ін.). Вона не названа також на основі якихось рис діяльності чи характеру утвердження конфесії (православні, католики-вселенські, протестанти тощо), а названа на честь засновника того релігійного вчення, яке новій Церкві було суджено відродити.

Відзначимо однаке те (а це важливо), що у віровченні Церкви ІХСОД можна зустріти неочікувані з точки зору тієї чи іншої християнської конфесії ракурси витлумачення біблійного Одкровення, які подеколи навіть не вкладаються у судження і норми знаного нами християнства.

Традиційні, як для України і багатьох країн світу, православні і католицька церкви християнську належність відносять лише до себе. З різних запропонованих ними мотивів не можна віднести до дійсних християн протестантів, а тим більше – жодну із неохристиянських течій, в тому числі й Церкву Ісуса Христа СОД. При цьому критерій християнськості вони вимірюють не новозавітними мірками, а рішеннями перших семи Вселенських Соборів чи працями Отців

Церкви. Якщо ж якась християнська течія звертається лише до новозавітних першоджерел, обходячи при цьому їх пізніші коментарі, тобто святе Передання, тоді вона попадає в розряд нехристиянських. При цьому насамперед оперують тим, чи ця течія визнає Трійцю як єдність і нероз'ємність трьох іпостасей – Бога-Отця, Бога-Сина і Бога-Духа Святого, вимагаючи при цьому сприймати догмат Трійці без розмірковувань, оскільки його розумом досягнути і збагнути неможливо. Відтак, по-своєму витлумачуючи новозавітне вчення про Трійцю і нехтуючи водночас думками цього ж Нового Завіту, в яких висловлюється протилежна думка, богослови-традиційники лише себе сприймають за християн.

Між тим християнином може називатися не тільки той, хто сприймає без розмірковувань догмат троїчності Бога, а й той, хто сприймає іпостасі Трійці як самостійні сутності, і той, хто визнає Ісуса Христа як історичного діяча, мислителя-релігійстворця першого століття. Саме це дає підставу визнавати право послідовників Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів бути християнами, які навіть в назві своєї Церкви засвідчують свою християнськість, а не називають її якимись безвідносними до суті християнства поняттями: «католицька», «православна», «протестантська», «греко-католицька» та ін. Ця безвідносність дає можливість цими поняттями користуватися вірним навіть діаметрально протилежної конфесійності. Так, одна із рідновірських течій сучасної України називає себе «Рідна Православна Віра». Слово ж «грецький» «вживається не тільки в поєднанні із католицькими, а й православними церквами. Довгий час Православна Церква Канади у своїй назві мала словосполучення «греко-православна».

Християнськість ЦІХСОД слушно обґрунтована апостолом Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів Джеффері Р. Холландом: «Християни ми чи ні? Будь-які суперечності з цього приводу виникли в основному навколо двох доктринальних питань – нашого погляду на Божество і вірування в принцип безперервного одкровення, яке означає, що кано-

нічні Писання не обов'язково вичерпані. Говорячи про це, нам немає потреби бути апологетами нашої релігії, але ми не хочемо, щоб нас неправильно розуміли... Наше найперше і найважливіше уложення віри в Церкві Ісуса Христа Святих останніх днів таке: «Ми віримо в Бога, вічного Батька і в його Сина Ісуса Христа, і в Святого Духа». Ми віримо, що ці три небесні істоти, які складають одне Божество, єдині в своїй меті, способах, свідченні, місії. Ми віримо, що Вони мають однакові божественні почуття милості й любові, справедливості і благодаті, терпіння, прощення й викуплення. Гадаю, буде коректно сказати, що ми віримо, що Вони єдині фактично в кожному важливому й вічному аспекті, хіба що ми не віримо, що Вони – три особи, що об'єднані в одну сутність, не віримо в Трійцю, яка не засвідчена Писанням, бо це неправда».

В одному авторитетному джерелі, яким є *Біблійний словник Гарнера*, говориться: «Офіційне вчення про Трійцю, сформульоване великими церковними соборами IV і V сторіч, не знаходить засвідчення в Новому Завіті». То ж будь-яка критика щодо відмови Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів розділяти сучасний погляд християнства на Бога, Ісуса Христа і Святого Духа, зауважує апостол Дж. Холланд, не стосується нашого ставлення до Христа, а скоріше є визнанням, що наш погляд на Божество розходиться з пост-новозавітною християнською історією і повертається до вчення Самого Ісуса».

Доречним буде сказати кілька слів про пост-новозавітну історію. У 325 році римський імператор Костянтин зібрав Нікейський собор, щоби вирішити, серед іншого, назріле питання приписуваній Богові «трійці в єдності». Плід пристрасних суперечок служителів, філософів і сановників духовенства (після ще 125 років і трьох великих соборів) отримав назву Нікейський символ віри, а із зміненними формулюваннями, доданими пізніше, – Афанасівський символ віри. Ця еволюція та редакції символів віри, а також інші, прийняті протягом століть, описували Батька, Сина і Святого Духа як абстрактних, абсолютних, трансцендентних, іманентних; як

єдине єство, одвічне й непізнаване, без тіла, кінцівок та емоцій, що існує поза простором і часом. За цими символами віри всі три члени є різними особами, але єдиною істотою, і це часто зветься «містерією трійці». Вони – три різні особи, але не три Боги, а один. Усі три особи є незбагненними, однак вони є одним незбагненим Богом. Одного Бога приносять в жертву іншому із-за забаганок останнього.

Ми погоджуємося, пише далі Дж. Холланд, з нашими критиками принаймні в тому, що такі формулювання Божества є насправді незбагненими. Якщо Церкві було нав'язане таке заплутане визначення Бога, то хіба не дивно, що один монах у IV столітті вигукнув: «Горе мені! Вони забрали від мене мого Бога... і я не знаю, кому поклонятися і до кого звертатися!». Як нам довіряти, поклонятися Тому і любити Того, Хто є незбагненим і непізнаваним, не кажучи вже про те, як прагнути бути таким, як Він!? Як щодо молитви Ісуса Своему Батькові Небесному, що «життя ж вічне – це те, щоб **знали Тебе**, єдиного Бога правдивого, та Ісуса Христа, що послав **Ти Його**»(Ів. 17:3) ?

Наша мета не принизити чийсь вірування або вчення якоїсь релігії. Ми поважаємо всіх за їхні вірування і просимо про таку ж повагу до наших вірувань. Але якщо людина каже, що ми – не християни, тому що не приймаємо погляду на Божество від IV чи V століття, тоді що робити з першими християнськими святими, які також не поділяли таких поглядів, але ж багато хто з них були очевидцями живого Христа?

Ми заявляємо, що з Писань стає очевидним, що Батько, Син і Святий Дух є окремими особами, трьома небесними істотами, про що свідчать такі однозначні приклади, як велична заступницька молитва Спасителя, вже вище згадана, його хрещення, виконане Іваном, події на Горі Преображення та мученицька смерть Спасителя – це лише чотири з них.

Пам'ятаючи про ці Новозавітні й інші джерела, зайвим буде запитувати, що мав на увазі Ісус, коли сказав: «Син нічого робити не може Сам від Себе, тільки те, що Він бачить, що робить Отець: що робить Він, те й Син так само робить» (Ів.

5:19). Іншого разу він сказав: «Я з неба зійшов не на те, щоб волю чинити Свою, але волю Того, Хто послав Мене» (Ів. 6:38). Про своїх ворогів Він сказав: «Вони бачили, – і зненавиділи і Мене, і Мого Отця» (Ів. 15:24). І, звісно, ця завжди шаноблива покора Своему Батькові, через яку Ісус казав: «Чого називаєш Мене благим? Ніхто не є благим, крім Бога Самого» (Мт. 19:17). «Бо Отець мій більший мене» (Ів. 14:28).

До кого Ісус так щиро молився усі три роки, в тому числі, кого благав, потерпаючи від болю: «Отче мій, коли можна, нехай обмине ця чаша Мене» (Мф. 26:39), і: «Боже Мій, Боже Мій, нащо Мене Ти покинув?» (Мф. 27:46). Визнання того доказу з Новозавітних Писань, що члени Божества є окремими й різними істотами, втім, бездоганно єдиними в усьому іншому, не є приводом для звинувачення у політеїзмі; натомисть це є складова важливого одкровення про природу небесних істот, явити яке прийшов Ісус. Мабуть що найкраще це сформулював апостол Павло: «Христос Ісус, бувши у Божій подобі, не вважав за захват бути рівним Богові» (Фил. 2:6) ».

Апостол Дж.Холланд також показує безпідставність деяких інших мотивів тих, хто виключає Церкву Ісуса Христа Святих останніх днів з категорії християнських. Із-за відсутності можливості видрукувати тут його текст повністю, відсилаємо до часопису «Ліягона» (2007. – Листопад. – С.40-42). Далі Дж. Холланд робить такий висновок: «Усім, хто сумнівається в нашому християнстві, я свідчу, що Ісус Христос, у буквальному розумінні, є живим Сином нашого, у буквальному розумінні, живого Бога. Цей Ісус є нашим Спасителем і Викупителем, який під проводом Батька був творцем і небес, і землі, і всього, що в них. Я свідчу, що він народився від незайманої Матері, що за життя Він творив великі чудеса, які бачили безліч Його послідовників, а також Його ворогів. Я свідчу, що Він мав владу над смертю, оскільки був божественним, але добровільно віддав Себе на смерть заради нас, бо якийсь час Він також був смертним. Я проголошую, що віддавши Себе свідомо на смерть, Він узяв на Себе гріхи світу, сплатив безмежну ціну за всі страждання і хвороби, кожен біль і кожне щастя від

Адама і до кінця світу. Цим він подолав могилу фізично і пекло духовно й визволив людство... Я знаю, що немає іншого імені під небесами, яким би людина могла спастися і що тільки повністю покладаючись на його заслуги, милість і безкінечну благодать, ми можемо здобути вічне життя... Нехай усі ми пізнаємо через Святого Духа Істини «єдиного Бога правдивого, та й Ісуса Христа, що послав {Він} Його» (Ів.17:13).

Характерним є те, що у своєму віровченні Церква ІХСОД передає Ісусу Христу навіть ту функцію, яку так звані традиційні Церкви приписують винятково Богу-Батьку. Це – шість днів творіння. При цьому мормони посиляються зокрема на Євангелію від Івана, в першій главі якої сказано, що «все через Нього (Ісуса Христа як Слово – авт.) повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього» (Ів. 1:3).

За час свого порівняно недовгого земного життя Спаситель, згідно з вченням Церкви ІХСОД, встиг виконати дві головні цілі. Першу мормони позначають як місію Викуплення, а другу – як функцію Прикладу. Місія Викуплення належить лише йому. Народжений від смертної матері і безсмертного Батька, Ісус був єдиним, хто міг би добровільно віддати своє життя і прийняти його знову. Як свідчить Перше послання апостола Павла до коринф'ян (15:54-55), він знищив жало смерті і зробив тимчасовим горе могили. Викуплення було необхідним не лише для того, щоб людство змогло здобути воскресіння і безсмертя, а й для того, щоб дати нам можливість одержати прощення своїх гріхів. При цьому на умовах, визначених ним самим. Відтак його Викуплення відкрило шлях, завдяки якому ми можемо стати навечно єдиними з ним і нашими сім'ями. Завдяки Викупленню Ісуса Христа, вчать богослови-мормони, все людство буде викуплене.

Як вище зазначалося, друга мета Господа у його земному житті полягала в тому, щоб служити зразком для нас. Віряни ЦІХСОД вирізняють п'ять аспектів життя Спасителя, які слід наслідувати. Першим таким аспектом є *любов*, яка включає в себе його співчуття, доброту, милосердя, відданість, прощення, справедливість та інше. Другим аспектом досконалого

життя Спасителя була його особлива *увага до священних таїнств*, а третім – *молитва*. Ісус молився своєму Небесному Батьку і вчив нас молитися. Четвертим аспектом прикладу життя Господа є постійне *використання ним Божественних знань*. Особливістю, яка ставила і його вчення вище від інших вчителів, було те, що він навчав істинам, які мають вічне значення. Тільки він міг відкрити нам сенс нашого земного життя. Лише завдяки йому ми могли дізнатися про наше доземне існування і наш післяземний потенціал. П'ятий аспект служіння Господа – це його *рішучість терпіти до кінця*. Ісус через свої страждання виконав своє призначення з викуплення гріхів людства. Всіма названими тут аспектами служіння Спасителя кожний вірянин-мормон має скористатися у своєму житті. Саме це буде виявом найкращого свідчення поклоніння Ісусу Христу.

Старійшина Роберт Хейлз із Кворуму Дванадцяти Апостолів наводить низку тих якостей, які святий останніх днів має розвивати в собі, щоб бути подібним Ісусу Христу. Ними є: 1) Християнська любов, яка виявлялася Спасителем навіть в тому, що він залишав дев'яносто дев'ять, щоб знайти одного (Мт. 18:12-14). 2) Християнська віра, яку виявляв Ісус Христос Небесному Батькові попри спокуси, випробування і переслідування. 3) Християнське піклування, яке виявлялося в зусиллях Спасителя, щоб рятувати, любити і підтримувати людей, які його оточували. 4) Християнське служіння, яке виявлялося Спасителем в його постійній увазі через свою діяльність відданості іншим, піднімаючи при цьому втомлених і зміцнюючи слабих. 5) Християнське терпіння, яке Христос виражав у покладанні на Свого Батька у своєму горі і стражданні. 6) Християнський спокій, який, як вчив Ісус, виражається в тому, що християни не можуть сперечатися з іншими, незважаючи на наявні відмінності. 7) Християнське прощення, яке Христос вчив виражати через благословення тих, хто проклинає нас. 8) Християнське навернення, яке Спаситель вчив виявляти так: «Те, що від Бога, є світлом, і той, хто сприймає світло і залишається в Богові, сприймає більше світла; і те світ-

ло яскравішає і яскравішає аж до дня досконалого» (*Учення і Завіти. 50:24*). 9) Християнське терпіння до кінця, яке Ісус Христос виявляв в тому, що ніколи не полишав виконання волі Батька Небесного, чинив це до кінця свого праведного життя у праведності, доброті, милосерді та істині. Говорячи: «Іди вслід за мною», Спаситель цим прагнув зорієнтувати кожного на шлях, який веде до вічного щастя у царстві нашого Небесного Батька» (*Див.: Ліягона. – 2012. – Листопад. – С.92*).

Вивчення віровчення і практики Церкви ІХСОД дає підставу авторам книги, професіоналам-релігієзнавцям, для висновку, що мормонізм способом і формами свого утвердження в американських реаліях постає одним із найчіткіших виявів протестантської цивілізації з її розумінням праці як вічного закону. Визнаючи Церкву ІХСОД вповні християнською, дослідниця її К. Елбакян при цьому аргументовано доводить, що за всіма своїми ознаками вона є саме протестантською. При цьому науковець на підтвердження свого судження називає низку ознак, а саме: визнання Біблії – Святого Писання як віроповчального джерела і заперечення при цьому значимості Священного Передання; на чолі руху мормонізму стояла, як і в інших протестантських спільнотах, сильна харизматична особа; як і інші протестантські течії, мормони зазнавали гонінь від послідовників інших, званих традиційними, конфесій, до них існуючих; протестантизм нагадує в мормонізмі мілленаризм та сотеріологічно-есхатологічні очікування послідовників течії; добре налагоджена місіонерська і соціально-харитативна діяльність; чітко розвинута та ієрархізована організаційна структура; форма виконання деяких таїнств та обрядів; визнання, хоч і в дечому по-своєму, основних християнських догматів; фундаменталізм; певне повернення до витокового християнства та ін. (*Елбакян Е. Церковь Иисуса Христа Святых последних дней: прошлое и настоящее // Религиоведение. – 2003. – №4. – С. 37*).

Від інших християнських течій Церкву ІХСОД відрізняє декілька її фундаментальних положень. Більшість з них

ґрунтується на вірі в те, що одкровення Боже продовжується і передається через покликаних ним Пророків і Апостолів. Їх слово звучить на генеральних конференціях Церкви, які проводяться в Солт-Лейк Сіті кожні півроку і доносяться вірним в різний спосіб (відео-, аудіоматеріали, інтернет, спеціальні випуски часопису «Ліягона» тощо).

Після відродження Церкви Ісуса Христа першим Пророком був Джозеф Сміт, а опісля інші – аж до сьогоднішнього дня Пророки і Апостоли. Мормони приймають як слово Боже не лише Біблію, а й «Книгу Мормона», «Учення і Завіти», «Дорогоцінну Перлину». Доктрини Церкви Святих останніх днів щодо природи Божества, процесу спасіння, важливості повноважень священства й інтерпретації пророцтв у писаннях також відмінні від того, що знаходимо в богослов'ї католицизму, православ'я чи деяких течій протестантизму. Можна назвати інші особливості Церкви в її обрядовій сфері, організаційній структурі, способі життя її членів, але про це йтиметься вже у відповідних розділах цієї книги. Хоч Церква ІХСОД й не бере участь в різних екуменічних рухах, але її характеризує сприйняття релігійної свободи і толерантності, співпраця з іншими релігійними (насамперед християнськими) та громадськими організаціями в питаннях моралі і соціальної справедливості.

Свідченням того, що мормонізм є однією із течій християнства, поруч із католицизмом чи православ'ям, лютеранством чи баптизмом, кальвінізмом чи меннонітством, іншими християнськими конфесіями, є те, що Джозеф Сміт ніколи не закликав до формування якоїсь нової релігії. Фундаментальними принципами віровчення мормонізму є саме свідчення Пророків і Апостолів про Ісуса Христа, що він вмер, був похований, на третій день воскрес і вознісся на небо. Все інше, що є в мормонізмі, є тільки додатком до цього (*Див.: Учення Президентів Церкви: Джозеф Сміт. – Солт-Лейк-Сіті, 2007. – С.51*).

Часопис «Ліягона» в низці своїх статей закликає вірян ЦІХСОД бути сміливішими у заявах і свідченнях про божественність Ісуса Христа. «Ми хочемо, аби інші знали, у що ми ві-

римо. Він є головною постаттю всієї людської історії. Його життя і вчення лежать в основі Біблії та інших книг, які для нас є Святим Письмом... Книга Мормона дає нам друге свідчення про земне служіння Христа. Він прийшов на землю, щоб проголосити, що його Євангелія є фундаментом для всіх людей, щоб усі Божі діти могли дізнатися про Нього і Його вчення. Після цього Він віддав своє життя, щоб бути нашим Спасителем і Викупителем Лише через Ісуса Христа спасіння можливе. Ось чому ми віримо, що він є центральною фігурою у всій історії людства. Наша вічна доля завжди знаходиться в Його руках, як славетно і вірити в Нього і прийняти Його нашим Спасителем, нашим Господом і нашим Учителем» (*Ліягона. – 2012. – Грудень. – С. 15*).

На питання: «Як я можу бути свідком Ісуса Христа?» старійшина Тодд Д. Крістофферсон з Кворуму Дванадцяти Апостолів відповідає, що ми є свідками Ісуса Христа, коли наше життя є втіленням Його вчень, коли розповідаємо іншим про наші почуття до Нього, коли живемо з оптимізмом, дивлячись в майбутнє, коли свідчимо іншим людям і допомагаємо їм дізнатися про Нього і наслідувати Його (*Ліягона. – 2012. – Грудень. – С. 58*).

Вірянка Церкви Мелісса Мерріллія у своїй статті-сповіді в «Ліягоні» (2010. – *Лютий. – С.23-24*) наголошує на тому, що варто не лише визнавати себе християнином, а й слід бути послідовником Христа в усі часи. «У всьому і в усіх місцях свого перебування слід бути християнином. Саме такий завіт хрищення проголошував Алма біля вод Мормона» (*Мосія 18:19*).

Визнаючи труднощі учнівства, апостол Дж. Холланд пише: «Коли ми обіцяємо наслідувати Спасителя, йти Його слідами і бути Його учнями, ми обіцяємо йти туди, куди веде цей божественний шлях. А шлях спасіння в той чи інший спосіб завжди веде через Гефсіманію. Тож якщо Спаситель поставав перед такою знаною нами з Євангелій несправедливістю і стражданнями, нам не слід очікувати, що й ми не постанемо перед деякими з них, якщо ми все ще хочемо

називати себе Його істинними учнями і вірними послідовниками» (*Lesson from Liberty Jail // Ensign. – 2009. – September. – P. 31*).

«Христос є нашим Взірцем, – зазначав Президент Томас С. Монсон. – Його життя було спадком любові. Хворих він зцілював, пригнічених підбадьорював, грішників спасав. У кінці розлючений натовп відняв у нього життя. І все ж досі віддують слова, сказані ним на Голгофі: «Отче, відпусти їм, бо не знають, що чинять вони!». Це вінцевий вияв співчуття і любові у цьому світі. Якщо ми прощаємо людям їхні прогріхи, наш Небесний Батько також простить нам наші. Ісус (Лк. 6:36) просить нас: «Будьте милосердні, як і Отець ваш милосердний» (*Монсон Томас. Любов – це суть Євангелія // Ліягона. – 2014. – Травень. – С. 91*).

«Бог не створив наші душі незалежними від себе, – наголошував Президент ЦІХСОД Рассел М. Нельсон. – Наш Господь і Спаситель Ісус Христос, завдяки незбагненному дару Своєї Спокути, не лише спасає нас від смерті й пропонує нам, якщо покаємося, простити наші гріхи, але й стоїть поряд, готовий спасти нас від печалі й болю, від яких страждають наші поранені душі. Спаситель – це наш добрий Самарянин, посланий перев'язати зламаних серцями... Він турбується про нас. Він допомагає нам. Він просить нас: «Прийдіть до Мене і Я зцілю вас» (*Ліягона. – 2018. – Листопад*). Своєю назвою ЦІХСОД бере на себе ім'я Ісуса Христа. Згідно з вченням Церкви, це означає, поперше, «що ми будемо віддано прагнути бачити так, як бачить Бог; по-друге, ми повинні не тільки бачити так, як бачить Бог, але й виконувати Його роботу і служити так, як служив Він. Стільки життів навколо нас знаходяться у небезпеці. Члени Церкви беруть на себе ім'я Спасителя, стаючи святими і служачи всім, незалежно від їхнього становища. Зрештою, аби взяти на себе ім'я Бога, ми повинні довіряти Йому» (*Ліягона. – 2018.- Листопад*).

Закриваючи 189 конференцію ЦІХСОД в жовтні 2019 року, Рассел М. Нельсон наголосив на необхідності бачити

Ісуса Христа в центрі нашого життя, нашої віри і нашого служіння, на свідчення того, що «Ісус Христос очолює Церкву. Він надихає наших провідників і скеровує нас до духовного оживлення». Пророк закликав «ставати щасливішими, ставати святішими, ставати більш схожими на Спасителя і допомагати іншим робити те ж саме, що й Він робив».

1.3. ДЖОЗЕФ СМІТ – БУДІВНИЧИЙ ЦЕРКВИ

Якщо вас запитать «Хто з мешканців Америки XIX століття виявив в її історії найбільший вплив на долю співвітчизників?». Нічого дивного не буде, якщо відповіддю на це питання прозвучить: «Джозеф Сміт, мормонський пророк». Так оцінив його значимість мер Бостона Джозайя Куїнсі. Саме Дж. Сміт заснував релігію, яка витримала перевірку часом і стала однією із найбільш впливових релігій Америки.

Джозеф Сміт народився 25 грудня 1805 року в місті Шерон (штат Вермонт, США) у багатодітній сім'ї збіднілих глибоко релігійних фермерів, яких було повернуто до пресвітеріанської віри. Джозеф не одержав формальну освіту, оскільки постійна зайнятість господарством не залишала йому вільного часу для ґрунтовного навчання в грамотності загалом. «Оскільки праця на благо сім'ї забирала у всіх її членів всі сили, ми були позбавлені можливості вчитися... Мене трохи навчили читати й писати і розповіли про прості арифметичні правила. Такими були мої здобутки в грамотності», – згадує сам Джозеф Сміт.

Але Святі останніх днів називають Джозефа Пророком, бо ж в традиціях Старого і Нового Завітів він при формуванні власного вчення залежав від одкровення Бога, а не від своєї освіти. «Відтоді небеса вже не були зачиненими, – наголошують «Основи Євангелії». – Одкровення Божі тривають і до цього дня, проходячи через обраних пророків. Джозеф був обраний стати пророком, щоб допомогти відновити істинну Євангелію Ісуса Христа» (*Основи Євангелії. – Солт-Лейк Сіті, 2009. – С.97*).

Постійне вивчення Біблії формувало у молодого Джозефа глибоку релігійну віру. Ось лише протистояння різних християнських конфесій між собою (а батьки його змінили англіканство на пресвітеріанство) спричинило певну невизначеність у свідомості юнака, загостило в нього питання істинності різних віровизнань. Відвідуючи, коли випадала така можливість, збори наявних в окрузі релігійних угруповань – методистів, пресвітеріан, баптистів та інших, він одначе стояв поза ними. «Серед цієї війни слів і зіткнення думок я часто розмірковував про себе: «Що ж робити? На боці якої секти правда? Чи може вони всі помиляються? Чи може лише одна з них істинна? Як я можу знати про це?» (*Свідчення Пророка Джозефа Сміта. – 1997. – С.2*).

Ці міжконфесійні суперечки (за першим томом книги «Святі») для Джозефа Сміта виявлялися так: «Він вважав, що відвідування церкви допоможе йому, але не міг вирішити, до якої саме церкви йому слід повернутися, щоб поклонятися Богу. Різні церкви безупинно дискутували одна з одною щодо того, як люди можуть звільнитися від гріха. Слухаючи їх аргументи, Джозеф був засмучений тим фактом, що люди читають одну й ту ж Біблію, але приходять до різних висновків з приводу того, що означає написане. Він вірив, що Божа істина десь є, але не знав, як її знайти... Невдоволення батьків щодо місцевих церков приводило Джозефа у ще більше замішання, адже на кону була його душа. Проте ніхто не міг переконливо відповісти на його питання» (*Святые. Знамя истины. – Солт-Лейк-Сити. – С.10-11*). За книгою «Святі», сумніви щодо належності до якоїсь церкви мали й батьки Джозефа. Голос Бога їх заспокоював: шукаючи свою церкву, ви зрештою її знайдете. Втративши віру в можливість знайти істинну церкву, батько, Джозеф-старший, взагалі перестав її шукати, бо ж краще не належати до жодної, ніж належати до фальшивої.

За цих душевних переживань чотирнадцятирічний юнак у 1820 році ранньої весни неподалік від свого дому мав видіння-зустріч із Богом-Батьком і Його Сином. Як за-

свідчує сам Джозеф, вибачивши йому всі скоєні гріхи, вони водночас радили йому поки що не ставати послідовником якогось із існуючих віросповідань (*Там само.* – С.4). Після цих зустрічей-видінь хлопець продовжував займатися своєю буденною працею, потерпаючи весь час від жорстоких утисків з боку різних груп людей – як наявних конфесійно-релігійних течій, так і нерелігійних. Вони висміювали його як за його розповіді про видіння-зустрічі з Богом-Батьком і його Сином, так і за те, що не сповідував якесь конфесійне віровизнання. В цей час Джозеф, як це він сам розповідає, «обертаючись в різних суспільних колах, я часто припускався навіть безрозсудних помилок, виявляючи недоліки, притаманні молодості, і був підвладний слабостям людської натури, які, соромно сказати, вводили мене в різноликі спокуси, образливі для Бога» (*Там само.* – С.8). Проте це не були тяжкі і злісні гріхи, – наголошує Джозеф, – «бо до такого я ніколи не мав схильності за моїм еством».

У вересні 1823 року юнаку під час його щирого звернення до Бога в білосніжному одязі з'явився ангел Мороній і, як це оповідає сам Дж. Сміт, сказав, що «він вісник, посланий до мене з присутності Бога, і що Бог призначив мені роботу, і що ім'я моє матиме добру і погану славу серед усіх народів, колін і язиків» (*Там само.* – С. 9).

Добре тоді про Джозефа говорити щось не спішили, а ось злословити почали відразу ж. Сам Джозеф про це писав таке: «Як дивно, що непомітного хлопця... було визнано... достатньо помітною [особою – авт.], щоб викликати... проти нього дух найжорстокішого переслідування» (*Там само.* – С.23). Разом із любов'ю до Джозефа зростала й ворожість до нього.

В такому ставленні до Пророка чогось дивного чи оригінального немає. Так, апостола Павла в роки четвертого постання християнства називали нерозумним і божевільним. Спасителя-Сина Божого також обзивали ласуном і п'яницею, одержимим дияволом.

Особливо неприємно при цьому було дізнаватися про тих, хто колись шанував Джозефа, а потім відступив від свого переконання і став його злословити. З аналогічного приводу старійшина Ніл А. Масквелл зауважив: «Дослідження Церкви... очима людей, які відступили від неї, це майже те саме, коли брати інтерв'ю в Юди, щоб зрозуміти Ісуса. Відступники завжди розповідають нам більше про себе, ніж про те, від чого вони відійшли» (*Brigham Young University devotional. – 1977. – Nov. 8. – P. 3*).

Ісус Христос казав: «Благословляйте тих, хто вас проклинає,... і моліться за тих, хто вас переслідує» (*Мт. 5:44*). То ж Церква ІХСОД закликає й нині бути добрими до тих, хто засуджує Джозефа Сміта, бо серцем його послідовники знають, що він був Пророком Бога і втішаються тим, що все це вже давно було передбачено Моронієм.

Але звернемося до подальшого життєпису діяльності Пророка. Ангел Мороній під час своєї чергової з'яви до Джозефа оповістив йому місце схову золотих пластин із текстом «Книги Мормона», яка, як він наголосив допитливому юнакові, вміщує повноту вічної Євангелії – саме в тому її вигляді, в якому Спаситель дав її давнім жителям. Проте не з першого, а лише п'ятого заходу ангел Мороній все ж дозволив Джозефу взяти пластини. В такий спосіб він здолав ті думки про їх комерційну вартість, які полонили спочатку розум юнака. Джозеф мав навчитися фокусуватися на релігійних вартостях текстів пластин, відкинувши розмірковування про їх вартість як виробу із дорогоцінного металу.

В квітні 1829 року до дому Сміта в Гароні (штат Пенсильванія), де він жив, приїздить Олівер Каудері, який до того вчителював у тій місцевості, де жив батько Джозефа. Вони разом стали перекладати записані на пластинах тексти Книги Мормона. Вже 15 травня Джозеф і Олівер на їх прохання про хрищення і відпущення гріхів одержують від Івана Христителя владу Ааронового священства і право христити один одного. «Вам, мої то-

вариші у служінні, – сказав він, – в ім'я месії я передаю священство Аарона, яке володіє ключами священнослужіння ангелів, і Євангелія покаяння і хрищення зануренням для відпущення гріхів, і його вже ніколи не буде забрано знову із землі, до того часу, як сини Левія пожертвують знову жертву Господові у праведності» (Джозеф Сміт. *Історія*. 1:69 – С. 19).

Далі Джозеф Сміт пише: «Ми були сповнені Святого Духа і раділи в Бозі нашого спасіння. Наш просвітлений розум почав відкриватися для розуміння писань, і істинне значення й задум найпотаємніших місць відкривалися нам так, як ніколи досі. Ми навіть не могли собі уявити, що можемо досягнути його такою мірою». (Джозеф Сміт. *Історія*. 1:74). Проте Джозеф і Олівер змушені були приховувати те, що вони одержали священство в новій Христовій Церкві, що були охрищені, оскільки дух переслідувань іновірців в цій місцині надто проявлявся. Проповідники і віряни різних конфесій їм погрожували навіть вбивством. Приходилося уникати зустрічей і розмов з ними.

В наявних в книзі «Учення і Завіти» одкровеннях є пропозиції із організації нової Церкви, заснування в Америці Нового Єрусалиму – міста Сіону. Саме з цією метою й зібралися у вівторок шостого квітня 1830 року в будівлі Пітера Уімера в окрузі Джексон (штат Міссурі) послідовники Джозефа Сміта. Першим і другим старійшиною нової Церкви стали покликані на ці посади Джозеф і Олівер. Після цього вони, керуючись проявами Святого Духа, висвячували у різні чини священства деяких своїх братів по вірі. В наступні роки Джозеф Сміт керував Церквою вже з допомогою божественного одкровення, одержуваного ним під час постійних молитовних звертань до Всевишнього. «Переживши щасливий час, коли ми свідчили й відчували силу і благословення Святого Духа, які були даровані нам завдяки благодаті Бога, ми розійшлися, радісно усвідомлюючи те, що ми тепер члени Церкви Ісуса Христа, Богом визнані, організовані за його заповідями й од-

кровеннями, які він дав нам у ці останні дні, і у відповідності до того порядку у Церкві, який описано в Новому Завіті» (*Свідчення Джозефа Сміта. – С.26*). При заснування Церкви вона мала всього шість своїх членів.

Навесні 1831 року святі останніх днів переїхали із штату Нью-Йорк в штат Огайо, де зосередилася на той час основна частина сповідників нової Церкви. Саме в місті Кертленді на шість років осідає штаб-квартира Церкви ІХСОД. Тут було збудовано її перший храм, засновано банк, видавництво, почала виходити газета. Але то був час релігійної нетерпимості. Розгорнута святими останніх днів широка місіонерська діяльність зустріла активну протидію з боку інших християнських конфесій. Вони руйнували оселі прибічників нової релігії, грабували й погрожували їм вбивством. Святі вимушені були переїздити до інших регіонів, залишаючи свої будівлі, добре облаштовані ферми.

Щоб зберегти своє життя, Пророк також вимушений був постійно міняти місце проживання. Водночас і в самій Церкві формувалася опозиція йому. До неї ввійшли ті, хто був невдоволений залученістю у своїй діяльності Дж. Сміта в економіку й політику, змістом деяких виголошених ним одкровень, хто звинувачував його у спробах здійснити повний контроль за життям своїх послідовників.

Працюючи в Гармоні, Джозеф деякий час квартирував у будинку Гейлів. В січні 1827 року він одружився на їх доньці Еммі. Подружжя оселилося в домі Смітів у Манчестері. В березні 1838 р. Дж. Сміт із сім'єю переїздить в Фар Уест (штат Міссурі) з наміром заснувати там громади святих останніх днів і побудувати храм. Але й тут він зустрів протидію з боку старожилів-іновірців. В серпні цього року вони, використовуючи насилля, не допускали послідовників Сміта до участі у виборах. Протистояння виявилось настільки сильним, що навіть були людські жертви. 31 жовтня Дж. Сміта, звинуваченого в актах державної зради, ув'язнили на п'ять місяців.

Після втечі в квітні 1839 року з-під варти, Джозеф обирає нове місце поселення святих – на березі Міссурі в штаті Іллінойс. Збудоване тут на осушеній землі містечко під назвою Наву (Navoo означає «прекрасне») так швидко росло, що через декілька років навіть стало суперником Чикаго. Джозеф був не лише мером міста-сорокатисячника, а й головою місцевого муніципального суду. В ранзі генерал-лейтенанта він очолював гарнізон Наву й муніципальну міліцію. Було організовано видання газети «Times and Seasons». Наву як «місто праведників» нагадувало своєрідну теократію, де релігійне життя тісно поєднувалося з елементами розвинутого громадянського суспільства й ринковою економікою. Коли влада штату Іллінойс почала гоніння на святих останніх днів і ніхто із національних лідерів Америки не став на їх захист, Пророк виставив свою кандидатуру на Президента США, одержавши у такий спосіб право на дискусії щодо прав своїх людей.

Фактично в цей час і саме у Наву відбулося змушення спільноти мормонів і становлення їх Церкви як Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів. Саме тут спільнота мормонів настільки зміцніла, що це не дало їй можливості в наступному розпастися і зникнути. І саме в ці роки Дж. Сміт оприлюднив своїм ближнім учням і послідовникам ті теологічні й обрядові принципи, які стали основою своєрідності та унікальності мормонізму як нової християнської конфесії.

Наву розросталося як центр нової християнської конфесії, з якою інші релігійні течії регіону не могли толерантно співіснувати. Ось як описав новозбудований Божий град англійський письменник: «Велике за розмірами місто розбудоване у дивовижному порядку: вулиці широкі й перетинаються під прямим кутом. Це надає йому ще більшої упорядкованості і величі... Місто плавно піднімається по схилу від Міссісіпі, що спокійно тут несе свої води. Якщо ви станете біля храму, вашим очам відкриється мальовничий краєвид: поруч з вами храм – диво світу, навколо вас та на

схилі можете побачити красиві магазини, великі будинки і привабливі котеджі, що прикрашають природний краєвид. Спокій і гармонія панують в місті» (Цит. за: *Відновлена істина*. – С.72).

Відносна безпека дала можливість Джозефу Сміту активізувати місіонерську роботу, звернути увагу на організацію церковних громад. Церквою відтоді стали керувати Дванадцять Апостолів на чолі з Першим Президентом. Але в середині Церкви росла протидія керівництву Дж. Сміта, зокрема отриманому ним одкровенню про відновлення давнього права на багатожонство. Навіть Брігам Янг згадував, що коли його вчили багатожонству, то вперше в житті захотілося вмерти. Опозиція в квітні 1844 року організовує свою реформовану Церкву й починає видавати газету «Наву Експозитор». Розглядаючи останню як загрозу громадянському спокою, міська рада Наву, в якій, як мер, головував Джозеф Сміт, приймає рішення про закриття друкарської майстерні. Внаслідок цього почалися нові безпорядки. Влада округу Хенкок (штат Іллінойс), до якої входило й містечко Наву, дала згоду на нове (а їх до цього він мав уже 36) ув'язнення Сміта. Але суд над ним так і не відбувся. Натомість невідомим із закритими обличчями 27 червня 1844 року увірвався у Картеджську в'язницю, в якій знаходився Джозеф із своїм братом Гайрумом, і вбив їх. Тисячі святих останніх днів зібралися в Наву на оплакування втрати свого Пророка.

Як свідчить Президент Томас С. Монсон у своїй праці «Пророк Джозеф Сміт – учитель, що вчив своїм прикладом», «хоча мученицька смерть Джозефа і брата його Гайрума була трагічною, ми залишаємося втішеними тим, що вбивство Джозефа Сміта не було останнім розділом його історії, бо ж робота, яку виконував він, не обмежується терміном його життя, а належить також і життю прийдешньому, і життю минулому. Інакше кажучи, вона стосується тих, хто жили в минулому, хто живе зараз і хто прийде після нас. Вона поширюється... на все людство і простягається

від вічності до вічності. Хоча всі, хто прагнув позбавити його життя, вважали, що Церква без нього зазнає краху, однак його могутнє свідчення про істину, перекладені ним Учення і проголошене ним Послання Спасителя живуть і сьогодні в серцях членів Церкви по світу, які називають його пророком Бога... *Джозеф Сміт – Пророк і Провидець Господа зробив більше для спасіння людей у цьому світі, ніж будь-яка інша людина, що будь-коли жила на світі, окрім Самого Ісуса.* Він жив велично і загинув велично в очах Бога і свого народу» (Ліягона. – 2015. – Листопад. – С. 69).

Інформуючи Дж. Сміта про призначену для нього Богом роботу, ангел Мороній сказав при цьому, що його ім'я «матиме добру і погану славу серед усіх народів, колін і язиків», що про нього «говоритимуть і добре і зле» (Джозеф Сміт. Історія. 1:29-46). Коли життя Пророка раптово обірвалося, добра і зла слава про нього тільки почала набирати оберти. Відтак збулося те, що сам Господь сказав Джозефу про його долю: «Кінці землі питатимуть про твоє ім'я, і нерозумні глузуватимуть з тебе, і пекло скаженітиме проти тебе. Тоді як чисті серцем, ... мудрі і добродішні шукатимуть невпинно благословень з-під твоєї руки» (Учення і Заповіти. 122:1-2).

Джозеф Сміт є пророком Відновлення. Його духовна робота почалася з явлення йому Батька і Сина, а після цього – численних відвідувань з неба. Він був знаряддям в руках Божих у явленні Священного Писання, втраченого вчення і відновлення священства. Багато з тих, хто відкидає роботу з Відновлення, просто не вірять, що небесні істоти говорять до людей на Землі. Вони кажуть: це неможливо, що золоті пластини були передані ангелом і перекладені силою Божою. Через цю зневіру вони швидко відхиляють свідчення Джозефа, а деякі навіть вдаються до того, що паплюжать життя Пророка і обмовляють його характер.

На питання про характер Джозефа можна знайти відповідь у словах тих тисяч людей, які знали його особисто і які пожертвували своїм життям заради роботи, яку він до-

поміг заснувати. Джон Тейлор, в якого чотири рази поцілилися з натовпу, що вбив Джозефа, пізніше заявив: «Я свідчу перед Богом, ангелами і людьми, що Джозеф був доброю, шанованою і добродісною людиною, що характер його був бездоганним і в приватній обстановці, і на людях – що він жив і помер як Божою людиною» (*Учення Президентів Церкви: Джон Тейлор. – 2011. – С. 82*).

Джозеф Сміт не був такою самозакоханою і неприязливою людиною, якою його подають критики мормонства. Високий, стрункий і гарної статури, Джозеф займався різними видами спорту. Пророк був надто енергійною, вишуканою поведінкою людиною, завжди веселий, працьовитий і цілеспрямований, відданий друг, турботливий товариш, непримиренна до несправедливості людина – таким знали Сміта його сучасники.

Джозеф Сміт дуже сильно любив свою сім'ю. Він особливо турбувався про дітей, а їх у нього, включаючи й усиновлених близнюків, було аж одинадцять. «О Боже, – пише він, – благослови моїх маленьких дітей здоров'ям і довгим життям, щоб вони змогли зробити багато доброго у своєму житті заради Христа. Амінь». Джозеф був відданим другом і виявляв постійно турботу щодо інших людей. Він навіть протягував руку допомоги тим, хто причиняв йому зло. «Я відчуваю, що зобов'язаний бути другом всім, незалежно від того, справедливими чи не такими вони є, – наголошував Пророк. – Всі вони мають часточку мого співчуття і жалості. Любов – це головна риса Божества. Вона має виявлятися тими, хто прагне стати синами і дочками Бога. Людина, яку сповнює любов Бога, не задовільниться благословеннями лише для своєї сім'ї, а має думати про весь світ, бажаючи благословити кожную людську сім'ю». Всі, хто знав особисте життя Пророка, сприймали його відносини з людьми як найбільше засвідчення його божественної місії.

Відтак оцінка Дж. Сміта як «обачливого обманщика», «хитрого ділка» є вигадкою тих, хто в такий спосіб

прагне принизити і Пророка, і відроджену ним Церкву. Але ж ми добре знаємо принцип: принижуючи когось, ти насамперед принижуєш себе.

Головне, що характеризувало Дж. Сміта, то це його висока духовність. До його вчення можна підходити по-різному, але зігнорувати його не можна. Воно вміщене на тисячах сторінок друкованих писань, історій, щоденників, листів та книг. Написане і сказане ним не легко подеколи узгоджується із теологічними поглядами традиційних християнських конфесій. Пророк сам зазначав, що «все Господнє має глибоку важливість; лише час, лише досвід, лише ретельні й урочисті роздуми допоможуть пізнати його». Водночас він підкреслював, що пророк не завжди пророк, а лише тоді, коли він діє як такий.

Ретельне вивчення того, що приписується Сміту, дає можливість відокремити дійсні висловлювання Пророка від пізніших нашарувань на них. Тому деякі з його праць мають статус «священних джерел». Своє вчення Дж. Сміт розглядав як той ґрунт, який «революціонізує весь світ». Вся його діяльність перейнята відчуттям свого високого покликання, переконанням у вселенському значенні нового одкровення. Його турбувало те, що багато було таких, хто не вірив йому. Коли реальність пластин з «Книгою Мормона» була підтверджена свідками, Джозеф з радістю сказав своїй мамі: «Тепер нарешті вони переконалися, що я нітрохи їх не обманював!».

Доктор філософії із Нотрдамського університету Натан Хетч, оцінюючи інтимність відносин Дж. Сміта із Батьком Небесним, слушно зауважив: «Як історик, я вважаю, що не можна із всією достовірністю твердити, чи мав контакти з Божественним Джозеф Сміт, а чи ж ні. Але для мене безсумнівним є те, що сам він був переконаний в цьому».

Американські вчені нині уважно вивчають феномен свого Пророка. Один із них, Гарольд Блум, приходить до висновку: «Сміт був справжнім релігійним генієм, уні-

кальним в нашій американській історії... Пропорційно його значимості і складності він залишається найменш вивченою особистістю нашої національної саги».

Досить об'єктивну оцінку постаті Джозефа Сміта дав російський мормонознавець Сергій Антоненко. «Слід визнати, – пише він, – що Джозеф Сміт далекий від «класичного образу» релігійного лідера, який захоплює всіх своїм фанатизмом і неприйняттям світу, що нібито «в гріхах лежить». Згідно з багатьма свідченнями, Джозеф був людиною, схильною до несуетних розмірковувань і містичного споглядання, мав смак до відлюдності і молитви переважно десь на лоні природи. Водночас він з великим ентузіазмом брався за громадські й господарчі справи... У своєму приватному житті Сміт не був похмурою і замкнутою людиною. Атмосфера, яку він навколо себе створював, з очевидністю дійсно переконувала людей в тому, що Джозефа торкнулася Божа благодать... Особисте життя Пророка більше, ніж його громадська робота, свідчило про його божественне призначення» (Антоненко С.Г. *Мормоны в России: путь длиной в столетие*. – М., 2007. – С.37-38).

Свідчення про пророка Джозефа Сміта до кожного святого останніх днів приходять в різний спосіб. Часопис «Ліягона» пише: «Воно може прийти, коли ви стаєте навколівшки в молитві, просячи Бога підтвердити, що він був істинним пророком. Воно може прийти, коли ви прочитаєте розповідь Пророка про Перше видіння. Воно може прийти, коли ви складаєте власне свідчення про Пророка або коли ви стоїте у храмі і розумієте, що через Джозефа Сміта на Землі була відновлена свята сила записування. З вірою і справжнім наміром ваше свідчення про Пророка Джозефа Сміта зміцниться» (Ліягона. – 2014. – Листопад. – С.30).

Джозеф Сміт прожив складне життя, передаючи відновлене вчення Євангелій в новий час. За рік перед смертю він у Наву сказав своїм апостолам: «Якби я не був зайнятий

цією роботою і не був покликаний Богом, я б відступив. Але я не можу відступити, оскільки не маю сумнівів щодо істини» (*Історія Церкви*. – 5:336). Дж. Сміт став жертвою тих, хто не зрозумів саме цю істину. Оцінюючи жертвовну смерть Пророка, президент Томас С. Монсон слушно зауважує, що вбивши Дж. Сміта, зловмисники і їх політичні поплічники із різних наявних в штаті конфесій не вбили мормонізм. Джозеф задалегідь дарував ключі влади в Церкві апостолам, на чолі яких став Брігам Янг. Саме він на багато десятиліть виступив для членів Церкви не лише незаперечним духовним авторитетом, а й далекоглядним правителем, що мав системне бачення життєвих ситуацій й прогностичне мислення. Брігама Янга часто йменували «папою», що засвідчувало незаперечну силу його рішень як з релігійних, так і цивільних питань.

1.4 БРІГАМ ЯНГ – МОЙСЕЙ ЦЕРКВИ ІХСОД

Після вбивства Дж. Сміта й знищення помешкань членів Церкви, мормони під керівництвом нового Пророка Церкви ІХСОД Брігама Янга здійснили понад двохтисячокілометровий перехід на Захід Сполучених Штатів в долину Великого Солоного озера, де ними було збудоване місто Солт-Лейк Сіті.

Мормонська традиція оповідає про те, як на історичному зібранні спільноти вирішувалося питання про переселення. Виступ Брігама Янга при цьому був найбільш переконливим, із-за того, що за Божим благословінням його голос і зовнішній вигляд, зокрема риси обличчя, тоді так змінилися, що в ньому присутні побачили і відчули образ недавно вбитого Пророка Джозефа.

Проте цей Божий знак не для всіх став переконливим. Частина створеної Смітом мормонської спільноти не визнала Брігама Янга за Пророка й главу Церкви, відмовилися йти з ним на переселення. Серед них виявилася дружина Сміта Емма, яка скоріше не захотіла полишити мо-

гилу свого чоловіка. Відмовився від переселення і Олівер Каудері, який після смерті Дж. Сміта сподівався на обрання саме його Пророком, а тому підпорядковуватися владі Янга не захотів.

Відомо, що переселення із Наву дивовижно пророкував сам Дж. Сміт. Він, зокрема, говорив: «Святі ще страждатимуть від багатьох випробувань і їх буде виведено до Скелястих гір. Ви побачите, що святі стануть могутнім народом посеред Скелястих гір».

Елайза Сноу, одна із групи переселенців, початок переходу до цих гір описує так: «Не продавши і не віддавши в оренду свої домівки, ми просто розпрощалися з ними навіки і з майном, яке можна було укласти в один, два, а в деяких випадках три візки, вирушили в напрямку пустелі. Куди? На це питання в той час була лише одна відповідь: «Тільки Бог знає». Оскільки цей марш мормонів значною мірою нагадує вихід євреїв з єгипетського полону до Землі Обіцяної, то вони самі це переселення-міграцію народу назвали «Табір Ізраїлю». Президентом його був Брігам Янг. Двадцятитисячний табір переселенців складався із сотень візків. Інколи він зупинявся, розбудовувалося тимчасове поселення, оралися й засівалися великі земельні площі. Дух взаємного служіння та взаємодопомоги характеризував усе табірне життя. Моральність відносин піонерів-переселенців регламентувало спеціально проголошене 14 січня 1847 року Янгом Одкровення Господа.

Англійський журналіст Вільям Діксон, який особисто відвідав у Солт-Лейк Сіті Брігама Янга відразу ж після завершення великого переходу, так описує за розповідями збори мормонів після оголошення ним заклику про похід на Захід: «Цим приготуванням немає чогось рівного в історії з того дня, як Мойсей вивів народ з Єгипту... Шлях, яким мали йти переселенці, дорівнював відстані від Лондона до Львова і в шість разів був довшим, ніж від Каїра і до Єрусалима. Смертність була жахлива. Проте при всьому цьому загін святих чоловіків і жінок йшов вперед, незважа-

ючи ні на що. Коли їм ставало надто сумно на серці, оркестр музики починав грати якусь пісню – всі підтягували й забували своє горе... Нудьга, зневіра, сумні думки, аскетизм були вигнані із їх табору, із їх голів. Вони не очікували квітучий рай. Вирішивши поселитися у цій новій країні, вони знали, що в ній ніхто ще не жив, оскільки вважали її взагалі непридатною для життя. Вони очікували знайти тут лише мир і свободу, знайти місце, на якому вони могли віднайти щастя віч-на-віч з природою і куди вони потім могли б скликати своїх братів святих зі всього світу як в їх спільну батьківщину» (Диксон В.Г. *Новая Америка*. – СПб, 1867. – С. 98-99).

Оцінюючи великий перехід мормонів на Захід країни, Президент Дітер Ф. Ухтдорф пише: «Коли я думаю про наш піонерський спадок, то завжди згадую гімн «Вперед, святі!», який зворушує мене найбільше. Люди, які здійснили довгу подорож до Долини Солоного озера, часто співали його під час переходу. Я дуже добре розумію, що не все було гаразд у цих святих. Вони страждали від хвороб, спеки, втоми, голоду, страху, холоду, болю, сумнівів і навіть помирили. Але попри те, що у них були всі причини вигукувати: «Все не гаразд!», вони налаштували себе таким чином, яким ми не можемо сьогодні не захоплюватися ними. Вони за своїми труднощами бачили вічні благословення. Вони були вдячні за свої обставини. Хоча все навколо них доводило протилежне, однак вони співали з усім переконанням: «Все гаразд!».

Другого радника Першого Президентства надихають такі якості піонерів, як турбота одне про одного незалежно від соціального походження, економічного стану чи політичних переконань. «Піонери дбали про тих, хто йшов в їхньому загоні, думаючи водночас про тих, хто йтиме потім, засіваючи поля для обозів, які йшли за ними. Вони знали про силу сім'ї та друзів. Піонери служать хорошим нагадуванням того, чому ми повинні не піддаватися спокусі уособлюватися, а натомість надавати одне одному допомо-

гу і виявляти співчуття та любов... Піонери розуміли, що, роблячи щось важке, вони загартовували і зміцнювали тіло, розум і дух, розширювали розуміння своєї божественної природи та поглиблювали своє співчуття до інших людей. Ця звичка зміцнила їхні душі і була благословенням ще довгі роки після того, як закінчився перехід через рівнини і гори» (Ліягона. – 2015. – Липень. – С.4-5).

Відтак на здійснення багатокілометрового переходу святих останніх днів спонукала не якась їх фанатична сп'янілість новою релігійною вірою, а тверда переконаність в тому, що все відбувається відповідно до даних Богом Пророкам одкровенень про побудову нового Сіону й здійснення ними Божого бажання-задуму про «збирання останків отари своєї зо всіх країв» (Єр. 23:3). Йдучи до земель Нового Єрусалиму, переселенці відчували при цьому себе обраним народом, а свою Церкву розглядали саме як відроджену Церкву Ісуса Христа. Все сказане вище про великий і значною мірою трагічний перехід мормонів із Сходу на Захід Америки дає можливість зрозуміти, що спонукало їх зирватися із насиджених й обжитих місць і йти на незнані та неолюднені землі, що рухало цими переселенцями і спонукало їх йти далі і далі навіть за умов постійного голоду і холоду, хвороб і смертей, чому вони навіть за цих життєвих труднощів зберігали віру у своїх керманичів.

Місце, де Брігам Янг словами: «Ось це місце!» («This is the place!») велів переселенцям зупинитися, виглядало надто непривітним. Але пророчими виявилися його тогочасні передбачення. «Дехто запитував мене про можливість відходу звідси, – згадував Пророк. – Я відповів, що Бог приготував саме це місце для збирання Святих. І ви більше процвітатимете тут, ніж на золотих шахтах. Ті, хто залишаться тут, будуть вірними Богу, зароблятимуть більше і ставатимуть багатшими швидше, ніж ті, які ганяються за богом цього світу. Саме це місце Бог призначив своєму народу». Так було покладено початок мормонського штату Дезерт (пізніше названого Юта). З того часу, на згадку про при-

буття в цей край перших поселенців, Церква ІХСОД відзначає щороку 24 липня День піонерів. Тут споруджено величний пам'ятник Брігаму Янгу.

Значимим і знаменним було те, що піонери були об'єднаними духовно. Історики відзначають, що святі останніх днів саме цим відрізнялися серед тих мігрантів, які рухалися на Американський захід. Вони йшли туди, щоб будувати там Сіон – суспільство людей одного серця і одного розуму, які перебувають у праведності. Тут «кожний опікується благополуччям свого ближнього і робить усе з оком, єдино спрямованим до слави Бога» (*Див.: Учення і Завіти.* – 82:19). Саме відчуття громади і спільне виконання обов'язків об'єднали спільні зусилля йти за Божим пророком, яким після смерті Дж. Сміта постав Брігам Янг. Це – основна причина успіхів піонерів, і це та важлива частина спадку, який передали піонерами своїм наступникам.

Старійшина Рассел Баллард із Кворуму Дванадцяти Апостолів зазначав: «Від нас нині не вимагатимуть спакувати невеликий багаж у фургони або ручні візки й пройти 2090 кілометрів, щоб в такий спосіб продемонструвати свою віру й відвагу. Ми постаємо перед іншими випробуваннями у наш час – іншими горами, на які треба сходити, іншими річками, через які треба переправлятися, іншими долинами, які мають «зацвісти мов троянда». Наше випробування в тому, щоб жити у світі, який потопає у гріху й духовній збайдужіlostі, де повсюди панують самопотурання, нечесність і жадібність. ... Щоб уникати спокус і зла світу, необхідно мати віру й міць справжніх сучасних піонерів. Нехай кожен із нас також прийме зобов'язання бути піонером, щоб йти вперед і відкривати шлях для інших, хто відчуває на собі удари світу, який потопає у гріху, збентеженні й сумнівах. Пам'ятаймо ж піонерів та їхні історії, пам'ятаймо ж, що вони прийшли будувати Сіон об'єднаними зусиллями... Бути піонером означає, як сказано в «Ученні і Завітах» (64:33) «не втомлюватися у добродійності» (*Див.: Ліягона.* – 2015. – Липень. – С. 16-19).

Оцінюючи перехід на Американський захід, президент Томас Монсон запитує: «Чи можемо ми знайти в собі сміливість і наполегливість у досягненні мети, притаманної піонерам попередніх поколінь?». І відповідає: «Я знаю, що можемо. О, як світові потрібні піонери в наш час і для нашого часу» (*Ліягона. – 2013. – Липень. – С.5*).

Тяжкою для поселенців в Кордильєрах виявилася перша зима. Перезимували вони у форті. Не було що їсти. Доводилося викопувати коріння білої лілії й варити його із чортополохом. На згадку про роль лілії у збереженні життя прибулих в долину біля Скелястих гір вона стала символом штату Юта.

З переселенням в західно-американські гори тисяч послідовників вчення із інших штатів і навіть з інших країн в долині Солоного озера і навіть за її межами виникали сотні нових поселень. Через три роки з часу прибуття піонерів поселення вже з'являлися на відстані трьохсот, а через чотири роки – чотирьохсот кілометрів від Солт-Лейк Сіті. З часом поселення перетворювалися в маленькі охайні містечка, оточені полями із продуманою системою їх зрошення. Ось як описує це відомий дослідник історії мормонів Ф. Делленбах: «Слід визнати, що мормони були прекрасними освоювачами нових земель. Вони не тільки освоїли їх, але й доглядали належним чином; і замість виноробних заводів та казино, що визнавалися наріжником прогресу та прикладом переваги народів білих людей, вони насадили фруктові сади, розбили ферми, збудували школи і затишні домівки».

Проте не всі, хто в ті роки приїздив в Юту, керувалися при цьому винятково релігійними мотивами. Для багатьох мотив переселення мав соціальний характер: тут можна було гарантовано вижити. Той же В. Діксон відзначав: «Нова церква не тільки приймає у своє лоно всіх, хто приходить до неї, а й терпить всіх іновірців, не питаючи нічого, не піддаючи їх якимсь випробуванням, не вимагаючи якихось жертв» (*Там само. – С. 152*). А раціоналіст Жюль Ре-

мі, відзначаючи ту особливість процесу перетворення різноманітного в єдине, що відбувалося в Юті, пише так: «Всі ці люди, народжені в середовищі різних і часто протилежних вірувань упереджень, різні за своєю мовою, звичаями, законом, націями і традиціями, – всі ці люди мають постати як єдине ціле. Вони дійсно поєднуються і до того ж такими міцними ланцюгами, якими рідко поєднуються між собою рідні брати. Вони живуть у повній гармонії посередині континенту Америки і утворюють цілковито нову, незалежну, тісну за своєю єдністю націю» (Цит. за: Антоненко С.Г. *Мормони в Роси́и*. – С.111-112).

Обживаючи землі Юти, мормони прирівнювали себе до давніх ізраїльтян, які прийшли в землі Ханаану. Вони іменували себе «ізраїльтянами Нового Світу», називаючи різні місцини Юти біблійними іменами. Поселяючись там, мормони відчували себе обраним народом, а свою Церкву розглядали як відроджену Церкву Ісуса Христа – саме ту, яка забезпечить їм виповнення всіх обіцянок Божих. Вся Священна історія, описана в Біблії, поставала в їх уяві як прообраз подій, що сповнюються знову на їхніх очах і з їхньою участю.

Що об'єднувало громади мормонів і спонукало їх терпіти життєві незгоди? Віра в те, що Джозеф Сміт є дійсним посланцем з місією спасіння від Небесного Батька. Опісля такий авторитет мав вже Брігам Янг. Згаданий вище журналіст В.Діксон, який особисто спілкувався з ним, наголосив: «Коли Янг з особливою урочистістю скаже: «Я це знаю!», то його послідовники приймають його голос за голос Бога». Редактор газети «New York Tribune» Горейс Грілі так описує Брігама Янга: «Названий кимось «сучасним Мойсеєм», він був завжди дуже просто одягнутим, без тіні недоторканості і фанатизму. На вигляд він був статним, щирим, добрим, доволі повним чоловіком, який, здавалося, любить життя і не поспішає на небеса» (Цит. за: *Відновлена істина*. – Солт-Лейк-Сіті, 2001. – С.126).

Брігам Янг був сильною особистістю, але ті випробування, які випали на долю переселенців, помітно позначилися і на його здоров'ї. Із словами «Джозеф! Джозеф! Джозеф!» на устах він помер 29 серпня 1877 року. Незадовго до смерті на прохання редактора однієї нью-йоркської газети він написав: «Якщо коротко підсумувати мою роботу за 26 років, то ось цей підсумок: населення території, яку охоплюють поселення святих останніх днів, складає близько 100 тисяч душ; засновано більше 200 міст, містечок і поселень, які заселені нашими людьми. Встановлення шкіл, заводів, млинів та інших установ служить для вдосконалення та користі нашим громадам. Все моє життя присвячене служінню Всемогутньому».

Для допомоги бідним переселенцям у 1850 році у Солт-Лейк Сіті було створено спеціальний Безстроковий Еміграційний Фонд. Він допоміг понад 40 тисячам людей переїхати до Юти. Кінець дорожніх ізоляцій наступив у травні 1869 року, коли до штату було прокладено залізницю.

Не маючи можливості отримати формальну освіту, Брігам Янг надзвичайно високо підніс престиж знання у мормонському середовищі. Саме з його ініціативи було організовано університет у Прово, який нині справедливо носить ім'я Пророка.

В період президентства Брігама Янга Церква ІХСОД вже стала світовим феноменом. За даними польового дослідника мормонізму Ж.Ремі, в 1859 році в Юті нараховувалося 80 тисяч мормонів, в інших штатах країни – 40 тисяч. В цей же час святих останніх днів проживало у Великобританії 33 тисячі, в Австралії та Океанії 10 тисяч, в Канаді – 8 тисяч, у Скандинавії – 5 тисяч, в Німеччині – 3 тисячі, у Південній Америці і на Карибах – 2 тисячі. Півтори тисячі мормонів жило в Швейцарії, півтисячі – у Франції, біля 4 тисяч – в країнах Азії і Африки. Відтак через 30 років після появи конфесії вона мала десь 186600 своїх послідовників. Уже в 1870 році вихідці з Європи складали більшість до-

рослого населення Юти, які були переконані, як тому вчив Дж. Сміт, в обов'язковості своєї участі в розбудові Нового Єрусалиму на Американському континенті.

Перетворення пустельного краю у земний рай відбувалося нечуваними темпами. Згаданий вище Жюль Ремі цей процес розбудови Нового Єрусалиму описує так: «Країна, в якій поселилися мормони, нібито спеціально створена для них... Новий народ, нібито відчуючи потребу наблизитися до довкілля, відшуковує сам в надрах гір місце, яке відповідає його генію. Постає питання: чи можна дивитися на вибір мормонів як на звичайну гру випадку? Вони називають себе ізраїльтянами Нового Світу, і доктрини їх багато в чому подібні з доктринами іудеїв: тому й поселилися вони в країні, яка нагадує Палестину...» (Цит. за: Антоненко С.А. *Мормони в России*. – С.102).

Проблемою для мормонів були їх відносини з індіанцями – місцевими корінними жителями, які, згідно з «Книгою Мормона», є нащадками Ізраїлю, зокрема племені ламанійців. Брігам Янг радив не загострювати стосунки з ними. Реагуючи на пограбування індіанцями мормонських поселень, Пророк дотримувався принципу: «Нагодувати й одягнути їх – це набагато вигідніше та економніше, ніж боротися проти них, використовуючи силу».

Поступово розбудовувався центр Юти – місто Солоного озера. На Храмовій площі Солт-Лейк Сіті з'явилася славетна Скинія. Треба бачити цю будівлю й навідати її, щоб оцінити геній її творців. Автори праці два рази були в ній. Тут було встановлено величезний орган й організовано при ній відомий й нині в усьому світі хор. Розпочате в 1853 році будівництво солт-лейкського храму було завершене у квітні 1893 року. За розмірами своїх площ він є одним з найбільших храмів світу.

В цьому збудованому мормонами столичному місті американського штату Юта й нині знаходиться Головне Управління Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів, проживають пророки Церкви, яких з часу її появи було вже

шістнадцять. Після Бр.Янга ними були: Дж.Тейлор, У.Вудраф, Л.Сноу, Дж.Ф.Сміт, Г.Грант, Д.А.Сміт, Д.Маккей, Дж.Ф.Сміт, Г.Лі, С.Кімбол, Е.Бенсон, Г.Хантер, Г.Хінклі та Т.Монсон. Кожний з них залишив свій помітний слід в діяльності Церкви ІХСОД (Див.: *Ліягона. – 2010. – Березень. – С. 18-25; Відновлена істина. – С. 144-159*). Кожний з названих пророків вніс щось своє в історію Церкви. Так, Президент У.Вудрафф (1807-1898) 1890 року оприлюднив своє видіння про необхідність відміни полігамії і переходу до моногамії. Деякі історики Церкви визнають, що напочатках полігамія була виправдана, бо постійні гоніння на Церкву, в обороні якої завжди виступали чоловіки, призвели до значного зменшення їх кількості. В Церкві виникла статева диспропорція. Засобом відвернення від блуду в спільноті в той час постав дозвіл на офіційну полігамію, яка сприяла зростанню членів Церкви. «При цьому статус жінки – не наложниці чи прислуги, а дружини, а відтак і статус їх дітей, які не ділилися на шлюбні і позашлюбні й мали рівні права, в тому числі й майнові, – слушно зауважує російська дослідниця К. Елбакян, – відігравали істотну роль як для залучення в спільноту жінок, так і (як це не здаватиметься парадоксальним з першого погляду) для зміцнення моралі мормонів» (*Религиоведение. – 2003. – №4. – С.25-26*).

З березня 2018 року Церкву Ісуса Христа Святих останніх днів очолює 17-й її Президент Рассел Маріан Нельсон. Про нього мова піде далі.

В Церкві ІХСОД сприймають своїх президентів як живих пророків Господа на землі з божественним покликанням, вчення яких «відкривають для нашого блага істини про життя і характер Христа й свідчать про них... Коли ми слухаємо своїх сучасних пророків, прислухаємося до них, то це має глибокий вплив на наші життя, навіть таке, що змінює їх. Ми – зміцненні, ми більш впевнені та непохитні в Господі. Ми чуємо слово Господа» (*Ліягона. – 2018. – Листопад*).

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

ВІРОПОВЧАЛЬНІ ОСНОВИ МОРМОНІЗМУ

2.1 СВЯЩЕННІ КНИГИ ЦЕРКВИ МОРМОНІВ

Як християнська конфесія, Церква Ісуса Христа Святих останніх днів до своїх Священних книг відносить насамперед «Біблію». Її тексти, як свідчить історична і сучасна біблеїстика, писалися впродовж I тис. до н.е. й до I-II ст. н.е. шляхом відбору, редагування та канонізації текстів, які іудейські, а пізніше християнські традиції вважали богодухновенними.

«Біблія» складається із двох частин – Старого Завіту, визнаного іудеями та християнами, та Нового Завіту – власне християнської частини «Біблії». Мовами оригінальних текстів «Біблії» є давньоєврейська та арамейська у Старому Завіті та грецька (койне) – у Новому. Найдавнішими перекладами «Біблії» є грецька Септуагінта (II ст. до н.е.), латинська Ветус Латина та Вульгата (III-IV ст. н.е.). Септуагінта та Вульгата є офіційними версіями Біблії для двох напрямів християнства – відповідно східного (православ'я) та західного (католицизм). Християнська та іудейська версії Біблії відрізняються за кількістю книг, визнаних священними.

«Біблія» містить сакралізовану історію світу та людства, наголошує на їх залежності від волі Бога – творця і промислителя. Основою людського життя, як індивідуального, так і спільнотного, за «Біблією», є правдиве Боговшанування та Богопоклоніння. Під цим кутом зору «Біблія» подає також історію розвитку форм релігійності – від зовнішніх, обрядових, до внутрішніх, вмотивованих релігійним почуттям та вірою. Кульмінаційна подія біблійної іс-

торії – діяльність на Землі Ісуса Христа як Божественного Месії, насамперед його викупна жертва, яка, за християнським вченням, є для всього людства містичним шляхом до спасіння, вічного життя. Саме тому й у віровченні Церкви ІХСОД постать Ісуса Христа є однією із центральних.

«Біблія» як одна з найзначніших збірок сакральних текстів вирізняється величезним жанровим та тематичним різноманіттям: виклади міфологічних систем; історичні оповіді, релігійна публіцистика; філософсько-моралістичні твори; лірична поезія; зразки релігійної містики та ін. Це зумовило не лише безпосереднє використання біблійних текстів у богослужбовій та богословствуючій практиці іудейської та християнської релігій. Досвід повсякденного життя, зафіксований у «Біблії» збагатив народну мудрість, буденну діяльність вірян різних конфесій.

В 1611 році, на противагу католицькій Вульгаті, було видрукувано в перекладі із грецької англійський текст «Біблії». Його часто ще називають «Біблією короля Якова», бо ж саме із санкції короля Якова I Стюарта було здійснено цей переклад. Незважаючи на наявність в ньому архаїзмів, саме «Біблія короля Якова» вважається класичним перекладом і є найбільш поширеною серед англomовних протестантів. Такою «Біблією» також користався Пророк Дж. Сміт. Нині «Біблія» в цілому або її окремі книги перекладені майже всіма мовами народів світу, що дає можливість слугувати нею як своєю Священною книгою мормонам різних країн. Надзвичайному поширенню «Біблії» сприяла місіонерська діяльність різних християнських конфесій, в тому числі й мормонів.

Правда, визнаючи «Біблію» за свою Священну книгу, мормони сприймають її не в тому вигляді, яким користуються православні, католики чи значна кількість протестантських течій, а в тому, що з'явився завдяки натхненному Богом доопрацюванню її деяких текстів Дж. Смітом. Ним була відновлена повнота Євангелій Ісуса Христа. Пророк Рассал М. Нельсон наголошує на тому, що «Біблія не міс-

тить відповіді на життєві питання. Натомість вона навчає чоловіків і жінок тому, як вони можуть знайти відповіді на свої життєві питання, спілкуючись безпосередньо з Богом через молитву» (*Ліягона*. – 2020. – Травень).

Поруч з «Біблією» Церквою Ісуса Христа Святих останніх днів й іншими конфесіями, які відпали від неї, визнається також за Священне Писання презентована Джозефом Смітом «Книга Мормона» (англ. *The Book of Mormon*). Названа вона ім'ям пророка-літописця Мормона, який, як це стверджується в книзі, відредагував більшу її частину.

Дехто ставить питання: «Якщо є «Біблія», то для чого ще й «Книга Мормона»? Відповідаючи на нього, член президентства кворуму Семидесятників Тед Р. Каллістер в часописі «Ліягона» (2013.- *Квітень*) наводить декілька аргументів, які пояснюють це. Перший з них: можуть бути декілька засвідчень, зорієнтованих на утвердження істини в Церкві Христа. «Книга Мормона» додає до «Біблії» друге свідчення про Христа. «Біблія – це одне свідчення про Ісуса Христа. Книга Мормона – друге свідчення про нього. Це друге свідчення є вирішальним, що засвідчує така ілюстрація цього. Скільки прямих ліній можна провести через одну крапку на аркуші паперу? Відповімо: незліченну кількість. Коли ми цю крапку приймемо за «Біблію», а лінії – за різні інтерпретації її, то це дає право на існування безлічі церков. Поява другої крапки, а нею постає «Книга Мормона», дає можливість провести лише одну лінію між ними, а відтак засвідчити можливість буття лише однієї інтерпретації вчення Христа, буття лише однієї істинної Церкви. Нею і є Церква Ісуса Христа Святих останніх днів». В унісон цьому Старійшина Марк І. Петерсен наголошує: «У нас є «Біблія», у нас є також «Книга Мормона». Вони постають як два голоси – дві книги Священних писань, написаних двома віддаленими один від одного народами. Вони свідчать про Божественність

Господа Ісуса Христа» (*Petersen M. Evidence of Thing Not Seen //Ensign. – 1978.- May. – P. 63*).

Другим аргументом необхідності «Книги Мормона» для Т. Каллістера служить той факт, що впродовж століть внаслідок помилок під час неодноразових перекладів «Біблії», щоб «зіпсувати праведні шляхи Господні», з неї було вилучено «істинні і дорогоцінні основи вчення Христа». Відтак маємо текст не тієї «Біблії», який був в роки її витоків. «Книга Мормона» роз'яснює вчення Христа і «знову відкриває нам повноту Євангелія». Наступний аргумент Т.Каллістера: Церква Ісуса Христа Святих останніх днів змогла з'явитися лише після того, як широкий аудиторії стала відома «Книга Мормона» – «знаковий камінь, за словами Джозефа Сміта, нашої релігії». Пророк наголосив ще й на тому, що «людина буде ближчою до Бога, твердо дотримуючись її заповідей, ніж будь-якої іншої книги». Ця книга здатна змінити ваше життя і життя тих, з ким ви поділилися нею. Відтак, як вчить Церква ІХСОД, саме в «Книзі Мормона» і ні в якійсь іншій утримується «вся повнота Євангелія Ісуса Христа».

Центральне місце в «Книзі Мормона» займають пророчтва про прихід Месії і подається вчення Ісуса Христа «у тому вигляді, як воно було переказане ним прадавнім жителям Американського континенту».

Засновник Церкви ІХСОД Джозеф Сміт наголошував, що «Книга Мормона» була передана йому 22 вересня 1827 року ангелом Моронієм. За його словами, книга була написана на «золотих пластинах», схованих у ямі на пагорбі Кумора недалеко від його будинку. Переклад книги, як говорив Джозеф Сміт, був зроблений завдяки силі, даній йому Богом.

«Книга Мормона» вміщує писання прадавніх пророків, які жили на Американському континенті. Вона відкривається розповіддю про те, як пророкові Легію приблизно в 600 році до н.е., цебто незадовго до захоплення й руйнування Єрусалиму, Бог повелів покинути місто й від-

правитися на спеціально побудованому кораблі в нову обіцяну землю. Нею став Американський континент, де нащадки Легія і його численного роду заснували велику цивілізацію. Незабаром єдиний народ розділився на праведних нефійців і розбещених ламанійців. Названі так ці народи від імен своїх родоначальників.

Господь знав, з якими випробуваннями прийдеться зустрітися нефійцям, і підготував їм натхненних ним керівників, щоб допомогти цьому народу здолати різні життєві труднощі. Головнокомандуючий Мороній, статуя якого, до речі, увінчує всі мормонські храми, був воїном. Згідно з натхненням він повелів підготувати нагрудні і наручні щити, шлеми й спеціальний одяг для захисту свого народу (*Див.: Алма 43:19*). Завдяки цьому нефійці здобували більше перемог, ніж ламанійці (*Там само. – 43:37-38*). Пізніше Мороній повелів народу насипати вали землі навколо своїх міст. Всі ці приготування допомогли нефійцям уникнути свого винищення. Якщо Мороній готував нефійців до війни, то Геламан і його брати водночас духовно наставляли їх, проповідували їм слово Боже й навчали тому, як жити праведно. Саме завдяки цьому нефійці були спасенні.

Серед нефійців виділявся ще Пророк Мормон, який разом із іншими пророками вів викарбувану опісля на металевих пластинах Хроніку життя свого народу. Саме цей літопис, захований сином Пророка Моронієм в кам'яній скрині на пагорбі Кумора біля села Манчестер (штат Нью-Йорк), і знайшов Дж. Сміт.

Після свого воскресіння Ісус Христос навідав Американський континент і заснував там серед нефійців свою Церкву. Він навчав їх тут законам своєї віри. Однак до V ст.н.е. ця Церква перестала існувати через масове відступництво від неї її послідовників. Останні з них були перебиті у великій битві.

Одна із частин «Книги Мормона», а саме «Книга Етерафера», містить розповідь про нащадків Яреда, які переселилися на Американський континент після будівниц-

тва Вавилонської вежі і змішання мов, перепливши океан на баржах, побудованих нібито за вказівкою самого Бога. Зрештою, за їхнє жорстокосердність, вбивства й інші злодіяння Бог винищив нащадків Яреда.

Пророк Мормон незадовго до смертельного поранення в останній битві нефійців і ламанійців відредагував зібрання писань прадавніх американських пророків. Саме тому книга й має у своїй назві його ім'я. Його син Мороній, останній і єдиний, що залишився в живих із членів Церкви Ісуса Христа, сховав книгу в утаємниченому місці, саме яке й було вказане в XIX столітті Дж. Сміту.

Переклад «Книги Мормона», написаної на золотих пластинах, Джозеф здійснив за натхненням сили, даної йому Батьком Небесним, і за допомогою Уріма й Тумміма – предметів, які згадуються в «Біблії» і були захищені поруч. Після цього оригінал книги був знову схований від світу. Лише одинадцять людей, крім самого Джозефа, виступили в ролі свідків того, що особисто бачили «пластини із письментами прадавніх пророків». Їхні заяви можна знайти на початку тексту «Книги Мормона».

Оригінал «Книги Мормона», який нині є «схованим від світу», складається із чотирьох «розрядів історичних пластин»:

- Аркуші Нефія, які у свою чергу поділяються на Малі і Великі аркуші. Перші були призначені для священних записів, тоді як другі – для запису мирських справ, історичних подій тощо.
- Пластини Мормона, які коротко передають зміст текстів Нефія й вміщують коментарі до них. Вони також описують подальшу історію народу Нефія й вміщують невелике доповнення, зроблене рукою його самого Моронія.
- Пластини Етфера, що оповідають про історію народу яредійців. Ці записи були також скорочені й прокоментовані Мормоном і включені ним у загальний звіт за назвою «Книга Етера».

- Пластини з латуні, принесені народом Легія з Єрусалиму. Вони вміщували П'ятикнижжя Мойсея, а також інші єврейські писання, починаючи із прадавніх часів і закінчуючи правлінням іудейського царя Седекії. Ці пластини загубилися.

Достовірність «Книги Мормона» вже впродовж майже двох століть є предметом критики. Єдиним доказом її автентичності виступають «Свідчення трьох свідків» і «Свідчення восьми свідків», які розміщені на початку «Книги Мормона», а також розповідь самого Джозефа Сміта про те, як він одержав і перекладав пластини із прадавніми письменами. Крім того, Церква Ісуса Христа Святих останніх днів апелює до тексту Моронія (10:4), де говориться, що кожний, хто захоче впевнитися в достовірності «Книги Мормона», може запитати про це безпосередньо Бога-Отця в ім'я Сина його Ісуса Христа й одержати відповідь силою Духа Святого. Однак критики «Книги Мормона» справедливо вказують на суб'єктивність і недостовірність такої перевірки.

Критики також посилаються на численні зміни, внесені в текст «Книги Мормона» з 1830 по 1980 рік. За деякими підрахунками, зокрема Джеральда і Сандри Таннерів, кількість документально підтверджених змін до «Книги Мормона» досягає майже чотирьох тисяч. Хоча більшість цих змін стосується граматики тексту, проте деякі з них істотно уточнюють його зміст.

Наголосимо все ж на тому, що історичність «Книги Мормона» залишається предметом гарячих дискусій. Практично всі захисники історичності цієї книги є мормонами, а ті немормони, які висловлювалися на користь історичності «Книги Мормона», самі через деякий час ставали членами Церкви. Як правило, немормони з інших конфесійних течій заперечують історичність «Книги Мормона».

Найбільш активно задіяні в цьому євангелічні групи, що негативно ставляться до самої теології мормонів. Часто їх праці спрямовані на дискредитацію Церкви

ІХСОД, взагалі хибне й упереджене тлумачення мормонізму. Проте, незважаючи на критику на адресу свого вчення, Церква ІХСОД продовжує твердо дотримуватися думки, що «Книга Мормона» є Словом Бога. Більшість святих останніх днів вірять у те, що ця священна для них книга описує реальні, а не вигадані факти.

Дослідження «Книги Мормона» призвело до того, що дехто із членів Церкви Ісуса Христа СОД запропонували нове бачення звичних для мормонів фактів, оскаржили деякі поширені думки про події з походження цієї священної книги. Так, на початках наявною була думка, що «Книга Мормона» описує історію всіх мешканців Америки, тобто всі індіанці й ескімоси є нащадками пророка Легія і тих євреїв, які прибули разом з ним на Американський континент. Нові дослідження Книги породили припущення, що маємо лише історію невеличкої групи мезоамериканців – нащадків Легія. На час прибуття до Америки Легія тут вже існували якісь люди й прибульцям прийшлося інтегруватися в племена індіанців. Можливо, що нащадки Легія склали верхівку тодішнього суспільства тут і виявили певний культурний і релігійний вплив на корінних жителів.

Дискусія з приводу доказів, які могло б надати дослідження ДНК індіанців і прибулих євреїв, ілюструє відмінність у точці зору традиціоналістів і прихильників нового погляду. Вивчення ДНК не виявило семитичних коренів у походженні мезоамериканців. Проте у зв'язку з тим, що наявними є певні труднощі в порівнянні сучасної ДНК і прадавньої, про яку вчені нічого не знають, то певне варто наголосити на тому, що такі дослідження ДНК ледь колись можна буде провести. А саме вони могли б значною мірою довести або ж спростувати історичність «Книги Мормона».

Лаконічну оцінку значимості «Книги Мормона» ми знаходимо у видрукуваній в «Ліягоні» статті її дослідника Метью С.Холланда. Науковець наголошує на тому, що «Книга Мормона» містить не лише описання тисячолітнього періоду історії, в якому вказано імена майже двохсот

людей і майже сотню різних місць, але і сама оповідь подана як робота трьох головних видавців/істориків – Нефія, Мормона і Моронія. Ці три постаті, у свою чергу, заявляють, що у своїх оповідях ґрунтуються на десятках раніше написаних літописах. Результатом цього є таке багатогранне поєднання, яке включає різні жанри – від безпосередньої розповіді до вставок з проповідями і листами, коментарів до писань та поезії. Потрібно прикласти багато зусиль, аби опрацювати всі подробиці хронології, географії, генеалогії та джерел, з яких їх було взято, але у «Книзі Мормона» вони всі надзвичайно послідовно поєднуються. Хронологія витримана досконало, без збоїв, незважаючи на кілька ретроспективних описів і паралельних описів подій... Оповідачі повністю дотримуються чіткого порядку й описання родинних стосунків двадцяти шести нефійських літописців та сорока одного яредійського царя (у тому числі й родоводи суперників). Багатогранність є такою, що можна подумати, що ніби автор працював з графіками і картами, хоча дружина Джозефа Сміта Емма категорично заперечувала те, що він написав хоча б щось заздалегідь, щось завчив напам'ять або дізнавався внаслідок консультацій під час перекладу. Вона водночас дійсно підтверджувала, що Джозеф кожного разу починав диктувати, не дивлячись у рукопис і не переречитуючи останню сторінку» (*Grant Hardy. Understanding the Book of Morton: A Reader's Guide. – 2010. – Р. 6-7*).

Метью С.Холланд, беручи до уваги те, що Джозеф Сміт, майже не маючи належної освіти, все ж вважає, що він був покликаний Богом справитися з надто важливим його завданням. «Джозеф був покликаний Богом, постав знаряддям у ці останні дні, щоб явити книгу, яка існувала задовго до його народження, книгу, яка є істинною й унікальною – неповторним наріжним каменем щасливого життя, ґрунтованого на благочесті» (*Ліягона. – 2015. – Липень. – С.25*).

Починаючи з весни 1829 року щонайбільше за 65 робочих днів з допомогою Олівера Каудері Джозеф Сміт пе-

реклав 588 сторінок «Книги Мормона». Це дійсно небачена швидкість. Повчально тут, порівнюючи, зазначити, що переклад «Біблії», зроблений за часів короля Якова, здійснювався 47 перекладачами, які працювали з мовами, які добре знали, і тривав сім років.

Історики і богослови Церкви ІХСОД визнають те, що читати «Книгу Мормона» не надто просто. Певні труднощі у її сприйнятті викликають непослідовні хронологічні вставки, повернення до здавалося б вже читаних сюжетів і описаних подій. Тут зустрічаються давньоєврейські поетичні форми, риторичні зразки й ідіоми, які своєю красою нагадують пам'ятні вірші Псалтиря, а водночас мезоамериканські символи та традиції, які є далекими від біблійних зразків. Пояснюються вони тими вставками до тексту, до яких вдався дещо пізніше, десть в 385 році, пророк Мормон.

В наступні роки після видруку «Книги Мормона» Джозеф Сміт мав ще багато різних одкровенень Божих, дев'яносто з яких, поруч із богонатхненними порадами, вміщено в третій священній книзі мормонів **«Учення і Завіти»**. До книги входять також одкровення, одержані через наступників Першого Пророка у Президентстві Церкви.

«Учення і Завіти», на відміну від «Книги Мормона», не є перекладом і видруком давніх рукописів. Ця книга, як твердить сама Церква, «має сучасне походження і її було дано від Бога через його вибраних ним Пророків для відновлення його святої роботи і встановлення Царства Божого на Землі в ці дні». Вміщенні в книзі одкровення розглядаються як «добрий і водночас і твердий голос Ісуса Христа».

Хоча більшість розділів книги «Учення і Завіти» й адресовані членам Церкви мормонів, її ідеологи вважають, що вміщені в цій книзі «послання, застереження і повчання є на благо всього людства і вміщують запрошення до людей усюди прислухатися до голосу Господа Ісуса Христа, який говорить до них для їхнього земного благополуччя та їхнього вічного спасіння».

У вміщених в книзі «Учення і Завіти» одкровеннях розкривається зміст євангельського вчення з роз'ясненням таких питань, як сутність Божества, походження людини, реальність Сатани, мета земного життя, необхідність покаяння, необхідність покаяння, діяльність Святого Духа, таїнства і церемонії, що відносяться до спасіння, доля Землі, майбуття людини після Воскресіння, вічність подружніх відносин і вічна сутність сім'ї. В одкровеннях також показана адміністративна структура Церкви, організація Першого Президентства, Ради Дванадцятьох апостолів і Кворумів семидесятників. Зрештою тут дається свідчення про Ісуса Христа – його Божество, Його велич, Його досконалість, Його любов і Його викупну силу. Як наголошує Вступ до книги, саме це робить її «винятково важливою цінністю для людської сім'ї і цінністю більшою, ніж багатства всієї Землі».

На початках писарі Джозефа Сміта дещо неорганізовано записували все сказане Пророком. При цьому з'явилися деякі довільністі, навіть помилкові судження. Тому на конференції Церкви в 1831 році Джозефа Сміта попросили виправити неточності, що «він зможе виявити через Духа Святого». Після того, як одкровення були розглянуті і дещо виправлені, члени Церкви штату Міссурі видрукували їх книгою під назвою «A Book of Commandments for the Government of the Church of Christ (*«Книга Заповідей щодо управління Церквою Христа»*)». В неї ввійшло багато ранніх одкровень Пророка Джозефа Сміта. Друге видання книги вже під заголовком «Doctrine and Covenants of the Church of the Latter Day Saints (*«Учення і Завіти Церкви Святих останніх днів»*)» за редакцією самого Джозефа Сміта було видрукувано в місті Кертленд (штат Огайо) у 1835 році.

Перші святі останніх днів високо цінували одкровення і вбачали в них послання від самого Бога. Істинність цього була засвідчена спеціальним документом Кворуму Дванадцяти Апостолів, в якому сказано: «Свідчення свідків істинності Книги Господніх Заповідей, Заповідей, які Він

дав Своїй Церкві через Джозефа Сміта-молодшого, якого було призначено з цією метою голосом Церкви. Відтак ми маємо бажання засвідчити всьому людству, всьому сотворінню на Землі, що Господь засвідчив нашим душам через Духа Святого, що було пролито на нас, що ці заповіді було дано за натхненням від Бога, і що вони корисні для всіх людей і справді є істинними».

Починаючи з видання 1835 року в книгу став включатися курс із семи теологічних уроків під назвою *Lectures on Faith* («Лекції про віру»). Ці лекції були підготовлені для викладання в Школі пророків в місті Кертленд. Пізніше, в 1921 році, їх вилучили із видань книги «Учення і Завіти», бо ж вони не сприймалися всією Церквою як одкровення. В 1981 році до книги було включено три документи: розділи 137 і 138, в яких подаються основні принципи спасіння вмерлих, і *Офіційна заява 2*, яка проголошує, що всі гідні члени Церкви чоловічої статі можуть бути посвячені у священство незалежно від раси чи кольору шкіри.

В кожному новому виданні книги «Учення і Завіти» виправлялися раніше допущені помилки і додавалися нові свідчення, особливо в історичних частинах заголовків розділів. Окрім цього включалися карти, на яких було показано географічне розміщення значимих місць в історії Церкви мормонів, зокрема ті, де були одержані одкровення Джозефом Смітом.

Четвертою Священною книгою для мормонів є збірка матеріалів під назвою «**Дорогоцінна Перлина**». Перший варіант її тексту видав у 1851 році старійшина Франклін Д. Річардс, який був членом Ради Апостолів і президентом Британської місії. Метою видруку було зробити більш доступними деякі важливі статті, які мали обмежений наклад за часів Джозефа Сміта. Оскільки за чисельністю своїх членів Церква збільшилася по всій Європі та Америці, то виникла потреба зробити для них ці твори доступними. «Дорогоцінну Перлину» почали широко використовувати в тодішньому церковному житті, а пізніше, з постановням Пер-

шого Президентства та Генеральної конференції в Солт-Лейк Сіті 10 жовтня 1880 року, вона була визнана однією із головних праць Церкви. При цьому до тексту було внесено декілька змін, зумовлених потребами Церкви. Зокрема, у 1878 році було додано частини «Книги Мойсея», які не були вміщено в першому виданні.

У 1902 році було вилучено певні частини «Дорогоцінної Перлини», які повторювали матеріал, поданий в «Ученні і Завітах». Розбивку на розділи й вірші з виносками було зроблено у «Дорогоцінній Перлині» в 1902 році. Жодних інших змін в тексті книги не було аж до квітня 1976 року, коли до нього додали ще два одкровення. У 1979 році ці два одкровення було вилучено з «Дорогоцінної Перлини» і вміщено у книзі «Учення і Завіти», де вони тепер знаходяться як розділи 137 та 138. У виданні цього року було зроблено також деякі зміни в «Дорогоцінній Перлині» з метою приведення її тексту у відповідність до ранніх документів.

У змісті останнього видання цієї Священної книги Церкви ІХСОД наявними є:

1. *Вибране з Книги Мойсея*. Це – уривок з Книги Буття «Біблії» в перекладі його в червні 1830 року Джозефом Смітом.

2. *Книга Авраама*. Це – переклад з деяких єгипетських папірусів, які потрапили до рук Джозефа Сміта в 1835 році і які містили писання патріарха Авраама.

3. *Джозеф Сміт – Матвій*. Це є уривок зі свідчення Матвія в перекладі Біблії Джозефа Сміта. Він постає як виконання божественного повеління розпочати переклад Нового Завіту.

4. *Джозеф Сміт – Історія*. Тут маємо уривки з офіційного свідчення Джозефа Сміта та історії, яку він підготував у 1838 році і яку було видано частинами в журналі Times and Seasons у Наву (штат Іллінойс), починаючи з 15 березня 1842 року.

5. Уложення віри Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів. Це є заява Джозефа Сміта, надрукована в журналі *Times and Seasons* 1 березня 1842 року разом з короткою історією Церкви, яка стала загально відомою як лист Вентворта.

Окрім Священних писань в Церкві особлива увага приділяється написанню і видруку різноманітної довідникової літератури, зокрема **«Довідника №1: Президенти колів і єпископи»** і **«Довідника №2: Керування Церквою»**. Як зазначає вже цитований нами старійшина Даллін Х. Оукс, «хоча довідники і не мають однакового статусу із Писаннями, все ж в них містяться найсучасніші пояснення й процедурні настанови вищої влади Церкви». Якщо ми діємо відповідно до довідників і застосовуємо колективну мудрість, що міститься в них, Господь допоможе нам і тим, кому ми служимо, мати в ньому повноту» (*Ліягона. – 2015. – Вересень – С. 31*). Особливу оцінку знайшли довідникові видання у Президента Томаса Монсона: «Незалежно від того, чи є ви членом Церкви протягом всього життя, чи відносно недавно приєдналися до неї, радьтеся з довідником, коли ви невпевнені щодо якогось правила чи процедури. Вам може здаватися, що ви знаєте, як впоратися із ситуацією, тоді як в дійсності ви можете йти хибним шляхом. Довідники убезпечують вас. Без довідників було б майже неможливо дотримуватися цілісності правил, процедур та програм Церкви. Довідники убезпечують нас» (*Ліягона. – 2015. – Вересень. – С. 32*).

В Церкві мормонів практикується повсякденне вивчення її вірянами Священних Писань. «Читати їх потрібно постійно, – вчить Президент Рассел Н. Нельсон. – Чим більше ми читаємо, тим більше в них щось знаходимо» (*Ліягона – 2019. – Жовтень*). При цьому необхідність читання обґрунтовується ще й тим, що «якщо ми не читаємо Писання щодня, то наші свідчення слабшають, наша духовність не поглиблюється». Президент Гордон Б. Хінклі свого часу вчив: «Ви можете думати, що ви надто зайняті. Десять або п'ят-

надцять хвилин на день з Писаннями, а особливо з «Книгою Мормона», може дати вам чудове розуміння великих вічних істин». Президент Церкви ІХСОД Томас С. Монсон наголошував, що «Священні Писання є незмінним путівником у нашому житті. Pozнайомтеся з тими уроками, яких навчають Писання. Дізнайтеся про історичні умови і підґрунтя притч Учителя та настанов пророків. Досліджуйте їх, ніби кожен з них промовляв до вас, бо так воно і є». І тут слушною є порада «Книги Мормона»: «Отже, якщо Ви просуватиметеся вперед, бенкетуючи словом Христа, і витерпите до кінця, ось так каже Батько: Ви будете мати вічне життя» (2 Нефії 31:20).

2.2. ОСНОВИ ВІРОВЧЕННЯ ЦЕРКВИ ІХСОД

Знайомство із віровченням мормонів дає підстави говорити про чіткість й логічність вибудованої доктрини, яка ґрунтується на пов'язаних із деякими елементами біблійних пророцтв містичних одкровеннях його засновника. Не можна не погодитися із російським дослідником С. Антоном, який вважав, що в житті Церкви ІХСОД наявне оригінальне прочитання і своєрідне воскресіння давньоізраїльського профетизму і пророчого служіння ранньохристиянської церкви, відчутна співзвучність із дохристиянськими і гностичними віруваннями. Спільнота мормонів з перших років появи її як нової конфесії жила в напруженому полі священної біблійної історії з її вірою в скорий прихід Спасителя. Оцінюючи значимість мормонізму як релігійної доктрини, доктор філософії Річард Бушман із Колумбійського університету зауважує: «У Джозефа Сміта був дивний дар: він бачив нові можливості Біблії, які не були розкриті якоюсь іншою із існуючих на той час релігій – чи то протестантською, а чи ж католицькою. Джозеф мав талант не тільки переконувати, використовуючи біблійні слова, а й слідувати їм на практиці. Його послідовники навчилися не тільки читати, а й жити, керуючись Біблією».

Приступаючи до детальнішого розгляду віроповчальної доктрини мормонізму, зауважимо, що вся вона побудована на Божих одкровеннях, даних Пророкам Церкви. Саме через пророків передаються значимі для всієї Церкви і святих останніх днів божественні істини. Християнська Церква не має чогось подібного до своїх соборів, коли те чи інше питання вирішується шляхом богословських дискусій, постає як продукт довільної богословської творчості. Богослови і духовні діячі в Церкві ІХСОД виступають скоріше як систематизатори й популяризатори провіщеного Богом через Пророків і Апостолів Церкви. Генеральні конференції, які проводяться Церквою двічі на рік (початок квітня і жовтня) і в роботі чотирьох із яких авторам книги довелося бути присутніми, постають не як місце для богословських дискусій, а як трибуна для проголошення насамперед Першим Президентством і всіма представниками Кворуму Двадцяти Апостолів божественних істин. Ознайомившись з їх виступами, переконаєшся в наявності певної узгодженості тем, які пропонуються старійшинами, і послідовності проголошення віроповчальних істин.

Члени Церкви ІХСОД вірять в те, що оскільки промисел Бога у світі не закінчився, то Батько Небесний дає постійно все нові й нові свої одкровення, ретрансляторами яких виступають його Пророки й Апостоли. Саме така богословська практика мормонізму є умовою його внутрішнього оновлення згідно з часом, історичними реаліями, допускає можливість деяких докорінних змін доктринальних засад його віри й появи в ньому навіть якихось ересей.

В чому ж особливість віроповчальних положень Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів?

Важливим у вченні мормонів є думка про вічність матерії. Нематеріальна субстанція для них не існує. Ідеологи Церкви наголошують на матеріальності духа. «Дух є матерія, але більш витончена, або чиста», – наголошено у «Ученні і Завітах» (93:29). Провідний мормонський теолог Брюс Мак-Конкі роз'яснює це так: «Ця духовна матерія іс-

нувала завжди; вона є вічна, як і Бог. Вона також називається розумом або світлом істини, не була сотворена чи зроблена й воістину не може бути сотвореною чи зробленою». Згідно з вченням мормонів, Верховне Божество знаходиться на найбільшій зірці – планеті Колоб. Господь нібито сам сказав про це Джозефу Сміту. Як бачимо, мормони задовго до появи теорії відносності Ейнштейна і космогонії Фрідмана утвердили принцип множинності світів. «Енциклопедія мормонізму», яку ми маємо у своїй Бібліотеці релігієзнавця УАР, про це пише так: «Практика, досвід вказують на те, що Всесвіт множинний... Одкровення, яке одержав Дж. Сміт, говорить про незалежність однієї від інших сфер існування і про наявність множинності славних сходинок».

Визнаючи наявність багатьох Всесвітів, мормони водночас допускають буття і багатьох богів. У світлі цього генотеїстичного вчення стають більш зрозумілими думки з низки біблійних книг, де говориться, зокрема, що «Бог стоїть серед Божої громади» (Пс. 82:1), «Бог великий над всіма богами» (97:3), «поклоніться Йому всі боги» (97:7), «так як є багато богів..., але у нас один Бог Батько, з якого все, і ми для нього» (1Кор. 8:5-6) та ін. Але відзначимо принагідно тут той факт, що, допускаючи наявність багатьох богів, генотеїстична свідомість мормонів визнає за свого лише одного Батька Небесного й наголошує на необхідності зв'язків лише з ним.

Джозеф Сміт вчив, що Бог є не лише нашим Творцем і Правителем, а й Батьком Небесним, Верховним Божеством. Він – реальна особа, має вигляд людини, безсмертне тіло, що існує в просторі і часі. Йому притаманні як тілесні потреби, так і, подібні людським, духовні вияви. Дітьми Бога є не лише Ісус чи Люцифер, а всі земляни. Тому й іменують вони його Батьком Небесним. У цьому Церква ІХСОД не є оригінальною, бо ж всі релігії, в тому числі й різні християнські конфесії, визнають кожную земну людину дитиною Бога, але не кожна з них так

виразно на цьому, як мормонізм, наголошує. «Наш Батько не кинув своїх дітей напризволяще, не залишив без свого впливу, – зазначається в «Основах Євангелії». – Він послав Святого Духа, щоб той втішав і допомагав усім його духовним дітям» (*Основи Євангелія*. – С. 31-34).

Окрім Бога-Батька, є ще й Мати Небесна. Всі земляни буквально є їх синами і дочками. Тому кожна людина до своєї появи на Землі, як дух, була створена і породжена небесними батьками, вихована у вічному Палаці Батька небесного до рівня свого повного розвитку. «На небесах ... ми були різними, як і зараз, – відзначають теологи Церкви ІХСОД, – але Небесний Батько хоче допомогти нам... збільшити свою здатність стати подібними Йому, а тому створив *план спасіння* ... Проте Бог знав, що після народження ми не будемо пам'ятати про своє життя з ним і не будемо знати, як повернутися до нього. Тому нам потрібний був Спаситель. І він послав свого сина Ісуса Христа викупити всіх людей на Землі й навчити їх праведності».

Ісус Христос – це перший Дух, народжений Небесним Батьком. Тому він для кожної людини на Землі є старшим братом. «Ісус Христос не ідентичний Богові, – наголошують ідеологи Церкви ІХСОД, – але він став таким як Батько, а відтак і посередником між Ним і людиною завдяки своїй досконалості та рятувальній місії».

Мормони мають і своє особливе бачення Марії – матері Ісуса. Про її життя і служіння нібито було пророковано ще за століття до її народження (*див.: Нефії 11:15; Алма 7:10*). Як це засвідчує часопис «Ліягона», «її історія нагадує нам, що Бог знає всіх своїх дітей і що Він покликав звичайних чоловіків і жінок взяти участь у надзвичайний спосіб у розбудові Його царства. Марія стала першою послідовницею Ісуса і, таким чирном, вона є взірцем для всіх, хто приймає рішення йти за Ним» (*Ліягона*. – 2019. – Січень). Президент Рассел М. Нельсон нагадує нам, що «Бог завжди просив своїх завітних дітей

робити щось складне». Марія не була винятком, і ми також. Наша трудність полягає в тому, щоб мати віру підкорити свою волю Його волі, прийняти Його покликання з врою в те, що Його Дух буде нас звеличувати в Його служінні» (*Там само*).

Відзначимо при цьому ще одну особливість бачення мормонами постаті Ісуса Христа. Вона відповідає його місії у світі – **спасіння**. Ісус був покликаний до неї, дав на неї свою згоду, а тому не боляче переживав за свій смертний шлях, що чомусь не бажають бачити православні, католики і протестанти, будуючи на стражденному Ісусі ледь не все своє віровчення й обрядодіяння. На традиційному зображенні мормонами Ісуса Христа ми бачимо горду, впевнену у своїй високій місії постать, що контрастує з домінуючими уявленнями православних чи католиків про стражденність Ісуса. Протестуючи проти явного приниження величчя Спасителя, мормони зображають Христа з піднятою головою, який свідомо йшов на свою Голгофу, бо ж знав, що то Його місія.

Кореспондент «Львівської газети» Я. Городчук якось побував у місцевій громаді мормонів на святкуванні з'явлення на світ Сина Божого. Його вразила форма відзначення цієї події. Тут не було оплакування смерті Ісуса, не було скорботи від знання про Його майбутню жертву, а був спів, жарти, веселощі. У залі панувало справжнє свято, зібрання радості, наголошує кореспондент, відчувався оптимізм, а не знеславлення Спасителя (*Львівська газета*. – 2002. – №75).

Із присутності Бога і Його Сина, повчав Дж. Сміт, виходить Дух Святий, який світить як сила Божа кожному, хто приходить у смертне життя. Дух Святий має тіло із духу, що нагадує людський образ. Хоч в певний час він і знаходиться в якомусь місці, проте Його вплив водночас відчувається скрізь.

Основним аргументом, яким користуються опоненти Церкви ІХСОД, заперечуючи її християнськість, є те, що мормони нібито заперечують Святу Трійцю. Проте при-

скіпливе вивчення Священних писань Церкви свідчить, що Трійця мормонами не заперечується, а лише по-своєму витлумачується. Вона більше відповідає біблійному її розумінню, а не тому, яке сконструювали Отці Церкви і перші християнські собори. У мормонів Бог-Батько, Бог-Син і Бог-Дух Святий постають як окремі особи, які єдині у своїй меті, але відмінні у своїх ролях. Визнаючи Святу Трійцю, Церква Ісуса Христа Святих останніх днів розглядає її іпостасі як відмінні одне від одного вияви Верховного Божества. «Кожний з них має важливе завдання в плані спасіння. Батько наш Небесний є нашим Батьком і Правителем, Ісус Христос – наш Спаситель, а Дух Святий є Одкровенням і Свідченням істини» (*Основи Євангелія*. – 1993. – С. 36).

Таке розуміння Трійці можна сприйняти розумом, а те, до якого вдаються т.зв. традиційні Церкви, є незбагненим, що, до речі, визнають навіть вони самі. «Єдиносутність Бога в трьох Лицях, – читаємо в православному «Законі Божому», – таємниця, якої наш розум не може досягнути... Ми можемо частково зрозуміти таємницю Святої Трійці тільки серцем» (*Закон Божий*. – К., 2003. – С.461).

Вдумливе прочитати тих небагатьох біблійних думок про Святу Трійцю, на які посилаються традиційні богослови (*Мт. 28:19; 1 Ів. 5:7; 2 Кор. 13:13*), засвідчує, що там немає витлумачення єдності трьох божественних іпостасей як їх нероздільності.

Своєрідним є також розуміння мормонами природи Бога. Він нібито колись був звичайною людиною, жив, як й Ісус Христос, на Землі і став тим, ким є. Дух Святий свідчить про Батька і Сина й відкриває істину про себе. «Батько має тіло з плоті і кісток, яке так само відчутне на дотик як людське; також Син; але Святий Дух не має тіла з плоті і кісток, але є особою з Духа. Якби це було не так, то Святий Дух не міг би перебувати в нас. Бог є прославленою і досконалою людиною, особистістю, яка має плоть і кістки...», – підкреслюють ідеологи Церкви. (*Учення і Завіти*. 130:22). Джозеф Сміт з цього приводу говорив: «Сам Бог колись був

таким, якими ми є зараз, і Він є піднесеною людиною, і сидить на престолі там, на небесах! Це є великою таємницею. Якби зараз було розірвано завісу і ... якби ви побачили Його сьогодні, ви б побачили Його у людській подобі, схожого на нас зовнішньо, на образ і в самій подобі людини» (Учення Президентів Церкви: Джозеф Сміт. – 2007. – С.43). Ця думка не суперечить «Біблії», де сказано: «І сказав Бог: «Створімо людину за образом Нашим, за подобою Нашою... І Бог на свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх». А якщо так, то з Богом можна спілкуватися в такий же спосіб, як і з будь-якою людиною. Більше того, духом своїм кожна людина подібна своїм Небесним Батькам, а тому має всі можливості для досягнення їх досконалості і піднесення до них.

Президент Томас Монсон застерігав, що «визнання сили, вищої за нашу, жодним чином не принижує, а навпаки – підносить нас. Якщо ми лише усвідомимо, що нас було створено за образом Божим, нам не буде важко наблизитися до нього. Це знання, здобуте вірою, принесе внутрішній спокій і глибокий мир» (*The Lighthouse of the Lord // Ensign*. – 1990. – №11. – Р. 95-96).

Але оскільки на Небі кожному дані різні таланти і здібності, то й на землі люди покликані вершити різні справи. Земне життя в фізичному тілі дане їм саме для випробування через даровану Богом свободу волі і розвиток в собі Божественних якостей. В часописі «Ліягона» читаємо: «Ісус достатньо довіряє своїм послідовникам, доручаючи їм свою роботу, аби вони могли зростати... Ісус давав людям істини і завдання, які відповідали їхнім здібностям. Він не навантажував їх більше, ніж їм було під силу... Якщо ми нехтуємо людьми заради того, щоб щось було виконано швидше і ефективніше, то воно може бути добре виконано, але без зростання людини і її розвитку, а саме це і є дуже важливим» (*Ліягона*. – 2014. – Липень. – С. 13). Церква ІХСОД вчить своїх вірян тому, щоб вони брали відповідальність за подолання труднощів життя на себе,

шукали самотійні відповіді і ресурси для вирішення проблем життя, а не пасивно покладалися у всьому на Бога. Вони мають бути його співпрацівниками.

У брошурі «Заради зміцнення молоді» сказано: «Коли молодь і діти вчаться працювати наполегливо і бути самотійними, вони готуються зробити свій внесок у світ, в якому вони живуть...Різновидами труднощів є надмірне проведення часу за заняттями, які утримують вас від продуктивної праці; це стосується користування Інтернетом, захоплення відеоіграми та перегляду телевізора» (*Заради зміцнення молоді. – 2011. – С. 40*).

Виходячи з віровчення мормонізму, якщо людина витримає всі земні випробування, то її дух після смерті одержить всю повноту радості, які є у Небесних Батьків. Крім того, люди набудуть і подібні Небесним Батькам безсмертні тіла. План прогресування людини Церква ІХСОД окреслює так: «Якщо ми будемо наслідувати Його (Бога – авт.) план, то станемо такими ж, як і Він. Ми одержимо воскресле тіло, будемо мати владу на небесах і на землі, станемо небесними батьками, і у нас будуть духовні діти, як і в Нього» (Див.: *Учення і Завіти. 132:19-20*).

Дехто із критиків мормонського вчення про природу Бога з огляду на висловлені вище антропоморфічні думки називає їх язичниками. Ідеологи Церкви слушно на ці закиди відповідають так: прочитайте надто уважно і вдумливо ті вірші біблійної книги Буття, де говориться про творення людини Богом. Там чітко сказано: «І сотворив Бог людину на свій образ, на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх» (*Бут. 1:27*). До того ж, людина своєю діяльністю нагадує описані в Біблії всі форми діяльності Бога. У Біблії є згадки про те, що Бог постає перед праотцями і пророками, зокрема перед Яковом і Мойсеєм, в образі, подібному людині (*Бут. 32:30; Вих. 33:66*).

Згідно з віровченням мормонізму, сатана-Люцифер є одним із духовних синів Бога, який невдоволений тим, що спасительна місія була доручена не йому, а Ісусу Христу. За

повстання на небесах проти Батька-Бога Сатана і третина духів, які пішли за ним, були прокляті і в духовному вигляді скинуті з небес без права одержати смертне тіло. Тому кожна людина, повчав Дж. Сміт, має бути пильною щодо дій Сатани, який прагне «заблуджувати і засліплювати людей», «всупереч добру вести їх полоненими за своєю волею», прагне «відвести їх від Божої справи».

Говорячи у своєму вченні про шлях до щастя, Церква мормонів водночас саме й застерігає, що не слід піддаватися при цьому спокусам Сатани, мета якого – вести людей до неволі й смерті. Президент Спенсер В. Кімбол (1895-1985) казав: «Усі Ви знаєте... про Сатану – батька брехні. Вам відомо, що він правду перекручує на брехню. Він маскує зло, щоб зробити його привабливим, приємним, легким і навіть хорошим. Сатана хоче змусити нас повірити, що формула щастя починається зі злочестивості й гріха» (*Spencer W. Kimball. The Blessings and Responsibilities of Womanhood // Ensign. – 1976. – №3. – P. 70*).

Віряни мають рахуватися з тим і протистояти тому, що Сатана прагне обмежити божественний спадок і небесний потенціал їхній трьома способами – обманом, відволіканням і зневірою. «Ми живемо у світі, який є складним і все більше суперечливим, – наголошує Пророк Рассел М Нельсон. – До соціальних медіа наявний постійний доступ. Новини тут виходять 24 години на добу, бомбардують нас безжалісними повідомленнями-інформаціями про новини дня і події у всьому світі. Проте вони здатні також відволікати нас від найважливішого зв'язку – нашого зв'язку з Небесами. То ж ми маємо відсіювати міриади голосів і філософій людей, які атакують істини, маємо навчитися відкривати Одкровення. В наступному взагалі буде неможливо вижити духовно без скеровуючого, спрямовуючого, втішального й постійно впливаючого Святого Духа» (*Ліягона. – 2019. – Жовтень*).

Адаму і Єві у вченні Церкви ІХСОД відведена особлива місія. Будучи одними з найблагородніших дітей Бать-

ка Небесного, – читаємо в «Основах Євангелії», – вони були покликані «вести праведних на битву проти сатани». Водночас вони могли стати батьками роду людського. Через непослух, порушення заповідей Батька Небесного відбулися зміни в їхньому стані і вони здобули здатність не лише фізичної, а й духовної смерті. Останнє означало, що «вони разом із своїми дітьми більше не могли говорити з Богом віч-на-віч... Адам і Єва, інші люди були віддалені від Бога як фізично, так і духовно» (*Основи Євангелія. – С. 27-29*).

Але, на відміну від інших християнських конфесій, мормони вважають, що падіння наших перших батьків було необхідним кроком в життєвому плані і є великим благоволінням Бога щодо всього людства. «Із-за цього падіння ми ошчасливлені фізичними тілами, правом вибирати між добром і злом та можливістю отримати життя вічне. Ми не мали б жодну з цих привілеїв, якби Адам і Єва залишилися в саду» (*Основи Євангелія. – С.30*).

По-особливому, на відміну від інших християнських конфесій, Церква ІХСОД витлумачує також проблему сотворіння світу. Тут вона близька у своєму з'ясуванні проблеми до платонізму й зороастризму. Згідно з її вченням, світ був створений Богом із хаосу. Він має відношення і до простору і до часу, але не створив їх з нічого. За церковним вченням, було два творіння: все спочатку було створене у духовному вигляді, а природно-фізичне сотворіння, творіння чисельних світів відбулося вже опісля і здійснилося Богом через свого Сина. Саме він створив небо і землю й все те, що на них знаходиться, в т.ч. й людину. Власне Ісус Христос влаштував цей світ, дав йому форму, рух і життя. Саме цю його творчу місію засвідчують перші вірші Євангелії від Івана: «У початку було Слово, й Слово у Бога було, й Бог було Слово. Воно було в почині у Бога. Усе через Нього постало, і ніщо, що постало, не постало без Нього» (1:1-3).

Церква ІХСОД розглядає віру в Ісуса Христа першим законом Євангелії. Саме ця віра спонукає кожного на відповідні щоденні вчинки, дає силу для здолання всіляких

спокус. «У нас не може бути віри в Ісуса Христа без віри в Батька Нашого Небесного, – зауважують теологи Церкви. – Якщо ми віримо в них, то в нас буде і віра в те, що Дух Святий, ними посланий, буде вчити нас істини й втішатиме нас» (*Основи Євангелія*. – С.125).

Значимість віри в Ісуса Христа у її житті високо оцінила вірянка Маріупольської громади мормонів Надія Видиш. «Я знаю всім серцем, – наголосила вона, – що Ісус Христос – мій особистий Спаситель, мій Цар, мій Бог і мій найвірніший Друг. Його Євангелія – живе джерело радості і щастя, з якого можна черпати сили для побудови гармонійного життя, сповненого любові. І хоча виконання завітів вимагає від нас вияву відповідальності, саме це й веде нас до щастя» (*Ліягона*. – 2012. – Червень. – С. Н7).

2.3. УЛОЖЕННЯ ВІРИ ДЖОЗЕФА СМІТА

Церква мормонів має свої Уложення віри, сформульовані Дж. Смітом ще в 1842 році в листі на ім'я редактора газети «Chicago Democrat» Джона Уенворта. Вони в дечому повторюють (точніше – конкретизують) Нікео-Цареградський Символ віри, який визнають за свою догматичну основу три течії християнства – католицизм, православ'я і протестантизм. Проте, як зауважив Президент Гордон Хінклі, «ми не приймаємо ні Афанасіанський, ні Нікейський Символи віри, ні якийсь інший символ віри, що ґрунтується на традиції й умовиводах людей. Ми приймаємо, як основу нашого вчення, міркування Джозефа Сміта. Якщо Джозеф Сміт дійсно говорив з Богом Батьком і його улюбленим Сином, то все решта, про що він говорив, є істина. Це є стрижень, на якому обертаються ворота, що ведуть до спасіння і життя вічного».

У смітівські «Уложення віри» включені ті особливості, які характеризують саме Церкву Ісуса Христа Святих останніх днів і про які в дещо розширеному форматі вже йшла мова вище, а це: заперечення первородного гріха як темної сили, яка нібито тяжіє над людством навіть

після жертовної смерті Ісуса Христа, і наголошення на індивідуальній відповідальності свідомої особи. В цьому Дж. Сміт близький не до вчення про первородний гріх Августина, а до його витлумачення стоїком Пелагієм. У смітівському Уложенні віри по-своєму витлумачена Свята Трійця. Проголошується також триваюче одкровення, віра в дар пророцтва тощо. До Уложень віри Церкви ІХСОД входить 13 визначальних положень:

1. Ми віримо в Бога, Вічного Батька, в його Сина Ісуса Христа, і в Святого Духа.

2. Ми віримо, що людей буде покарано за їхні власні гріхи, а не за Адамову провину.

3. Ми віримо, що завдяки спокуті Христа все людство може бути спасеним через послухність законам і обрядам Євангелії.

4. Ми віримо, що основними принципами й обрядами Євангелії є: перше – віра в Господа Ісуса Христа; друге – покаяння; третє – хрищення зануренням у воду для відпущення гріхів; четверте – рукопокладання для надання дару Святого Духа.

5. Ми віримо, що людина має бути покликаною Богом через пророцтва і рукопокладення тих, хто має повноваження, щоб проповідувати Євангелію і виконувати її обряди.

6. Ми віримо в той самий устрій, який існував у первинній Церкві, а саме: в апостолів, пророків, пасторів, вчителів, євангелістів і так далі.

7. Ми віримо в дар мов, в пророцтва, одкровення, видіння, зцілення, у тлумачення мов і так далі.

8. Ми віримо, що Біблія – це слово Боже настільки, наскільки її правильно перекладено; ми також віримо, що Книга Мормона - це слово Боже.

9. Ми віримо всьому, що відкрив Бог, всьому, що Він відкриває тепер, і ми віримо, що Він відкриє ще багато великого і важливого стосовно Царства Божого.

10. Ми віримо у дійсне збирання Ізраїлю і у віднов-

лення Десяти колін, в те, що Сіон (Новий Єрусалим) буде побудовано на Американському континенті; що Христос буде особисто царювати на Землі, і що Землю буде відновлено й вона одержить свою райську славу.

11. Ми залишаємо за собою право вклонятися Всемогутньому Богові так, як нам каже власна совість, і визнаємо за всіма людьми те ж саме право: нехай вони вклоняються як, де і чому вони хочуть.

12. Ми віримо в підлеглість монархам, президентам, правителям і урядовцям, дотримуючись закону, шануючи і підтримуючи його.

13. Ми віримо, що повинні бути чесними, вірними, цнотливими, доброзичливими, чеснотними і творити добро всім людям; справді, ми можемо сказати, що слідуємо установкам апостола Павла. Ми віруємо у все, сподіваємося всього, ми багато чого перетерпіли і сподіваємося, що зможемо перетерпіти все. Якщо є щось чеснотне, чудове, славнозвісне, гідне похвали – ми прагнемо цього.

Віровчення Церкви чітко визначає те, які чинники можуть слугувати запорукою отримання її віряними одкровення, з яких причин вступає у спілкування з ним Дух Святий. Старійшина Даллін Х. Оукс називає наступні: *свідчити*, що Ісус є Христос, а Євангелія – істинна; *про-рокувати*, цебто одержувати і зреалізовувати пророчі Одкровення; *утішати* подібно тому, як втішали Джозефа Сміта у в'язниці слова: «Мир душі твоїй; твоя скрута і твої страждання будуть лише на короткий час» (Учення і Завіти. 121:7-8); *підбадьорювати* – Дух під-бадьорює, коли у нас депресія, відчуття якоїсь своєї не-відповідності або занепаду духом; *інформувати* – здатність знати, що треба сказати у певній ситуації через одержану безпосередньо від небесних посланців інформацію; *утри-мувати* від того, що не слід робити; *засвідчувати* шляхом отримання через Духа підтвердження правильності своєї діяльності; *спонукати* особу до певних дій, які їй не ви-значалося раніше робити (Ліягона. – 2012. – Червень. – С.23).

Мормони вірять в те, що їхнє віровчення повністю узгоджується із вченням Ісуса Христа, а наявні розходження догматичних основ їх Церкви із вченнями інших християнських спільнот можна пояснити історичними факторами, зясувавши спотворення і довільні інтерпретації конкретними вимогами часу. Якщо ж уважніше придивитися до тих «новацій», які вніс Дж. Сміт, то можна зауважити, що він відповів на «невирішені» традиційним богослов'ям питання, яке не спромоглося на чітке формулювання моральних засад свого віровчення, механічно перенісши в нього старозавітні моральні засади.

Старійшина із президентства семидесятників Тед Р. Каллістер у своїй статті «Моральна чистота: основа життя послідовників Христа» чітко визначив вісім основних її принципів:

1. Моральна чистота – це фундамент нашого характеру й усіх інших чеснот, фундамент, на якому розбудовується характер і життя послідовників Христа.

2. Моральна чистота – це не лише дотримання закону, а дотримання насамперед вищих моральних норм, виконання того, що є моральним або відповідає Христовим нормам.

3. Моральна чистота – це спонука до рішень, що мають вічне значення. Зміна нашої природи, а не лише поведінки, сприяє усвідомленню вічної перспективи: знання про те, що ми є дітьми Бога, що в кожному із нас є іскра божественності і що саме завдяки Спокуті ми можемо стати, як і Він, досконалим взірцем чистоти.

4. Моральна чистота – це коли ми кажемо всю правду і нічого крім правди.

5. Моральна чистота – це невизнання якихось відмовок чи виправдань. Дж.Сміт багато разів писав в «Ученні і Завітах» про свої слабкості. Це каже нам про те, що він не був досконалим, але це також свідчить про те, що йому було нічого приховувати – він був морально чистою людиною.

6. Моральна чистота – це дотримання своїх заповітів і зобов'язань навіть тоді, коли це для тебе й незручно.

7. Моральна чистота – це сміливість робити правильно незалежно від наслідків чи незручностей.

8. Моральна чистота – це діяти не під зовнішнім впливом, впливом інших людей, а скеровуватися своїми внутрішніми важелями.

Зрештою старійшина Т. Каллістер робить висновок: «Ми не зможемо в майбутньому розвивати в собі інші Христові чесноти, якщо спочатку не зробимо моральну чистоту основою свого життя. Іноді це вимагатиме від нас болісного процесу руйнування існуючого фундаменту, збудованого на обмані, й замінити його, камінь за каменем, на фундамент моральної чистоти» (*Ліягона. – 2013. – Лютий. – С. 16 – 21*).

Церква ІХСОД вчить своїх вірян жити цілеспрямованим життям, розуміти чому ви робите те, що робите, і куди це приведе. Роблячи так, ви побачите, що за найважливішими «чому» стосовно усього, що ви робите, стоїть одне пояснення: ви любите Господа і усвідомлюєте Його досконалу любов до вас.

Старійшина із Кворуму Дванадцяти Апостолів Рассел М. Баллард визначив вісім простих порад, які можуть допомогти здолати різноманітні за своєю природою виклики повсякденного життя, утвердити його баланс і гармонію, до чого прагне кожний. Насамперед слід регулярно визначати пріоритети свого життя. Тому заздалегідь треба записувати те, що маєш зробити наступного дня. «Складаючи план на день, перш за все пам'ятайте про священні завіти, в які ви вступили з Господом. Ставте цілі, які є добре збалансованими – їх має бути не надто багато, але й не мало, вони мають бути не надто важкодосяжними, але й не надто легкодосяжними». Вони мають бути взяті до виконання відповідно до твоїх сил. Завдяки мудрому плануванню бюджету слід контролювати свої реальні потреби, «не витратити гроші на те, що не може задовольнити» (2 *Нефій* 9:51).

Дотримуватися балансу в житті допоможе наявність тісних стосунків з батьками, родичами і друзями, щире і чесне спілкування в сім'ї. Одним із найкращих джерел підтримання зв'язків з Духом Господа є дослідження Писань, наявність щоденної звички вивчати «Книгу Мормона». Якщо прагнемо жити здоровим і врівноваженим життям, у своєму щоденному розкладі треба відводити час для достатнього відпочинку. В сім'ях бажано не тільки навчати одне одного Євангелії, а й жити у відповідності до неї. Остання пропозиція Апостола така: «Часто молитесь особисто і сім'ями» (Ліягона. - 2012. - Вересень. - С. 48-50).

До цих пропозицій щодо цілей життя можна додати й інші, але названі є основними для його збалансованості. Саме завдяки їм вірянин вірогідно буде в змозі впоратися з багатьма викликами життя. Пророк Алма наголошував: «Упокоріться перед Господом і прикликайте Його святе ім'я, і пильнуйте і молитесь постійно, щоб вас не можна було спокусити понад те, що ви можете витримати, і таким чином щоб вас вів Дух Святий, щоб ви ставали покірними, лагідними, смиренними, терплячими, сповненими любові і всього довготерпіння» (Алма. 13:28).

Той же пророк звертає увагу на чотири якості, які треба мати, аби стояти безвинними перед Богом. Ними є: 1) чи ми були достатньо смиренними? 2) чи ми позбавилися гордовитості? 3) чи ми позбавлені заздрості? 4) чи ми цькуємо братів і сестер своїх або переслідуюмо їх? (Алма 5:27-30). Досягаються ці якості не вирішенням швидкоплинних щоденних економічних питань, а зосередженням свого життя на духовних проблемах (Ліягона. - 2015. - Липень.).

В Церкві ІХСОД чітко визначені ті *десять показників*, які мають допомогти її вірянину дізнатися, чи він дійсно вже є наверненим у віру, а чи ж знаходиться ще на якомусь із етапів цього процесу. Ними є:

1. Ти не лише знаєш, що ще потрібно тобі зробити, а й маєш особисте бажання діяти правильно і робити це.
2. У тебе відсутнє бажання щось коїти неправильно.

Прикладом цього можуть служити анти-нефій-легієвці. Сприймавши Євангелію Христа, вони «увійшли у завіт з Богом, щоб служити Йому і виконувати його заповіді» (Мосія 21:31).

3. Навернутий у віру більше турбується про те, що думає про нього Бог, а не якісь інші люди.

4. Навернений у віру засвідчує постійне життя за Євангелією, і не лише в неділю, а й щоденно.

5. Ставлення ваше до інших людей сповнюється більшою любов'ю і співчуттям.

6. Виникає бажання віднаходити можливості служити й допомагати іншим людям.

7. З'являється всезростаюче бажання молитися Богу з усвідомленням при цьому того, що Ваша молитва є спілкуванням з ним. Маєте нетерпіння в очікуванні неділі, щоб сходити до церкви, зосередитися на духовному і провести час зі своєю сім'єю як домашньою церквою.

8. Ви дотримуетесь Заповідей, бо ж то є найкращий шлях в житті, і не відшукуєте якісь виправдання своїм порушенням їх.

9. Своє навернення у віру засвідчуєте радісною сплатою десятини.

10. У вас наявне бажання допомагати іншим людям пізнавати істину.

Відтак вірянин може усвідомити, що є вже навернутим у віру тоді, коли він починає за власним бажанням жити за Євангеліям Ісуса Христа у всій повноті її, дотримуеться не тільки духу, а й букви закону у всіх сферах свого життя, коли у нього є бажання стати таким, яким його хоче бачити Небесний Батько, коли він прагнете уподібнитися Ісусу Христу і наслідувати його приклад» (Див.: *Ліягона. – 2013. – Квітень. – С. 57-58*). Президент Гордон Хінклі свого часу відзначав: «Сила, що рухала нашими попередниками в Євангелії – це сила віри в Бога. Це та сама сила, яка уможливила вихід з Єгипту, перехід через Червоне море, подорож пустелею і встановлення Ізраїлю на Обіцяній землі».

Віра була тією силою, яка рухала піонерами під час ходи на Захід. Сподівання їх на краще витікало з віри. Мороній писав: «Вірою все здійснюється. Ось чому той, хто вірить в Бога, може із впевненістю надіятися на кращий світ, так само на місце праворуч Бога. Така надія приходить через віру, стає якорем для душ людей, який зробить їх впевненими і непохитними, завжди багатими на добрі діяння, і веденими до уславлення Бога» (Етер 1:3-4).

Бог відкрив вічні істини, які дають відповіді на питання: хто є його діти, чому вони на Землі, як мають жити, куди підуть після свого земного життя?. Ці істини, згідно вчення мормонізму, містяться в його великому плані для своїх дітей. У Писаннях цей план називається «план викуплення», «план щастя» і «план спасіння». Божий план веде нас до Небесного Батька, до найвеличнішого з усіх дарів Бога – «вічного життя». Дар вічного життя гідний найкращих зусиль, спрямованих на вивчення, засвоєння і застосування плану спасіння. Усі люди воскреснуть і отримають благословення безсмертя. Але щоб мати вічне життя з Богом, треба жити за планом спасіння.

Оскільки свобода волі посідає важливе місце у цьому плані, бо ж саме вона передбачає дану людині здатність діяти або відмовлятися діяти відповідно до того, чого навчають вічні істини – ті істини, які роблять Бога тим, ким він є, і небеса тим, чим вони є. Якщо ми застосовуємо нашу свободу волі для того, щоб прийняти ці істини і жити відповідно до них, то отримуємо вічну радість.

Згідно з вченням Церкви ІХСОД, саме вічна перспектива надихає вірян у їх щоденних рішеннях і вчинках, приносить рівновагу в розум і душу, дає можливість зрозуміти величну панораму Божого плану, побачити в ній себе. Старійшина Ніл А.Максвелл із Кворуму Дванадцяти Апостолів вчив: «Без розуміння плану спасіння, у тому числі і нашого доземного існування й суду та воскресіння, намагання самотужки знайти сенс у цьому житті можна розглядати лише як другу дію вистави на три дії. Ми повинні зрозуміти

першу дію (доземне життя), аби знати, як робити найкращий вибір у другій дії (земне життя), що визначатиме те, що відбуватиметься з нами у третій дії (післяземне життя)» (*Ліягона*. – 2015. – Жовтень. – С. 33-39).

Подеколи можна почути, що у мормонів надто багато правил життя, які носять обмежувальний характер. Пояснюючи цю множинність, часопис «Ліягона» зауважує, що ці правила нам дав Господь через його служителів аби допомогти прожити життя краще і повернутися до Небесного Батька. «Крім того, послух Божим заповідям завжди приносить благословення, і не найменшим з них є супровід Святого Духа» (*Ліягона*. – 2014. – Липень. – С.60).

2.4. ВІРА В ДРУГЕ ПРИШЕСТЯ

Як і всі християни, Святі останніх днів вірять в Друге пришестя Ісуса Христа. Спаситель сказав Дж.Сміту: «Я відкрию себе з небес з силою і з великою славою... і житиму в праведності з людьми на землі тисячу років» (*Учення і Завіти*. 29:11). Згідно з вченням Церкви ІХСОД, вже є ряд ознак, які засвідчують близьке пришестя Спасителя. Саме тому вона й внесла у свою назву слова «останні дні».

Серед цих ознак мормони називають вже згадувані вище: поширення аморальності, постійні війни, землетруси, посухи, повені, голод тощо. До речі, до них звертаються й інші християнські конфесії, зокрема адвентисти, обґрунтовуючи скорий прихід Ісуса Христа. Ці знамення є жахливими і сумними. Вони так поширилися в наш час, що їх можна відвернути, наголошують мормони, лише завдяки втручання Богу.

Означені знамення почасти викликають питання: як може Бог допускати такі нещастя? Відповідь на це друковані праці Церкви радять знаходити в тому, що «ми забуваємо про Бога». Спочатку Він милосердно звертається до нас, наприклад, через особисті спонукання і пророків. Але, якщо ми не реагуємо, Він вдається до більш суворих заходів. Іноді Він допускає, щоб сталися війни і насильство, як один

із його крайніх засобів, аби допомогти нам повернутися до нього». Мормон в одній із Священних книг сказав: «І таким чином ми бачимо, що доки Господь не покарає свій народ багатьма скорботами, так, доки Він не вразить їх смертю, і жахом, і голодом, і всілякою пошестю, вони не згадують про нього» (*Геламан 12:3*). То ж навіть війна може бути нагадуванням про те, що слід покаятися і повернутися до Бога.

Блукаючи в цьому світі, Божі діти часто не знають, хто вони такі, звідки прийшли, чому вони тут, на землі, куди вони підуть після свого земного життя. То ж їм треба знати відкриті Богом вічні істини, які дають відповіді на ці питання. Ці істини містяться в його великому плані для своїх дітей. У Священних писаннях цей план називається «планом викуплення», «планом щастя» і «планом спасіння». «Якщо ми розуміємо Божий план і слухняно дотримуємося його, – наголошує старійшина із Кворуму Дванадцятьох Апостолів Роберт Хейзл, – то не загубимо шлях, що веде назад до нашого Небесного Батька. Тоді і лише тоді ми зможемо мати таке життя, яке має Він, тобто «вічне життя – дар, найвеличніший із всіх дарів Бога» (*Ліягона. – 2015. – Жовтень. – С. 33*).

Саме дар вічного життя є для кожного гідним найкращих зусиль, спрямованих на вивчення, засвоєння і застосування Плану спасіння. Усі люди воскреснуть і набудуть благословення безсмертя. Але щоб здобути вічне життя – таке життя, яке має Бог, варто жити за Планом спасіння всім серцем, розумом, могутністю і силою.

Важливе місце в цьому Плані посідає свобода волі. «Якщо ми застосовуємо нашу свободу волі для того, щоб прийняти ці істини і жити за ними, – вчить апостол Роберт Хейз, – то отримуємо вічну радість. І навпаки, якщо ми застосовуємо свою свободу волі для того, щоб відкинути Божі закони, то відчуємо страждання і смуток. Саме свобода волі створює необхідне підґрунтя для трьох розділів Плану спасіння – доземне життя, земне життя і післяземне життя» (*Там само. – С.34*).

За вченням Церкви мормонів, на доземній нараді Небесний Батько роз'яснив нам свій план викуплення, згідно з яким нам доведеться добровільно залишити Батькову присутність і пройти перевірку, аби показати, чи ми заохочемо жити відповідно до його законів і заповідей (*Див.: Учення і Завіти. 136:31*). Всі були раді з'яві такого Плану і з вдячністю сприйняли його, бо ж він відкривав нам можливість стати такими, як наш Небесний Батько і успадкувати вічне життя.

Проте План містив у собі й певний ризик: якщо ми у земному житті приймаємо рішення не жити відповідно до вічних законів Бога, ми отримаємо щось менше за вічне життя. Бог-Батько знав, що ми будемо спотикатися і грішити, допоки навчатимемося під час земного життя. Тож він надав нам Спасителя, аби викупити від гріха усіх тих, хто кається, і щоб зцілити духовні та емоційні рани тих, хто слухається. Відтак Батько призначив Ісуса бути тим, хто проживе безгрішне життя на землі, спокутує наші гріхи і страждання та воскресне, щоб розірвати пута смерті.

Згідно з вченням Церкви мормонів, що не суперечить загально християнським підходам, ми можемо удостоїтися вічного життя лише шляхом дотримання заповідей Божих. Це вимагає віри в Господа Ісуса Христа, покаяння, хрищення, отримання Дару Святого Духа і необхідності витерпіти до кінця, наслідуючи у всьому нашого Спасителя. Практично це означає, що ми повинні отримати всі необхідні обряди священства та витерпіти до кінця, дотримуючись пов'язаних з цими обрядами завітів.

Після смерті одного дня ми постанемо перед Спасителем: він судитиме нас. Оскільки Бог є милостивим, тих, хто виявляє віру в Христа і кається, буде прощено і вони успадкують все, що має Батько Небесний, у тому числі й вічне життя. Оскільки Бог є справедливим, кожен, хто не покався, не отримає дар вічного життя. Кожна людина отримає винагороду відповідно до своєї віри, бажань і трудів (*див.: Алма 42:2-15*).

Як навчав старійшина Ніл А.Максвелл із Кворуму Дванадцяти Апостолів, «без розуміння Плану спасіння, у тому числі нашого доземного існування і суду та воскресіння, намагання самотужки знайти сенс у цьому житті можна розглядати лише як другу дію вистави на три дії. Ми повинні розуміти першу дію (доземне життя), щоб знати, як робити найкращий вибір у другій дії (земне життя), що визначатиме те, що відбуватиметься з нами у третій дії (післяземне життя) (*The Neal A. Maxuell Quote Book*. – 1997. – P.252).

Не один Президент Церкви ІХСОД заявляв про те, що наступили катастрофічні зміни – надзвичайне поширення воєн і жорстокості. Так, ще Президент Гордон Б. Хінклі казав: «Ми живемо у час, коли жорстокі люди роблять жахливі й огидні справи. Ми живемо у пору війни». Президент Томас С.Монсон також засвідчує, що «ми прийшли на цю землю у неспокійні часи». Пояснюючи ці сумні факти, провідники Церкви наголошують, що Бог наперед бачив наші дні й саме тому покликав пророка Джозефа Сміта явити світові «Книгу Мормона», щоб допомогти нам. З 239-ти розділів цієї Книги у 174-х (а це 73%) йдеться про війни, тероризм, вбивства, політичні і таємні змови, різні загрози, родинні чвари та інші небезпечні дії. Описання того, як жили і виживали учні Христа у часи таких страхіть, зрозуміло, може допомогти нам жити у нинішню неспокійну епоху.

Хоча учні Христа можуть бути врятовані Богом від війни, інших лих, але декого з них покликано постраждати або померти, щоб бути свідками проти злочестивих. Цю сувору реальність буває нелегко сприйняти чи зрозуміти: чому учні Господа і, зокрема, пророки, а також безвинні жінки і діти іноді страждають і помирають під час війни. «Книга Мормона» запевнює нас, що, оплакуючи втрату відданих Господу близьких нам людей, ми маємо знати, що вони увійшли до Його покою і знайшли там щастя. Мороній це засвідчує такими словами: «Вам не треба гадати, що

праведних загублено через те, що їх убито; але знайте, вони входять до покою Господа Бога свого» (Алма 60:13).

Поруч з цим, переконує Церква ІХСОД, є ще й радісні знамення, які також є вісниками скорого приходу Ісуса. Ними є відновлення Євангелія Дж. Смітом, поява «Книги Мормона», поширення євангельського вчення по всьому світу завдяки місіонерським зусиллям Церкви ІХСОД та ін.

Христос, наголошують мормони, прийде, щоб ввести на Землі своє *Тисячолітнє правління*. За цей час тут будуть збудовані нові храми, а вірні «будуть мати одкровення, щоб дізнатися про наших предків повністю аж до батька Адама і до матері Єви, і ми ввійдемо до храму Божого, щоб там виконати таїнства для них» (Основи Євангелія. – С.300). Саме в такий спосіб зрештою і наступить завершення ланцюга священства від Адама й до сьогодення.

Церква вчить, що під час приходу Спасителя воскреснуть із могил всі праведники й одержать славу Царства цілестіального. З початком Тисячоліття воскреснуть також ті, хто заслужив терестріальну, тобто посередню славу. Нечестиві, які будуть живими на час другого пришестя, знищуються у їх плоті і разом з раніше померлими нечестивими будуть очікувати на кінець Тисячоліття. Вони або успадкують телестіальну славу, або будуть скинуті разом із Сатаною у зовнішню темряву.

У вченні мормонів багато уваги приділяється питанням вічного життя. Майже кожний номер часопису «Ліягона» пише про це. Описи вічного життя присутні у різних статтях. Про це згадується майже в кожній проповіді. Щоб отримати нагороду від Батька Небесного, потрібно відмовитися від усіх своїх гріхів, великих і малих, потрібно забути історії, якими виправдовуємося, різні відмовки, раціоналістичні пояснення, захисні механізми, зволікання, одержимість щодо зовнішності, особисту гордість, думки, які направлені на засудження, та бажання робити все по-своєму. Потрібно відмовитися від усього мирського і отримати образ Бога у виразі наших облич (Алма 5:14-19).

Згідно з вченням Церкви, під час Тисячоліття на Землі буде все так, як в часи Адама і Єви. Не буде різних континентів, оскільки Земля матиме єдиний об'єднаний материк. Народи житимуть разом в мирі і злагоді, оскільки Сатана буде зв'язаний і не матиме сили, а в кінці Тисячоліття разом із своїми послідовниками буде взагалі вигнаний із Землі. Характерно, що й тварини будуть жити в цей час у злагоді між собою. Зникає навіть смерть, оскільки люди, які доживатимуть до глибокої старості, в одну мить перейдуть із свого смертного стану в безсмертя.

Під час Тисячоліття Ісус Христос буде вести не лише Церкву, а й очолить політичний уряд, діяльність якого ґрунтуватиметься на законах праведності й збереженні основних прав і свобод за всіма громадянами. В період Тисячоліття у світі буде дві столиці: одна – в Єрусалимі, а друга – в Америці. Тут в окрузі Джексон штату Міссурі, згідно з одкровеннями Дж. Сміта, буде збудоване місто під назвою Сіон (Новий Єрусалим).

2.5. ЖИТТЯ В ПОТОЙБІЧЧІ

Особливе місце у віровченні Церкви ІХСОД займає загалом пронизана сотеріологічним оптимізмом її есхатологічна концепція. Вона включає у себе і мілленаристське уявлення про Тисячолітнє Царство Боже на Землі, і вчення про всезагальне воскресіння, і вчення про перспективи буття при відтворенні при цьому на новому рівні архетипової моделі трискладового Всесвіту та ін.

Мормони активно наголошують на думці про наближення Другого пришествя Спасителя – часу, коли Він, як сказав, «житиме у праведності з людьми на Землі тисячу років» (*Учення і Завіти*. 29:11). При цьому адептами Церкви подається низка ознак, які засвідчують близькість цього пришествя. Ними називаються насамперед вже зазначені вище: наявний на Землі «неспокійний час», нечестивість, страждання, війни, землетруси, бурі, сильні зливи, повені, посухи, різні руйнації тощо.

Проте цей «неспокійний час» у вченні Церкви подається минулим, бо ж за ним наступить період радості. Друге пришестя Ісуса Христа постане початком щасливого, мирного і щедротного Тисячоліття. Цей прихід засвідчує, згідно з висловлюваннями Пророків ЦІХСОД, отримання нащадками нефійців «Книги Мормона», відновлення «повноти Євангелія», виконання обряду «запечаткування сімей», будівництво Нового Єрусалиму, проповідування Євангелія по всьому світу, чому сприяє активна місіонерська робота членів Церкви ІХСОД, та інше. Настає час, коли Євангелія зрештою дійде в буквальному розумінні до кожної людини, бо ж Священні Писання будуть вивчатися всіма людьми – чи то на Землі, а чи ж на Небесах.

Есхатологічне вчення Церкви ІХСОД подає надто деталізоване розуміння притаманної християнству ідеї саме індивідуального спасіння й визначає при цьому різні градації «благого посмертя». Це обґрунтовується Євангелією від Івана, де саме словами Ісуса Христа сказано: «В домі Отця мого багато осель... І коли відійду і вам місце підготую, то повернуся і вас до себе візьму, щоб і ви були там, де буду я» (Ів. 14:2-3).

Часопис «Ліягона» часто друкує відповіді на питання тим, хто не може примиритися з фактом смерті дорогої людини. «Коли моя мама була хвора, ми молилися за неї, просили Бога зберегти їй життя, хотілося, щоб вона жила, але вона все одно померла. Як мені примиритися з цим?» – запитує одна із вірянок Церкви. В іншому листі навіть звучить докір Богові, що Він не чує наші молитви-прохання, недооцінює нашу відданість Йому. Відповідаючи на листи такого змісту, часопис наголошує, що, згідно із планом щастя Небесного Батька, наше повернення в Його присутність ґрунтується на розумінні органічного поєднання смерті і воскресіння, що допоможе нам змінитися із смертного стану до безсмертного. Тут слід прийняти той факт, що смерть – це частина Божого плану щодо окремої людини і вірити,

що одного дня (вже після твоєї смерті) ти знову зможеш бути в духовному світі із близькою тобі людиною, що там відбувається возз'єднання вашої сім'ї.

Вчення мормонів деталізує другий прихід Христа. Він з'явиться у всій славі своїй на Землю, очистить її вогнем від всього нечестивого, відокремить праведних від злочестивих, здійснить воскресіння праведників, які постануть із могил, віддасть їм Землю у спадок (*Учення і Завіти. 45:57-59*). Посівши на своє законне місце Царя Небес і Землі й проголосивши відроджену Церкву частиною свого Царства, Ісус встановить на Землі своє врядування, проголосить настання Тисячолітнього Царства Божого.

Мормонська книга «Основи Євангелії», яка в останні роки виконувала роль основної підручкової літератури у всіх ланках освіти Церкви ІХСОД, детально описує Тисячолітнє Царство. У ньому житимуть лише праведники, ті, хто вів чесний і добropорядний спосіб життя. В цей час залишатиметься ще багато прихильників своїх релігій, хоч всі вони зрештою визнаватимуть Ісуса Христа за свого Спасителя. Святі одержать привілей будувати свої храми і вільно відвідувати їх. Окрім храмової, вони вестимуть широку місіонерську роботу. Водночас вони одержать можливість пізнавати своїх предків аж до прабатьків Адама і Єви. Кожний братиме участь у складанні «досконалого ланцюга священства від Адама і до заключної сцени світової історії» (*Основи Євангелія. – С.263*).

В «Основах Євангелії» наголошується ще й на тому, що під час Тисячоліття не буде воєн, тих смертей, які ми зустрічаємо в наш час, людям відкриються донині невідомі істини. Сатана з його послідовниками будуть назавжди вигнані із Землі, а відтак не матимуть можливості спокушувати людей. Але загалом спосіб життя залишиться таким, яким є нині – люди будуть їсти, пити й одягатися, сіяти та збирати врожаї, зводити будинки – хоч все це робитиметься в праведності. Земля зміниться так, що стане цілестіальним царством (*Основи Євангелія. – С. 271*).

Церква закликає своїх членів готуватися до Другого приходу Спасителя, активно поширювати вчення про цей близький прихід. Окрім генеалогічних пошуків з метою об'єднання сімей різних поколінь, святі останніх днів повинні регулярно вести особисті записи (своєрідний **щоденник**) про своє власне життя. Це є важливим для кожного у світлі визначень ним свого майбуття.

Згідно з мормонським вченням, життя людей на Землі – це своєрідне вислання їх сюди в смертному тілі Богом з метою реалізації в такий спосіб його плану спасіння. Після смерті людини її дух проходить частковий суд на основі записів, які ведуться на Землі, саме тих щоденників, які Господь заповідав вести кожному, конкретніше – земних справ кожного. Духи праведників відправляються в духовний світ-рай, який знаходиться недалеко від нас, живих. Там ці духи у дорослій формі і сімейних зв'язках очікують свого воскресіння, нового поєднання з тілом. Стан душі між смертю і воскресінням у священній книзі Алма описано так: «Як повідомив мені ангел, духи всіх людей, як тільки вони залишають смертне тіло, так, духи всіх людей – чи то вони добрі, а чи ж злі – переносяться додому до того Бога, який дав їм життя» (40:11).

В духовному світі існує організована Церква, кожний пророк головує над своїм поколінням. Пастирську роботу виконують тут також апостоли і всі старійшини. Духи нечестивих людей перебувають після смерті у «духовній в'язниці». Місіонери із раю відвідують цю духовну в'язницю і проповідують тут Євангелію, особливо серед тих, хто про неї ніколи не чув або ж сприйняв не в тій формі. Після свого прозріння і покаяння нечестиві одержують нижчу ступінь слави – Царство телестіальне. Ті ж, хто не погоджується прийняти Євангелія, одержують в царстві сатани муки і страждання пекла.

Як бачимо, на відміну від традиційних християнських конфесій, мормони не обмежують творчі здібності людини лише часом її земного буття. Посмертя у них – це

не статичний стан, бо ж, згідно з вченням Церкви ІХСОД, навчання і розвиток кожного, його духовне удосконалення будуть продовжені і після розлучення його із своїм фізичним тілом.

Мормони не так трагічно сприймають смерть рідних чи близьких їм людей, як це має місце в інших конфесіях. Це засвідчує, зокрема, сприйняття Президентом Расселом Нельсоном передчасної смерті від ракової хвороби його доньки Венді. «Нам дуже не вистачає нашої дочки, – наголосив Пророк. – Однак завдяки відновленій Євангелії Ісуса Христа ми не хвилюємось за неї. Продовжуючи шанувати наші завіти з Богом, ми живемо в очікуванні на те, щоб бути знову з нею. А тим часом ми служимо Господу тут, а вона служить йому – в раю» (*Ліягона. – 2019. – Травень*).

Ніби продовжуючи цю думку, Президент Кворуму Дванадцяти апостолів М. Рассел Беллард, дружина якого Барбара перейшла в інший світ, висловив свої спогади про той особливий час, коли він ще тримав її за руку і який тепер для нього залишається дуже-дуже дорогоцінним. «Брати і сестри, не втрачайте можливості дивитися з любов'ю вашим рідним. Діти і батьки, станьте ближче один до одного та виражайте свою любов і вдячність. Подібно до мене дехто з вас може прокинутися одного ранку і дізнатися, що час для такого важливого спілкування вже сплив. Проживайте разом кожен день з серцями, сповненими вдячності, з гарними спогадами, в служінні та з великою любов'ю». І тут з'являється характерний для мормонізму «план возз'єднання», який Алма назвав «планом щастя». Цей план зосереджений на величних і славетних можливостях возз'єднання сім'ї – вічного возз'єднання чоловіків і дружин, батьків і дітей, покоління за поколінням у сімействі Бога. Така думка приносила знову вітиху і впевненість Расселу Баларду, що він знову буде разом зі своєю Барбарою. «Наші стосунки будуть тривати і далі, і це – незважаючи на невідворотність смерті і плин часу... Життя людини на Землі – це всього-навсього іспит, який покаже, чи

зосередить вона свої зусилля, розум, душу на тому, що принесе втіху й задоволення її тілесному єству, або ж на тому, щоб зробити метою життя набуття духовних якостей... Тілесна людина є ворогом для Бога, і була від падіння Адама, і буде на віки вічні, доки вона не піддається натхненню Духа Святого, і не скине з себе оболонку тілесної людини, і не стане святою через спокуту Христа Господа» (Мосія 3:19).

Тому треба навчитися приділяти особливу увагу нашій вічній духовній природі й контролювати наші злочестиві бажання. Зрештою, наш дух, який існував на багато довше, ніж наше фізичне тіло, вже досяг успіху в доземному існуванні, вибравши праведність, а не злочестивість.

До того, як було створено цю Землю, ми жили в духовному світі як сини і дочки Небесних батьків, які любили нас і продовжують любити нас й тепер. Кожна людина, яка будь-коли жила або житиме на цій планеті, зробила дуже важливий вибір, прийнявши план Небесного Батька для нашого спасіння. Роблячи вибір і ставлячи нашу тілесну природу вище нашої природи духовної, ми подеколи вибираємо те, що суперечить нашій справжній, істинній, автентичній, духовній сутності. Оскільки між доземним духовним світом і цим смертним світом є завіса забуття, ми можемо втратити бачення наших стосунків з Богом і нашої духовної природи, а наша тілесна природа може надавати пріоритет тому, чого ми прагнемо прямо зараз. Навчитися вибирати те, що від духа, а не те, що від плоті, – це одна з головних причин, чому цей досвід перебування на Землі є частиною плану Небесного Батька. Нині – це час контролювати пожадливість нашого тіла, щоб підкорятися духовному вченню Христа. Ось чому ми не повинні відкладати день нашого покаяння, яке є незмінною зброєю у битві з собою. На завершення цих міркувань Рассел Баллард закликав кожного вірянину «трохи сповільнити темп і подумати над тим, наскільки їм зараз вдається підкорити їх тілесну природу і підсилювати їх божественну, духовну природу з

ощадливістю в духовному світі знову возз'єднатися із своїми рідними (*Ліягона. – 2019. – Листопад. – с.107*).

Мормони впевнені, що до кінця Тисячолітнього царства Ісуса Христа, яке невдовзі наступить на Землі, всі прозріють і воскреснуть, поселившись відповідно до своїх заслуг в царствах трьох рівнів слави: **найвищого – цілестіального; середнього – террестріального; найнижчого – телестіального**. Тут сповнюється заповіт Ісуса: «Багато осель у домі мого Отця» (*Ів. 14:2*). Над мешканцями цілестіального (небесного) царства (переважно послідовники Церкви ІХСОД, які вступили в шлюб на вічність) опікується Батько Небесний та Ісус Христос, то вже поселенців террестріального царства, які не є частиною вічної сім'ї і живуть в ній самотньо, відвідує лише Ісус Христос. Телестіальне царство залишається під опікою Духа Святого. Його населятимуть ті люди, які не сприйняли Євангелію ні на Землі, ні в духовному світі. До них попадають перелюбники, розпусники, брехуни, неправдиві, чародії та ін. Вони страждатимуть за власні гріхи аж до кінця Тисячоліття.

Важливим елементом віровчення мормонів є визначений Богом ще до нашого приходу на Землю план розвитку кожного, *план піднесення*. В «Основах Євангелія» подаються основні принципи віри, яким має слідувати кожний:

1. Любити Бога і ближніх.
2. Виконувати заповіді.
3. Каятися у своїх помилках.
4. Шукати імена померлих родичів і пройти за них спасительні обряди.
5. Ходити на церковні збори.
6. Любити членів своєї сім'ї і зміцнювати їх у Господніх шляхах.
7. Щодня молитися.
8. Словом і прикладом навчати Євангелії інших.
9. Вивчати Священні писання.
10. Прислуховуватися до слів Пророків Господа і дотримуватися їх.

11. Отримати Святого духа і вчитися діяти за його скеруваннями в особистому житті.

Мормони визнають те, що життя людини є надто коротким. І коли людина досягає віку, коли починає усвідомлювати швидкоплинність років, вона задумується над рішеннями, які приймала, над тим, що зробила, і починає згадувати приємні миті життя, які зігрівають душу і звеселяють серце. Але ми згадуємо і про те, що викликає жалкування – про те, що б ми хотіли із свого життя повернути назад і змінити. Цій меті було адресовано опитування тих, хто вже був близько до останнього дня смертного життя. Опитуючи таких людей про що вони жалкують і як діяли б, якщо можна було б перевести назад стрілки годинника, одержали відповіді надто відмінні, але в чомусь і одноманітні.

Президент Дітер Ф. Ухтдорф свідчив, що найчастіше помираючі пацієнти жалкували з того, що їм не вдалося проводити більше часу з найріднішими людьми. Особливо глибоко шкодували з цього чоловіки, які були надто зайняті працею, проводили більше часу з іншими, але не близькими їм людьми. І тут варто згадати співчутливого і турботливого Сина Божого, який кожного дня жив цілеспрямовано, спілкуючись з людьми навколо себе, знав про незмінну цінність людей, з якими зустрічався, благословляв і зіцлював.

Значна частина опитаних перед смертю людей шкодувала з того, як мало часу вони жили відповідно до свого потенціалу, не стали такими, якими могли б чи ж повинні були стати за наміром нашого Небесного Батька. Відтак, образно кажучи, багато пісень залишилося ними недоспіваними. І це з власної вини. Як сини і дочки Небесного Батька, ми здатні завжди на більше, наголошував Президент Дітер Ф. Ухтдорф. «Для цього самих намірів недостатньо, – сказав він на одній із генеральних конференцій Церкви. – Ми повинні плекати *дітища*, ще важливіше – ми повинні *ставати* тими, ким Небесний Батько хоче нас бачити... Давайте слухати підказки Святого Духа і виконувати їх. Якщо ми будемо робити це, Небесний

Батько відкриє нам те, про що ми б ніколи самі не дізналися. Він буде освітлювати шлях попереду і відкривати наші очі, щоб ми побачили в собі таланти, про які не знаємо» (*Ліягона. – 2012. – Листопад*).

Дехто з опитаних наголосив на тому, що мав у житті мало щастя і хотів би повернути минулі дні для поповнення їх ним. «Але ж щастя не залежить від когось, якихось зовнішніх обставин, а від нас самих. Нам не слід чекати, щоб бути щасливими тоді, коли досягнемо чогось в майбутньому, нам слід знаходити те щастя, яке вже є можливим, – увесь час!».

Віра дає кожному вірянину Церкви оптимістичний настрій на майбутній смертний кінець: «Так, це життя минає швидко, наші дні, здається, швидко згасають, і смерть іноді лякає. Однак наш дух буде продовжувати жити й одного дня з'єднається з нашим воскресеним тілом, щоб отримати безсмертну славу». Далі Президент Ухтдорф урочисто засвідчив те, що «завдяки милостивому Ісусу Христу ми всі будемо жити знову і вічно. Завдяки нашому Спасителю і Викупителю одного дня ми справді зрозуміємо значення слів «жало смерті поглинуто в Христі» (*Мосія 16:8*).

Говорячи про спосіб життя мормонів, їх Священні писання наголошують на необхідності «думати і діяти не так, як люди у світі, бо ж коли ви охрестилися, то відтак були зараховані до Господньої армії». В цій «армії» особливу роль відводять молоді. Президент Т. Монсон вчив, що молодь Церкви «має покликання бути подібними до храмового маяка, який відбиває світло Євангелії у світ, що занурюється у все густішу темряву». Він вказував, як це можна робити: ділитися Євангелією; вірити; розвивати свою віру; бути світлом для інших; зміцнювати своє свідчення, поки воно не стане якорем свого життя; читати і вивчати писання; часто і постійно молитися; служити... (*Ліягона. – 2015. – Серпень. – С.6*).

Перше Президентство Церкви неодноразово наголошувало на необхідності Святим останніх днів готуватися до

можливих важких часів в їх житті і потребі заощаджувати на ті дні потроху коштів. Ці складні ситуації – втрата роботи, працездатності, тяжке захворювання, природні катаклізми та ін. Воно вчить також, що відповідальністю кожної сім'ї є, наскільки це можливо, «забезпечувати самій свої власні потреби», «складати собі заощадження». Щоб не настав час непередбачуваності до непередбачуваного, Президент Томас Монсон радить бути готовим щодня дати відповіді на питання: Чи готові ми до непередбачуваних ситуацій у житті? Чи вдосконалюємо свої навички? Чи живемо економно? Чи маємо під рукою резервний запас? Чи виконуємо заповіді Бога? Чи втілюємо в життя вчення пророків? Чи готові виділити від свого майна щось бідним і нужденним? Чи чесні ми з Господом? (*Ліягона. – 2014. – Серпень. – С.5*). Завіти, які чесно приймаються і шануються вірянами Церкви, та обряди, які виконуються належним повноваженням священства, є необхідними для отримання всіх благословень, які стали доступними через Спокуту Ісуса Христа.

В «Основах Євангелія» названі також обряди, які має пройти кожний, щоб відповідати вимогам піднесення, а саме: 1. Ми повинні христитися. 2. Ми повинні через рукопокладання бути конфірмованими в члени ЦІХСОД і отримати Дар Святого Духа. 3. Чоловіки мають отримати Мелхиседекового священства й звеличувати свої покликання у священстві. 4. Ми повинні отримати у храмі ендаумент. 5. Ми повинні укласти шлюб на вічність у цьому житті і в наступному.

Зверніть увагу, що, говорячи про необхідність своєї підготовки до Божого суду, про реалізацію принципів піднесення, члени ЦІХСОД далекі від того аскетизму, до якого закликають традиційні християнські церкви. Вони вважають (це приваблює багатьох у вченні цієї Церкви), що оскільки Бог наділив кожну людину особливим талантом і здібностями, то вона має розвивати їх і користуватися ними повністю.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА І ОБРЯДИ

ЦЕРКВИ ІХСОД

3.1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕРКВИ

Згідно з вченням ЦІХСОД, з метою забезпечення продовження і ефективності Євангелія і свого вчення Ісус Христос встановив релігійну організацію. Завдяки їй він налагодив свою роботу в такий спосіб, що через Євангелію можна було відновити одну Церкву в багатьох країнах і серед багатьох народів.

Президент Даллін Х. Оукс зазначав, що Спаситель організував своїх вірян, щоб допомогти Дітям Божим стати гідними піднесення. Лише через організацію можна досягти можливості духовного зростання, досягти того, що необхідно для виконання Божої роботи. Лише організовані спільноти можуть здійснити великі проєкти з надання допомоги обездоленим, проголошення Євангелія по всьому світу, будівництва і утримання храмів. Поодинокі люди без організації не здатні успішно боротися зі злом, бути ефективними в Господній роботі зі спасіння. То ж саме завдяки організації можливе виконання Господньої Заповіді «будьте єдиними: якщо Ви не єдині, то Ви – не мої» (Учення і Завіти 38:27). Господь досягає своєї мети в організації за допомогою пророків і апостолів, уповноважених діяти від його імені.

З метою здійснення на Землі спасіння Церквою ІХСОД, як це засвідчують її теологи, було відновлено те священство, яке існувало ще при Ісусі Христі. Чоловіки (молоді і літні), прийнявши хрищення, стають членами Церк-

ви. Коли вони досягають віку 12 років і їх визнають гідними того, вони одержують висвячення у священство, а відтак наділяються правом діяти від імені Господа й виконувати на Землі його роботу.

Священство в Церкві є вищим за будь-який із своїх чинів. Коли чоловік вперше одержує Ааронове чи Мелхиседекове священство, то воно надається йому покладанням рук. Після того як священство надане, чоловік висвячується в *чин священства*. Всі чини отримують повноваження від священства. Відтак священство є неподільним. Старійшина має стільки ж священства, як і апостол (*Учення і Завіти*. 20:38).

У священства наявними є певні чини – це розподіл повноважень і обов'язків. Кожний чоловік може застосовувати священство відповідно до прав чину, в який його висвячено або рукопокладено. Кожен носій Мелхиседекового або вищого священства має за собою всі повноваження Ааронового або меншого за чином священства.

Носії першого чину в Мелхиседекового священства, як ті, кого було щойно висвячено, так і члени вищої влади Церкви, носять титул *старійшини*. Як наголошував президент Бойд К. Пекер, «чин старійшини є покликанням гідним і почесним. За ним стоять духовна сила і влада. Кожен старійшина повинен знати, що покликання є чимось більшим за запрошення чи прохання, і навіть більшим за призначення... Ми не чуємо, щоб ключі священства використовувалися в інших християнських церквах. Саме тому виглядає дивним, коли дехто подає нас як нехристиян, хоч ми єдині, хто має повноваження від Христа і організацію, Ним установлену. Теперішні Дванадцятро апостолів – самі звичайні люди. Вони не є, як і перші Дванадцятро не були, якимись надзвичайними людьми, але разом, як Дванадцятро, вони – сила» (*Ліягона*. – 2012. – Червень. – С.31- 33).

Церква ІХСОД строго ієрархізована. У своїй діяльності на різних рівнях вона керується священством, яке поділене на дві частини – менше називається Аароновим, а

старше – Мелхиседековим. Носії Ааронового священства, які за чином поділяються на дияконів, вчителів, священників та єпископів, мають повноваження виконувати зовнішні обряди причастя та хрищення. Кожний із названих чинів має чітко розписані в методичній літературі відповідні обов'язки й відповідальність за їх виконання (*Пособие для руководителей священства*. – 1992).

У чин диякона висвячуються гідні хлопчики у віці вже 12 років, вчителя – в 14, а священника – в 16. Кожний з них має чітко визначені обов'язки у релігійній громаді, до якої належить. Так, якщо священник благословляє причастя, то вчителі готують хліб і воду для нього, а диякони вже розносять їх членам Церкви під час причасного зібрання.

Вищий, Мелхиседековий чин, окрім своїх, може виконувати функції попередніх чинів, тобто Ааронового священства. Головує над всіма членами приходу єпископ. Він є президентом кворуму священників приходу. Єпископ має право також на дар проникливості, надає храмові рекомендації, може христити, вирішувати питання висвячення у священство. Здебільшого він має справу також і з мирськими питаннями громад.

Носії Мелхиседекового священства виконують всю духовну роботу в Церкві. Вони мають повноваження головувати у ній, спрямовувати роботу із проповідування Євангелії. Чинами Мелхиседекового священства є старійшина, первосвященик, патріарх, семидесятник і апостол. Усі носії Мелхиседекового священства є старійшинами і мають повноваження надавати дар Святого Духа покладанням рук. Як і в Аароновім священстві, функції чинів Мелхиседекового священства також чітко розписані. При цьому старший чин може служити в усіх обов'язках нижчих чинів (*Основи Євангелія*. – 2009. – Розд. 14).

Носії священства організовані в групи братів свого однакового чину, які називаються кворумами. Кожний з кворумів має визначену кількість своїх братів. У кворуми об'єднані також семидесятники. Існує Кворум Дванадця-

твоях Апостолів. Після висвячення у священство чоловік або юнак автоматично стає членом одного із кворумів священства. «Священство, – наголошує в одній із своїх статей «Ліягона», – це сила влади, яка дана людині нашим Небесним Батьком. Його влада і велич виходять далеко за межі нашого розуміння» (*Ліягона*. – 2003. – *Травень*. – С.43).

Організаційна структура Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів з роками вдосконалювалася. В міру кількісного її зростання і географічного поширення з'являлися все нові й нові її організаційні і територіальні підрозділи.

Теологія мормонства виходить з того, що «сьогодні керує Церквою сам Спаситель, відкриваючи свою волю Першому Президентству (Президент Церкви і два його радники) та Кворуму Дванадцяти Апостолів. Загалом Церкву організовано сьогодні так само, як її організував Господь, коли був на Землі. Так само, як і в біблійні часи, у нас є пророки, апостоли, семидесятники, місіонери, які ходять по двох, та єпископи й інші місцеві провідники. Усі, хто служить в Церкві, є волонтерами...» (*Див.: Уложення віри*. 1:6).

Церква ІХСОД має складну територіальну структуру. Найбільші її географічні підрозділи називаються територіями. Так, Україна входить до Східноєвропейської території, головне управління якої знаходиться в Москві. То ж політичний СРСР розпався, але залишилися конфесійні його витвори, наприклад УПЦ, деякі протестантські та інші релігійні організації. В такий спосіб закордонного походження організації знаходяться в підпорядкованості російським релігійним центрам. При проведенні різних заходів з участю в них Церкви ІХСОД відчувається ця залежність українських мормонських організаційних структур від московських. Без їх згоди Україна не може послати свого представника на конгреси чи симпозіуми, де можна зустріти представників з України, які не мали українського делегування. То ж і в цьому «русский мир» Московського Православ'я знаходить свій вияв.

Після *території* церковна адміністрація поділяється на місії, якими, як і територіями, керують президенти, які є повноважними представниками Президента Всесвітньої Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів, що знаходиться в Солт-Лейк Сіті (штат Юта, США).

Території, як церковні об'єднання, поділяються ще на регіони, а останні на коли. Колами називаються повністю організаційно оформленні місцеві підрозділи Церкви, що територіально поєднують не більше десяти менших підрозділів – приходів. Всі члени приходу проживають в певних спільних географічних межах. Головний принцип утворення приходу – всі його члени мають знати один одного особисто. Їх може бути від 200 до 600. Але подеколи є (навіть в Юті) і невеличкі кількісно приходи. Керує приходом єпископ-президент, який служить, як правило, п'ять років, є покликаним із членів громади.

У місцевостях, де Церква лише проходить етап становлення, існують і розвиваються округи, які є подібними до колів. Округи поділяються на менші підрозділи, які називаються філіями. В районах, де членів Церкви надто мало для колів і приходів, управління проходить через місії, округи і маленькі приходи.

З 2018 року з ініціативи Президента Рассела Нельсона відбулися зміни в богослужбовому житті, зорієнтовані на те, щоб «зробити домівку більш святим місцем», «головним святилищем віри», «засобом постійного духовного живлення». «Прийшов час для Церкви, зосередженої на домівці, підтриманої тим, що відбувається в наших філіях, приходах і приміщеннях колів, – наголосив Пророк. – Цього ранку ми проголосимо про новий баланс і зв'язок між навчанням Євангелія вдома і в Церкві. Кожний з нас відповідає за власне духовне зростання. В Писаннях чітко сказано, що батьки несуть головну відповідальність за те, щоб навчати своїх дітей доктрині». Видруковано спеціальний посібник для навчання в сім'ї «За Мною йдіть». Домівка постає відтепер в ЦХСД центром вивчення Євангелія і життя за ним (*Ліягона*).

– 2019. - Жовтень). При цьому домівки по всьому світу можуть виглядати по-різному. Можна належати до сім'ї, яка знаходиться в Церкві протягом багатьох поколінь, Або ж можна бути єдиним членом Церкви у своїй сім'ї. Можна бути одруженим і самотнім, з дітьми вдома або без них.

На початок 2020 року Церква Ісуса Христа СОД мала у світі 3383 колів, 418 місій, 547 округів, 30536 приходів і філій. Офіційно зареєстрованих було 16 565 036 членів Церкви. Дітей, на яких заведено запис, в Церкві було понад 102 тисячі. Впродовж 2019 року було 23,5 тис. хрищень новонавернених.

В приходах до того ж наявними були ще й спеціальні організації, завданням яких є задоволення особливих потреб певних груп членів Церкви. Серед них – Товариство допомоги (або милосердя), різні жіночі і молодіжні організації – Товариство молодих чоловіків і Товариство молодих жінок (від 12 до 18 років). В 2018 році в кожному приході Церкви з'явилися Молодіжні батальйони Господа, очолювані єпископом. У зв'язку з цим Товариство молодих чоловіків було скасовано. В ЦІХСОД також і допоміжна організація – Початкове Товариство, яке відповідає за навчання дітей віком до 12 років, проведення для них спеціальних заходів.

Однією з особливостей Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів є те, що керівництво всіма її структурами здійснюється майже повністю на основі добровільного, безоплатного служіння. Уповноважене священство виконується в ній за покликанням у вільний від роботи час, без оплачуваних священників.

Відповідальність за всесвітнє керування і за Церковну політику покладається в Церкві ІХСОД на Генеральні Авторитети – Президента і двох його радників, що називається Першим Президентством, та Раду Дванадцяти Апостолів. Кворум Дванадцяти колективно має у латентній формі таку ж владу священства, як і Президент Церкви. У випадку його смерті Кворум перебирає на себе роль керівного органу Церкви ІХСОД й призначає нового главу Церкви.

Члени Першого Президентства і Кворум Дванадцяти Апостолів підтримуються святими останніх днів голосуванням в їх статусі як Пророки, Провидці й Одкровенці, бо ж вони одержують одкровення безпосередньо від Ісуса Христа.

Їм допомагають члени Кворуму Семидесятників і Верховного (Главенствуючого) Єпископату. Якщо семидесятники несуть відповідальність за місіонерську роботу і церковну діяльність в географічних регіонах, то Верховний Єпископат відповідає за матеріальні справи Церкви, в тому числі фінанси, архіви, будівлі, програму добробуту тощо. Всі особи, які входять до названих вище інституцій, визнаються членами Церкви ІХСОД як Генеральні Авторитети. Вони керують Церквою у всьому світі, інспектують її регіональні підрозділи.

Президента в Церкві ІХСОД величають Пророком. Згідно з віровченням Церкви, божественна істина відкривається людям саме через Пророків – праведних людей, обраних Богом, яким він шляхом одкровення повідомляє свій план діяльності щодо спасіння людей в осягненні істини, одержаних від нього через Пророків, а людям допомагає через Святий Дух. «Дух істини є від Бога, - як було сказано Джозефу Сміту в одкровенні. – Я є Дух істини, а Іван Христитель свідчив про Мене, говорячи, що він одержав повноту істини; і жодна людина не отримує повноти, якщо вона не дотримується Його заповідей» (*Учення і Завіти*. 93: 26-27). Як зазначають «Основи Євангелія», Пророки, «поки ще були духами на Небесах, підготували себе, щоб на Землі стати провідниками. Бог обрав їх бути керівниками ще до того, як вони народилися у смертних тілах».

Серед цих проповідників були насамперед Ісус Христос, а також Адам, Авраам, Мойсей, Нефій, Іван Христитель та інші. Через Пророка останніх днів Джозефа Сміта Господь відновив Свою Церкву. Послідовники Церкви ІХСОД вважають, що їм особливо пощастило, бо ж, на відміну від інших конфесій, вони мають Пророків, через яких Бог спілкується з ними. «Основи Євангелія» вчать: «Пророк

– це чоловік, покликаний Богом представляти його на Землі. Коли Пророк говорить від імені Бога, то це нібито промовляє сам Бог. Пророк є також особливим свідком Ісуса Христа. Він свідчить про його божественність і вчить його Євангелії. Пророк навчає істині й тлумачить слова Бога. Він отримує одкровення і спрямування від Господа нам на благо. Він може передбачити майбутнє й визначити прийдешні події, щоб попередити про них світ. Справжній Пророк завжди обирається Богом і покликається належною владою священства» (*Основи Євангелія*. – С.39).

Визначаючи роль Пророка у Церкві, Гордон Б. Хінклі, імпровізуючи, наголосив: «Моя роль – проголошувати вчення. Моя роль – бути прикладом для людей. Моя роль – бути голосом на захист істини. Моя роль – бути охоронцем тих цінностей, які надзвичайно важливі для нашої цивілізації і нашого суспільства. Моя роль – керувати». Гордон Хінклі, як вже вище зазначалося, з 1995 по 2008 роки був п'ятнадцятим Президентом Церкви ІХСОД. За час свого служіння Пророк був свідком зростання кількості членів Церкви з 9 до 13 мільйонів і збільшення їх кількості в американському зарубіжжі. Він освятив 63 храми із збудованих 75, а це майже половина нині діючих. За час президентства він здолав більше мільйона миль шляху й побував у понад 90 країнах. Церква діяла в 176 країнах і територіях. Майже 388 тисячі її членів служили місіонерами. Президент був свідком вибудови нового конференц-залу на 21200 місць, трансляції конференцій Церкви понад 80 мовами, видання часопису «Ліягона» 51 мовою, перекладу «Книги Мормона» 106 мовами. Гордон Хінклі зустрічався з багатьма главами і керівникам урядів зарубіжних країн. Він – автор книг, поширених по всьому світу. З ним мали зустріч і автори цієї праці.

Шістнадцятим Президентом Церкви з лютого 2008 року став Томас Монсон. Народився він 21 серпня 1927 року у Солт-Лейк-Сіті. Закінчив Університет Юти. Рано почав службу на різних посадах в Церкві. У 36 років Т. Монсон

вже був апостолом. В 1974 році отримав ступінь магістра з управління в Університеті Брігама Янга, а в 1981 році – почесне звання доктора з юриспруденції в цьому ж університеті. З листопада 1985 року Томас Монсон – у складі Першого Президентства Церкви.

Президент Томас С. Монсон багато разів казав: «Мені подобається слово **обов'язок**». Він ставиться до нього як до «чогось священного». Про виконання свого обов'язку президент Монсон зазначав: «Я присвячую своє життя, свої сили – все, що я можу запропонувати – служінню Господу і керуванню справами його Церкви відповідно до Його волі і через натхнення від Нього» (*Ліягона. – 2008. – Травень. – С.90*). На думку Пророка, під час виконання обов'язку необхідно забути про особисті амбіції, успіх, зручності чи задоволення, щоб побачити і відчутти в своєму житті більше добра. «У пошуках справжнього щастя, – казав Президент Монсон, – ми не повинні зосереджуватися на собі. Жодна людина не досягнула сенсу життя, поки не відмовилася від власного «Я» заради служіння ближньому. Служіння іншим має багато спільного з обов'язком, виконання якого приносить справжню радість».

Часопис «Ліягона», даючи високу оцінку Президенту Томасу С. Монсону, словами старійшини із Кворуму семидесятників Пола Б. Пайпера наголошував, що він був уготовлений для нашого часу. «Його життя і вчення – це послання, яке Бог спрямував нам, щоб захистити і благословити нас в наші дні. В той час, як багато хто переймається тим, чого в нас не вистачає, Президент Монсон вчив нас бути вдячними за багатство тих благословень, які Господь дарує нам. Він закликав нас протягувати руку допомоги і спасати тих, хто поруч з нами, забути про себе, благословляючи інших людей. Відтак якщо ми будемо прислухатися до даних нам порад Президента Т. Монсона, то це дасть нашим сім'ям духовний захист і необхідні в наші дні благословення» (*Ліягона. – 2012. – Жовтень. – С.32*).

Після смерті Томаса Монсона Президентом ЦІХСОД у січні 2018 року став Рассел М. Нельсон. Він є 17-м Президентом Церкви. У своїй статті «Скерований, підготовлений, відданий», вміщеній в додатку до «Ліягони», радник Першого Президентства Даллін Х. Оукс пише: «Коли Президент Церкви помирає, багато хто зосереджується на процесі, за яким обирається його наступник. Насправді, цей процес, скерований Господом, почався багато років тому. Рассела М. Нельсона, народженого у вересні 1924, готували до цього святого покликання протягом усього його життя. Я був свідком великої долі цієї підготовки. Підготовку Президента Рассела М. Нельсона можна побачити в подіях і досягненнях всього його життя. Він – відомий як піонер в кардіохірургії. Він – блискучий письменник і оратор, спроможний спілкуватися багатьма мовами, зокрема французькою, німецькою, португальською, іспанською та російською. Він знає і любить людей, розуміючи при цьому те, як прийняття рішень впливає на їх життя. Він знає і любить Писання і святий храм. Він є досвідченим керівником, який швидко і рішуче приймає рішення... Саме так, як він буквально торкався багатьох сердець в якості хірурга, він метафорично торкався сердець святих по всьому світу завдяки своєму могутньому навчанню, безкорисливому служінню і незмінній любові. Під час історичної трансляції у січні 2018 року Президент М. Нельсон сказав, що та любов «зростала упродовж десятиліть, коли я з вами зустрічався, поклонявся і служив вам». Прийняття доктором покликання стати Президентом ЦІХСОД старійшина Джозеффі Р. Холланд з Кворуму Дванадцяти Апостолів назвав «смирненням і простотою віри Рассела Нельсона, подібної до віри дитини... Він дуже смиренний, він подібний до дитини у всьому і, фактично, в усіх людських якостях, які я бачив у ньому».

Нельсон одержав медичну освіту в Університеті Юти й Університеті Міннесоти, був визнаним піонером у розвитку хірургії на відкритому серці. За допомогою апарату штучного кровообігу забезпечувалася ним циркуляція

крові в тілі пацієнта, що дозволяло проводити хірургічні операції на серці, яке не б'ється. До свого покликання на апостольство Нельсон провів біля 7 тисяч серцевих операцій. Працював в Національному військово-медичному центрі Уолтера Ріда. Був одружений з 1945 року із Дентзел Уайт. Сім'я у Рассела завжди була на першому місці, а це 10 дітей. Єдиний син його Рассел мол. пригадує: «Завжди було очевидно, що мої батьки дуже люблять одне одного». Нині родина Нельсона налічує 10 дітей, 57 онуків і 112 правнуків.

Незважаючи на свою зайнятість як лікаря і батька, Нельсон по-різному прилучався і до виконання церковних покликань. Він служив як місіонер в 1955-1965 роках на Храмовій площі. Це сформувало у нього своєрідний Солт-Лейковський патріотизм. То ж він відмовився навіть від престижного в статусі професора у 1965 році переїзду до Чикаго. Нельсон був президентом колу, генеральним президентом Недільної школи, президентом Університету Брігама Янга. В квітні 1984 року доктора Рассела Нельсона було висвячено в апостоли і рукопокладено як члена Кворуму Двадцятиох Апостолів. Тепер та робота, до якої він був залучений, стала, за його спогадом, «найважливішою справою у світі... Вона є всеохоплюючою, вона приносить задоволення, вона випробовує». «За одну коротку мить, – продовжує спогад Нельсон, – зосередження на медицині й хірургії, яке тривало останні сорок років, змінилося на призначення решти мого життя служінню повний день моєму Господу і Спасителю, Ісусу Христу!».

Одним з перших завдань апостола було відкрити для Євангелія двері східноєвропейських країн. «За п'ять років я здійснив 27 поїздок до 31 країни Європи. Ще до смерті Президента Бенсона я зміг звітувати йому, що ми виконали наше завдання: тепер Церкву встановлено в кожній країні Східної Європи», – пригадує він. Президент Нельсон також освятив 27 країн для проповідування Євангелії. Протягом свого апостольського священнослужіння до постановня Президентом Церкви він відвідав із проголошенням слова Гос-

пода 133 країни. І це в його понад 90-річному віці! При цьому, будучи членом Кворуму Дванадцяти Апостолів, Рассел Нельсон довгі роки служив головою кожної з його трьох ключових рад – місіонерської, храмової і сімейно-історичної, входив до виконавчої ради священства. Президент Нельсон особисто знав 10-х з 19-ти попередніх Президентів Церкви, які в багатьох випадках чомусь навчили його. Він служив під керівництвом п'яти останніх. З 1984 року Церква зросла більше ніж удвічі (з 6 до десь 16 мільйонів святих). Кількість діючих храмів зросла з 30 у 1984 році до 160 у 2018. У 2010 році Церква мала 58 тисяч місіонерів. Хоч вік можливого служіння на місії Церквою було знижено, кількість місіонерів дійшла в 2018 році до 67 тисяч.

Згаданий вище Даллін Х. Оукс, описуючи особисті якості Президента, наголошує, що він «є надзвичайно приємною людиною, хорошим другом і колегою. Він завжди виявляє доброту і співчуття у всіх своїх особистих стосунках. Він є чудовим зразком для наслідування, старанний і уважний у виконанні своїх обов'язків – сімейних, церковних і професійних. З ним просто весело! Що стосується стилю провідництва Нельсона, то він завжди відкритий і з ним легко спілкуватися... Ми ніколи не боялися поговорити з ним про будь-яку конкретну справу.... Приймаючи рішення, Президент Нельсон зважає на його загальний вплив. Він добре розуміє можливі наслідки рішення, правила або застосування до різних груп членів Церкви – літніх і молодих, провідників Церкви та інших. Ті з нас, хто тісно працює з ним, переживають лише за те, щоб встигати за ним».

«Президент Нельсон, – продовжує свої міркування Даллін Х. Оукс, – надзвичайно добре делегує повноваження. Краще, ніж більшість бачених мною провідників у професійних і церковних справах.... Він також вміє гармонійно об'єднувати протилежні точки зору і різних людей.... Ще одна чудова якість Президента – його вміння писати... У Кворумі Дванадцятих немає кращого автора. Ніхто не може дати кращих порад щодо покращення твоїх виступів,

ніж Пророк Нельсон....». «Багато хто заінтригований віком нашого нового Президента – 93! Але при цьому ті з нас, хто тісно працює з ним, переживають лише за те, щоб встигати за ним. Його активність, фізичний і розумовий стан вражають... Він часто їздить на лижах майже без відпочинку... Президент Нельсон не користується ліфтом, а завжди жваво ходить сходами. Я завжди намагаюся не відставати від нього, але не можу. Відчуваю постійно його безмежну енергію».

Невдовзі після 60-ї річниці шлюбу неочікувано померла перша дружина Нельсона Дентзел. Відчуваючи велику самотність, старійшина Нельсон одружився із Венді Уотсон – жінкою, яка до цього не була у шлюбі і чие професорство в Університеті Брігама Янга та любов до великої родини Нельсонів (а це, повторимося, 10 дітей, 57 онуків і 118 правнуків – авт.) зробили її, зі слів Рассела, «ідеальною супутницею життя». «Безумовно, важко було увійти в родину, яка налічує більше 200 осіб, і почуватися при цьому близькими друзями, – зауважила донька Нельсона Сільвія. – Венді спробувала і у неї це чудово вийшло». Син Рассел мол. додає: «Венді стала батькові чудовою супутницею ... Вона відіграє нині ключову роль в його житті».

Як засвідчує часопис «Ліягона», «гармонія в шлюбі досягається лише тоді, коли людина вважає благополуччя свого подружжя одним із найвищих пріоритетів. Коли це відбувається насправді, то цілестіальний шлюб стає реальністю, приносячи велику радість у цьому житті та й в житті прийдешньому».

Турбота Президента Нельсона про вічне благополуччя Божих дітей є наслідком його щирого служіння протягом всього життя. Він закликає святих залишатися на завітному шляху: «Ваше зобов'язання – йти за Спасителем шляхом укладання і дотримання завітів з Ним, воно відкріє двері всім духовним благословенням і привілеям, доступним чоловікам, жінкам і дітям, де б вони не жили».

При цьому Президент наголошує, що «кожний день служіння в статусі апостола – це день навчання і підготовки до більшої відповідальності в майбутньому».

За час натхненного президентства Р. Нельсона вже було реорганізовано кворуми священства, служіння замінило домашнє і візитне вчителювання, зроблений наголос, щоб Церкву називали її повною назвою, почалося зосереджене на домівці вивчення Євангелія, відбувся перехід на двохгодинний блок зборів, урочисті святкування всіх, крім основних трьох церковних торжеств, були припинені, сестри місіонерки одержали дозвіл на носіння брюк та ін. Тисячі жінок відреагували в соціальних медіа на запрошення Президента Нельсона звітувати про їхній досвід щодо чотирьох завдань, які він дав їм протягом конференцій 2018 року: 1) протягом 10 днів утримуватися від соціальних і негативних медіа; 2) прочитати до кінця року «Книгу Мормона»; 3) регулярно відвідувати храм; 4) брати активну участь у програмах Товариства допомоги. В більше десятках країнах Президент відвідав членів Церкви, заспілкувався з місіонерами та провів духовні зібрання, зокрема молодіжні духовні вечори, зустрічався з місцевим керівництвом Церкви, брав участь в телетрансляціях тощо.

Апостоли в Церкві мормонів постають як особливі свідки Ісуса Христа в усьому світі. Політика Першого Президентства і Кворуму Дванадцяти Апостолів втілюється в життя через Кворум Семидесятників, з яких формується президентство територій.

Важливу місію в житті Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів відіграють її Генеральні конференції, які проводяться щороку в квітні і жовтні в спеціально для них збудованій будівлі в Солт-Лейк-Сіті. Вони постають як важливий час для одержання настанов від сучасних Пророків. Тому керівництво Церкви радить своїм вірянам зробити Генеральні конференції пріоритетом у своєму житті і в якийсь спосіб на дні конференцій не планувати якісь відволікаючі заходи, уважно слухати всі виступи із Солт-Лейк-

Сіті і дотримуватися у своєму житті тих настанов, які звучать із уст виступаючих. Президент Томас С.Монсон закликав кожную мормонську сім'ю мати часопис «Ліягона» із матеріалами Генеральних конференцій, уважно вивчати вміщені в ньому послання і розмірковувати над тим, чому вони вчать, а опісля – як використати їх у своєму житті. Своїх років територіальний семидесятник Дмитро Марченко з Росії закликав вірян-членів Церкви «слухати настанови пророків на Генеральних конференціях і в такий спосіб отримувати найнеобхідніші нам знання». Він радив згадати, про що говорили пророки, виписати основні думки їхніх послань. «І тоді вам відкриється картина того, на що спрямований їхній погляд сьогодні. Скоріш за все у вас виникне глибоке внутрішнє бажання сформулювати свої головні цілі у відповідності з цими думками» (*Ліягона*. – 2014. – Вересень. – С. Н1).

Місцеві громади або парафії в Церкві очолюють єпископи, які мають свої сім'ї і не одержують якоїсь плати за свою роботу. Характерно, що в цьому Церква Ісуса Христа Святих останніх днів навіть термінологічно відтворює особливості організації раннього християнства (апостоли, семидесятники, єпископи, вчителі та ін.). Всі члени Церкви мають конкретні обов'язки із служіння. До них входить адміністративна робота, робота радника, вчителювання, відвідування домівок, місіонерська робота, організація масових неформальних заходів тощо.

Кожний член Церкви має своє покликання з першого дня членства в ній. Покликань цих в неї велика кількість. Одним з них може бути вчитель Початкового товариства. Ось як розповідає про нього Катерина Сердюк з Печерського приходу Києва ЦІХСОД: «Саме це покликання допомогло мені зрозуміти, наскільки Євангелія проста, адже вона доступна навіть дітям. А ще мене здивувало те, наскільки природно вона сприймається дітьми. Приходячи у цей світ, ми не пам'ятаємо, як жили ми з нашим Небесним Батьком, але коли ми чуємо про Євангелію, наші серця

сприймають її як щось знайоме, особливо в дитячому віці... Я захоплююся чудово упорядкованими посібниками для вчителів, чудовими програмами Початкового товариства, які допомагають рости духовно, пізнавати таємниці Бога і не лише навчати дітей, але й навчатися з ними» (*Ліягона. – 2015. – Червень. – С. Н6*).

Багато членів Церкви ІХСОД є серед видних політиків і членів урядів. Так, в Конгресі США депутатствують на початку другого десятиліття ХХ ст. 17 членів Церкви, які (що характерно) виступали від імені обох політичних партій країни. В 2012 році на посаду Президента США претендував член Церкви Міт Ромні. Мормони є також на високих і відповідальних посадах у ділових колах різних країн, в охороні здоров'я, освіті, ЗМІ, спорті, науці тощо.

Церква не займається комерційною діяльністю чи нагромадженням капіталу. Вона не є власником якихось великих національних чи міжнародних компаній. Кошти з будь-яких державних джерел нею не приймаються. Не застосовуються також будь-які форми публічного збору коштів. Фінансові можливості Церкви визначаються насамперед надходженнями від десятини, яку щомісячно має відраховувати від своїх доходів кожний її член.

Церква має свій, незалежний від всіх її служб Департамент фінансових ревізій, діяльність якого поширюється на всі її спільноти у світі. Директор Департаменту підзвітний лише Першому Президентству. Щорічні видатки церковних грошових коштів затверджуються спеціальною Радою із розподілу десятини. До неї входять Перше Президентство і Кворум Дванадцяти Апостолів.

По всьому світу Церква ІХСОД має свої Центри служб сприяння працевлаштуванню. Вони пропонують свої безкоштовні послуги тим, хто шукає роботу або прагне знайти кращу. Понад сто таких центрів діють у США, більше 150 – по всьому світу. Центри пропонують таку допомогу: надають інформації про вакансії; проводять

індивідуальні консультації та дають поради з питань професійного навчання і зростання. Щороку завдяки центрамдесь 225 тисяч осіб знаходять собі місце праці.

В червні 2009 року у Солт-Лейк-Сіті відкрито Бібліотеку історії Церкви. Її площа – 21 000 кв.м. Будівля розрахована на понад 4 мільйонів церковних документів зі всього світу. У п'ятиповерховій будівлі на 2010 рік знаходилося 270 тис. книг, брошур, часописів, газет і підручників, 240 тис. оригіналів ще не опублікованих щоденників, записників, документів, рукописів та історій місцевих церковних підрозділів, 13 тис. історичних фотографій, плакатів і карт, 23 тис. аудіовізуальних записів і мікрофільмів (*Ліягона. – 2009. – Червень*).

3 травня 2009 року в ефірі з'явився офіційний мормонський радіоканал radio.lds.org. Ця нова радіостанція бере свій початок з Храмової площі Солт-Лейк-Сіті. Вона передає нові програми, створені спеціально для Mormon-Channel, а також матеріали із церковних архівів та програми партнерських організацій, зокрема Бізнесовий коледж СОД та студентське містечко Університету Брігама Янга. Станція транслює свої передачі в он-лайн 24 години на добу протягом усього тижня. Майже всі друковані церковні матеріали розміщені на сайті або в мобільних пристроях. Вони передаються понад 190 мовами.

З 2010 року Церквою розпочата кампанія «Я – мормон!». Це є легкий і ефективний спосіб, який дозволяє її членам ділитися своїми думками про те, у що вони вірять. До кампанії підключено радіо і телебачення, реклама на білбордах, а також матеріали, розміщені он-лайн. На сайті Mormon.org святі останніх днів розповідають історії зі свого життя, відповідають на запитання, знаходять поради.

Центральний офіс Церкви ІХСОД знаходиться в Солт-Лейк-Сіті. Його адреса: *West Wing, Salt Lake City, UTAH, USA*. Прекрасний ансамбль Храмової площі столиці мормонізму з 2020 року і до 2024 року буде знаходитися на реконструкції і ремонті його об'єктів.

3.2. ОБРЯДОВА ПРАКТИКА ЦЕРКВИ

Вічною силою і владою Бога у Церкві ІХСОД визнається *священство*. Саме завдяки його силі, вчать віронавчальні книги мормонів, було створено Небеса і Земля, наявне утримання Всесвіту у досконалому порядку. Силою священства Небесний Батько наділяє гідних членів Церкви чоловічої статі. Це дає їм можливість діяти в ім'я Бога, мати повноваження для проповідування Євангелія, виконувати обряди спасіння і бути провідниками у Божому Царстві на Землі (*Основи Євангелія*. – С.69). Серед священних обрядів, здійснюваних священством, є хрещення, конфірмація, причастя, храмовий шлюб тощо. Священство необхідне також для здійснення керівництва в Церкві ІХСОД.

Священство отримується шляхом «рукопокладання тих, хто має повноваження проповідувати Євангелію і виконувати її обряди» (*Уложення віри*. – 1:5). Чоловіки застосовують повноваження священства, головуючи у Церкві в таких покликаннях, як президент філії, єпископ або президент колу чи місії. В Церкві ІХСОД для обіймання якоїсь посади не потрібно мати якусь спеціальну освіту, а лиш мати покликання як формальне запрошення від церковного керівництва, що відповідає за певний церковний підрозділ, мати певний досвід праці з людьми.

Вчення Церкви ІХСОД вибудоване на надто важливому для нього принципі: разом з вірою в житті людини повинні мати місце і справи. Однією з цих справ є **молитва** – щира й прочуяна розмова з Батьком Небесним. Характерно, що мормони закликають молитися лише Богу і ніяким іншим істотам чи чомусь іншому, створеному Богом або ж людиною. Молитва покликана висловити словесно любов до Батька Небесного, відвернути спокуси Сатани і його послідовників, стати засобом сповіді в гріхах і прохань про допомогу, орієнтації в прямому і вузькому шляху, який веде до життя вічного. Молитися можна будь-де, будь-коли, за будь-яких обставин.

Щонеділі кожний член Церкви зобов'язаний відвідати **колективне суботнє** (частіше – недільне) **зібрання**, яке проводиться в спеціально збудованому для цього або ж відповідно пристосованому приміщенні. Година Богослужіння починається молитвою одного з членів громади. В ній завжди присутня подяка Богу за цей день, за можливість зібратися разом, прохання пробачити відсутніх на зібранні і благословити всіх присутніх. Потім спів гімнів чергується з промовами членів Церкви, в яких вони розкривають певну євангельську тему, розповідають про власні відносини з Богом. Прийнято не снідати до Богослужіння, бо ж під час нього споживається кусочок білого хліба і вода із спеціальної скляночки, що символізують плоть і кров Ісуса Христа. «Причастя, – зазначає часопис «Ліягона», – це щотижневе нагадування про те, що взяте на себе ім'я Ісуса Христа – це живе і тривале зобов'язання, а не єдина подія, яка відбувається лише в день нашого хрищення» (*Ліягона. – 2018. – Листопад*).

Друга година зібрання – недільна школа – присвячена переважно релігійному навчанню, яке проводиться за віковими групам кимось із членів громади. Під час третьої години обговорюють свої проблеми окремо чоловіки і жінки.

Проте, як це наголосив Президент Рассел М. Нельсон на жовтневій генеральній конференції Церкви 2019 року, «провідники Церкви протягом багатьох років працювали над інтегрованим планом навчання, щоб зміцнити сім'ї та окремих осіб через зосереджений **на домівці** і підтриманий Церквою план вивчення доктрин, зміцнення віри і заохочення до глибокого особистого поклоніння. Наші зусилля цих останніх років – дотримуватися Суботнього дня у святості, щоб зробити його приємністю та особистим підтвердженням Богу, що ми Його любимо – будуть підтримані нововведенням... Ми оголошуємо новий баланс і зв'язок між навчанням Євангелії вдома і в Церкві» (*Ліягона. – 2018. – Листопад*).

Для Церкви наступив час зосередження на домівці, а відтак необхідності коригування розкладу недільних зборів, зосередженні його зокрема на обряді причастя. Годинне скорочення зібрання в Домі зборів дає можливість в інший зручний домівковий час принести більше євангельської радості батькам, дітям, молоді, неодруженим, літнім вірянам, недавно наверненим і тим людям, яких навчають місіонери, докладаючи збалансовані зусилля, зосереджені на сім'ї і підтримувані Церквою. Означені зміни зорієнтовані на зміцнення окремих вірян та сімей завдяки зосередженню на домівці та підтримуваним Церквою новоз'явленим навчальним планом-посібником «За Мною йдіть», що сприяють радісному життю за Євангелієм. Новий недільний розклад, як зазначив старійшина Квентін Л. Кук, «дозволяє мати більше часу, щоб провести домашній вечір і вивчати Євангелію вдома в неділю або в інший час, який можуть вибрати для себе окремі особи і сім'ї» (*Там само*).

Оскільки людина в час свого земного життя здійснює різні прогрішення, то особливе місце у віровченні Церкви ІХСОД відводиться **покаянню** як можливості звільнитися від гріхів і одержати можливість духовного зростання.

Пророк Рассел М. Нельсон наголошує, що «коли Ісус просить нас з Вами покаятися, то цим Він контролює наш розум, наші знання, наш дух і навіть те, як ми дихаємо... Він просить нас змінити те, як ми любимо, думаємо, служимо, проводимо час, ставимося до наших друзів, навчаємо наших дітей і навіть піклуємося про наше тіло» (*Ліягона. – 2020. – Травень*). То ж покаяння у мормонів – не одноразова подія, а процес духовного зростання. Завдяки останньому, зазначають вони, «наша віра і в Ісуса Христа міцніє, життя наповнюється внутрішнім спокоєм, розрадою і радістю» (*Там само*).

Насамперед Церква вчить сповідуватися у серйозних гріхах, до яких відносить, зокрема, перелюб, блуд, жорстке поводження, грабіж, брехню тощо. «Покаяння не завершене, якщо ми не сплачуємо десятину або не зберігаємо Су-

ботній день святим, або не дотримуємося Слова мудрості, – наголошено в «Основах Євангелія». – В нас немає розкаяння, якщо ми не підтримуємо керівників Церкви, не любимо Господа і ближніх» (*Основи Євангелія*. – С.112). Щоб удосконалювати своє розкаяння, вірний завжди має дотримуватися заповідей Господніх.

Важливу роль в спокуті грішного життя Церква відводить **хрищенню**, яке здійснюється через занурення у воду. У свої дитячі роки людина не має ще якоїсь вини перед Богом. Її гріховність не є успадкованою, а набутою. Тому хрищення малих дітей у мормонів не є обов'язковим, як, скажімо, у православ'ї. Їх христять лише з досягненням восьмиліття, оскільки саме з цього віку людина вже стає підзвітною і відповідальною за свої вчинки. Після хрищення вірний починає нове життя, оскільки через обряд вступає в дійсний завіт з Богом.

Сенс обряду **хрищення** часопис «Ліягона» з'ясовує так. Англійське слово baptise (христити) походить від грецького дієслова «baptiso», що означає «занурювати». Саме таким чином Іван христив Ісуса, тобто повним зануренням у воду. Сама Земля була занурена у воду за часів Великого потопу, за допомогою якого Бог очистив Землю від нечестя. Хіба це не символічно? Згадаймо також слова апостолів про те, що ті, хто «поховані у хрищенні, у Ньому ви й разом воскресли» (*Колос.2:12*). Це проста, але водночас вузька дорога, якою належить пройти, якщо ми хочемо потрапити в царство Боже

Окрім хрищення живих своїх членів, у Церкви існує ще й так зване **замінницьке (вікарне) хрищення для мертвих**. В основі його лежить вчення про те, що «саме спасіння ґрунтується на замінницькій (вікарній) викупній жертві Христа. Через його муки, смерть і воскресіння безсмертя дається всім людям, а вічне життя всім тим, хто виявляє підлеглість всім Законам Євангелія. Характерно, що замінницьке (вікарне) хрищення здійснюється переважно за родичів когось із живих членів Церкви – за тих людей, які вже

померли, але не пізнали Євангелію, істинну Церкву Ісуса Христа. Правда, замінницький (вікарний) обряд хрищення ще не робить того, за кого він здійснився, автоматично членом Церкви. Він є скоріше виявом турботи про померлих, які зберігають можливість вибрати, але не мають фізичної можливості до здійснення священнодіяства.

В Церкві мормонів не з такою трагедійністю сприймають смерть близької людини, як в інших християнських конфесіях, зокрема православ'ї. Президент Генрі Б. Айрінг це обґрунтовував тим, що «оскільки Ісус Христос розірвав пута смерті, то всі діти Небесного Батька, які народилися в цьому світі, *воскреснуть у тілі, яке більше ніколи не помере*. Тому моє свідчення і ваше свідчення про цю велику істину можуть применшити біль, пов'язаний із втратою улюбленого члена сім'ї чи друга й замінити її на радісне очікування і тверду рішучість».

Джозеф Сміт, говорячи про співвідношення життя і смерті, наголосив: «Яку втіху несе засмученим, на долю яких випало втратити чоловіка, дружину, батька, матір, дитину чи близького родича, знання, що хоч земна скинія залишається і розкладається, вони піднімуться знов, щоб жити у безкінечному паланні безсмертної слави, щоб більше ніколи не горювати, не страждати чи не помирати, але вони стануть спадкоємцями Бога і співспадкоємцями з Ісусом Христом». І далі: «Того, хто оплакує втрату близьких людей, має втішати знання того, що ... ці померлі знову встануть і будуть жити при вічному пламені у безсмертній славі. Вони більше не пізнають горя, страждань чи смерті, а стануть на-ступниками при Бозі і співспадкоємцями Ісусу Христу». Оптимістично звучать і слова Президента Лорензо Сноу: «В житті прийдешньому ми набуваємо прославлені тіла, вільні від хвороб і смерті. Немає чогось прекраснішого, ніж людина в її воскреслому і прославленому стані. Немає чогось радіснішого, ніж перебування в такому стані зі своїми дружинами, дітьми і друзями» (*Ліягона*. – 2013. – Квітень. – С.4, 12, 17).

В тому, що мормони вдаються до описаної вище форми обрядотворчості щодо померлих родичів, якогось великого гріха немає. В апостольські часи у випадку смерті когось із вірян, які чомусь не встигли охреститися, за них приймав хрищення один із родичів чи друзів. Навіть Ярослав Мудрий прилучив до православ'я у такий спосіб в 1044 році двох своїх дядьків – князів-язичників Олега і Ярополка. Православний церковний історик митрополит Макарій пише про заміницькі хрищення апостольської доби у своїй відомій «Истории Русской Церкви» (М., 1995. – С.59). Заборона на виконання обрядів за інших була накладена лише в 419 році правилами Карфагенського собору, що проходив під головуванням єпископа Аврелія.

Окрім таїнства хрищення, Церква ІХСОД обстоює також одержання кожним вірним дару Духа Святого через **рукопокладання** старійшини Церкви. «Через Духа Святого, – зауважують церковні теологи, – ми можемо пізнати, що Бог живе, що Ісус є Христос, і що його Церква відновлена на Землі» (*Основи Євангелія*. – С.149). Але ідеологи Церкви постійно підкреслюють те, що насолоджуватися спілкуванням із Святим Духом, одержувати через нього Дари Божі може лише гідний член Церкви. **Дарів від Бога** є багато і кожному дається свій дар. Кожний має відчутти, які він має дари і, молячись, розвинути їх як певні духовні сили. Серед цих дарів є дар мови, дар витлумачення мов, дар знання, дар пророцтва, дар зцілення, дар творіння чудес, дар віри та ін. Дари даються людині не для задоволення, а для творіння справ Господніх.

Важливим у житті кожного мормона є **ендаумент** – благословення, які вони отримують від Небесного Батька під час відвідування храмів. Обряд дає можливість ще раз відчутти для себе присутність Бога у світі, укласти з ним завіт жити за законами Євангелія, стати більш духовним. **Білий одяг**, в якому ходять вірні в храм, символічно засвідчує залишення позаду світу і входження до святої Божої оселі, де все є чистим і благоговійним. Те, що переодягання

в нього відбувається в окремій кімнаті і що кожен вірний повинен мати свій храмовий одяг, засвідчує те, що кожний особисто йде на зустріч з Богом і сам відповідає за своє життя у відповідності з Божими заповідями.

Особливою формою відновлення завіту з Богом для членів Церкви є **причастя**, коли вживається хліб і вода, що символізують тіло і кров Ісуса Христа. Хоч Спаситель і заповідав вживати при причасті вино, але мормони, користуючись сучасним одкровенням, зауважують, що тут Ісус висловив байдужість щодо того, що ми їмо і п'ємо при цьому. Відтак вони причащаються хлібом і водою. Обряд причастя в Церкві розглядається як «засіб, що допомагає «поновлювати щотижня зобов'язання вірянина до Спасителя» (Ліягона. – 2019. – Жовтень).

Церква ІХСОД наголошує, якщо ми будемо більшу увагу приділяти євангельським символам-обрядам, то це постане ключем до глибшого розуміння змісту Святих Писань. Зокрема, в часописі «Ліягона» читаємо, що коли Ісус запроваджував причастя, то, давши своїм учням розламаний хліб, який вони мали з'їсти, сказав: «Це тіло моє, що за Вас віддається. Це чиніть на спомин про Мене» (Лк. 22:19). Очевидно, що хліб не є в буквальному сенсі Його тілом. Він тут має не меті нагадати нам про Його тіло – і не лише це. Саме тому символи-обряди є такими могутніми – вони передають щось без слів і стають поштовхом для раптового виникнення багатьох пов'язаних між собою думок, які додають глибини і значення сприйнятому. Зрозуміло, що обряди не є простими символічними діями; вони містять справжню силу, яка благословляє нас завдяки повноваженню священства. Але вони містять також символи, які навчають нас про Спасителя і про наші завіти. Навіть сам акт виконання і отримання, скажімо, обряду священства – це зовнішня ознака віри та смирення людини» (Ліягона. – 2014. – Липень. – С.52).

Особливою увагою в Церкві ІХСОД користуються діти. Під час щотижневих служб можна чути слова: «Ніхто і

ніколи не може уникнути наслідків свого батьківства чи материнства. Ми всі відповідальні за формування дитини». В Церкві не христять немовлят, а лише дітей, яким виповнилося вісім років та більше. В цьому виявляється право на свободу вибору між добром і злом й настання відповідальності за свої вчинки. Проте новонароджене дитя не залишається без благословення. Маючи священство, його здійснює батько немовляти, даючи водночас йому й ім'я.

Однією із форм наближення до Батька Небесного і служіння йому в мормонів є **пiст**. Поститися – це значить бути без їжі і пиття. Святі останніх днів дотримуються посту щомісячно в першу неділю. В цей день вони не їдять і не п'ють, як мінімум, два прийоми їжі підряд і так дотримуються вимог посту. Піст, як правило, починається після суботньої вечері і завершується в неділю увечері. В цей день вірні збираються разом і причащаються. Кожний член Церкви має передавати священству для допомоги бідним їжу чи гроші, які він витратив би на продукти принаймні для дворазового харчування.

Крім пожертви від посту, Святі останніх днів мають передавати Церкві ще десяту частину будь-яких своїх доходів, а також жертвувати в інші фонди згідно з їх бажанням і можливостями. Церква вважає, що **сплата десятини** є принципом віри, а не фінансовим питанням. Сплатою десятини член Церкви засвідчує свою відданість Батьку Небесному. Кошти десятини Церква використовує для досягнення багатьох цілей своєї діяльності – побудова і забезпечення функціонування храмів, домів зібрань та інших споруд, а також догляд за ними; виділення коштів підрозділам Церкви для забезпечення деяких видів їх діяльності у перші роки постання громади; допомога у виконанні місіонерської програми; налагодження в Церкві освіти, видавничої діяльності, сприяння храмовій роботі та ін. В «Основах Євангелії» наголошено, що, сплачуючи десятину, віряни Церкви мають усвідомлювати, що вони в такий спосіб «беруть участь у будівництві Царства Божого на Землі» (*Осно-*

ви Євангелія. – С. 190). Цим вони засвідчують свою відданість Богу. Церква ІХСОД розглядає жертвування як неодмінне випробування Святих останніх днів на вірність.

Окрім обряду вічного шлюбу (про це нижче), у мормонів наявний ще **обряд світського шлюбу**, зорієнтований на земне життя подружжя. Обряд цей може здійснюватися і в Домі зібрань. Хоч в Церкві ІХСОД не прийнято христити немовлят (це здійснюють лише з настанням восьмиліття), але новонароджене не залишається без благословення, яке здійснюється в Домі зібрань.

В Церкві мормонів суворо дотримуються четвертої заповіді Мойсея про суботній день. Однак, перекладаючи слово *субота* просто як день відпочинку, вони вшановують неділю в пам'ять воскресіння Ісуса Христа. Проте цей день – це не просто день відпочинку, нічогонероблення чи якогось святкування, приємного проведення часу, прилучення до різних розваг і спортивних змагань. Скоріше це є день відпочинку від фізичної і професійної інтелектуальної праці, виконання своїх службових обов'язків і забот з домашнього пробуту, бо ж весь цей день членами Церкви має бути повністю відданий Богу.

Тому віряни Церкви ІХСОД у неділю повинні обов'язково відвідувати молитовний будинок, проводити цей вихідний день у служінні і благоговінні, уникати власних задоволень, вживати лише скоромну їжу, займатися благодійницькою діяльністю, відвідувати хворих, літніх та близьких людей. В недільний день проводяться сімейно-історичні записи та описання власного життя в щоденнику, який рекомендовано вести кожному члену Церкви мормонів, пишуться листи рідним і місіонерам, тобто відбувається процес самопізнання і самозаглиблення.

3.3. ХРАМ В ЖИТТІ МОРМОНІВ

Храм у мормонів у буквальному значенні – це дім Господа. У священній книзі «Учення і Завіти» Господь говорить: «Істинно Я вам кажу, нехай цей дім буде збудовано

моєму імені, щоб у ньому я міг явити мої обряди моєму народові», бо я волю відкрити моїй Церкві те, що «приховувалося ще до заснування світу, те, що стосується розподілу повноти часів» (24: 40-41). Характерні для мормонських храмів високі шпилі із розміщенням на одному з них ангела Моронія, символізують небесну зорієнтованість того, що в них здійснюється.

Храм – це священне місце. Він постає для мормонів «важливою частиною їх історії», «важливою складовою спасіння». Церква йому відводить низку функцій. Він є місцем навчання, спокою, укладання завітів, настанов священства, місце благословень, отримання одкровень, місце, де здійснюються обряди, що стосуються божественності. Храм – це свята будівля, в якій достойні святі виконують для себе і для померлих священні церемонії та обряди Євангелії. Мормони вважають, що хоч Господь і не присутній в храмі особисто, проте його присутність відчувається завдяки Святому Духу і завдяки земним носіям священства, які здійснюють різні храмові дієства.

Першим побудованим храмом у мормонів був втрачений пізніше ними Кертлендський храм. Потім – храм у Наву. З того часу було побудовано й освячено на всій Землі багато храмів. Сотий храм з'явився у Бостоні (США). Будівельна програма Церкви є добрим показником її потужного зростання. У 2019 році у світі діяло вже 164 храми Церкви ІХСОД, прийняте рішення про будівництво ще 8 нових. Керівництвом Церкви постановлено не розпочинати будівництво нових храмів до вибудови останніх. Храм в Римі – це 12-й храм мормонів у Європі. Їх тут загалом 14. Влітку 2010 року було завершено будівництво храму в Києві. Він став місцем поклоніння Богу для членів Церкви з України, Вірменії, Болгарії, Молдови, Росії та Румунії.

Особливе місце у храмобудівництві нині займає спорудження малих храмів. Будуються вони за 9-10 місяців. Виступаючи в 2009 році на 179-й конференції Церкви, її Президент Томас Монсон сказав: «Ми продовжуємо будувати

храми, щоб якомога більше членів Церкви мали можливість відвідувати їх і не були вимушені долати занадто великі відстані до них» (*Ліягона. – 2009. – Листопад*).

Храми у мормонів поліфункціональні. Святі останніх днів йдуть до них з тим, щоб одержати там священні тайнства і вступити в завіт із Батьком Небесним. Тайнства ці потрібні для спасіння, а тому вони неодмінно мають здійснюватися у священній храмовій обстановці. Відвідувачі храмів обов'язково одягають однаковий білий одяг. Білий колір символізує непорочність, гідність, чистоту кожного, хто туди входить. Однаковість одягу символізує єдність і те, що перед Богом всі люди рівні. Водночас білий одяг, як про це сказано в Одкровенні Івана Богослова, засвідчує те, що ми «прийшли від важкого горя, і випрали одяг свій і вибілили його в крові Агнця» (7:14).

Храм для мормона – це дійсне уособлення всієї Євангелії. В одній із статей «Ліягони» зазначається: «Усе, що пропонує Євангелія, може виконуватися лише в храмі. Хрищення (за померлих), висвячення у священство (для померлих), укладення шлюбів і запечатування на час і на вічність для живих і померлих, ендаумент для живих і для померлих, навчання Євангелії, порада щодо служіння та все інше, що пов'язане з Євангелією, виконується в храмі» (*Ліягона. – 2010. – Лютий. – С.17*).

Відвідання храму для кожного Святого останніх днів є величезним святом, знаковою подією життя, незабутнім періодом щастя. Ось як відгукнулася на свої відвідини нововідкритого в 2010 році храму в Києві вірянки Воскресенського приходу Києва Валентина Мусієнко: «Краса храму дивовижна і велична. Вражає все: сама грандіозна споруда, увінчана статуєю ангела Моронія, інтер'єри, сповнені світла, гармонійний декор, символіка деталей, яка говорить про любов Бога і про те, що храм знаходиться на теренах України... Храм розмовляє з нами мовою символів. Усе, що відбувається в ньому, є символічним. Буваючи в храмі, я намагалась увібрати в себе те, про що каже нам Господь. Я

звертала увагу на різні деталі, прагнучи розгадати їхнє значення, і це стало для мене важливим духовним досвідом... Для мене Київський Український храм – це ще одне свідчення того, як Євангелія поширюється по всій Землі. Чим довше я в Церкві, тим більше переконуюся, що всі наші здібності, таланти, професійна досконалість даються нам для того, щоб просувати роботу Господа та будувати Його Царство Небесне на Землі» (*Ліягона. – 2012. – Серпень. – С.Н6-Н7*).

Описуючи враження від свого першого відвідування з дружиною храму в Сан-Паулу, член кворуму семидесятників Жанро Мазагарді, наголошуючи на місіонерській функції храму у власному житті, зазначає, що в баптистерії їх (ще не мормонів) охопило таке почуття, яке вони раніше ніколи не відчували. «Пізніше я дізнався, що то був вплив Святого Духу. Це почуття принесло величезну радість в наші серця. В цей момент ми зрозуміли, що саме ця Церква є істинна. Подібні відчуття ми мали, коли ввійшли в кімнату для запечатування шлюбів і нас там ознайомили із вченням про вічні сім'ї. Саме в цій кімнаті у нас і в голові і в серці всі життєві проблеми стали на свої місця... Відтак для багатьох хороших людей храм сам по собі служить прекрасним місіонером, тому що пробуджує почуття, які можуть раптово торкнутися їх серця» (*Ліягона. – 2013. – Квітень. – С. 34-35*). Ці думки опанували старійшиною Мазагарді до того, як він став членом Церкви ІХСОД.

Вишуковуючи приводи для критики віровчення мормонів, часто їх звинувачують в будораженні ними мертвих своїми замісницькими храмовими обрядами. А між тим мормони в цьому постають як достеменні визнавці християнської концепції єдності нині живущих і тих, хто залишив цей світ перед очима Божими. В Євангелії від Луки говориться: «Бог же не є Богом мертвих, а живих, бо **ж у нього всі живі**» (Лк. 20:38). Для Господа, виявляється, не існує якоїсь різниці між живими і померлими: «Ніхто бо з нас не живе для себе самого і ніхто не вмирає для самого себе.

Бо коли ми живемо, для Господа живемо; і коли ми вмираємо, для Господа вмираємо. Отож, чи ми живемо, чи вмираємо, ми – Господні. На те бо Христос умер і воскрес, щоб і над мертвими, і над живими панувати» (Рим.14:7-9).

Своє ставлення до покійних родичів, прагнення прилучити їх до відродженої Джозефом Смітом Церкви Ісуса Христа мормони обґрунтовують пророчими новозавітними словами: «Моліться завжди в душі будь-якою молитвою і благанням..., з повною витривалістю моліться за всіх святих» (Еф. 6:18) і закликом з біблійної книги Ісуса Сирахова: «Дар милосердя подай будь-чому живому й мертвому не відмов у Твоїй ласці» (Іс.Сир. 7:33).

Храми Церкви ІХСОД, де б вони не були, приваблюють кожного внутрішньою красою, а відтак і своїм призначенням – звершенню глибоких духовних цілей, навчанням високо духовних справам, своїм устремлінням в небо. При вході в храм є напис «Святиня для Господа».

Храми Церкви ІХСОД є саме тим, про що говорить цей напис. «Ці священні споруди будуються для нас і в їхніх стінах виконуються священні спасительні обряди», – наголошує старійшина-семидесятник Скотт Д. Уайтінг (Ліягона. – 2012. – Листопад). То ж не має бути жодного сумніву щодо того, чий це дім. Будучи вимогливими щодо стандартів будівництва храмів, навіть у найменших деталях, мормони виявляють цим не тільки свою любов і повагу до Господа, але й доводять всім, хто спостерігає за ними, що вони шанують того, кому належить цей дім, поклоняються йому. При цьому той же Скотт Уайтінг, виступаючи на конгресі Церкви, наголосив: «Я також пізнав, що високі стандарти будівництва храмів, які використовує наша Церква, є зразком і навіть символом того, як повинні жити ми самі. Тут слухні слова апостола Павла: Чи не знаєте ви, що ви – Божий храм, і Дух Божий у вас перебуває? ...Храм Божий святий, а храм той – то Ви» (1 Корин. 36:16-17). Далі старійшина з жалем зауважив: «На щастя за храмовими стандартами, яких нас просять дотримуватися, від нас не вимага-

ють бути також в житті досконалими, хоча ми й прагнемо до цього... Нас радше просять дотримуватися заповідей і робити все можливе щоб жити, як жив Ісус Христос». Святі останніх днів йдуть в храм, щоб одержати там священні таїнства і вступити в завіт із Батьком Небесним. Таїнства ці потрібні для спасіння, а тому вони неодмінно мають здійснюватися в священній храмовій обстановці.

На відміну від інших християнських конфесій, Церква ІХСОД має особливе вчення про сутність і функції своїх храмів. Щоб потрапити в її храм, треба не лише бути членом Церкви. Можливість відвідування храмів обмежено рядом чинників. Відвідувачі храмів – віряни ЦІХСОД обов'язково носять білий одяг, що символізує непорочність, гідність, чистоту кожного, хто туди входить, а водночас єдність і рівність їх. В «Ліягоні» читаємо: «Кожний камінь храмової споруди, взагалі кожний храм, збудований з волі Господа, зменшує впливи Сатани на територіях своєї побудови, збільшує впливи божественних сил, «рухає небеса заради нас і викликає на нас благословення Бога».

Саме тому вхід в Храм Божий у Церкви мормонів – священна перевага. Відвідувач його повинен відповідати певним вимогам. Зокрема, кожний має бути не менше року діяльним членом Церкви, послušним її правилам, законам і заповідям, чесним у своїх відносинах зі своїми ближніми. Чоловіки повинні насамперед одержати Мелхиседекове священство.

Неможливість укласти храмовий шлюб з коханою людиною, яка не є членом Церкви мормонів, почасти завершується розривом відносин закоханих, пошуком іншої половинки, але вже серед Святих останніх днів. В мормонському часописі схвалюються шлюбні відносини лише одновірців. Це подається як велике благо. Ось як «Ліягона» описує цей принцип на конкретному прикладі. Андріана Леао із-за означених мотивів втратила «того свого гарного хлопця», на побаченнях з яким «почувалася на сьомому небі». Усвідомивши, що той хлопець «не може повести мене

до храму, щоб укласти вічний шлюб», Адріана стала шукати того чоловіка, «який може повести мене до храму, щоб укласти вічний шлюб», а відтак здійснити її мету – «вийти заміж за гідного юнака, з яким я зможу створити вічну сім'ю» (Ліягона. – 2012. – Серпень. – С.53).

Про початок будівництва храму в Києві було оголошено ще в 1998 році, а вже в серпні 2010 року його було освячено на радість всіх членів Церкви в Україні, Росії, Білорусі та інших країнах храмового округу. «Люди з різних міст України та Росії поринули в храм для спільного служіння своїм близьким. Вони записувалися в поїздки заздалегідь, чекали своєї черги, приїздили часто, служили багато. Привозили імена своїх дорогих близьких людей, які пішли за інший бік завіси. Поки члени Церкви чекали своєї черги для поїздки до храму, вони багато часу проводили в архівах, зустрічалися з родичами, займалися сімейною історією, багато індексували разом і отримували від цього служіння особливі благословення, які Господь щедро виливав на них. Чи просувалася робота Господа завдяки таким чудовим зусиллям, які докладали члени Церкви в різних країнах нашого округу? Зрозуміло, що вона не просто просувалася вперед. Ця робота неймовірно прискорилася, оскільки члени Церкви були єдині у своєму прагненні служити разом в любові тим, хто не міг допомогти сам собі, знаходячись по інший бік завіси. Сотні, тисячі імен були привезені членами Церкви в храм, де спасительну роботу було виконано для їхніх дорогих родичів», - написав експрезидент Київського Українського колу Кирило Похилько (Ліягона. – 2015. – Червень. – С. Н5).

Перед відвідуванням храму святий останніх днів приходить дві співбесіди з президентом філії або єпископом і з президентом колу. Наявний спеціальний запитальник до відвідувача, що складається з нещодавно схвалених окремих 15 питань. Якщо співбесідники знайдуть його гідним відвідування храму, то дають спеціальний храмовий аркуш-рекомендацію, який, після його

заповнення, підписується членом головуючих колу або ж президентом місії.

Впродовж місяця після завершення побудови храму Церкви ІХСОД його можуть вільно відвідати всі бажаючі. Після того як храм освячується, він стає закритим для немормонів, та й самі члени Церкви можуть в нього потрапити *лише* для певних обрядових дійств чи молитви за наявності рекомендації. Храм – це не дім молитви. Моляться мормони у спеціальних Домах зборів, які так само вільно можуть відвідати і не члени Церкви.

Так, в 2011 році в Києві на вулиці Срібнокільській було збудовано Будинок зборів, який відкрив двері для всіх бажаючих його відвідати. В фойє будинку розміщені стенди, які розповідають про «Книгу Мормона», історію Церкви, Ісуса Христа. Окремий стенд – «Руки допомоги мормонів» – розповідає про благодійницьку роботу Церкви. В Будинку зборів є каплиця, де відбуваються причастя, наявні кімнати різних допоміжних товариств Церкви. Тут є також центр сімейної історії, де кожний може одержати поради з методики відтворення генеалогічного дерева. Наявна також бібліотека мормонської літератури і часописів. Будинок зборів – це будівля, в яку збираються мормони в неділю на причастя і моління.

Храмові обряди мормонів є священними, але не є секретними, утаємниченими, як це дехто прагне довести. «У храмах ми забуваємо про світ з його галасом і суєтністю», – наголошував завжди Президент Гордон Хінклі. Всі таїнства в храмах Церкви ІХСОД здійснюються із використанням владою священства ритуалів в ім'я Ісуса Христа.

Члени Церкви, які одержали храмові таїнства, після цього завжди носять особливий одяг – нижню білизну, яку виготовляє спеціалізоване церковне підприємство і розподіляє за спеціальною програмою. Цей одяг, покриваючи тіло, не лише нагадує про завіти, а й є своєрідним захисним бар'єром від будь-яких спокус, слугує символом поваги до загальнолюдських моральних норм. Одяг цей є нижнім,

щоб не виставляти ці священні речі на всезагальний огляд і не створювати вірянину якісь незручності в повсякденному житті. Поверх священного одягу мормони носять звичайний одяг. Але й тут у них є певні застереження: будь-хто із мормонів має уникати екстравагантних і таких, що надто оголюють тіло, фасонів одягу.

Всі таїнства в Церкві ІХСОД здійснюються із використанням визначених владою священства ритуалів в ім'я Ісуса Христа. Але якщо таїнство наречення імені дитини, конфірмації, причастя, освячення масла, помазання хворих, освячення могил, благословення втіхи, посвяти в чин і призначення на посаду виконує лише носій Мелхиседекового священства, то влада здійснення таїнств хрищення, благословіння і прислужування причастя дається також і Аароновому священству. Значна частина обрядів священства виконується через рукопокладання.

Подеколи при реєстрації громад Церкви мормонів викликає застереження про те, що в них носіями Ааронового священства є по суті діти віком 12-16 років. При цьому не враховується, що в цьому віці буває висвята лише в такі священицькі чини, як диякон і вчитель, функціональним обов'язком яких є прислужування при виконанні таїнств і т. п. Таке є і в православних, і в католицьких церквах, але в них не визнається наявність в осіб такої прислуги чину священства.

Таїнства храму можуть одержати всі, хто колись жив на Землі. Відтак, особливістю обрядодійства в мормонів є те, що вони мають можливість відвідувати храм на користь мертвих. В храмі можна за допомогою т. зв. вікарних обрядів здійснити всі таїнства, які необхідні для підвищення у вірі тих, хто вже вмер. Саме тому одним із неодмінних обов'язків святих останніх днів є встановлення особистості своїх предків і відвідування храмів на їхню користь. Саме тому важливим в храмовій роботі за мертвих є пошук кожним мормоном своїх генеалогій (родоводу). Встановлення особистості мертвих передбачає пошук інфор-

мації про всі покоління своїх предків і насамперед про чотири передуючих покоління. Цій меті підпорядкований існуючий в Солт-Лейк-Сіті спеціальний генеалогічний інститут. Сьогодні будь-хто може зайти до цього інституту і поцікавитися своєю генеалогією.

Один із авторів книги – А. Колодний – під час наукової конференції в Солт-Лейк-Сіті ще в 1995 році з пізнавальною метою зайшов до цього інституту. При вході залишив свою візитку. Через дві години одержав видрукований на 35-ти сторінках список Колодних, які донедавно проживали у США із зазначенням років їх життя, адрес і телефонів. Живих – можеш шукати в телефонних довідниках. Тоді подумав, що, заповнюючи неодноразово «Листки з обліку кадрів» при працевлаштуванні, писав неправду, що не маю родичів за кордоном, а тут, дивись, скільки їх могло бути в мене і ще ж, певне, є.

Церква всіляко заохочує святих останніх днів займатися сімейно-історичною роботою. У більшості її приходів і філій є консультанти з цього виду діяльності. В 2019 році в 145 країнах світу діяло 5198 Центрів сімейної історії, 55 з яких були українськими. В «Основах Євангелія» наголошується: «Багато наших предків у духовному світі з нетерпінням можуть чекати, коли за них виконають храмові обряди... Знайшовши імена цих предків, ми повинні одразу ж підготувати все необхідне для виконання цієї роботи за них» (*Основи Євангелія*. – С. 242).

У всьому світі віряни Церкви мормонів шукають своїх предків. Важливою проблемою при цьому постало збереження зібраної інформації, перенесення її з матеріального носія в електронну базу даних, розміщену онлайн, в якій можна здійснювати пошук. Індексція в FamilySearch розпочалася онлайн ще в 2006 році. Завдяки тому, що 122 тис. волонтерів, які належать або не належать до Церкви, активно здійснювали індексцію і опрацювали від початку роботи 547 978 000 записів, програма індексції

в FamilySearch розширилася. Почався вже процес індексації інформації в різних неангломовних країнах.

Спочатку працівники FamilySearch беруть записи у державних архівах, бібліотеках та інших подібних організаціях і створюють їхні цифрові копії. Потім ці копії поєднують у невеликі «пакети», які доступні волонтерам через Інтернет. Волонтери реєструються в FamilySearch, завантажують пакет і вводять на клавіатурі дані, які бачать на екрані. Згодом ці дані стають доступними для широкого кола дослідників сімейної історії. «Кожен пакет – це обсяг роботи, яку волонтер-індексатор може виконати приблизно за 30 хвилин», – каже Кеті Гейл, координатор проєкту індексації в FamilySearch.

Під час зведення Київського храму святі з України взяли участь в ініціативному проєкті – знайти і проіндексувати імена, щоб передати їх до храму після завершення будівництва. На момент освячення храму до роботи над київським проєктом було залучено більше 400 індексаторів з України, Росії, Північної і Південної Америки та Європи. Святі змогли передати до храму 200 000 українських імен.

Церкві ІХСОД належить нині 2,6 мільйони катушок із мікрофільмами, які містять генеалогічні записи, які зберігаються у сховищі, розміщеному в Гранітній горі на околиці Солт-Лейк Сіті. Це дорівнює десь 15 мільярдам записів, які чекають на індексацію. По всьому світу існує величезна кількість записів на інших носіях інформації.

Часопис «Ліягона» у низці своїх чисел радить тому, як розпочинати індексацію. Насамперед слід знайти сайт indexing.familysearch.org. Потім треба вибрати у меню одну із семи мов. Далі слід клацнути: *З чого почати?* Розпочнеться автоматичне завантаження і запуск програмного забезпечення.

Завершити цей підрозділ книги хочемо інформуванням про Мормонський хор Скинії в Солт-Лейк-Сіті, який можна слухати в міжнародній щотижневій ранковій

Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів в її історії...

недільній програмі по радіо і телебаченню *«Музика і слова проповіді»*. Хто чув спів цього колективу, залишає спомин про нього на роки свого життя. В хорі Скинії співає 350 співаків віком 25-60 років. Всі вони рукопокладені як «музичні місіонери». Хор вже побував із своїми духовними концертами у понад 35 країн світу. Він виступає не тільки на кожній генеральній конференції Церкви (квітень і жовтень), а й на церемонії інавгурації президентів США.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

КОНФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКВИ ІХСОД

4.1. МІСІЯ ЦЕРКВИ ІСУСА ХРИСТА СОД

Мормони розглядають свою Церкву як установу, засновану самим Богом з метою виконання своєї роботи зі спасіння, як царство Бога на Землі. Президент Девід О.Мак-Кей (1873-1970) наголошував на необхідності засвідчувати світу, що вирішення проблем Євангелія Ісуса Христа покладається саме на Церкву Ісуса Христа. «Ми робимо все необхідне для задоволення потреб не тільки окремих осіб, а й всіх народів та етнічних груп, – вчив Президент Д.Мак-Кей. – Дехто може подумати, що ми привласнюємо собі найвищу мудрість, але це не так. Ми просто використовуємо Божий план для вирішення світових проблем. На нас, носіїв священства в Церкві, покладається величезна відповідальність, бо ж ми живемо в найбільш творчий період світової історії, з колись відомих Церкві» (*David O. McKay. Gospel Ideals. – 1953. – P.5*). Кожний Святий останніх днів зобов'язаний жити так, щоб народи світу відчували, що Євангелію Господа і Спасителя через їхню Церкву було відновлено на землі. Його Царство знову наявне на землі разом із силою і славою святого священства. Воно належить до покоління, яке Господь підготував для цього дня. Ми зобов'язані перед Господом представляти Його, допомагаючи людям відкинути мирське і повернутися до благословень, обіцяних нам за умови, що будемо слідувати за ним і будемо жити за Його Євангелієм.

Відтак, Церква Ісуса Христа Святих останніх днів – це відновлена для світу нашого часу втрачена на століття

Церква Ісуса Христа. Тому неодмінним обов'язком вірян відновленої Церкви є надання допомоги дітям Бога повернутися до своєї християнської віри і міцного релігійного фундаменту свідомості так необхідного для душевного спокою й істинного щастя для кожного в нинішній період земних випробувань.

Ознакою істинності Церкви ІХСОД саме як Церкви Бога є те, що вона постає як спільнота віруючих, які не лише виявляють взаємну підтримку й допомогу, а й пов'язані взаємною любов'ю. Саме в Церкві кожний реалізовує заклик Ісуса Христа: «По тому пізнають всі, що ви учні мої, як будете мати любов між собою» (Ів. 13:35).

В час своєї появи як нової конфесії мормонізм об'єднав тих з американського суспільства, для кого залишалися ще дорогими і близькими морально-духовні цінності християнства і хто був радикально налаштований проти моралі і способу життя буржуазних відносин, який дико впроваджувався в країні. Вони прагнули якось втекти від такого суспільства, жити на певному віддаленні від офіційної влади й прагнули утворити щось своє, подібне теократичному державному устрою. Саме тому на перших порах розбудови штату Юти діяльність Церкви зустрічала протидію влади, яка вдавалася до використання ледь не військових формувань.

Новий Завіт наголошує, що така організація і обрядова практика Церкви, яка існувала за Ісуса Христа, має бути завжди. Насамперед, це модель Церкви, якою керують 12 апостолів. При цьому Церква має зберігати перші принципи віри і обряди Євангелій, принципи віри в Господа Ісуса Христа і покаяння, а також обов'язкове виконання двох обрядів – хрищення зануренням і надання дару святого Духа шляхом рукопокладання. Ісус вчив: «Коли хто не родиться з води і духа, той не може увійти в Царство Боже» (Ів. 3:5).

Одну із актуальних своїх місій Церква ІХСОД вбачає у своїй співпраці з Богом у виконанні його обіцянки із

збирання свого народу: «Я позбираю останок отари своєї зо всіх тих країв, куди повиганяв був» (Єр. 23:3). До речі, однією із таких «отар», що належала до Дому Ізраїлевого, була описана в «Книзі Мормона» як сім'я Легія, яка залишила Єрусалим й оселилася в Америці.

Це духовне збирання, вчать історики Церкви, почалося саме за часів Пророка Дж. Сміта й триває і по сьогодні по всьому світу. Навернені до Церкви є ізраїльтянами – чи то за кров'ю, а чи ж за усиновленням (*Основи Євангелія.* – С.252).

Проте це не означає буквально, що всі розсіяні завітного народу будуть зібрані на землі Ізраїлю. Сучасні Пророки вже вчать, що члени Церкви ІХСОД мають розбудувати Царство Боже у своїх країнах. Як зазначає Рассел Нельсон, «людей може бути приведено до знання Господа, не відриваючи їх від їх Батьківщини» (*Там само.* – С.253). Буквальне збирання Ізраїлю не завершиться аж до Другого пришествя Спасителя і триватиме упродовж Тисячоліття його земного царювання.

Оцінюючи з'яву ЦІХСОД, мормонські богослови подають це як «одкровення істини»: «Було відновлено знання про природу Божества. Нові перекладені Писання стали другим свідченням про Ісуса Христа. Відновлення священства знову обдарувало людство силою і повноваженням діяти від імені Бога у виконанні обрядів священства та у повторному заснуванні, відновленні Церкви Ісуса Христа на Землі» (*Ліягона.* – 2012. – Грудень. – С. 12).

Сучасні пророки і апостоли навчають нас, зазначає старійшина-семидесятник Уїтні Л. Клейтон, що членів Церкви Ісуса Христа послано, як це говориться в «Ученні і Завітах» (138:56), трудитися в його винограднику для спасіння душ людських. Ця робота зі спасіння включає в себе місіонерську роботу членів Церкви, утримання вже навернених, активізацію малоактивних членів Церкви, храмову і сімейно-історичну роботу та навчання Євангелії (*Ліягона.* – 2014. – Вересень. – С. 23-25).

Трьома основними напрямками діяльності Церкви ІХСОД є: 1) проголошення Євангелія всьому людству, чому підпорядкована вся система її місіонерської діяльності; 2) удосконалення святих через постійне навчання їх Євангелії і дотримання «обрядів спасіння»; 3) викуплення тих померлих, особливо родичів, які за життя не прийняли Євангелію і не виконували обряди спасіння.

Вище ми наголосили на тому, що Церква Ісуса Христа Святих останніх днів є християнською, хоч і знаходиться поза католицькою, православною і протестантською традиціями. Але при цьому нам відомо, що Дж. Сміт ніколи не закликав до встановлення якоїсь нової релігії, а очолив саме *відновлення*, як він це розумів, Євангелії Ісуса Христа, тих істин, якими володів християнський світ за часів життя Спасителя, відновлення його Церкви, яка припинила своє існування на землі, як навчав Джозеф Сміт, незабаром після смерті перших апостолів. «Фундаментальними принципами нашої релігії, – зауважував він, – є свідчення Апостолів і Пророків про Ісуса Христа, що він вмер, був похований і знову воскрес на третій день, вознісся на небеса; решта, що стосується нашої релігії, є лише додатком до цього».

В останні роки у видруках мормонських богословів все більше уваги приділяється питанню історичної зумовленості з'яви їх Церкви. Так, старійшина Том Л. Перрі з Кворуму Дванадцяти апостолів пише, що «Церква ІХСОД ніколи не стала б такою, якою вона є сьогодні – дійсно все-світньою, без народження великої країни – Сполучених Штатів Америки. Господь підготував нову землю, яка приваблювала тих людей із всього світу, які шукали волі та релігійної свободи. Ця нова земля була благословенна сильними лідерами, які відчували відповідальність встановити уряд, що давав би можливість людям поклонятися Богові так, як їм каже їхня совість... Вони невпинно наголошували, що це невід'ємна складова хорошого уряду і щастя для всіх людей». Далі старійшина пише: «Сполучені Штати є обіцяною землею, про яку було передречено у «Книзі Мор-

мона» – місцем, де божественний провід скеровував натхненних чоловіків створити умови, необхідні для Відновлення Євангелії Ісуса Христа. То було народження Сполучених Штатів Америки, яке стало початком кінця Великого відступництва... Не є простим збігом обставин те, що чудовий ранок Першого видіння настав лише через кілька десятиліть після заснування Сполучених Штатів» (Ліягона. – 2012. – Грудень. – С. 11-12).

Виникнувши переважно як американський релігійний феномен, Церква ІХСОД завдяки добре налагодженій місіонерській роботі стала світовою спільнотою. Ще в ХІХ, а потім і в ХХ столітті вчення Церкви ІХСОД активно поширювалося в різних країнах світу. Місіонери вирушали в Канаду, Францію, Італію, країни Британських островів, Скандинавії і Латинської Америки. У більшості країн мормонів-місіонерів зустрічали з великою упередженістю, хоч їм все ж вдавалося і тут охришчувати тисячі душ. Діяльність мормонів викликала подеколи опір і з боку державних структур деяких країн. Зокрема, в країнах Скандинавії старійшин навіть садили за ґрати. З виявами протесту зустрічали мормонів в Індії, на тихоокеанських островах. Але й тут знаходилися невеличкі групки людей, які прислуховувалися до слів місіонерів, навіть виявляли бажання неодмінно «з'єднатися» із послідовниками нової віри у новому Сіоні в долині Скелястих гір.

Поширюючись своїми громадами по різних країнах, Церква ІХСОД ставала світовим феноменом. Її послідовники нині розмовляють 180 мовами народів світу. Виступаючи ще в 2001 році на 171-й Генеральній конференції Церкви Президент Г. Хінклі наголосив: «Ми наближаємося до однієї з основних релігій світу, але ми не змінюємося. Змінюється сприяння нам світу. Зникає стара ненависть. Відмирають старі переслідування... Ми стали могутньою армією. Тепер ми впливові люди. До нас прислуховуються. Церква стає інтернаціональною». Однією із заповідей швидкого поширення Церкви у світі є те, що вона у своїй місіонерській

роботі слідує досвіду апостолів Ісуса Христа, які несли його вчення народам світу їх рідною мовою. Часопис «Ліягона» чітко зазначає: «У той час, як багато людей хочуть не забувати рідну мову й кращі традиції своєї культури, члени Церкви також можуть багато знайти для себе, вивчаючи мову і культуру тієї місцевості, в якій живуть». Один тільки приклад. У приході Мак-Калі Гавайського колу, щоб його віряни могли чути євангельське вчення своєю рідною мовою, недільне зібрання проводиться вісьмома мовами – чуукезькою, англійською, японською, корейською, маршалійською, помпейською, іспанською і тагальською. Члени приходу на причасних зборах також моляться рідною для них мовою. Єпископ приходу Марло Лопес наголошує: «Всі ми – діти Небесного Батька. У його очах немає різниці між рамами і мовами».

Незважаючи на те, що Церква ІХСОД наголошує на своїй єдиній істинності як Божої Церкви і стверджує відкриття *повноти Євангелія* лише через своїх живих Пророків, вона водночас визнає певну цінність більшості традиційних релігій, в тому числі й світових, які не належать до християнства.

4.2. МОЛОДЬ - СІМ'Я - ЗДОРОВ'Я

Особливою увагою в Церкві мормонів користується молодь. Президент Рассел М. Нельсон на жовтневому конгресі Церкви в 2019 році наголосив: «Нашу молодь просимо брати на себе значну особисту відповідальність в більш ранньому віці, щоб батькам та провідникам не потрібно було виконувати за неї те, що вона може робити сама» (*Ліягона. – 2019. – Жотень*). В спеціальному Посланні до молоді Першого Президентства сказано: «Ви – обрані духи, які прийшли в цей світ в ті дні, коли спокуси, відповідальність і можливості надто великі. Ви знаходитися на початку земного шляху. Ваш Небесний Батько хоче, щоб ви були щасливі й гідні повернення у його присутність».

У вченні Церкви наголошено на особистій відповідальності кожної молодої людини за її вільний життєвий вибір. «Не треба посилалися на обставини, звинувачувати сім'ю чи друзів, якщо раптом ви вибираєте непідпорядкування Божим заповідям, – говориться у спеціальній поширюваній серед молодих вірян Церкви брошурі «В ім'я моральної сили молоді». – Ви – діти Божі, і вам дана велика сила. Завжди є можливість з допомогою Святого Духа вибрати праведність і щастя, незважаючи на обставини».

Церква особливо наголошує на необхідності розвитку кожною молодою людиною дарованих Небесним Батьком їй здібностей і талантів. Незаперечну роль в цьому має відіграти освіта. «Освіта – це велика інвестиція, яка приносить величезний прибуток, – говориться у названій брошурі. – Ви живете у світі конкуренції, де хороша освіта відкриє вам двері надто широких можливостей, які без освіти будуть для вас закриті».

Важливим питанням в житті молодої людини, наголошує Церква, є вибір друзів. Потрібно бути свідомими того, що духовно зміцнюватися можна лише за умови, коли друзі поділяють твої життєві цінності, дотримуються високих моральних норм життя. Характерно, що Церква не радить втрачати друзів лише із-за того, що вони не є вашими одновірцями. Вона повчає: «Запрошуйте своїх друзів – не членів Церкви до участі в церковних зібраннях і заходах, де вони можуть більше пізнати Євангелію. Не ображайтеся, якщо ваші друзі відхилять таку вашу пропозицію».

Поза увагою Церкви не проходять і питання підготовки молодих людей до сімейного життя. Але при цьому вона обґрунтовано радить перші зустрічі проводити в компанії або серед інших пар, не спішити з призначенням побачень: «Ранні побачення обмежують ту кількість молодих людей, яких ви можете зустріти в житті і з яких можете віднайти собі гідного друга». Вона радить також ніколи не дивитися на того, з ким зустрічаєшся, як на об'єкт задоволення своїх похотей, ніколи не допускати дошлюбних статевих

відносин, статеву невірність після укладення шлюбу. Пророк Алма наголошував, що статевий гріх більш серйозний, ніж будь-який інший гріх, окрім вбивства чи відкидання Духа Святого (Алма 39:5). Тяжким гріхом Церква вважає також гомосексуалізм і кровне змішування.

Враховуючи той факт, що в низці країн, як і взагалі в світовому цивільному праві, нині пропонованому суспільством, допускається гомосексуалізм і дошлюбні статеві відносини, Перше Президентство і Кворум дванадцятиох опублікували листа до проповідників Церков, в якому зокрема сказано: «Зміни в цивільному праві не змінюють і справді не можуть змінити морального закону, встановленого Богом. Бог очікує, що ми будемо підтримувати і виконувати Його заповіді незалежно від суперечливих думок або тенденцій у суспільстві. Його *закон цнотливості* є зрозумілим: сексуальні стосунки є допустимими лише між чоловіком і жінкою, які є законно одруженими як чоловік і дружина. І хоч світ відходить від Господнього *закону цнотливості*, ми від нього не відходимо». Часопис «Ліягона» при цьому наголошує: «Бог визначив цілі шлюбу, які сягають набагато вище особистих задоволень і досягнень дорослих, і цілі ці набагато важливіші: створювати ідеальні умови для народження, виховання і навчання дітей. Сім'ї – це небесний скарб» (Ліягона. – 2014. – Липень. – С.8).

У полі уваги Церкви постійно знаходиться також сфера відпочинку й розваг молоді. Так, Товариство молодих чоловіків Київського Українського колу вдається до організації кількадечних походів молоді з табірними ночівлями. Враження про один із таких походів описав президент колу Кирило Похилько в часописі «Ліягона» (2015. – Вересень). «Це був прекрасний час, – пише він. – Всі, хто брав участь у цьому заході, отримали чудовий досвід. Молоді чоловіки і їхні провідники за дні походу стали ближчими один до одного і до Господа, ніж це було раніше. Години, проведені разом, виконання цікавих завдань, різні ігри були такими натхненними, що молоді люди після похо-

ду будуть зустрічатися в церкві як справжні друзі й брати у Євангелії. Вони одержали духовне загартування завдяки духовним урокам та заходам, які проводилися в ці дні. Молоді люди багато чому навчилися і готові використовувати це у своєму житті. Вони з любов'ю, послухом і турботою ставилися один до одного під час походу, змінилися на краще».

Вірянки Церкви ІХСОД Влада Марчевська описує літні табори, які щороку проводить Товариство молодих жінок Київського колу. «Цей захоплюючий захід надає молоді ще одну можливість для спілкування, розвитку духовних здібностей і талантів, набуття корисних звичок. Київський кіл в гірському Карпатському поселенні Буковелі влітку проводить паралельно дві молодіжні конференції. Одна для молоді 14-17 років, а друга – для неодруженої молоді 18-30 років. Вражаючий спогад про таку конференцію видрукувала Олександра Вишньова із Ново-Дарницького приходу Церкви. «Це була прекрасна конференція – пише вона. – Одне з найбільших вражень справила на мене музична програма. Дух Святий переповнив мене, коли я слухала чудове виконання наших гімнів. У нас були цікаві уроки, на них ніколи не було нудно. Були танці в українському стилі. Молоді подобалося спілкуватися, знайомитися, заводити нових друзів і усвідомлювати свою духовну єдність одне з одним. Я відчувала, як сильно я вдячна Богу за Його Церкву, Його любов і турботу про молодь, за прекрасні заходи і щедрі благословення» (Ліягона. – 2015. – Грудень. – Н 4).

Церква ІХСОД вчить вибирати лише такі розваги, телепередачі і театральні вистави, які надихають і возвеличують людину, пробуджують здорові помисли й спонукають до благородних життєвих вчинків. Церква застерігає від сайтів, фільмів, відеокасет, DVD-дисків, книг, часописів та інших носіїв інформації, які подають непристойні, аморальні порнографічні матеріали, які можуть призвести до втрати самоконтролю, керівництва Духа Святого, зрештою – гріховного життя, втрати можливості мати щасливу сім'ю.

Сім'я мормонами розглядається як священна структура суспільства, бо ж шлюб між чоловіком і жінкою встановлено не людьми, а самим Богом, і є, згідно вчення Церкви ІХСОД, «невід'ємною частиною Божого плану щодо вічної долі його дітей». Бог вчив Адама тому, що «не добре чоловікові бути самому» (*Бут.1:28*). І наказав при цьому: «Будьте плідні і множетеся і наповнюйте землю й підпорядковуйте її собі» (*Бут. 1:28*) Турбуючись про багатодітність у своїх сім'ях, мормони при цьому сприймають глибоко значимим і повчальним той факт, що біблійні патріархи були батьками багатодітних сімей. Джозеф Сміт, як і Біблія, також вчив, що шлюб, батьківство і материнство є вищою точкою, «акме» життя християнина.

Особливістю організаційної структури Церкви ІХСОД є те, що в ній сім'я розглядається як вихідна її структурна сходинка, така її організаційна одиниця як «домашня церква». Саме тому Церквою всіляко заохочується проведення кожною сім'єю щотижня свого домашнього сімейного вечора. Такі вечори дають можливість сім'ї не тільки зібратися разом, а й сформувати атмосферу довіри й пошанування між батьками, між батьками і дітьми, між братами і сестрами. Маючи священство, батько благословляє своїх дітей, вчить їх вибору між добром і злом, між правдою і кривдою, щедрістю і жадобою.

У спеціальному проголошенні «Сім'я», яке вийшло від імені Першого Президентства і Кворуму Дванадцяти Апостолів у вересні 1995 року наголошено, що «Бог заповідав, аби священна сила породження застосовувалася тільки чоловіком і жінкою, законно одруженими як чоловік і дружина». В документі сказано, що «шлюб між чоловіком і жінкою встановлено Богом і сім'я є центральною частиною плану Творця для вічної долі його дітей». У цьому документі Церква чітко визначила вимоги до щасливої сім'ї. Насамперед у сімейному житті треба «слідувати вченню Господа Ісуса Христа». Далі перераховані ті підвалини, які формують дружню атмосферу сім'ї, роблять сім'ю щасли-

вою. «Щасливі шлюби і сім'ї ґрунтуються і зміцнюються вірою, молитвою, покаанням, прощенням, повагою, любов'ю, співчуттям, працелюбством, а також повноцінним відпочинком». При цьому Церква конкретно визначила ті чинники, які подеколи породжують проблеми в сімейному житті. Серед них – егоїзм, недружелюбна поведінка членів сім'ї, ігнорування потреб ближніх тощо. Документ радить уникати сварок і пліток, бути миротворцями. Факультетом з вивчення сім'ї та шлюбних стосунків Університету Брігама Янга розроблено і впроваджено новий веб-сайт, призначений для зміцнення сім'ї (www.foreverfamilies.net).

Слушними щодо сімейних відносин є чотири істини, виголошені дружиною Президента Рассела М, Нельсона Венді: 1) Істини про любов і шлюб даються Вам Святим Духом від Небесного Батька. 2) Особиста чистота – ключ до справжньої любові. Чим більше чисті Ваші думки і почуття, ваші слова і дії, тим більшою є Ваша спроможність виявляти і відчувати справжню любов. 3) Господь хоче, щоб чоловік й його дружина пізнали чудеса та радість інтимної близькості у шлюбі, які є важливою складовою виявлення істинної любові. 4) Без Святого Духа не може бути справжня істинна близькість у шлюбі. Поза шлюбом просто неможливо отримати такий інтимний досвід, який Ви можете набути в ньому. Бо ж при цьому не буде присутній Святий Дух (Ліягона. – 2020. – Червень).

В Департаменті сімейної історії Церкви вже декілька років існує так звана Служба підтримки FamilySearch, в якій служать віряни зі всіх регіонів світу. В російськомовній групі служать тридцять місіонерів неповного дня із Росії та України, які з радістю відповідають на всі питання і дадуть пораду із можливого вирішення життєвих проблем. З вівторка до неділі з ними можна зідзвонитися чи надіслати їм електронні листи. В Службу підтримки можна дзвонити також і з стаціонарного телефону за номером **0-800.500.438**. Якщо комусь користуватися програмою Skype не вдається, то тоді можна подзвонити у Службу

підтримки, набравши номер **866.403.18.53 (США)**. Можна також відправляти коротке повідомлення електронною поштою на адресу ***support@familysearch.org***.

Новим підходом в генеалогії є «Сімейне дерево». Ним з 2012 року замінили програму new FamilySearch. Члени і нечлени Церкви можуть підключатися до нього, пройшовши за посиланням ***http://familysearch.org***. Члени Церкви, входячи в систему під своїм обліковим записом LDS Account, а також інші користувачі, які мають обліковий запис FamilySearch, зустрінуть новий пункт у верхньому меню Family Tree (Сімейне дерево).

Церква закликає постійно служити своїй сім'ї, мати дітей. Даний богом закон цнотливості зобов'язує мати статеві стосунки лише з особою, з якою маєш законне одруження. Церква забороняє спілкуватися з тим, що може спонукати до порушення закону цнотливості (перегляд порнофільмів, читання порнолітератури тощо). Вона не схвалює також аборти. В останні роки часопис «Ліягона» майже в кожному своєму числі актуалізує питання цнотливості, всіляко обґрунтовує необхідність дотримання її.

Незважаючи на те, що чоловік є главою сім'ї, Церква наголошує на його рівності з дружиною як партнерів. В сім'ях мормонів існує строгий розподіл трудових обов'язків між чоловіком і жінкою. Здорові чоловіки мають забезпечити своїх дружин і дітей їжею, житлом і всім необхідним. Дружина ж турбується насамперед порядком і красою в помешканні, зберігає сімейну злагоду. Материнство – її святе покликання. На докір, що в Церкві мормонів відсутня рівність жінок з чоловіками, оскільки вони не можуть набути священство, часопис «Ліягона» словами своєї авторки заперечив це так: «Священство працює в союзі з жінками, які належать до Товариства допомоги... Відповідальність жінки полягає в тому, щоб привнести добро і милосердя в життя членів Церкви і особливо в життя своїх сімей». Обґрунтовуючи правомірність ситуації, часопис пише: «Ми живемо в дивний час, коли дехто з жінок хоче, щоб вони діяли як чо-

ловіки і бути подібними їм. Але ми знаємо, що сам Бог розділив завдання чоловіка і жінки у світі. Ми очікуємо того, що жінки будуть керівниками серед жінок, а також будуть разом із своїм чоловіком керувати у своїх домівках. Чоловіки багато в чому покладаються на нас при вирішенні цих питань. Це – праведна рівновага. Вона допомагає нам добитися успіху в наших церковних організаціях і в наших домівках. І ми щиро віримо, що ні чоловік без жінки, ні жінка без чоловіка, як сказано в Першому Посланні коринтянам (11:11), в Господі окремо бути не можуть, бо ж нарізно вони не можуть досягнути цілісності. Ми віримо, що чоловік і жінка були створені не для того, щоб якимось змагатися між собою, а щоб служити взаємним доповненням» (Ліягона. – 2012. – Жовтень. – С. 40).

В сім'ї також і діти повинні мати конкретні домашні завдання відповідно до їх сил і здібностей. Разом з батьками вони беруть участь у створенні щасливого дому. Важливою ділянкою сімейного життя постає сексуальне виховання дітей. З цієї теми видрукуються спеціальні методички, де наявні поради, як, коли і навіщо розмовляти зі своїми дітьми на ці теми, підкреслюючи, що сексуальне у своїх виявах має певні межі. Підтримуючи закони цнотливості, батьки говорять про особливості фізичної близькості протилежних статей (Див.: Ліягона. – 2020. – Серпень).

Всі члени Церкви ІХСОД повинні брати на себе обов'язок турботи за своїх родичів, які не можуть самі себе забезпечити їжею і одягом. Водночас в Церкві гостро засуджується неробство, одержання доходів нечесним шляхом, захоплення азартними іграми, крадіжками, наркотиками.

В проголошенні «Сім'я» Першого Президентства і Ради Дванадцяти Апостолів сказано, що «шлюб між чоловіком і жінкою встановлено Богом і сім'я є центральною частиною Творчого плану для вічної долі його дітей... Священні обряди і завіти, які можна отримати у святих храмах, дають можливість людям повернутися в присутність Бога, а сім'ям – об'єднатися на вічно».

Церква ІХСОД наголошує на тому, що справжні близькі стосунки, згідно з планами Творця, формуються лише у священному союзі чоловіка і жінки, тому що вони збагачуються істиною і облагороджуються шануванням завітів, які чоловік і дружина укладають один з одним і водночас з Богом. Дуже важливо відзначити, що повна вірність тим завітам забороняє порнографію, хтивість або жорстоке поводження у будь-якому вигляді. Соціальний та політичний тиск з метою змінити закони шлюбу призвели до практик, які, згідно з вченням Церкви, суперечать Божій волі стосовно вічної природи і мети шлюбу. Людина просто не може зробити моральним те, що Бог проголосив аморальним. Гріх, навіть якщо його узаконено людьми, залишається гріхом в очах Господа.

Пріоритетом на все життя для мормонів залишається вшанування і дотримання сімейних традицій – свят, днів народження, недільних днів, сімейних обідів та ін. Сімейні традиції діють лише тоді, коли в них бере участь кожен член сім'ї і коли всі докладають свої зусилля, щоб збагачувати й урізноманітнювати їх. Це означає, що членам сім'ї слід проводити разом час і вчитися разом працювати, об'єднуватися у величний вічний сімейний союз.

Значну роль у зміцненні сімейних відносин мормони відводять сімейно-історичній роботі, наголошуючи, що частиною наших сімей є й ті, хто вже помер. Якщо ми в своїй сім'ї одними із перших пізнали істинну Євангелію, то саме ми можемо змінити вічну долю наших рідних і близьких. «Якщо не ми, хто пізнав істину, то хто ж стане шукати імена та інші дані про наших померлих предків і виконувати за них необхідні храмові обряди, щоб і в них у духовному світі була можливість прийняти істинну Євангелію?» – запитує територіальний Семидесятник Г.Сенканс і наголошує: «Я впевнений, що багато з тих, хто вже пройшов свій життєвий шлях, а також отримав досвід власної смерті, використають цю чудову можливість і приймуть Євангелію» (Ліягона. – 2012. – Грудень. – С. Н 1).

В лютому 2012 року Перше Президентство Церкви звернулося з листом до всіх членів Церкви із нагадуванням про те, що нашим головним обов'язком є пошук наших предків, і що ті, хто подає у храм імена для виконання обрядів, мають бути саме родичами тих, чийі імена вони подають. При цьому це обґрунтовується тим, що нам слід допомогти Господу рятувати і поєднувати вічні сім'ї, а не створювати якусь плутанину в цьому. Необхідно не лише почати цю роботу, але й закінчити її, щоб члени сімей були поєднані зі своїми рідними і близькими, зі своїми сім'ями. Навіть діти можуть і мають брати в цьому найактивнішу участь. Коли ми їдемо в храм, щоб виконати обряди за тих, чийі імена ми знайшли самі під час сімейно-історичної роботи, то вони означають для нас набагато більше, ніж просто імена. Бо ці люди – частина нашої сім'ї. Час, проведений в храмі всією сім'єю, чудовий і незабутній. Він допомагає нам зміцнювати нашу взаємну любов, а також усвідомлювати, що ми служимо цим не лише собі, а й своїм предкам – адже завдяки їхній праці, жертвам і любові у нас є можливість жити на Землі (*Див.: Ліягона. – 2012. – Грудень. – С. Н 1*).

Через пресу подеколи розпускаються слухи, що мормони – багатожонці, що в них відсутні сім'ї, зберігається множинний шлюб і т.п. Але це вже давно не так. Святі останніх днів вважають шлюб тим найсвятішим зв'язком, який існує між чоловіком і жінкою. «Шлюб більше як з однією дружиною є несумісним з членством у Церкві ІХСОД», – засвідчує «Путівник по Писаннях». Саме сім'я, на думку ідеологів Церкви, дає можливість вчитися жертвовності, відданості і цінності роботи, вчитися тому, як любити, ділитися з іншими і служити один одному. Мормони строго дотримуються закону цнотливості, тобто статевих зв'язків лише в законному шлюбі. У священній «Книзі Мормона» також можна знайти засудження багатожонства, оцінку його як «беззаконного вчинку», «огидного явища» (*Як.1:15; 2:24*).

Проте варто все ж визнати те, що декілька десятків років в мормонстві допускалося багатожонство. Це має, як

ми вже вище зазначали, історичне пояснення. Коли спільнота мормонів через постійні їх гоніння і переслідування вимушена була, обороняючись від численного супротивника, постійно змінювати місце проживання, переміщуючись на Захід континенту аж до Кордільєр, то це призвело до значного зменшення осіб чоловічої статі. Щоб не допустити поширення і захоплення блудом, Церкві довелося офіційно дозволити чоловікам мати декількох жінок. Із настанням кількісного вирівнення статей, в 1890 році Президент Вудрафф проголосив Маніфест, яким поклав кінець практиці множинного шлюбу. Заборона на багатожонство була прийнята, але воно певною мірою вже ввійшло в традицію. Незгодні з цією заборобою тоді відокремилися від Церкви й утворили свою окрему мормонську секту, яка й нині має свої громади в США і Канаді.

Із змістом названого вище Маніфесту мормонського керівництва про сім'ю мають рахуватися і журналісти, і богослови інших конфесій, коли мають бажання мати об'єктивну інформацію про сімейні відносини вірян саме Церкви ІХСОД, а відтак не розпускати плітки про мормонів як багатожонців, приписувати їм те, що стосується нечисельної секти мормонів-фундаменталістів.

Сталося так, що більшість прихильників збереження багатожонства передислокувалися з Юти в канадську провінцію Альберта. До речі, вони були присутні й на Парламенті релігій світу, який проводився в листопаді 2015 року в Солт-Лейк-Сіті і в якому брали участь автори. Чоловіки із секти вважають, що чим більше у них буде дітей, тим більше шансів вони матимуть для того, щоб наблизитися до Бога, а то й самому стати ним. Уїстон Блекмор, якого ще йменують в секті єпископом Баунтіфула, має 28 дружин і 80 дітей. Незважаючи на те, що в Канаді офіційно заборонене багатожонство, у Британській Колумбії цей закон не діє. Канадська влада посиляється при цьому на принципи релігійної свободи, які гарантовані Хартією прав і свобод. Це якраз і створює сприятливі умови для збереження в

Канаді названої секти мормонів-фундаменталістів, яка обґрунтовує право на своє буття посиленнями на полігамні шлюби в біблійну епоху Ханаану.

Якщо в Канаді мормони-фундаменталісти діють легально, то в США ця секта діє поза законом. У квітні 2008 року Верховний суд США розглядав питання про долю майже чотирьохсот дітей, які утримувалися на ранчо президента фундаменталістської Церкви мормонів Уорена Джеффсі, який в цей час вже знаходився у позиттєвому ув'язненні.

Статистика свідчить, що величезна кількість шлюбів, укладених вірними членами Церкви ІХСОД, є успішними і щасливими. Проте керівництво її залишається занепокоєним зростаючим показником розлучень. Президент Мак-Кей навіть наголосив на тому, що це «зростання у Сполучених Штатах в наш час ставить під загрозу велич нашої нації». Часопис «Ліягона» постійно друкує статті, присвячені питанню зміцнення сімейних відносин, подає зразкові приклади священного подружжя. Ірина Казачкова із Донецької місії доброзичливо радить: «... для того, щоб зберегти наші ніжні почуття до коханих в сім'ї на довгі роки, ми маємо навчитися проявляти їх, підживлювати і зміцнювати. Чим більше уваги, піклування і часу ми даруємо один одному в подружжі, тим більшою радістю і любов'ю наповнюються наші душі і серця, тим більше це сприяє зміцненню сім'ї» (*Ліягона*. – 2011. – Липень. – С.Н4).

У Воскресенському приході Києва практикується проведення Днів сім'ї. При цьому їх організатори виходять з того, що щастя в сімейному житті найпевніше можна досягнути, коли воно ґрунтується на вченнях Господа Ісуса Христа. «Щасливі шлюби і сім'ї засновуються і зберігаються на принципах віри, молитви, покаяння, прощення, поваги, любові, співчуття, праці, а також здорового відпочинку».

На зміцнення майбутньої сім'ї в Церкві ІХСОД зорієнтовані утверджувані нею моральні цінності. На початку 2009 року Перше Президентство оголосило, що до ціннос-

тей Товариства молодих жінок ним додається ще одна цінність – цнотливість, що має допомогти молодим жінкам дотримуватися високих моральних норм і готувати себе до щасливого подружнього життя.

Саме на необхідності збереження цнотливості для майбутнього сімейного щастя і вірності в сімейному житті наголошував у своїй публікації в «Ліягоні» місцевий провідник Управління Церкви ІХСОД в Україні О.М. Манжос. Його турбувало те, що в наш час аморальність безупинно рекламується всюди, стаючи звичкою, поширеною громадською думкою, що не несе ніяких серйозних вад. О. Манжоса цілком справедливо дивує те, що нині «моральну чистоту нерідко вважають за щось архаїчне або ж притаманне лише наївним людям». Таку підступну загрозу, на думку семидесятника, можуть відчути лише ті, «хто серйозно ставиться до сім'ї, хто щиро цінує чесні, відверті, теплі стосунки, які продовжуються з покоління у покоління», ті, хто усвідомлює, яку загрозу дошлюбні статеві стосунки несуть особистому, а подружн्या невірність – сімейному життю, а зрештою – й суспільному благополуччю (Ліягона. – 2008. – Березень).

Окрім звичайного, громадянського шлюбу, Церква утверджує також Закон шлюбу на вічність через запечаткування шлюбу в храмі. Це дає можливість подружжю зробити відносини між собою такими, якими є їх відносини з Богом. Шлюб на вічність здійснюється відповідною владою священства і лише біля священного вівтаря в одному із храмів. Це символізує те, що наречені за-свідчують свій шлюб прямо перед Богом. Шлюб на вічність дає подружжю право один на одного і на своїх дітей навіть після їх смерті, уможливорює здобуття ними целестіального царства. Церква вчить, що целестіальний або вічний шлюб має бути метою кожного святого останніх днів. Шлюб, укладений без влади священства, а також шлюб з послідовником іншої конфесії визнається тільки як шлюб на час земного життя.

Хоч одностатевий шлюб в Церкві все ще вважається «тяжким гріхом», вона більше не ставиться до нього як до «відступництва», коли йде мова про мету церковного покарання. «Ставлення до моральної поведінки в гетеросексуальних або гомосексуальних відносинах залишається тим самим», – наголошує Президент Даллін Оукс. Зміни в цій політиці не є «зміною в церковній доктрині, що стосується шлюбу або заповідей Бога відносно цнотливості, до моральної поведінки, – сказано в офіційній заяві Першого Президентства. – Доктрина плану спасіння і важливість цнотливості не змінюється».

Діти не винні. То ж тепер батьки, які визначають себе як лесбійки чи геї, бісексуали або трансгендери, можуть звертатися з проханням, щоб їхніх дітей як немовлят благословив гідний носій Мелхиседекового священства. Їхні діти також можуть бути охрищені без отримання на це дозволу Першого Президентства, коли їм виповниться 8 років. Той же Оукс вважає, що ця політика має допомогти сім'ям, яких це стосується, і, «крім цього зусилля членів нашої Церкви з виявлення порозуміння, співчуття і любові мають водночас ще збільшити повагу і порозуміння серед усіх людей доброї волі» (*Ліягона. - 2019. - Листопад*).

Фізичне тіло людини мормони розглядають як одне із вічних благ, одержаних від Бога. Воно настільки важливе для людини, що Ісус Христос називав саме його «храмом Божим» (1 Кор. 3:17). Тому мормонізмом засуджується будь-яке опоганення тіла, що постає в формі принесення собі людиною фізичної й духовної шкоди. Так, у виданнях для молоді знаходиться негативну оцінку носіння нескромного одягу, оголення тіла з метою приваблення уваги оточуючих, татуювання та пірсинг тощо. Часопис «Ліягона» наголошує на тому, що «одяг дівчат має бути скромним. Важливо, щоб дівчата своєю чистотою, охайним і гідним зовнішнім виглядом викликали у молодих людей світлі, добрі почуття і спонукали їх до праведних вчинків і

духовного зростання... Одяг у цьому відіграє важливу роль» (Ліягона. - 2020. - Липень).

В руслі дотримання цнотливості проходили організовані в Штатах у 2002 році Дні скромності. Так, в штаті Каліфорнія 33 молоді жінки демонстрували скромні сукні під час показу мод для аудиторії, яка зібрала біля тисячі осіб жіночої статі. «Мені здається, що серед релігійних мотивів скромність лунає приємним акордом», – відзначала тоді організатор заходу Мішійон Дейк. День скромності, а він пройшов у всіх штатах США, був своєрідним застереженням індустрії мод, яка пропонує такі моделі, з яких віруюча людина аж ніяк скористатися не може.

Виходячи з того, що тіло є священним творінням Бога, а зовнішній вигляд є відображенням внутрішнього світу людини, його Пророки завжди радили молоді одягатися скромно. «Ніколи і ні за яких обставин не занижуйте норм вашого одягу, – говориться в документі «В ім'я моральної сили молоді». – Бо ж в іншому випадку іншим людям може здатися, що ви використовуєте своє тіло для зваблення уваги оточуючих, а скромність свою приховуєте для інших випадків» (Основи Євангелія. – С.15). У видруках Церкви називається нескромний одяг: короткі шорти і спідниці, облягаючі плаття, оголюючі живіт блузки й інший одяг, що надто оголює плечі дівчат.

З метою збереження здоров'я людини Бог через пророка Дж. Сміта дав спеціальне одкровення – «Слово Мудрості». Тут він насамперед встановив невживання вина й алкогольних напоїв, оскільки вони призводять до фізичного і душевного травмування тих, хто вживає їх. Шкідливими тілу й духу у «Слові Мудрості» визнано також тютюн, «гарячі напої» (кава, чай та ін.), наркотики. Корисними для тіла тут оголошуються фрукти, овочі, риба, зернові крупи. Зауважено на помірковане вживання мормонами м'яса тварин й птахів.

Але здоров'я людини, на їх думку, залежить не лише від тієї їжі, яку вона вживає. Один із пророків Церкви наго-

лошував, що люди «повинні вчитися тримати свої тіла здоровими, дотримуватися правильного способу життя..., дишаючи чистим повітрям, займаючись фізичною зарядкою і купаючись» (*Основи Євангелія.* – С. 204). Ще Дж. Сміт застерігав: «Перестаньте бути бездіяльними; ... перестаньте спати більше, ніж треба; відходьте до сну рано, щоб не були стомленими; уставайте рано, щоб ваші розум і тіло могли бути сповненими енергії» (*Учення і Завіти.* 88:124).

В 1990 році американська преса видрукувала наслідки досліджень, проведених Каліфорнійським Університетом в Лос-Анджелесі на основі аналізу стану здоров'я 5131 чоловіків і 4613 жінок – активних членів ЦІХСОД. Виявилося, що в порівнянні з іншими людьми, серед мормонів в середньому на 53 % менше смертельних випадків від ракових захворювань, на 48 % менше смертей від серцевої хвороби, на 53 % – від інших захворювань. Взагалі мормони на 8 років живуть, в середньому, довше, на третину хворіють менше на ракові захворювання. Цьому вони завдячують «Слову Мудрості», одержаному від Бога Джозефом Смітом ще 27 лютого 1833 року (*Див.: Учення і Завіти.* 89).

Рівень власного благополуччя своїх членів і їх сімей Церква ІХСОД формує завдяки розробленій нею Концепції самозабезпечення, яка радить бути самостійними і незалежними в духовному, емоційному та матеріальному плані, розвивати у себе вміння покладатися на власні сили в різних сферах життя і не сподіватися на допомогу інших. До цього закликає початок 119-го вірша 88 розділу «Учення і Завітів»: *«Організуйте себе!»*. Якщо окремий член Церкви чи окрема мормонська сім'я просять допомогу, то вона вважається тимчасовою і надається до того часу, поки суб'єкт потреби не «стане на ноги». Програма благополуччя навчає членів Церкви самостійному веденню домашнього господарства, сімейного бюджету, зберігання продуктів харчування, вчить тому, як здобувати й розвивати професійні навички, підтримувати фізичне, моральне і духовне здоров'я.

Програма благополуччя частково фінансується за рахунок добровільних пожертвувань членів Церкви.

Взаємна допомога мормонських сімей має свою історію. Сестри з наявного в Церкві Товариства допомоги завжди брали участь в роботі із спасіння душ і фізично, і духовно. Коли жіноче Товариство міста Наву збиралося щотижня, сестри розповідали про тих, хто потребував допомоги. Для полегшення стану нужденних надавалися гроші, речі, використовувалися таланти і приділявся час. Коли святі прибули в Долину Солоного озера, то Президент Брігам Янг радив сестрам надавати допомогу тим, хто потребував її, і здобувати навички, які б дозволили їм дбати самим про себе. Він сказав: «Навчайтеся підтримувати себе, запасайте зерно і борошно й збережіть його на той день, коли прийде нужда».

4.3. ОСВІТА – СПРАВА ЦЕРКВИ

Мормони вважають, що оскільки Бог наділив кожну людину особливим талантом і здібностями, то вона має розвивати їх і користуватися ними повністю у своєму житті. Джозеф Філдінг Сміт, один з пророків Церкви з цього приводу казав: «Кожний син Божий і кожна дочка Божа одержали колись талант. І кожному доведеться колись докладно звітувати за правильне або неправильне його використання, за зловживання ним» (*The Returned Missionery/ Juvenile Instructor*. – 1903. – November. – P. 689).

Мормони розглядають освіту справою Церкви. «Славою Бога є розум», – гласить один із принципів їх вчення. Проблема всеохоплюючого інтелектуального розвитку є постійною турботою Церкви ІХСОД. При її керівному органі ще з 1888 року діє спеціальний відділ освіти.

Навчання членів Церкви започаткував ще Дж. Сміт у 1832 році. Релігійну освіту у відповідно інституціоналізованій формі члени Церкви стали одержувати з 1912 року, коли в Солт-Лейк-Сіті 70 підлітків почали збиратися на щоденні заняття у спеціальні класи. З того часу в мормонів сформо-

вано чітку систему Церковної Освіти. Вона включає в себе вивчення протягом 4-х років курсу з чотирьох Священних для кожного мормона книг – Старого і Нового Завітів «Біблії», «Книги Мормона», «Учення і Завітів» й «Дорогоцінної Перлини». Серед навчальних дисциплін системи мормонської освіти є також історія Церкви, вчення Пророків, підготовка до цілестіального шлюбу, підготовка до місії, релігії світу. Так, в 2010-2012 роках вивчалися «Основи Євангелії».

Слухачами освітньої системи Церкви стають її послідовники у віці 14-17 років (семінарія) та 18-30 років (інститут). Характерно, що лише в 2015 році у них навчалось відповідно 407 971 і 356 633 особи. Характерно, що на навчання в ці навчальні інституції мормони приходять не заради одержання диплому, а з метою пізнання божественної істини, що дає можливість усвідомити дійсну мету життя, знайти своє місце в ньому.

Церква ІХСОД в системі своєї освіти має три університети і один коледж, де викладаються світські навчальні предмети й можуть навчатися особи різних конфесій. У сфері церковної освіти лише на 2015 рік у всьому світі діяло понад 500 Інститутів релігії і багато сотень семінарій. В системі церковної освіти працювало більше 35 тисяч вчителів-добровольців і десь 3,5 тисяч постійних вчителів. До того ж, Церква підтримувала біля 100 початкових і середніх шкіл в країнах третього світу, в яких навчалось 8120 членів Церкви. Системою Церковної Освіти Церкви ІХСОД на 2015 рік було охоплено більше 700 тисяч осіб у всьому світі.

В Україні практично при кожному з 48 приходів діють свої семінарії й Інститути релігії. Освітою в семінаріях нині охоплено десь 190 осіб, студентами Інституту релігії є біля 210.

Світовою славою користується утворений Церквою в місті Прово (штат Юта) Університет Брігама Янга, в якому навчається на різних спеціальностях біля 30 тисяч студентів. Важливим є те, що в університеті студент

одержує не лише ґрунтовні знання з фахової підготовки. Тут діє ще й спеціальний факультет сім'ї, на якому навчають студентів питанням створення сім'ї, розглядаються актуальні проблеми сімейного життя, виховання дітей. При університеті Брігама Янга працює Місіонерський центр, який готує місіонерів до їх діяльності в різних країнах світу, в тому числі й в Україні. У новостворених університетах на Гаваях і в штаті Айдахо навчається відповідно 3 і 15 тисяч студентів. Солт-Лейкський бізнес-коледж має 6 тисяч студентів.

Церква ІХСОД підтримує велике різноманіття дослідницьких програм із різних сфер наукового знання – від медицини до соціології та історії. Існує Всесвітня асоціація істориків мормонства, членом якої є один з авторів цієї книжки – професор А. Колодний. Асоціація проводить міжнародні наукові конференції з історії і буття Церкви в різних країнах світу. Недавно укладено нову угоду про творчу співпрацю між Міжнародним Центром вивчення права і релігії Вищої школи права університету Брігама Янга і Відділенням релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, яка передбачає зокрема порівняльне дослідження вирішення проблем свободи релігії в США і в Україні, в інших країнах світу.

4.4. МІСІОНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Церква ІХСОД – місіонерська церква. В цьому вона вбачає свій обов'язок з виконання завіту Ісуса Христа: «То ж ідіть і навчіть всі народи, хрестячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа» (*Мт. 28:19*) і засвідчуйте це «аж до останнього краю землі» (*Дії 1:18*). У Церкві ІХСОД вважають, що кожний мормон покликаний бути місіонером, «навіть якщо нас офіційно не покликано на це й не рукопокладено» (*Основи Євангелії. – С.194*).

Одним із визначальних в діяльності Церкви ІХСОД є принцип: «Якщо ти сприйняв Благую Вість, що Ісус є Христос, то поділися нею із ближнім». В «Основах Євангелії» на-

голошується, що «місіонерська робота необхідною є для того, щоб дати світові можливість почути і прийняти Євангелію». Слухаючи місіонера, люди «можуть дізнатися про істину, повернутися до Бога і отримати прощення своїх гріхів» (*Основи Євангелія*. – С.195).

Свою місіонерську діяльність Церква почала ще в часи Джозефа Сміта, який поклав на кожного святого останніх днів обов'язок проповідувати Євангелія, а нагляд за таким проповідуванням у всьому світі – на Апостолів і Семидесятників.

Місіонерську роботу відразу ж після першого видання в 1830 році «Книги Мормона» розпочав брат Джозефа Сміта Сем'юел. Він об'їхав багато міст штату Нью-Йорк, ознайомлюючи їх жителів з новим вченням. Восени 1830 року на західному кордоні тодішньої території США було засновано першу місію, що складалася із чотирьох осіб і вела проповідницьку роботу у штатах Нью-Йорк, Огайо, Індіана, Іллінойс, Міссурі та Канзас. В подальшому місіонери стали навідуватися не тільки до інших штатів, а й до інших країн. Очолована у 1837 році Хібером Кімбаллу перша місіонерська поїздка до Англії завершилася не тільки появою тут нових прихильників вчення, а й відкриттям багатьох приходів.

Якщо у квітні 1830 року Церква ІХСОД нараховувала лише 6 своїх членів, то в 1840 році їх було вже 16 865, а в 1850 році – 51 839. На початок ХХ століття мормонів у світі було 283 765, 1950 року – 1 111 314, на кінець 90-х років м.ст. – 7 761 179. Десятимільйонний член Церкви постав на початку 1997 року. В 2019 році Церква нараховувала вже 16 565 036 своїх членів, які проживають в 180 країнах і територіях. Церква мала 399 місій і 167 храмів, понад 62 тисячі місіонерів. В Європі нараховується 497 436 членів ЦІХСОД. Діють 1374 приходів, 34 місії. Наявні 14 храмів.

Лише в США за останнє десятиліття ХХ століття Церква зросла в 20 разів. Вона має у своїй матірній країні 75 храми (три будується) і понад 14 тисяч Будинки зборів.

Найбільше своїх вірних вона має в штаті Юта (75%), а серед міст – у Прово (90%). В США Церква є четвертою за чисельністю її організаційних одиниць. Якщо тривалий час країною-мільйонником у мормонів були США, то нині вона перевищує мільйон вже у Мексиці і в Бразилії.

Останнім часом Церква зростає на більше мільйона своїх членів протягом останніх трьох років. Найвищі темпи зростання мають місце в Африці. Так, щорічне зростання їх в Нігерії становить біля 10%. За період 2000-2018 років кількість членів Церкви ІХСОД у цій країні зросла із тридцяти до майже ста тисяч.

В 2019 понад 65 тис. місіонерів повного дня і біля 38 тис. місіонерів церковного служіння поширюють вчення Церкви ІХСОД в 180 різних країнах на різних континентах. Якщо до 1996 року більшість святих останніх днів знаходилося у США, то нині кількість їх за межами Штатів стала вже переважаючою. Характерним є те, що молоді члени Церкви у віці від 18 – хлопці і 19 – дівчата і до 23 років, а то й літні подружжя, їдуть на півтора чи дворічну місіонерську роботу за свої завчасно зароблені кошти або з фінансової підтримки сім'ї чи фонду підтримки своїх місцевих громад. Вони ніколи не просять пожертвувань і не продають нічого з метою одержання коштів на своє утримання. Під час служіння місіонери навчають людей християнству за допомогою «Біблії» і «Книги Мормона».

Відомо, що президентом першої місії Церкви ІХСОД в Україні був старійшина Говард Біддулф. Маючи понад 80 років, професор у вересні 2016 році приїхав разом з дружиною Лоурел на рік до Києва вже в статусі місіонера.

Нині при офіційному вирішенні питання реєстрації мормонських спільнот і наданні їм права на проведення місіонерської діяльності відмову в цьому часто мотивують тим, що їм в християнських країнах робити нічого, що вони мають навчати християнству насамперед нехристиян. Але ж християнськість Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів характеризується саме забезпеченням тієї повноти

Євангелія, яку вона привнесла у світ саме своєю з'явою, віднайденням «Книги Мормона», відновленням втраченої на століття влади священства. В часописі «Ліягона» читаємо: «Оскільки всім людям необхідно почути про це відновлення, зокрема і в тих місцях, де християнство вже давно є традиційною релігією, ми посилаємо місіонерів до всіх людей» (Ліягона. – 2012. – Березень.).

Останнім часом Церква прагне розширити й удосконалити форми своєї місіонерської роботи. Стає очевидним, що традиційні форми місіонерства - від домівки до домівки в пошуку людей, зацікавлених Євангелією - не дуже ефективні. Та й не завжди можна вільно ввійти у наш час в помешкання і віднайти людину, яка має вільний час на бесіди з тобою. Декого від зустрічей з місіонером утримує його конфесійна належність. Тому нині місіонери мусять вдаватися до пошуку нових форм своєї діяльності. Все частіше вони ставлять на вулиці зустрічному просто питання: що ви знаєте про мормонів? чи не хотіли б Ви про них дізнатися більше? Запропонувавши прочитати якусь літературу про конфесію чи число часопису «Ліягона», місіонер зацікавлених запрошує відвідати Дім зборів. Там вже під час своєї експерсії по будівлі йде мова про історію мормонства, про програми, які діють у Церкві: вивчення англійської мови, навчання Інтернету, пошиття ковдр, генеалогічній діяльності тощо. Експерсія, як правило, закінчується переглядом якогось фільму про мормонів або ж бесідою біля картин, пов'язаних з історією Церкви, пророком Дж. Смітом. Як бачимо, заклик Спасителя «Приходьте і побачите!» (16.1:39) тепер стає актуальним в місіонерській діяльності мормонів. Керівники Церкви застерігають місіонерів від будь-якої критики інших конфесій, від будь-яких методів примусу щодо гостей Дому молитви, а чи ж вдавання до фінансового заохочення.

«Служіння на місії – це шлях до щастя, – так оцінив свою місіонерську роботу член Борщагівського приходу Києва Євген Максимов. – Місія – це не відпочинок на Га-

ваях, – пише він. – Те, чому я навчився, я не зміг би отримати більше ніде. Я впевнився, наскільки Бог любить кожну людину на цій землі. Я більше почав розуміти план спасіння і Спокуту Ісуса Христа, я почав набагато більше вивчати і розуміти Святі Писання і слова живих пророків, застосовуючи їх у своєму житті. А найголовніше – я зміцнив своє свідчення і став набагато щасливішим. Тепер я можу сказати, що в нашій Церкві є повнота істини і що нею керує живий Ісус Христос... Я вірю, що завдяки моїй вірі, старанності і любові Небесного Батька, я зміг багато чого досягти на місії» (*Ліягона. – 2012. – Грудень. – С. Н7*).

Засобом поширення мормонізму у світі все більше стають веб-сайти Церкви. Кожна її спільнота прагне оприлюднити себе в місцевих мережах Інтернету. Регулярно працюючими є вже діючі мормонські сайти в Австрії, Данії, Німеччині, Швеції та інших переважно європейських та американських країнах. Діє мормонський сайт в Україні ldschurch.com.ua.

Однією із форм місіонерської роботи постає також поширення Священних книг конфесії. Ще в 1988 році Президент Бенсон наголосив: «У нас є «Книга Мормона». У нас є члени Церкви і її місіонери, а у світу є потреба. Час наступив! Давно наступив час наповнити Землю «Книгою Мормона»» (*Ліягона. – 2010. – Березень*). До 1990 року для членів Церкви і місіонерів було видано 50 мільйонів примірників цієї книги. До 2000 року ця цифра подвоїлася. В останнє десятиліття Церква друкує кожні 7 секунд один примірник «Книги Мормона», виконавши тим визначену мету – надрукувати 150 мільйонів книг ще до кінця 2010 року. Окрім збільшення мов, на які було перекладено «Книгу Мормона» (120 мов), Церква нині активно використовує сучасні технології, електронні засоби масової інформації для її поширення. Вже можна знайти на сайті www.audio.lds.org книгу різними мовами народів світу. Щомісяця більше 600 тисяч осіб використовують інтернет-версію Священних Писань.

Про віровчення і життя мормонів періодично повідомляє часопис «Ліягона», який видруковується 50 мовами. Його електронну версію можна знайти за адресою: lds.org/liahona?lang=ukr.

Останнім часом ряд країн, з метою обмеження на своїх теренах діяльності місіонерів (в тому числі й мормонів), включили ті чи інші спеціальні статті до своїх законодавств або ж прийняли спеціальні положення про місіонерство. Так, з липня 2008 року у зв'язку із зміною російського закону про надання віз (візи потрібно оновлювати кожні три місяці, повертаючись для цього назад в країну, яка її видала), офіс Церкви ІХСОД прийняв рішення місіонерів із країн Америки до Росії не відряджати. Діючі місіонери мали просто завершити своє перебування на місії, нових місіонерів до Росії тепер направлятимуть з тих країн, які мають з нею безвізовий режим, в т.ч. й з України. Після прийняття Закону Ярової місіонерів тут називають волонтерами.

Але і для них ситуація ускладнилася у зв'язку із прийняттям у 2016 році в Росії Федерального закону № 125-ФЗ (так званого Закону Ярової). Його вже назвали антимісіонерським, а отже і антимормонським, оскільки ним істотно обмежуються форми і місця проведення місії. Так, прийнятий закон забороняє здійснення місіонерської діяльності в житлових приміщеннях, за винятком випадків проведення богослужінь і релігійних обрядів. Місіонерську діяльність від імені релігійної організації мають право здійснювати тільки керівник релігійної організації, член її колегіального органу і (або) священнослужитель. Інші громадяни і юридичні особи мають право здійснювати місіонерську діяльність при наявності у них документа, виданого керівництвом релігійної організації про повноваження на здійснення місіонерської діяльності від її імені. Тепер іноземні місіонери зможуть працювати тільки в тих суб'єктах Російської Федерації, де зареєстрована релігійна група або організація, що їх запросила. Місіонерська діяльність не може здійснюватися від імені представництва іно-

земної релігійної організації. Місіонерська діяльність безперешкодно може здійснюється лише в культових будівлях, в приміщеннях і спорудах, що належать релігійним організаціям, і на земельних ділянках, на яких вони розташовані, а також в місцях паломництва, на кладовищах і в крематоріях. На думку експертів, поправки про місіонерство загрожують не тільки незареєстрованим релігійним групам, а й тим, у кого є реєстрація, – протестантам і новим релігійним рухам християнського спрямування. З труднощами можуть зіткнутися навіть православні місіонери, вважають правозахисники.

Можна передбачити, що обмеження, які з'явилися стосовно проведення місіонерської діяльності, позначаться на притоці нових вірних, на привабливості конфесії, бо ж дехто на початках заспілкувався з нею з метою вивчення англійської мови, поїздки в зарубіжжя на навчання, мандрівки по світ у якості місіонера.

Російська Православна Церква, яка в своїй країні має статус ледь не державної, вдається до різних форм протидії діяльності Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів на теренах Росії. Так, православні Саратов організували активну протидію побудові в місті Дому зібрань. Більше 5 тисяч православних прийшли на Театральну площу міста з вимогою заборони будівництва. Мотив їх протесту був один: Росія – православна країна, подібні Будинки зборів відсутні в інших містах, а відтак не місце йому і в Саратові. Виступаючи перед протестуючими, єпископ Саратовський Лонгін обливав брудом Церкву ІХСОД, заявляючи, що мормонська будівля буде ображати почуття православних вірян.

Україна також поставила певний заслін перед місіонерами тим, що прийняла свого часу до діючого ще з 1991 року «Закону про свободу совісті та релігійні організації» додаткову статтю, яка дає зарубіжному місіонеру свободу діяльності лише на території релігійної спільноти, яка запросила його на місію. Правда, запрошувати може Управ-

ління Церкви. Відтак тоді теренами діяльності місіонера буде вся країна.

В обмеженнях місіонерської діяльності ми бачимо дискримінацію прав віруючих людей. Але тут можна віднайти і певні позитивні моменти. Визнаймо, що не такою вже й ефективною була діяльність на наших теренах місіонерів із далекого зарубіжжя, які і мову погано знають, якою мають вести свою проповідницьку діяльність, і не обізнані з культурою та ментальністю людей, з якими їм приходится спілкуватися. Відтак законодавчі зміни призведуть до того, що в межах СНД відбуватиметься обмін місіонерами між наявними в цих країнах місіонерськими центрами. Та й очолюватимуть їх скоріше вихідці з цих країн.

Діяльність місіонерів на теренах Київського Українського колу знаходиться в полі постійної уваги Церкви. Так, членам Церкви запропоновано збиратися приходами і розробити конкретні заходи з допомоги місіонерам повного дня. Щоденно кожна пара місіонерів одержує з 18 до 21 години на допомогу одного святого останніх днів з українців. На цей час також визначається одна сім'я, яка може запросити місіонерів та зацікавлених Церквою до себе додому. Така допомога надається місіонерам регулярно, а не час від часу. Визначено, що без неї успішність роботи місіонерів дорівнює приблизно 30 відсоткам. Але якщо поряд з ними є місцеві члени Церкви, то зусилля місіонерів стають значно ефективнішими.

Виступаючи на 178-й конференції Церкви ІХСОД ще в 2008 році, президент Т. Монсон висловив впевненість, що з часом всі території світу «будуть відкриті для місіонерської роботи Церкви». Нині діють 15 центрів Церкви ІХСОД з підготовки місіонерів. Зрозуміло, що не скрізь і завжди місіонерська діяльність місіонерів-мормонів сприймається доброзичливо вірянами інших конфесій. Наявні випадки грубих відмовок від співбесіди, навіть фізичних нападів. Переживаючи подібні зустрічі в Англії

під час свого місіонерства, старійшина Рассел М. Баллард із Кворуму Дванадцяти Апостолів пише: «Однак ми не відступили, а продовжували свідчити і ділитися Євангелією. Як Авінадій, ми не відступили; як Павло, ми не відступили; і як Спаситель, ми не відступили. У той час ми навіть не могли уявити, який вплив матиме наша місіонерська робота. У нас було 14 округів і жодного колу. Сьогодні на Британських островах існує 16 колів Сіону... Ви – величне і важливе покоління в Церкві. Зараз чудовий час, щоб бути живим! Майбутнє – яскраве. Скажіть собі: «Я допомагаю Господу, коли ділюся свідченням і навчаю євангельських істин, які Бог відкрив у ці останні дні» (Ліягона. – 2015. – Серпень. – С. 17).

На заклики Президента завжди відгукується мормонська молодь. Так, зменшення віку на рік для набуття права на оформлення місіонерських документів (чоловікам – з 18, а жінкам – з 19 років) привело до значного збільшення бажаючих служити на місії. Якщо до цього подавалося десь 700 заяв, то тепер їх стало понад двох тисяч. Більше половини заяв надійшло від жінок.

Незважаючи на протидію місіонерській роботі Церкви, вона продовжує зростати. Як вже зазначалося, нині вона має більше 16,5 мільйонів своїх членів. Цьому сприяє належно організована місіонерська діяльність. «Ми підтверджуємо, що місіонерська робота – це обов'язок священства, – зазначав Президент Т. Монсон, – і ми закликаємо служити всіх гідних і здатних юнаків. Ми дуже вдячні за молодих жінок, які служать також. Вони роблять значний вклад, хоча на них не поширюється обов'язок служити, який покладається на молодих чоловіків».

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

ЦЕРКВА ІСУСА ХРИСТА СВЯТИХ ОСТАННІХ ДНІВ І СОЦІУМ

5.1. ОБСТОЮВАННЯ СВОБОДИ ВІРОСПОВІДАНЬ І МІЖКОНФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

З дня своєї появи Церква мормонів у своїй діяльності постійно зустрічалася із прагненням інших релігійних течій, часто підтримуваних місцевою владою, обмежити її конфесійні вияви. Існуючі до неї в Сполучених Штатах конфесії, про що йшлося вище, організовували різні перепони поширенню вчення Церкви ІХСОД, змушували мормонів із-за гонінь і переслідувань залишати свої помешкання, навіть збудовані ними цілі міста, і йти туди, де на деякий короткочасний термін вони одержували право на свободу своєї діяльності. І хоч мормонізм, на переконання його ідеологів, з'явився як відповідь Отця Небесного на питання Дж. Сміта, яка релігійна віра є істинною, а відтак мав би негативно ставитися до інших релігійних вірувань людей, але історія не засвідчує такої його ворожості, а навпаки – прагнення до толерантності міжконфесійних відносин.

В одинадцятому уложенні віри ЦІХСОД Дж. Сміт наголосив, що, залишаючи «за собою право вшановувати Всемогутнього Бога згідно голосу нашої совісті», ми водночас визнаємо право за іншими вшановувати Бога так, «як їм заманеться, де кому забажається», «вклонятися Всемогутньому Богу як, де і чому вони хочуть». В одному із своїх інтерв'ю Президент Гордон Хінклі сказав: «Я не бажаю ні з ким дискутувати. Я поважаю релігії кожного чоловіка і кожної жінки й шаную їх за бажання жити у відповідності з

нею». Відтак, маючи таке багате різноманіття відносин і обставин в житті, ми повинні вживатися із відмінностями. Проте у важливих життєвих ситуаціях наша сторона цих відмінностей не повинна бути знехтувана або зневажена, хоча при цьому, як послідовники Христа, ми маємо жити мирно з іншими людьми, які не розділяють наших цінностей або не приймають вчень, на яких вони ґрунтуються».

Церква мормонів наголошує на тому, що, живучи серед людей, чії вірування й звичаї є відмінними, важливо, згідно з Євангеліями, все ж дотримуватися заповідей і не вдаватися у суперечки. Коли воскреслий Христос побачив, що нефійці сперечаються з приводу способу хрищення, то, давши чіткі настанови щодо виконання цього обряду, він виклав важливий принцип міжконфесійних відносин: «І не буде суперечок між вами, як досі було; і не буде також суперечок між вами стосовно питань мого вчення, як досі було. Бо істинно, істинно я вам кажу, той, в кому є дух суперечок – не від Мене, а від диявола, який є батьком суперечок. Саме він підбурює серця людей сперечатися із злістю один з другим. Ось Моє вчення полягає у тому, щоб з цим було покінчено» (3 Нefіі 11: 28-30).

Старійшина Даллін Х. Оукс із Кворуму Дванадцяти Апостолів вважає, що свобода віросповідань захищає більшість публічних дій, однак вона підвладна умовам, які необхідні для пристосування вірувань і звичаїв інших людей. Закони можуть забороняти поведінку, яка зазвичай визнається за неправильну або неприйнятну, як-от: сексуальна експлуатація, насильство або терористична діяльність, навіть коли екстремісти вдаються до неї в ім'я релігії. Менш жажливу поведінку, хоч і неприйнятну для деяких віруючих, можливо просто необхідно терпіти, якщо вона узаконена тим, що пророк з «Книги Мормона» назвав «голосом народу» (Мосія 29:26). Далі старійшина Д. Оукс наголошує на тому, що послідовники Церкви ІХСОД мають бути прикладом ввічливості. «Ми повинні любити всіх людей, вміти добре слухати і виявляти турботу стосовно їхніх щирих ві-

рувань... Наша позиція і манера спілкування стосовно спірних питань не повинні нести в собі дух сперечань. Ми маємо бути мудрими в роз'ясненні і дотриманні нашої позиції та впливові на інших людей. Чинячи так, ми просимо, щоб інші люди не відчували образу через наші щирі релігійні вірування і вільне сповідання нашої релігії. Ми заохочуємо всіх нас дотримуватися золотого правила Спасителя: «Усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви» (Мт. 7:12).

Водночас Д.Оукс в низці своїх статей в часописі «Ліягона» застерігає: «Навіть тоді, коли ми прагнемо бути лагідними і толерантними, уникаючи суперечок, ми не повинні йти на компроміс з істинами, які ми не сприймаємо, чи применшувати їх значення. Ми не повинні здавати своїх позицій або поступатися цінностями. Євангелія Ісуса Христа і укладені нами завіти неминуче втягнуть нас у вічне протистояння між істиною і оманю. **У цій боротьбі не існує нейтральної смуги**» (Ліягона. – 2014. – Липень. – С. 26).

Мормони визнають, що їм приходить постійно жити у світі викликів з іншими релігіями і навіть безбожного світу. Таке велике різноманіття, з одного боку, збагачує їхнє життя, а з іншого – ускладнює його. «Ми багато отримуємо завдяки спілкуванню з людьми різних національностей і релігій, які нагадують нам про чудове різноманіття дітей Бога, – визнає той же старійшина Даллін Х.Оукс. – Проте розмаїття культур і цінностей також змушує нас визначати, що можна приймати як таке, що відповідає нашій євангельській культурі та цінностям, а що ні. У цьому аспекті відмінність збільшує потенційну можливість виникнення конфлікту і вимагає від нас вдумливого ставлення до природи толерантності». Далі апостол дає своє її бачення: «Толерантність – це є дружнє і шанобливе ставлення до незнайомих поглядів та практик або осіб, які мають такі погляди чи живуть за ними» (Ліягона. – 2013. – Лютий. – С.30). Провідники Церкви визнають, що завдяки сучасним засобам пересування і зв'язку святі останніх днів

стали значно ближчими до різних людей та ідей, а це породжує більшу потребу в толерантності. Всі люди живуть під Богом і є братами й сестрами, яких в їх різних релігіях вчать любити одне одного і чинити добро одне одному. Президент Гордон Б.Хінклі висловив цю думку так: «Кожний з нас з різних конфесій вірить у батьківство Бога, хоча ми можемо різнитися у наших поглядах на те, яким він є. Кожен з нас є частиною великої сім'ї, людства, синами і дочками Бога, а відтак братами і сестрами. Ми повинні старанніше працювати над розбудовою взаємоповаги, взаємного терпеливого ставлення, бути толерантними одне до одного незалежно від того, які вчення та філософії ми можемо відстоювати» (*Teachings of Gordon B. Hinckley*. – 1997. – Р. 665).

Подібну точку зору з означеного питання висловив і представник українського мормонізму Володимир Денщиків: «Як і інші християнські конфесії, ми сповідуємо євангельський принцип любові і поваги до всіх оточуючих. Повагу до різних світоглядів, як релігійних, так і нерелігійних, що закладено в Уложеннях віри мормонів: «Ми залишаємо за собою право вклонятися Всемогутньому Богові так, як нам каже власна совість, і визнаємо за всіма людьми право: нехай вони вклоняються як, де і чому вони хочуть» (*Ліягона*. – 2019. – Січень).

Відтак, згідно з вченням Церкви ІХСОД, толерантність передбачає насамперед взаємоповагу до іншого, сприйняття його з наявними у нього відмінностями, з правом на життя у своєму духовному світі. При цьому толерантність і повага мормона до інших та їхніх вірувань не означає, що вони мають полишати свою відданість усвідомленим ними істинам і укладеним завітам. Тому толерантність є «дуже хиткою чеснотою». З приводу цього той же Даллін Оукс пише: «Ми є бійцями на війні між істиною і помилкою. Не існує нейтральної території. Ми повинні відстоювати істину навіть тоді, коли виявляємо толерантність і повагу до вірувань та ідей, що відріз-

няються від наших, і до людей, які мають ці вірування та ідеї». Тут слухними буде порада Президента Церкви ІХСОД Томаса Монсона: «Гріх у наш час часто прикривається маскою толерантності. Не дозволяйте себе обманути. За тим фасадом криється душевне страждання, пригнічення і біль... Якщо ваші так звані друзі вмовляють вас зробити щось таке, що ви не знаєте, то це є неправильним – ви будьте тією людиною, яка стоятиме за правду, навіть якщо доведеться робити це наодинці».

Святі останніх днів знають, що хоч вони й повинні виявляти толерантність та повагу до інших осіб і їхніх вірувань, зокрема до їхньої конституційної свободи пояснювати і захищати свої позиції у сфері релігії, від них при цьому не вимагається поважати неправильну поведінку і толерантно ставитися до неї. Зобов'язання бути толерантними означає, що жодна з тих чи інших форм поведінки, які є відхиленням від істини, ніколи не повинна змушувати святого останнього дня реагувати словами ненависті чи коїти недоброзичливі вчинки. Іншим віруючим слід висловлювати вдячність за той факт, що ми поділяємо спільні з ними погляди щодо того, що є найважливішим: кожен з нас вірить в Бога та в існування його абсолютної істини, загальнолюдських норм моралі, хоч і витлумачуємо по-різному ці основоположні засади кожної релігії, подаємо їх дещо іншими словами. Нам слід уникати суперечок, не засуджувати ближніх чи знайомих за кінцевий результат їхньої поведінки, бо ж цей суд належить Господу, а не нам. Взірцем вияву толерантності й істини – доброти у спілкуванні, але твердості в істині – має служити, з порад мормонських богословів, Спаситель Ісус Христос.

Вище ми дещо докладно подали думки мормонів про міжконфесійні відносини, необхідність їх толерантизування з тією метою, щоб поставити питання: Яка ще з відомих нам конфесій, релігійних організацій так вирішує ці проблеми? Ми, як професіонали-релігієзнавці, будучи добре ознайомлені із віровченням і діяльністю десятків релігій-

них течій (переважно найбільш поширених), даємо відповідь одним словом: *ніяка*. Відтак лише Церкві мормонів притаманний демократизм міжконфесійних стосунків. Це є свідченням віри цієї конфесії в достовірність і обґрунтованість саме свого віровчення, нездатність інших в якийсь спосіб поставити його під сумнів. Скажемо відверто, що саме завдяки підтримці Центру вивчення права і релігії університету Брігама Янга державним, громадським і науковим інституціям України вдалося провести низку заходів, які сприяли утвердженню тієї толерантності міжконфесійних відносин, які ми маємо нині в Україні, сприяти утворенню і діяльності тих міжконфесійних організацій, які нині налаштовані на цю толерантність. Маємо такий здобуток в утвердженні толерантності міжконфесійних відносин і свободи віросповідань в Україні, що поділитися його досвідом нас часто запрошують на конференції в різні країни. На одній із конференцій в Гродно (Білорусь), де, як відомо, відсутня повна свобода совісті, виступаючого професора А. Колодного керуючий справами релігії її Уряду навіть позбавив слова, звинувативши в антиправославній пропаганді.

Керівництво Церкви мормонів, яка за своєю природою є продуктом американської історії, турбує те, що, окрім наростання морального релятивізму у Сполучених Штатах та інших країнах, спостерігається зниження загальної суспільної поваги до релігії, що не може не турбувати цивілізований світ. Колись релігія була загальноприйнятою частиною американського життя, а зараз багато людей ставляться до неї з підозрою. Деякі впливові голоси навіть ставлять під сумнів той ступінь, до якого Конституції України слід захищати вільну релігійну діяльність, зокрема право жити за релігійними принципами і обстоювати їх. В чисельних статтях «Ліяґони» означене проголошується надзвичайно важливим питанням, навколо якого слід об'єднатися всім, хто вірить у Верховну істоту, яка встановила, що є абсолютно правильним чи неправильним в людській пове-

дінці, щоб настійливо вимагати дотримання наших традиційно шанованих конституційних прав життя за нашою релігією, здійснювати волевиявлення в громадських питаннях згідно з нашим сумлінням та брати участь у виборах і дебатах у громадській сфері та в судових органах. «Ми також повинні пліч-о-пліч з іншими віруючими відстоювати і зміцнювати свободу, захищати наші релігійні вірування і жити за ними, якими б вони не були. Для цього ми повинні йти одним шляхом, щоб забезпечити свободу поклонятися у різні способи, кому в цьому є необхідність відповідно до різниці у наших віруваннях» (Ліягона. – 2013. – Лютий. – С.29).

Церква ІХСОД чітко визначила ті принципи, якими її віряни, будучи вибірковими і мудрими, мають користуватися в публічній сфері свого життя.

По-перше, слід утримуватися від прагнення закріпити в законі чи акті виконавчої влади положення, які б створювали сприятливі умови лише для віруючих, зокрема таких, які б змушували до релігійного поклоніння, навіть якщо це лише мається на увазі. Віруючі можуть діяти сміливіше, коли очікують від влади певних дій, які слугуватимуть ширшим принципам, ніж просте сприяння дотриманню ними їхніх вірувань, наприклад, прийняття законів, що стосуються охорони здоров'я, громадської безпеки і моралі. Віруючі можуть і повинні прагнути прийняття владою законів, які захищатимуть релігійну свободу, релігійні вірування і право жити за ними, якими б вони не були.

По-друге, коли віруючі прагнуть просувати свою позицію у публічній сфері, у своїх методах і захисті прав, вони завжди мають бути толерантними до поглядів і точок зору інших людей, які не поділяють їхні вірування.

По-третє, віруючим не слід боятися загальновідомого обвинувачення в тому, що вони намагаються врегулювати мораль в законодавчому порядку. Більшість сфер закону ґрунтуються на юдейсько-християнській моралі та

існують століттями. Західна цивілізація основана на моралі й не може існувати без неї.

По-четверте, віруючим не слід відступати від прагнення приймати закони, що підтримують громадські умови чи правила, які допомагають їм жити за вимогами своєї віри, де ці умови чи правила також є сприятливими для охорони здоров'я, безпеки чи моралі. Там, де більшість людей є віруючими, їм завжди слід бути чутливими до поглядів меншості.

Заявивши дванадцятим уложенням віри про свою законслухняність, Джозеф Сміт водночас наголосив на необхідності релігійним організаціям у своїй діяльності підпорядковуватися державній владі – «монархам, президентам, правителям і урядовцям, дотримуючись закону, шануючи і підтримуючи його». При цьому підпорядкування Церквою ІХСОД не розглядається як підлеглість.

Старійшина-семидесятник Уїлфорд Б. Андерсен пише: «Релігія і уряд – це ніби подружжя, яке часом переживає важкі часи, живучи разом, але потім розуміє, що вони не можуть жити одне без одного. Як релігія, так і уряд для свого процвітання потребують незалежності, але історія показує, що повне розлучення не йде на користь жодній із сторін. Вони йдуть різними, але паралельними шляхами. При цьому вони досягають найбільшого успіху, коли захищають і підтримують одне одного» (*Ліягона*. – 2015. – Липень. – С.35).

Церква ІХСОД схвально сприймає те, що більшість урядів у сучасному світі визнають принаймні певну ступінь релігійної свободи і забезпечують своїм громадянами право на поклоніння і сповідування своєї релігії відповідно до того, як це їм каже їх власна совість. Нав'язування в країні державної релігії мормони розглядають як «задушливу втрату свободи», а загальну заборону урядом релігії – як чинник, що згодом призведе до занепаду моралі.

Якщо в країні релігійні вірування і відокремлені від держави, вони однак мають захищатися і охоронятися нею

від переслідувань. В «Книзі Мормона» наголошено: «То ж якщо людина бажала служити Богові, це було її правом; або, іншими словами, якщо вона вірила в Бога, це було її правом служити йому; але якщо вона не вірила в нього, не було такого закону, щоб покарати її».

В той час, коли Церква ІХСОД, як організація, неодноразово проголошувала свій політичний нейтралітет, водночас вона заохочує своїх послідовників долучатися до політичних процесів і брати участь у публічних обговореннях актуальних проблем суспільного життя. «Це складова нашої релігії – бути хорошими громадянами там, де ми живемо». У «Довіднику 2: Керування Церквою» сказано: «Згідно із законами їхніх країн, члени Церкви заохочуються реєструватися для голосування на виборах, ретельно вивчати спірні питання та кандидатів і голосувати за тих, які, на їхнє переконання, будуть діяти порядно і розсудливо. Святі останніх днів мають особливе зобов'язання знаходити тих керівників, які є чесними, добропорядними і мудрими, голосувати за них і підтримувати їх».

Будучи відданими громадянами країни проживання, члени Церкви ІХСОД беруть участь у державному управлінні на всіх рівнях, підтримують органи влади в їх діяльності, голосують під час виборів, служать у Збройних силах своєї країни тощо. Влада будь-якої держави може бути впевненою в тому, що серед громадян її країни саме члени Церкви ІХСОД «ретельніше за всіх дотримуються її законів, шанують і підтримують їх... Члени Церкви глибоко поважають свободу совісті – право кожної людини вибирати те, у що їй вірити і як поклонятися» (*Церква Ісуса Христа Святих останніх днів*. – К., б/р. – С.9).

Вчення про законослухняність стає неодмінною ознакою свідомості членів Церкви мормонів. Ось як засвідчує це вірянка Церкви Тамара Козлова з Києва: «Дотримання закону робить життя всіх громадян більш безпечним і впорядкованим. Про цей прекрасний євангельський принцип просто і зрозуміло говориться в Священних Писаннях.

Небайдужість – ось в чому, на мій погляд, сила вільної людини. Виявляти турботу слід не лише щодо своєї сім'ї, а також до природи, навколишнього середовища, до країни. У нашому житті має діяти закон небайдужості. Мені хочеться, щоб діти з дитинства більше любили свій край, а потім навчили цьому і своїх дітей». Цю думку підтримує й Наталія Кларк з Броварів: «Я знаю, що бути хорошими членами Церкви ІХСОД означає бути і хорошими громадянами своєї країни. Це також означає не бути байдужими в суспільному житті. Якщо ми будемо дотримуватися існуючих в нашому суспільстві законів і правил, то будемо в безпеці» (Ліягона. – 2009. – Квітень).

Церква не стоїть осторонь актуальних проблем соціально-політичного життя України. Як організація, що сповідує політичний нейтралітет, церква має враховувати різні політичні орієнтації своїх вірних, саме тому вона не диктує їм політичний вибір, поважаючи світоглядні домінанти народу, окремих його представників. Проте, маючи в ідеологічному фундаменті своєї діяльності демократичні цінності Америки, Церква, її керівництво мали б орієнтувати українських віруючих на неприйняття злочинної і несправедливої влади. Переважно так і сталося: кризу антинародної влади 2010-2013 років в Україні мормони сприйняли адекватно. Їхні продемократичні настрої укріпилися після візитів до України, на Майдан сенатора Маккейна і заступника державного секретаря США Вікторії Нуланд. Між тим, в приватних бесідах з деякими членами ЦІХСОД з'ясувалося, що мормони на Сході України не підтримували протести на Майдані. Нам повідомили, що «є мормони в лавах ДНР, а ті, що живуть на Сході зараз, можуть мати і мають зовсім інші погляди». Іншість поглядів в тій конкретній ситуації обернулася створенням так званих «народних республік», відчуженням місцевого населення щодо України, закликами «Путін, приїди!». І це в той час, коли віряни із Духовного Управління мусульман України УММА, УГКЦ, УПЦ КП, протестантських церков виходили на До-

нецький Майдан, постійно перебуваючи в небезпеці втратити роботу, свободу, життя. Свідомі громадяни вимушені були покинути свої домівки, стати переселенцями, засвідчивши, що «інші погляди» за своєю суттю антидемократичні і антиукраїнські. То ж при можливій агресії Московії віруючі з «іншими поглядами» будуть (і то невідомо в яких формах) співпрацювати з ворогом. Незважаючи на заявлений політичний нейтралітет як церковну стратегію, виявилось, що не всі члени Церкви його дотримуються. Підтримка деякими з них антиукраїнських і антидемократичних сил виглядає як невиконання ними своїх церковних і громадянських обов'язків. Для українських вірних, які не мають американського досвіду участі в політичному житті країни, варто придивитися до досвіду інших країн, перш за все США, і утримуватися від відкритого прояву своїх політичних симпатій чи антипатій.

Характерно, що Церква ІХСОД виявляє свою повагу до української держави не лише на українських теренах, а й в зарубіжжі. Свідченням цього, зокрема, є, здавалося б непомітний, але надто значимий приклад. На всіх міжнародних заходах, які проводить Церква, налагоджена трансляція виступів учасників в перекладі українською мовою. Мормони виявляли приємну свою опіку нашій спортивній делегації під час Олімпіади в Солт-Лейк-Сіті. Вони зробили все можливе, щоб наші спортсмени відчували себе у них як дома. Водночас вони висловили свої співчуття Україні за її спортивні невдачі. Знаємо про захоплення мормонів мужністю українських параолімпійців, які привези в Україну 12 медалей. Активно співпрацював з українськими спортивними делегаціями керівник першої Київської мормонської місії професор Говард Біддулф.

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів розглядає свободу совісті як невід'ємне право людини, яке повинне поважатися всіма країнами. Свобода ця не дарується державою, а постає як такий феномен, який є предметним станом людини від дня її народження. Старійшина Роберт

Д. Хейзл з Кворуму Дванадцяти Апостолів наголошує, що, идучи стежкою духовної свободи, ми повинні розуміти, що правильне використання нашої свободи вибору залежить від наявності у нас свободи віросповідання, яка включає чотири основні складові. Ними є: 1) свобода вірити; 2) свобода ділитися нашою вірою і нашими переконаннями з іншими; 3) свобода створювати релігійні організації, церкви, щоб мирно поклонятися разом з іншими людьми; 4) свобода жити за нашою вірою – вільне виявлення віри не лише вдома і в будинку зборів, а й в громадських місцях» (*Ліягона. – 2015. – Липень. – С.8*).

Церква ІХСОД відзначає, як позитив, той факт, що Україна не тільки задекларувала в своїй Конституції широкі поняття про свободу світогляду, але й намагається робити зміни в чинному законодавстві з метою створення таких умов для віруючих та релігійних організацій, які відповідатимуть міжнародним правовим нормам із врахуванням всіх здобутків світового суспільства, зокрема у сфері свободи віровизнань.

Однією із важливих заслуг Церкви ІХСОД вважається її послідовна підтримка щорічних міжнародних симпозіумів, присвячених релігійній свободі. На ці форуми Міжнародний центр дослідження права і релігії Університету Брігама Янга запрошує науковців, державних і релігійних лідерів, журналістів, громадських діячів з усіх країн світу, і відносно благополучних і дійсно конфліктних в сфері свободи релігій, щоб обговорити актуальні проблеми буття релігійних громад в сучасному світі. Щороку у роботі цих симпозіумів беруть участь українці. З 1995 року там побувало понад 20 українських представників від державних органів влади, громадських і релігійних організацій, наукових установ, масмедійного середовища, які представляють ситуацію в Україні в цій сфері. Україна майже завжди постає як позитивний приклад, де загалом дотримуються принципів релігійної свободи, де відсутня дискримінація за релігійною ознакою, де між релігіями і

між церквами зберігається відносний мир і порозуміння, де державно-церковні відносини вписуються в цивілізовану модель.

Крім того, означений Центр Брігам'янського університету, входячи в Міжнародну Академію свободи релігії і віровизнань разом з нею вже 20 років організовує у різних країнах світу цикли науково-практичних конференцій, присвячених проблемам свободи буття релігії. Вони не лише вчать, а й формують толерантність міжконфесійних відносин. Біля двадцяти таких конференцій з видруком вісімнадцяти книг «Релігійна свобода» вже проведено в Україні. Конференції ці присвячені різноманітній тематиці. Ось назви деяких з них:

- Функціонування релігії за умов свободи її буття.
- Міжконфесійні відносини за умов соціально-політичних трансформацій.
- Свобода совісті та міжконфесійні відносини в контексті реалій світу й України.
- Релігійна свобода, свобода релігії та демократія – старі і нові виклики.
- Релігійна свобода на перехресті епох, культур і країн та інші.

Конференції запрошують до участі в їх роботі науковців і практиків сфери державно-церковних відносин, вузівських викладачів і богословів конфесій. Конференції проводяться не лише в Києві, а й в обласних центрах, зокрема у Львові, Полтаві, Хмельницькому, Чернівцях. Завдяки цим конференціям не лише державні службовці та науковці, а й громадська думка в Україні загалом налаштовані на сприйняття поліконфесійності і свободи віровизнань як нормального стану суспільного і релігійного життя.

Вперше зустріч керівників обласного рівня різних конфесій з питань свободи віросповідань, які Українська Асоціація Релігієзнавців разом із Державним Комітетом України у справах національностей і релігій та Відділенням

релігієзнавства Інституту філософії Національної Академії наук України проводить в областях країни, відбулася в 2009 році на базі Чернівецького Дому зборів Церкви ІХСОД. До участі в різних заходах з питань свободи совісті, демократизації державно-церковних відносин, толерантизації міжконфесійних взаємин, які проводять названі інституції на всеукраїнському рівні, також активно прилучається Управління Церкви ІХСОД України.

В своїх рекомендаціях щодо подальшого розвитку свободи релігії в Україні Церква Ісуса Христа Святих останніх днів разом із співпрацюючою з нею Українською Асоціацією релігієзнавців наголошує на необхідності встановлення повної відповідності українського законодавства духу і букві міжнародних правових норм. Законодавство має утверджувати такий розвиток системи релігійної свободи в Україні, щоб це гарантувало рівне правове положення різних релігійних спільнот перед законом, рівні права українських громадян і віруючих іноземців. Воно має захищати не лише право на свободу вибору віровизнання, а й на свободу релігійного вияву, зокрема право поширювати свої погляди без будь-яких перешкод цьому. Обмеженням можуть підлягати лише такі зовнішні вияви релігії, які, згідно зі статтею 9 Європейської Конвенції, «необхідні в демократичному суспільстві». Відтак, відповідно до визнаних європейських норм, не може бути обмеженою законом чи адміністративною практикою й місіонерська діяльність, яка є невід'ємним елементом діяльності кожного мормона.

Церква ІХСОД не бере безпосередньої участі в екуменічному русі, в діяльності якихось міжнародних міжрелігійних спільнот. Але це не виключає її співпрацю з ними та різними релігійними інституціями при вирішенні соціально значимих проблем, зокрема у сфері моралі, благодійності, боротьби із наслідками природних стихій, в обстоюванні права на свободу віросповідань тощо. Характерним є те, що свою добродійну діяльність Церква не пов'язує із місіонерством. Свідченням цього є хоч би те, що за ці сфери

діяльності в Церкві відповідають різні інституції. Розкидані по всьому світу місії відповідають за місіонерство, а Latter-day Saint Charities – за благодійність.

Водночас Церква розширює форми своєї співпраці з різними конфесіями. Багатьох навіть дивує те, що саме мормони надали допомогу крішнаїтам в будівництві їх сакральної споруди в Солт-Лейк-Сіті. Толерантно складаються відносини мормонів з іудейськими інституціями. Так, Церква задовольнила прохання Центру Симона Візенталя, який попросив викреслити імена 200 вже покійних пошанованих у світі євреїв із того списку, який нею поширюється серед своїх вірян. За них мормони мали б молитися, очікуючи їх «навернення» до своєї віри. Серед цих імен, до речі, значаться А.Ейнштейн, Д.Бен-Гуріон та інші відомі діячі єврейської національності.

Набирає різноманіття у своїх формах співпраця мормонів із мусульманським світом. Високі гості з мусульманських країн постійно відвідують Солт-Лейк-Сіті. Мусульмани використовують консервні заводи Церкви ІХСОД для виробництва для мусульманських країн халалу – ритуально чистих продуктів. З Юти постійно йде в ці країни гуманітарна допомога. Університет Брігама Янга має договори співпраці з навчальними закладами ряду країн ісламу. Один із єгипетських урядовців зауважив: «Якщо міст між християнством та ісламом колись і з'явиться, то його збудує саме Церква мормонів».

Відтак, підводячи підсумок вище сказаному, наголошимо, що Церква мормонів вважає недопустимою дискримінацію будь-якої релігії з будь-якого приводу, зокрема новозасновану конфесійну спільноту чи релігію меншості, які подеколи не визнаються домінуючими або традиційними конфесіями. Вона виступає за те, щоб із врахуванням положень Документу Віденської зустрічі держав-учасників Конференції з безпеки і співробітництва в Європі (1986 р.) релігійні об'єднання влаштовували свою діяльність відповідно до свого віросповідання, мали вільні зв'язки із своїми зарубіж-

ними одновірцями із врахуванням релігійної практики в різних релігійних традиціях. Покійний Президент ЦІХСОД Гордон Б. Хінклі закликав шанувати людей інших, ніж твої, релігійних, політичних та філософських переконань, додавши при цьому, що це не пов'язано «з відмовою від своєї теології». «Визнавайте їх гідність, не відшукуйте їх недоліки. Звертайте увагу на їх сильні сторони й чесноти – так ви знайдете ту силу, яка принесе користь вам самим», – наголошував він. Закликаючи представників інших конфесій приїздити в Солт-Лейк-Сіті з метою ознайомлення з діяльністю Церкви, Гордон Б. Хінклі обіцяв: «Ми з радістю привітаємо їх. Ми зробимо все можливе, щоб вони почувалися у нас як дома».

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів підтримує уряд і закони тієї країни, де діють її спільноти. Але, шануючи національні традиції, вона чутливо ставиться до спроб навязати всьому населенню країни обов'язкове вивчення християнської етики в світських закладах. Церква попереджає, що слід приділяти увагу тому, щоб учнів не навчали там якійсь конфесії без схвалення цього їхніми батьками або проти їх права на свободу віросповідань, свободу совісті, а відтак навіть і на нерелігійні переконання. Вона виступає за те, щоб, згідно з Документом Віденської зустрічі держав-учасників Конференції з безпеки і співробітництва в Європі (1986 р.), релігійні об'єднання влаштовували свою діяльність відповідно до свого віросповідання, мали вільні зв'язки із своїми зарубіжними одновірцями із врахуванням релігійної практики в різних релігійних традиціях.

Поважаючи свободу совісті, всяк захищаючи її, визнаючи право інших конфесій на існування, Церква ІХСОД розглядає себе єдиною істинним християнством, а відтак виключає цим якийсь свій діалог з іншими християнськими церквами з приводу істинного віровчення, яким є мормонізм. Вона не сприймає себе новою течією в християнстві, а вважає, що саме ця церква покликана

відновити християнство в його первісності. Саме тому ми не знаходимо мормонських інституцій ні в міжнародних міжрелігійних організаціях, ні в таких організаціях України. Такий ізоляціонізм зрештою призводить до недружелюбства щодо ЦІХСОД з боку практично всіх християнських течій, які неохоче йдуть навіть на спільне соціальне служіння. З мормонами можуть в соціальному служінні і благодійництві співпрацювати ще нехристиянські спільноти. Недовіра до Церкви формується ще й її лідерською політикою, коли на більшість управлінських посад навіть національного масштабу центральний офіс Церкви призначає іноземця-мормона, переважно американського походження. Власне це й призводить до певного уповільнення зростання членів Церкви на теренах багатьох регіонів. Активний успіх Церкви фіксуємо завдяки благодійництву хіба що в афро-азійських країнах.

5.2. СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ ЦЕРКВИ ІХСОД

Для Церкви ІХСОД соціальне служіння, в рамках якого реалізуються її різноманітні соціальні проєкти, має особливе значення. Через соціальне служіння Церква засвідчує свою присутність в суспільстві. Соціальна сфера є тим полем, де можуть реалізуватися віросповідні настанови конфесії, де через різноманіття практичної діяльності проявляється віра християнина, де він маніфестує свою активність і покликання.

«Коли ви служите вашим ближнім, то ви служите вашому Богові» (Мосія. 2:17). Ці слова із «Книги Мормона» є основою благодійницької діяльності Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів. Соціальне служіння Церкви впливає із вчення мормонів, про складові якого мовиться на кожному піврічному її конгресі, хоча Церква й не має відповідно оформленої, як наприклад у католиків чи православних, соціальної доктрини. Так, в своїй соціальній діяльності, яка передбачає і гуманітарну допомогу, мормони посиляються

завжди на свої сакральні тексти. «Наша віра впливає майже на кожен аспект нашого життя. Ми не просто віримо в Ісуса Христа, але й намагаємося застосовувати його вчення в сімейному житті, на роботі та в наших територіальних громадах», – наголошують вони.

Назвемо кілька пріоритетів у мормонській культурі, яких дотримуються члени Церкви по всьому світу і які визначають соціальне, зокрема благодійницьке й гуманітарне, її служіння:

- Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів надає допомогу і запроваджує проекти для надання гуманітарної допомоги в різних країнах по всьому світу. Проекти здійснюються *незалежно від національності чи релігійних переконань* людей, які отримують допомогу. «Ми, члени Церкви, – зазначає «Ліягона», – відчуваємо свою спорідненість з тими, хто страждає будь-яким чином. Як Сини і Дочки Бога – ми всі брати і сестри». Через Центр гуманітарної допомоги нею передано нужденним у всьому світі до 2 мільярдів доларів.

- Гуманітарне служіння може надаватися насамперед в разі якогось стихійного лиха, наприклад, землетрусу чи цунамі, або в разі лиха, що завдається людьми, наприклад, для подолання наслідків війни чи голоду. Гуманітарне служіння також може бути частиною довгострокових зусиль, направлених на задоволення важливих і більш поширених людських потреб, наприклад, полегшення страждань, що викликаються хворобами.

- У лічені години після виникнення лиха Церква вже *співпрацює з місцевими посадовцями*, щоб визначити, що з речей та харчів потрібно. Після цього все необхідне негайно присилається в цю місцевість.

- Після того як нагальні потреби задоволено, Церква шукає додаткових шляхів, щоб допомогти *задовольнити довготривалі потреби* тієї суспільної громади. Церковний підхід в цьому – допомогти людям самим забезпечувати се-

бе, для цього вона навчає, як жити за принципами самозабезпечення і надає для цього ресурси.

- Внески, що надаються в основному членами Церкви, але також і людьми із всього світу, використовуються, щоб здійснювати проєкти надання допомоги. Сто відсотків внесків, які надаються службі Гуманітарного служіння Церкви, використовуються для надання допомоги. Власні накладні витрати Церква бере на себе.

- Адміністративний відділ гуманітарного служіння Церкви спонсорує нині п'ять розгорнутих по всьому світу проєктів, призначених допомогти людям ставати більш самозабезпеченими. Серед цих ініціатив: проєкти навчання з реанімації новонароджених; проєкти, що спрямовані на забезпечення людей чистою водою, надання інвалідних візків, поліпшення зору та щеплення проти кору (*Гуманітарне служіння. Електрон. ресурс. <http://www.mormonnewsorg.ua>*).

Церковне розуміння соціальної діяльності базується на Священних Писаннях мормонів, але це й результат власного досвіду Церкви та її вірних, які в свій час зазнали гонінь з боку держави і окремих релігійних організацій, а тому мали покрити і духовні, і соціальні потреби мормонів, не сподіваючись при цьому на якусь державну підтримку.

Одним словом, система соціального служіння Церкви ІХСОД – це своєрідна модель виживання в кризових економічних, соціальних, культурних, мовних чи духовних ситуаціях, в які потрапляли мормони як релігійна спільнота впродовж своєї складної історії.

А оскільки цей досвід надто різноманітний, то сьогодні соціальне служіння представлено різними формами. Воно є багатовекторним, направленим на різні вікові, соціальні, професійні групи населення. Церква ІХСОД в Україні вже має свій невеличкий досвід, активно адаптуючи закордонні приклади, зокрема практику соціального служіння перш за все центральної церкви, а потім і національних підрозділів, збагачуючи свою присутність в житті українського суспільства новими формами соціальної ді-

яльності, напрямами роботи, знаходячись в пошуку тих сфер, де така робота є необхідною і корисною людині, всій спільноті.

Зрозуміло, що соціальна діяльність релігійних організацій відрізняється від соціальної діяльності інших громадських спільнот: релігійні громади вважають, що своє служіння вони проводять, реалізуючи соціальні проекти за допомогою сили Всевишнього, який присутній в їх земному служінні. Своє соціальне служіння релігійні громади проводять за рахунок добровільних пожертвувань і спонсорських надходжень, отриманих від благодійних організацій, приватних осіб, одновірців як в Україні, так і за кордоном, шляхом створення для реалізації цього задуму спеціальних благодійних установ, волонтерського руху тощо.

Сутність останнього полягає у створенні невеликих груп віруючих, покликаних надавати адресну соціальну, медичну та патронажну допомогу інвалідам, хворим, людям похилого віку, багатодітним родинам тощо.

Церква активна в різних сферах суспільного життя: в економіці, зокрема в сільському господарстві, де пропонує ефективні і здорові технології вирощування харчової продукції; в медицині, де працює з вагітними жінками, надаючи допомогу в до і післяродовий період; в освіті різного рівня – від дошкільної до підготовки спеціалістів вищої кваліфікації; в мас-медіа, створюючи альтернативу розбещеному та аморальному телебаченню та радіо, пропонуючи церковний погляд на події в світі, на життя людини. Церква рівноуважна до всіх груп населення, до дітей і молоді, до пенсіонерів, до дівчат і жінок, до людей фізичної та розумової праці. Але, як і завжди, цільовою групою, на яку спрямовано соціальне служіння релігійних організацій, виступають насамперед знедолені і люди, які знаходяться в складних життєвих умовах.

Однією з найбільш проблемних груп населення є люди похилого віку. Серед них багато малозабезпечених, самотніх, навіть без місця свого проживання. З кожним

роком відсоток літніх людей збільшується. В Україні наприклад, він становить близько 30% від усього населення країни. З огляду на ситуацію літніх людей, першочерговим завданням своєї соціальної політики релігійні організації вважають забезпечення елементарних життєвих потреб нужденних і надання їм медичної допомоги.

Крім того, в поле уваги релігійних інститутів, в тому числі й Церкви ІХСОД, при реалізації ними своїх соціальних проєктів попадають малозабезпечені, безпритульні, бездомні. Згідно з сучасними оцінками, 26,7% населення України можна віднести до категорії бідних. Водночас 14,7% українців проживають в стані крайньої убогості. У країні наявними є понад 65 000 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Ускладнили ситуації з дітьми закордонне заробітчанство батьків і війна на Сході країни. Релігійні організації взяли на себе також і їх матеріальне забезпечення.

Робота з безробітними також входить в розряд соціального служіння конфесій. Згідно з даними Державної служби України з статистики, рівень безробіття в Україні становить 7 % економічно активного населення. Але це офіційні дані, реальна ж кількість безробітних значно вища. Недостатня кількість робочих місць навіть з мінімальною зарплатою породило загрозливих масштабів трудову міграцію. Згідно з різними оцінками, від 2,5 до 7 млн. громадян України перебувають зараз на заробітках за межами країни. Усвідомлюючи причини цього, релігійні організації прагнуть подеколи заснувати малі підприємства. В такий спосіб вони не тільки створюють нові робочі місця для потребуючих цього, а заодно й постають в ролі засобу профілактики виїзду за кордон жінок і чоловіків працездатного віку. Так, організаціями мормонів засновувалися швейні майстерні, в яких безкоштовно проходили навчання новим для них професіями жінки і дівчатка з малозабезпечених сімей. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів вчить та-

кож слюсарній і столярній майстерності, веденню тепличного господарства, хлібопекарській справі тощо.

У вченні Церкви ІХСОД велике значення надається жінці в родинному, соціальному та церковному житті. Цій меті підпорядковане спеціальне жіноче служіння в Церкві. Відтак робота з жінками постає в ролі нового напрямку соціальної діяльності мормонських спільнот. Тут наявний широкий різновид цієї діяльності. По-перше, це проведення безкоштовного тестування вагітності та консультування вагітних жінок. По-друге, це проведення презентації з питань внутрішньоутробного розвитку дитини, заняття з питань статевого виховання підлітків. Актуальним є також індивідуальне консультування для жінок, які страждають від пост-абортного синдрому. Церква ІХСОД вчить християнським принципам формування і збереження сім'ї.

Останнім часом активізувалася діяльність зі створення релігійними організаціями нових закладів безкоштовного харчування, відкрилися установи з надання побутових послуг інвалідам, ветеранам війни і праці, самотнім людям похилого віку за місцем їхнього проживання, розширюється мережа оздоровчих таборів для дітей-інвалідів та сиріт, дітей з малозабезпечених сімей, проводиться душпастирська праця в будинках інвалідів, дитячих будинках та інтернатах, закладах реабілітаційної роботи для неповнолітніх правопорушників. До всього цього прилучилася й Церква ІХСОД.

Помітно розширилася в останні роки сфера медико-місіонерської роботи релігійних організацій, насамперед Церкви мормонів. Крім функціонування реабілітаційних центрів з лікування і профілактики наркоманії, паління і алкоголізму, об'єктом уваги їх стали й інші захворювання.

Як й у інших протестантських конфесіях, в Церкві є лікарі-волонтери й інструктори з питань здоров'я. Налагоджено також медичне обслуговування хворих на дому з наданням безкоштовних медичних послуг для малозабезпечених сімей незалежно від їх конфесійної приналежності.

Діють також медичні клініки на колесах, організовані стоматологічні мобільні кабінети, представники яких виїжджають в сільську місцевість, де зараз є великий дефіцит лікарів. Вирішується питання створення постійно діючих християнських госпіталів, консультативно-діагностичних центрів, мережі безкоштовних аптек та ін. Церкві ІХСОД доречно було б, окрім традиційної соціальної діяльності у сфері охорони здоров'я (передача у медзаклади ліків, медичного обладнання, літератури тощо), активніше прилучитися до існуючого різноманіття медичної діяльності інших християнських спільнот через координацію і кооперування своєї діяльності. Можна подумати й про надання медичної допомоги воїнам і ветеранам АТО-ООС. В Україні релігійними організаціями проводяться медико-місіонерські програми. Так, під назвою «Виставка здоров'я» активну пропаганду здорового способу життя веде Церква Адвентистів сьомого дня, яка дуже схожа на «Ярмарок здоров'я», якою опікується Церква Ісуса Христа Святих останніх днів.

Розповідаючи про соціальне служіння Церкви мормонів, автори постійно звертаються до досвіду такого ж служіння різноконфесійних спільнот країни. Позитивні форми їх діяльності можна впроваджувати й в мормонських спільнотах.

Так, активна співпраця вітчизняних релігійних організацій зі своїми одновірцями з-за кордону надає великі можливості в реалізації в країні багатьох спільних соціальних програм. До недавнього часу спостерігалася тенденція зростання обсягів гуманітарних вантажів, які надсилались в Україну міжнародними релігійними організаціями різних конфесій, переважно католицьких і протестантських: 17 248 тонн в 2007 році проти 15 768 тонн в 2005 р. Збільшувалася кількість гуманітарних вантажів, отриманих релігійними організаціями, зокрема: євангельських християн-баптистів – 4854 тонн; християн віри євангельської – 3019,7 тонн; харизматичних церков – 1283,5

тонн; римо-католицької церкви – 771,6 тонн; православних церков – 750,7 тонн; греко-католицької Церкви – 625 тонн; адвентистів сьомого дня – 518 тонн; іудейських спільнот – 250,3 тонн і мусульманських релігійних організацій – 162,3 тонн. Проте, починаючи з 2010 р. обсяг імпорту гуманітарної допомоги в Україну щорічно зменшується від 89,2 млн до 56,6 млн. доларів (Див.: *Религиозные организации в общественном пространстве Белоруси и Украины. Науч. сборник. Под ред. Н.Кутузовой и Л.Филипович. – Вильнюс, 2014*).

Поруч з названими вище формами соціального служіння, орієнтованими переважно на потреби проблемних верств населення, ряд християнських конфесій вже акцентують свою увагу й на інші категорії громадян, особливо на молодь. З цією метою ними створюються центри духовного життя і соціальної допомоги, в яких функціонують бібліотеки, комп'ютерні класи, інтернет-клуби, школи мистецтва і спорту. Зусиллями релігійних об'єднань проводяться фестивалі дитячої творчості і самодіяльності, конкурси малюнків тощо.

Популярними стають також християнські центри знайомства, християнські кафе, різні курси з вивчення іноземних мов. Мормони в своїх офісах вчать принципам дослідження і пізнання свого родоводу. Активною новітньою євангелізаційною формою, а заодно і формою соціальної роботи, можна вважати дитячі та юнацькі табори (літні та в дні канікул в різні пори року), діяльність дитячих і молодіжних клубів спілкування, дитячих центрів тощо.

Соціальне служіння, на думку Церкви СОД, може відбуватися в різних формах: або активна діяльність у своїй громаді, або волонтерство, тобто **безкоштовна робота там, де в цьому є потреба, або фінансова підтримка** різних проєктів, або підтримка навіть продуктами. Церква ІХСОД всіляко заохочує служіння на благо людям, зокрема вітає благодійництво, підкреслюючи релігійні корені такої активності людей. Важливо, гуманітарна допомога Церкви надається навіть тим бідним та нужденним, хто не від-

носитись до її членів. З метою уникнення будь-якого ризику хибного сприйняття такої допомоги як засобу заохочення людей до вступу в Церкву, гуманітарна допомога не розподіляється місіонерами та місіонерськими організаціями Церкви. Замість цього Церква надає допомогу через окрему, але пов'язану з нею організацію – Latter-day Saint Charities (Благодійна служба Святих останніх днів).

Рассел М. Нельсон зазначає, що відтоді як він став Президентом Церкви до нього надходять щодня такою річкою листи вдячності за різні вияви нашої гуманітарної діяльності від керівників різних країн і просто багатьох людей, що я горжусь своєю належністю до Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів.

5.3 БЛАГОДІЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКВИ ІХСОД

Виступаючи на жовтневій конференції Церкви 2019 року, Президент Нельсон з гордістю зауважив, що святі останніх днів завжди шукають, як допомогти, надихнути й виявити любов до інших людей. Вони ті, хто бажає називатися Господнім народом, «бажають нести тягарі один одного..., сумувати з тими..., хто сумує... і співчувати тим, хто потребує співчуття» (Ісайя 58: 3-12)...Якщо ми любимо Бога всім своїм серцем, Він повертає наше серце до благополуччя інших у прекрасному, добродійному циклі». І далі: «Неможливо підрахувати все те служіння, яке святі останніх днів надають по всій планеті кожного дня щорічно, але можна підрахувати всі ті добрі справи, які робить Церква як організація, щоб благословляти тих, кому потрібна рука допомоги» (*Ліягона – 2019. – Листопад*).

Церковна гуманітарна програма була запроваджена ще в 1984 році. Відтоді через Благодійну організацію святих останніх днів було передано на 2-х мільярди доларів допомоги нужденним по всьому світу. Допомога надається людям незалежно від того, чи є вони членами Церкви, чи ні, незалежно від їхньої національності, раси, статі чи

політичних переконань. «Вона – для всіх». Щоб допомогти перебуваючим в нужді, в Церкві дотримуються давнього «закону посту» і живуть за ним. Віряни добу не вживають їжу, щоб допомогти тим, хто голодує, а гроші, які пішли б на придбання цієї їжі, жертвують нужденним. Президент Нельсон зазначив: «Ми, члени Церкви, відчуваємо спорідненість з тими, хто страждає будь-яким чином. Як сини і дочки Бога, ми всі люди – брати і сестри. Ми беремо до уваги настанову зі Старого Завіту: «Конче відкривай руку свою для брата свого, і вбогого свого, і для неможливого свого» (*Второзак. 15:11*). Президент Нельсон нагадав про ті 124 діючі по всьому світу комори єпископа, через які було видано 400 тис. ордерів на їжу. При відсутності комор потребуючих забезпечують з церковних коштів. Дякуючи за пожертвування, Нельсон на жовтневому конгресі сказав: «Завдяки нашій щиросердності мільйони людей з 820 мільйонів наявних нині у світі отримують так необхідні їм їжу, одяг тимчасовий притулок, інвалідні візки, медикаменти і багато чого іншого. На даний час завдяки Церковній гуманітарній програмі надано допомогу у забезпеченні чистою водою сотні населених пунктів у 76 країнах. Так, лише в місті Лупаті (Конго) понад 100 тис. осіб одержали проточну воду.

Церква допомагає також біженцям, які залишили свої помешкання через громадянську війну, природні катастрофи чи релігійні переслідування. На даний час таких нараховують близько 70 мільйонів. Лише за останні рік ЦІХСОД здійснила більше сотні проєктів ліквідації наслідків катастроф по всьому світу, допомагаючи жертвам ураганів, пожеж, повеней, землетрусів та інших природних лих. Де це тільки можливо, члени Церкви у жовтих жилетах з написом «Рука допомоги» об'єднуються, щоб допомогти тим, хто постраждав від природного лихоліття, забезпечити біженців аварійними запасами. Такі активні спільноти є в 56 країнах світу.

Склади Deseret Industries передали мільйони кілограм одягу через місцевих єпископів, а більше – через гуманітарні організації країн нужденним по всьому світу. Лише в 2019 році Церква подала устаткування для поліпшення зору понад 300 тис. осіб в 35 країнах. Одержали допомогу для догляду за новонародженими і немовлятами тисячі матерів в 39 країнах. Інвалідні візки одержало більше 50 тисяч людей з десятка країн.

Перелічене Президентом Нельсоном є лише часточкою тих далеко ширших програм благополуччя і гуманітарної допомоги Церкви ІХСОД. Вони здійснюються завжди щедрому серцю і рукам її членів.

За все це багато лідерів громад і урядовців високо цінують її зусилля. «Відтоді як я став Президентом Церкви, - заявив Нельсон, - просто вражений тим, як багато президентів країн, їх прем'єр-міністрів і послів щиро дякували мені за нашу гуманітарну допомогу їхнім народам. І вони також висловлювали вдячність за силу, яку дають їхнім країнам наші вірні члени Церкви – віддані громадяни, які роблять свій внесок.... Святі останніх днів, де б вони не жили, роблять життя для інших людей кращим, допомагають у зміцненні сімей і громад... Надавати допомогу іншим – сумлінно старатися, турбуючись про інших так само, як або й більше, ніж про себе, – ось що дає нам радість. Жити за другою великою заповіддю - це ключ до того, щоб стати справжнім послідовником Ісуса Христа» *(Там само)*.

Церква ІХСОД активно відгукується на різні біди, які час від часу в тому чи іншому регіоні переживає людство. Її добровільна Благодійна організація СОД у своїй спонсорській діяльності співпрацює з державними та громадськими організаціями різних країн, надаючи необхідну допомогу продуктами і медикаментами жертвам землетрусів, посух, повені, інших стихійних лих. Цим самим Церква виявляє ту любов до ближнього, яку, як вона наголошує, Батько Небесний розглядав як «узи милосердя» *(Учення і Завіти. 88:125)*.

Статистика наданої допомоги вражає. Так, з 1985 по 2010 рік (за 25 років) Церква ІХСОД брала участь в реалізації понад трьох тисяч проєктів в 167 країнах світу на 1 мільярд 110 мільйонів доларів. В останні 10 років Церква нарощує свою благодійну допомогу, зокрема в країнах Східної Європи.

Особливу увагу у сфері благодійності на теренах України Церква приділяла в перші складні і тяжкі роки її незалежності. Вартість проєктів гуманітарної допомоги, реалізованих Церквою ІХСОД в Україні впродовж перших десяти років її перебування тут, склала загалом близько 8 мільйонів доларів. Так, лише в 1999 році Церква надала таку допомогу на 1,6 млн доларів 40 різним організаціям у 25 містах України. Допомога ця включала передачу потребуючим одягу, продуктів харчування, ліків, медичного устаткування, хірургічних інструментів для лікарень тощо. ЦІХСОД підтримала і Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ, частково оновивши його комп'ютерну базу, підтримуючи в певні роки видання науково-популярного журналу «Релігійна панорама».

Якщо оцінювати загалом гуманітарну допомогу Україні у 1992-2009 рр., то вона добігає 28 млн доларів США. Відомо, що в 2009 році різними видами гуманітарної допомоги у різних формах її вияву на суму 1 410 268 доларів було охоплено 125 353 особи в 13 областях України.

Церква ІХСОД чітко визначилася в пріоритетах своєї благодійної діяльності. Шукаючи свою нішу в нестабільному соціальному полі, вона прагнула не просто повторювати діяльність інших церков, але й віднайти інші сфери надання допомоги. І це, безперечно, благодійництво в медицині, в охороні здоров'я. Мормони відчутно помітні в справі благодійницького забезпечення медичних установ, насамперед лікарень, ліками й медобладнанням, надання їм допомоги у нагляді за тяжко хворими. Віруючі облаштовують притулки, будинки-інтернати для дітей, інвалідів, літніх людей. Членів ЦІХСОД часто можна

бачити в регіонах стихійних лих природи і ведення війни, де вони надають перш за все медичну допомогу постраждалим, виявляючи істинно християнське відношення до ближнього.

Благодійництво в Церкві централізоване, планове, чітко продумане, логістично забезпечене. Цим фахово займається Гуманітарний центр Церкви ІХСОД, розташований у штаті Юта між містами Солт-Лейк-Сіті та Прово. Авторам книги випало декілька разів відвідати Центр, який вразив величезними робочими площами, чіткою налагодженістю роботи з освоєння благодійницьких надходжень. Тут здійснюється прийом і розподіл за конкретними адресами різних країн світу продовольства, одягу, книг, освітніх матеріалів, ліків, медичного устаткування і матеріалів, а також фінансової допомоги. Завдяки щедрій пожертві, що передається на склади Deseret Industries в США, щороку збираються і сортуються мільйони кілограм одягу. Його передають не лише нужденним членам Церкви через місцевих єпископів, а більшою частиною гуманітарним організаціям країн, які розподіляють його потребуючим. Так, в 2018 році Церква забезпечила аварійними запасами біженців в 56 країнах. Для допомоги нужденним Церква має по всьому світу так звані комори єпископів.

Проте Гуманітарний центр Церкви ІХСОД виконує проєкти не лише у формі надання якоїсь матеріальної допомоги, а й реалізовує, зокрема, заходи, що зорієнтовані на навчання на місцях людей тому, як у своєму житті покладатися на власні сили та самостійно забезпечувати себе і свою сім'ю всім необхідним. Прикладом цього можуть бути відрядження спеціальних гуманітарних місіонерів, обізнаних в різних галузях життя – медицині, освіті, сільському господарстві та ін. Більшість свого часу ці благодійники присвячують навчання місцевих спеціалістів формам використання при цьому місцевих ресурсів. В Україні, зокрема, користуються популярністю налагоджені мормонами

фахові медичні тренінги й організація роботи із пошиття ковдр. Так, реалізація лише в Києві проєкту навчання пошиттю ковдр за простою і швидко діючою технологією дала можливість отримати по суті новий фах понад двом тисячам жінок. Виготовлені при цьому понад 2000 ковдр були передані дитячим будинкам міста. Діяльність з профілю продовжується.

Важливою частиною благодійницької допомоги Церкви ІХСОД є просвітницька діяльність її організацій. Так, біля 60 тисяч дітей в Україні мали можливість лише в останні роки подивитися просвітницьку лялькову програму місіонерів Церкви під назвою «Ярмарок здоров'я». Але це були не просто забавні заходи. За своїм змістом лялькові вистави програми мали просвітницький характер і були спрямовані проти вживання алкоголю, тютюну та наркотиків, пропагували здоровий спосіб життя. Великим попитом користуються навчальні програми Церкви ІХСОД з вивчення англійської мови, освоєння комп'ютера, технології пошиття ковдр тощо.

Вище вже йшлося про великий досвід роботи Церкви ІХСОД в генеалогічній сфері. В Україні цьому вона прагне навчити не лише своїх членів, а й тих із немормонського середовища, хто бажає цим займатися. Надто добре працює Центр сімейної історії в Борщагівському приході Київського колу. Очоловала його Алла Рублюк. Щосереди до Центру приходять члени Церкви і вносять нові імена у свої родоводи (*Ліягона. – 2009. – Липень*). Консультант із сімейно-історичної роботи Оболонського приходу Павліна Убійко пише: «Генеалогія є настільки цікавою і захоплюючою справою, що дуже важко знайти людину, яка б не цікавилася сімейною історією і відмовилася поговорити на цю тему. У нашому приході є спеціальне приміщення, де можна поспілкуватися початківцям і вже досвідченим дослідникам. Це – центри сімейної історії. У Центрі у нас не прийнято вести місіонерські бесіди й проповідувати. Ознайомлення відвідувачів Центру сімейної історії із церковни-

ми програмами і проектами часто викликає у людей бажання скористатися можливостями, які надає Церква для пошуку» (Ліягона. – 2009. – Квітень).

Церква високо цінує і підтримує медичну науку. Багато лікарів та медсестер – членів ЦІХСОД беруть участь в проєктах, спрямованих на боротьбу з різними хворобами. Одним із вагомих гуманітарних проєктів Церкви 2009 року було оснащення сучасним обладнанням Діагностичного Центру в селі Софіївська Борщагівка Києво-Святошинського району, створеного Міжнародним благодійним фондом «Українські реформи» за підтримки Києво-Святошинської райдержадміністрації. При цьому Церква надала кошти на придбання зазначеного діагностичного обладнання на суму 1,5 млн. доларів.

В 2000 році Церква ІХСОД була однією з тих конфесій, що активно прилучилися до реалізації всеукраїнської благодійної акції «Милосердя», ініційованої Президентом України. Була надана фінансова допомога фонду «Діабетик» для придбання ліків, фонду «Локус» – для закупівлі продуктів пенсіонерам. Фінансову допомогу одержали чотири дитячих притулки. Благодійницьку допомогу Церкви одержали також нужденні інваліди та ветерани праці м. Чернігова, Одеської та Миколаївської областей.

У своїй благодійницькій діяльності Гуманітарна служба Церкви тісно співпрацює з товариством Червоного Хреста, іншими благодійними організаціями. Саме через відділення Червоного Хреста Івано-Франківської, Чернівецької та Вінницької областей лише у 2009 році була надана грошова допомога на суму 75 тисяч доларів тим громадянам, які постраждали внаслідок повені.

Особливою повагою в Церкві користується праця. «Ледар не матиме місця в Церкві, якщо він не покається і не виправить свої шляхи», - наголошено в «Ученні і Завітах» (75:29). Пророки Церкви вчать бути самодостатніми і завжди утримувати себе самих і свої сім'ї, уникаючи гультяїства. Цій меті підпорядкована пропагована Церквою спеці-

альна Програма благополуччя, яка орієнтує кожного на активне життя. Ти маєш здобути освіту, пройти фахову підготовку, постійно вдосконалювати свої професійні навички, розумно розподіляти фінанси, виявляти у всьому бережливість, підтримувати постійно в належному стані своє фізичне, духовне і моральне здоров'я.

Характерною особливістю діяльності Церкви є те, що до виконання своїх благодійницьких проєктів вона прагне залучити безробітних. Таким проєктом, зокрема, є організоване Церквою на свої кошти в Броварському районі на базі фермерського господарства «Полісся» вирощування та збирання залученими до праці на 11-гектарному полі безробітними овочевих культур – капусти, моркви, буряків, цибулі. Зібраний урожай передається лікарням, дитячим будинкам, будинкам пристарілих, багатодітним сім'ям.

Одним із видів благодійницької діяльності Церкви ІХСОХ є дні чистоти й порядку в містах країни, які проводяться мормонськими спільнотами в містах країни у рамках програми «Руки допомоги». Проводяться вони організовано по всій країні в містах, де є філії Церкви. З граблями й лопатами, іншим інвентарем Святі останніх днів виходять на міські вулиці з метою надати їм охайний вигляд, зібрати і вивезти сміття, підкопати й полити дерева, пофарбувати паркани і лави.

Так, в проведенні заходів за цією програмою у квітні 2016 року в меморіальному комплексі «Бабин Яр» в Києві взяли участь майже 200 членів Церкви. Це служіння поєднало святих останніх днів з мусульманами. Одні працювали в жилетах з написом «Руки допомоги мормонів», а інші – «Іслам за чистоту!». Шевченківська районна адміністрація висловила учасникам щирою вдячність за прагнення зробити столицю ще кращою і чистішою. Назва зазначеної вище акції містить слова «руки допомоги». Це відображає бажання членів Церкви ІХСОД бути тими руками, які допомагають людям там, де це необхідно, робити те, що

заповідав своїм учням Ісус Христос – служити ближньому так, щоб результати цієї праці порадували і надихнули багатьох. Майже усюди, де проходило трудове служіння, жилети з написом «Церква Ісуса Христа Святих останніх днів» викликали цікавість. Не один раз чуто було із машин, які проїжджали повз працюючих, побажання «Хай Бог допомагає!». Деякі жителі, які проходили повз них, зупинялися, щоб поспілкуватися. Їм розповідали про Церкву як відроджене істинне християнство, запрошували на збори її громад. Президент об'єднаної філії Олександр Мороз зауважував, що добровільне служіння на благо суспільства допомагає членам Церкви ставати подібними на Спасителя Ісуса Христа, в якого вірять послідовники мормонського вчення.

Волонтерство, яке нині притаманне конфесіям країни, поширене в різних його напрямках, а саме: допомога воїнам на фронті; допомога пораненим в госпіталях; допомога родинам загиблих; допомога переселенцям; допомога тим, хто залишився на окупованій московським агресором території; допомога дітям-сиротам, а також людям похилого віку. По-своєму реагуючи на події Сходу, ЦІХСОД лише в 2014 році виділила 1,5 млн. доларів на гуманітарну допомогу переселенцям з Донбасу, а також тим, хто залишився на території проведення бойових дій. На виділені кошти волонтерами-мормонами проводилася закупівля медичного обладнання, білизни та меблів для лікарень, дитячих будинків та будинків для літніх людей [Мормонська Церква виділяє кошти на допомогу переселенцям Донбасу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mormonnews.org.ua/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F/mormon-church-helps-refugees-from-donbass>].

Церквою ІХСОД в Україні за підтримки ООН розпочато новий проєкт, яким передбачається надання гуманітарної допомоги в першу чергу людям, які проживають в соціальних закладах на територіях Донецької та Луганської областей, непідконтрольних уряду України. Також гуманітарна допомога буде надаватись найбільш вразливим кате-

горіям населення — людям з обмеженими можливостями, матерям-одиначкам, багатодітним сім'ям.

Лише впродовж 2016 року ПРООН відправило в Україну три гуманітарні конвої, які доставили засоби гігієни та санітарії за попередніми оцінками для щонайменше семи тисяч осіб, які продовжать її отримувати принаймні протягом трьох місяців. Загальний бюджет проекту складає 1,2 мільйона доларів США. 5 лютого 2016 року в Києві була підписана угода між Церквою, українською державою та ООН. Угоду підписали представник влади заступник Міністра соціальної політики України з питань європейської інтеграції Сергій Устименко та тодішній президент Церкви ІХСОД в Україні Володимир Лобода. «Я впевнений, що члени Церкви у своїй щедрості хотіли б допомогти найбільш вразливим верствам українського суспільства. У свою чергу ООН має честь доставляти допомогу на ці території, до яких важко отримати доступ, і ми дуже раді виступати партнерами в цій роботі», – заявив представник ООН в Україні. «Ми дуже раді, що Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів відіграє велику роль в наданні допомоги для найбільш вразливих груп населення. Ми усвідомлюємо, що конфлікти, природні лиха, економічні проблеми спричиняють багато страждань у світі. Тому, так само як добрий самарянин з Нового Завіту, ми намагаємось допомагати усім, хто потребує цього. Ми дуже вдячні нашим партнерам з Програми розвитку ООН в Україні, бо вони своїми практичними діями довели не тільки свою здатність, а й чіткість у розподілі допомоги нужденним відповідно до найвищих стандартів», – сказав у відповідь президент управління ЦІХСОД. В цілому сума допомоги у межах останніх проектів склала 2,7 млн. дол. (<http://www.mormonnews.org.ua>).

Соціальне служіння релігійних організацій, благодійництво їх актуалізувало *ряд важливих проблем*, які є спільними для всіх церков.

Перш за все, це відсутність культури партнерства між різними суб'єктами суспільної взаємодії, в даному разі

між державою і церквою. Тому в умовах загально суспільного незрозуміння ролі церкви в соціумі та не сприяння, а й іноді і зважання з боку держави у розширенні церковної соціальної діяльності церквам надзвичайно важко виконувати свої функції соціального медіатора. Досі законодавчо не врегульоване питання регламентації взаємовідносин між відповідними державними установами та релігійними організаціями з питань присутності церкви в соціальній діяльності, наприклад у справі виховання та визначення статусу дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які перебувають в інтернатах. Неврегульованим залишається також питання надання релігійним організаціям права на участь в тендерах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту щодо проведення соціальних програм. Саме відсутність правової можливості для релігійних організацій призводить до парадоксальної ситуації, коли організації, які мають і великий людський ресурс, і досвід проведення відповідної діяльності, штучно опиняються поза колом суб'єктів таких конкурсів, з якими пізніше співпрацює назване Міністерство.

В Україні із-за відсутності досвіду співпраці держави і церкви важко займатися благодійництвом. У церков складається враження, що держава взагалі не зацікавлена в заохоченні благодійництва – наданні допомоги своїм же громадянам. «За кордоном все це організовано навпаки: держава робить все, щоб дати можливість церкві і її благодійним організаціям працювати, оскільки розуміє, що це рішення багатьох соціальних проблем», – зазначає єпископ Римсько-Католицької Церкви в Україні Станіслав Ширококорядук. «Якщо сьогодні в Україні хтось побажає зайнятися благодійною діяльністю, то він при цьому зустріне багато проблем і «підводних каменів... Для того, щоб все ж таки цією справою зайнятися, потрібна незвичайна мотивація – покликання Боже».

Варто наголосити, що в Україні і досі не прийнятий закон про благодійницьку діяльність, в т.ч. і релігійних ор-

ганізацій, хоча актуальність цього питання надзвичайно висока. Відомо, що соціальне служіння – витратний захід, який вимагає солідарної співпраці і жертводавців, і тих, хто служить об'єктами благодійності, і держави, яка б мала допомогти у фінансуванні деяких видів благодійницької діяльності релігійних організацій. Наприклад, Церкви готові взяти на себе турботу про бездомних дітей, хворих, але при цьому хотіли б сприяння держави у будівництві необхідних приміщень. Але держава в цьому не тільки не допомагає, але й ускладнює проблеми, невинувато затягуючи виділення земельних ділянок під будівництво церковних дитячих будинків чи госпісів.

Соціальне служіння – це сфера діяльності релігійних організацій, яка занадто велика за своїми обсягами, формами прояву. Вона все більше ускладнюється. У проведенні цього служіння конфесії зустрічаються з багатьма труднощами. Цією роботою повинні займатися відповідно підготовлені фахівці, які добре розбираються в питаннях права, бізнесу, менеджменту та ін. Назріла потреба підготовки фахівців з організації благодійності в світських навчальних закладах. У деяких духовних семінаріях вже читаються курси з соціального служіння. Варто налагодити видання відповідної літератури з питань служіння.

Часто церкви і релігійні організації в реалізації своїх соціальних проєктів діють сепаратно, конфесійно відокремлено. В суспільстві виникає думка, що соціальне служіння стає формою катехизації населення, навернення на певну віру. Зрозуміло, що кожному конфесію турбує її імідж. Вона прагне підняти його в очах громадськості шляхом розгортання свого соціального служіння, урізноманітнення його форм. Благодійність служить для конфесій засобом примноження своїх послідовників, частина яких зрештою приєднуються до цих релігійних спільнот. Благодійність не можна перетворювати в міжконфесійну конкуренцію, в змагання між різними церквами, хто чим привабить потенційних членів церкви. Така орієнтація благодійності при-

зводить до втрати її основної соціальної характеристики – творіння благих справ. Мета її тоді вже не благо, а користь.

Форми, масштаби і розміри благодійності залежать від різних факторів. Але тут має діяти принцип добровільності: хто скільки зможе, бо ж при цьому маємо у всіх церков різні можливості. Благодійність не повинна бути сферою змагальності і перетягування віруючих у свою конфесію чи спільноту матеріальними подачками.

Очевидно, що набагато більше користі суспільству принесли б скоординовані між конфесіями соціальні проекти, наприклад створення широкої мережі багатофункціональних центрів допомоги людям з особливими потребами. Важливу роль в цьому може зіграти держава та міжконфесійні об'єднання. Однією конфесією важко зреалізувати якийсь значущий проєкт. Життя диктує необхідність кооперування у великомасштабних проєктах благодійності. То ж хтось має взяти ініціативу з налагодження такої співпраці. В наявній ситуації таку роль могли б зіграти Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій, а скоріше більш поліконфесійна Всеукраїнська Рада релігійних об'єднань, запрошення до членства в якій надходило до спільноти мормонів.

Займаючись благодійністю, церкви повинні думати про перспективу, яка бачиться в створенні благодійних лікарень, шкіл мистецтв і спорту, столових або будинків для одиноких і престарілих людей, дитячих садків або будинків дитини, прокатних пунктів, ломбардів, ремонтних майстерень, бібліотек, юридичних консультацій, будинків відпочинку і санаторіїв, підприємств з виробництва товарів для нужденних.

5.4 ЦЕРКВА ІХСОД ЯК НОВА КОНФЕСІЯ

Наголосимо, що автори цієї книги не є членами Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів. Таку думку може породити наше толерантне й неупереджене подання в тексті цієї книги матеріалу про віровчення, обрядову практику і

спосіб життя вірян Церкви мормонів. Як професійні науковці-релігієзнавці, при написанні тексту ми прагнули бути об'єктивними і конфесійно незаангажованими у висвітленні природи й функціонування мормонізму, діяльності цієї християнської спільноти як у світі, так і в Україні.

Цій об'єктивності сприяли: 1) конфесійно неупереджене опрацювання нами Священних текстів, книжкових видань і часописів Церкви; 2) безпосереднє вивчення нами діяльності її різноманітних організаційних структур; 3) наші неодноразові особисті зустрічі з різного рівня керівниками Церкви, бесіди з рядовими віруючими; 4) тривала творча співпраця з дослідження проблем свободи буття релігії із професурою Університету Брігама Янга (м. Прово, США). Відтак якщо й закралася в текст якась неточність щодо Церкви мормонів, то вона є наслідком неповного знання нами чогось, а не навмисним спотворенням.

До неупередженості і об'єктивного відтворення віровчення й обрядодіяння різних конфесій, в тому числі й Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів, авторів зобов'язує насамперед сфера їх наукової діяльності – академічне релігієзнавство, де, знаючи лише одну релігію, ти не будеш знати жодної, а виявляючи в своїх дослідженнях свою конфесійну належність, будеш далеким від істини.

Церкву Ісуса Христа Святих останніх днів ми відносимо до неопротестантизму, що засвідчує переконаність її послідовників в тому, що первинна Церква Ісуса Христа припинила своє існування на Землі незабаром після смерті перших її Апостолів, а святі останніх днів мають своїм завданням відродження її. Церква ІХСОД є християнською конфесією, бо ж своє покликання вбачає в сповіщенні про Спокуту і Воскресіння Христа. В дечому, зокрема у вченні про творіння світу, Землі, небесних тіл, рослинного і тваринного світу й людини, мормони відводять Ісусу Христу навіть більшу роль, ніж інші християнські течії. Бог-Батько у них не сам творить світ протягом шести днів, а через Сина свого єдинородного. Мормони вірять в Ісуса й поклоня-

ються йому. «Якщо ми маємо віру в Ісуса, – говориться в «Книзі Мормона», – то ми говоримо про Христа, ми втішаємося у Христі, ми проповідуємо Христа, ми пропагуємо про Христа» (Нефій 25:26). Повна назва цієї основної віроповчальної книги Церкви ІХСОД звучить так: «Книга Мормона. Нові свідчення про Ісуса Христа». Регулярно читаючи вже біля двадцяти років часопис-щомісячник Церкви «Ліягона» і порівнюючи його з періодичними виданнями інших християнських конфесій (а їх на Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ раніше передплачували біля шести десятків, нині – значно менше), ми просто вражені тією кількістю текстів та ілюстрацій, присвячених Ісусу Христу, які тут постійно віднаходимо. В жодному періодичному виданні інших християнських конфесій такого немає. Та й видрукований матеріал, зокрема у православних виданнях, скоріше стосується питань релігійного життя, а не віроповчального змісту конфесійного вчення.

Пророк мормонів Дж. Сміт щиро вірив в Ісуса Христа. Як свідчить він, коли Небесний Батько разом з Ісусом Христом з'явився йому, то він повелів ще юному Джозефу, щоб він слухав і слухався Ісуса. Дж. Сміт так і зробив, а тому зміг отримати «Книгу Мормона» й відновити Церкву Ісуса Христа.

Певно що кожного, хто заспілкується з мормонами, приваблять не ті особливості, які засвідчують їх своєрідність в християнському світі. Деякі з них можуть навіть де-що насторожити, зокрема закритість храмів для немормонів, таїнство шлюбу на вічність, обряди за померлих, відкритість до здобутків людської культури, мистецтва та спорту, активна життєдіяльність, що не завжди вітається.

Церква ІХСОД толерантна у своєму ставленні до інших конфесій. Її засновник одного разу сказав: «Я вже довів свою готовність померти за мормона (і воно так і сталося. – авт.) Але так само я готовий померти, захищаючи право на свободу совісті баптиста, методиста і будь-якої чесної людини».

Свідченням вияву міжконфесійної толерантності мормонів може служити той факт, що їх Церква не виявила ніякого супротиву проведенню в 2015 році в Солт-Лейк-Сіті Парламенту релігій світу, навіть навпаки – всяк сприяла проведенню цього міжрелігійного форуму. До столиці штату і конфесії з'їхалися звідусіль шість тисяч представників більше сотні конфесій, які відкрито рекламували тут своє віровчення. Серед інших був навіть представницький пункт мормонів-фундаменталістів-багатожонців.

Як засвідчила студентка із Національного університету «Києво-Могилянська Академія» О. Кесарчук, яка була на багатьох зібраннях мормонів в Черкасах і Києві, жила в їх сім'ях у США, але залишилася православною, в Церкві ІХСОД їй імponує «демократизм, толерантне ставлення до інших релігій, дружність відносин між її членами, прогресивність їх поглядів, пріоритетність сім'ї. Екзотична певною мірою, подібна дечим до наших традиційних вірувань, ця Церква сприяє духовному зростанню народу й успішно конкурує з іншими віросповіданнями на сьогоdnішньому «ринку релігій».

Спілкуючись з мормонами вже біля 25 років ми жодного разу не відчували з їх боку хоч якесь прагнення змінити наші світоглядні уподобання, повернути у свою Церкву, а чи ж принизити в чомусь Україну і її народ. Вони загалом схвально сприймають розбудову в Україні демократичного суспільства, прагнення українців жити в незалежній державі, співчутливо підтримують їх в несприйнятті московського агресора.

Подеколи так звані традиційні конфесії критикують мормонізм за те, що в його вченні і обрядовій практиці є те, чого в них немає. Але ми просили б назвати нам хоч одну із знаних християнських течій, яка у своєму віровченні не має чогось своєрідного, по-своєму прочитаного (і при цьому абсолютизованого) якогось біблійного вірша. Православних не задовольняє те, що католики наголошують, що Дух Святий виходить не тільки від Бога-Батька, а й від Бога-Сина, і що в їх вченні, окрім раю й пекла, є ще й чистилище. Багатьох

християнським спільнотам не подобається у вченні адвентизму думка про одночасну смерть тіла й душі і відсутність пекла. А ось здавалося б переконливий аргумент п'ятидесятників про необхідність, окрім водного хрещення, ще й духовного, як про це сказав сам Іван Хреститель (Мт. 3:11), також сприймається чомусь в штики. Ми могли б тут перераховувати інші особливості різних християнських конфесій, які для їх супротивників (хоч Ісус Христос закликав любити навіть ворога) постають нібито вагомим аргументом несприйняття їх як християнських. Наш науковий обов'язок – знати особливості віроповчальних систем всіх конфесій, бо ж, як влучно зауважив відомий релігієзнавець Макс Ф. Мюллер, якщо знаєш лише одну релігію, то ти не знаєш жодної. Ми сприймаємо Церкву ІХСОД як всеціло християнську течію. Мормонізму, який відійшов від притаманного традиційним християнським течіям сліпого догматизму, вдалося з точки зору здорового глузду переглянути низку елементів християнського віровчення і дати їм свою загалом сприйнятну, а то й достовірну інтерпретацію. Віровчення мормонів, на відміну, скажімо, від православ'я, не зациклилося на вченні Отців Церкви і Соборному вченні першого тисячоліття. Це взагалі не сприймає мормонська духовність. Теологи Церкви виходять з того, що оскільки промисел Божий у світі не закінчився, то Батько Небесний дає постійно через пророків Церкви все нові й нові одкровення. Відтак віровчення конфесії піддається постійно змінам і доповненням, а не існує як мертва система догм, в які слід сліпо вірити і так само сліпо слідувати їм у своєму житті.

Не можемо не погодитися з тими, хто називає мормонізм одним із найбільш вдалих зразків втілення проєкту «світської релігійності». Вивчаючи Священні книги мормонів, а насамперед безпосередньо спілкуючись із носіями віровчення конфесії, ми постійно вловлювали відсутність в мормонізмі чіткої розподільчої лінії між сакральним і секулярним, світським. Кожний мормон, як це було і в ранньому християнстві, є святим, а відтак прагне жити за

заповідями Божими і під постійним оком й опікою Божою. Згідно з «Біблією», святим є все те, що покликане до святості не абстрактно, а практично, що відокремлене від гріха і належить Богу, становить якусь часточку його в цьому світі. В 1-му Посланні апостола Петра цитуються слова із книги Левіт (Лев. 11:44), які нагадують християнам, що вони у всьому повинні наслідувати і йти за своїм Небесним Батьком: «Але за Святим, що покликав вас, будьте й самі святі у всім вашім поведженні, бо написано: «Будьте святі, бо й Я святий!» (1 Пет. 1:15-16). Тому святість для мормонів є не чимось поза світом цим, а практикою їх життя, бо ж святими є ті, хто живе, як сказано в Посланні до колосян, в милосерді, добротливості, лагідності, довготерпінні, взаємопрощенні (Кол. 3:12-13). Для мормонів їх Батько Небесний не відокремлений від них якимсь простором і часом. Свою Церкву вони сприймають як «царство Бога на Землі, установу, засновану Божою силою, через яку Бог виконує свою роботу із спасіння своїх дітей» (*Церковь Иисуса Христа Святых последних дней. – С.1*).

Поклоніння Батькові Небесному, виконання обрядів у послідовників конфесії невіддільне від користування всіма істинними й здоровими благами життя, які той же Батько Небесний дає людям. Жодну справу свою мормон не починає без прохання на неї Божого благословення і не завершує без подяки за її виконання Батьку Небесному.

В багатьох мормонських сім'ях ми були особисто, знаємо спосіб і стиль їхнього життя. Наша сім'я має з деякими із них, зокрема професорів Коула Дюрема і Говарда Біддулфа, вже тривалі дружні стосунки. Це дає нам підставу сказати, що сім'я мормонів – то не лише цивільний, а насамперед духовний союз, який формується й існує на основі моральних принципів християнства. Мормони сприймають довкілля як світ, що дарований їм Богом, а тому не прагнуть якимось фанатично від нього відгородитися як чогось гріховного. Саме тому у своєму повсякденному житті вони зберігають відкритість до сучасності, не тікають від освіти, науки, культури, спорту, прагнуть зробити їх складовими свого життя.

Релігія (на відміну від наявності цього в інших християнських конфесій) не тримає святих останніх днів у якомусь постійному страху перед покараннями Божими. Вона формує «довіру до Неба» й тверде сподівання на допомогу й покровительство Бога. Звідси певне зроджується та атмосфера оптимізму, святковості і радощів, яка характеризує спільнотне життя мормонів і їх спілкування. Ми приймали в себе у Відділенні на стажування студентів Університету Брігама Янга, вони були слухачами наших літніх Молодіжних шкіл релігійознавців. Ці студенти були душею всіх творчих вечорів, розігравали щасливі інтермедії, співали і веселилися із студентами з інших країн, вивчали наші пісні і вчили українських студентів – американським.

Автори книги не поділяють оптимізму тих, хто вважає, що Церква ІХСОД в Україні стане з часом такою масовою конфесією, як, скажімо, традиційні чи навіть харизматичні Церкви. Але, шануючи право на свободу релігійного вибору кожної окремої особи, на свій, як для неї, шлях до Бога, вважаємо, що треба спокійно і толерантно ставитися до появи і поширення громад цієї Церкви по Україні. І якщо зараз подеколи чуєш застереження від діячів традиційних Церков (зокрема, настоятеля Києво-Печерського монастиря митрополита Павла), що всілякі там «меноніти, свідки Єгови, адвентисти, мормони, баптисти, учні Христа та інші, яких зараз не перелічити, є мертвими гілками від Лози виноградної – Церкви Істинної Православної», лише в якій «живе істинна духовність, істинне милосердя, істинна любов», то водночас подумки ставиш їм питання про причини тієї кризи, яку вони переживають і самі ж визнають її наявність. «Християнство поки що присутнє лише у свідомості європейця і в той же час відсутнє у його житті і діяльності, – слушно зауважував Патріарх УПЦ КП Філарет. – На християнстві європейці не наполягають. Їм байдуже – чи Христос, чи Будда, чи Магомет» (*Голос Православ'я*. – 2011. – №2).

Вивчаючи релігійну ситуацію в Україні, ставиш питання й про те, а що роблять самі традиційні Церкви для того, щоб відвернути наявну у суспільстві байдужість щодо них, зокрема з боку молоді. Застережень від них щодо нашої держави, яка утвердила у нас свободу віровизнань відповідну міжнародним правовим стандартам, звучить багато, а ось практичних дій, зорієнтованих на здолаття кризи своєї конфесії чи Церкви, вони виявляють надто мало. Деякі з цих спільнот чомусь вважають, що за них це має зробити навіть держава, хоч у її Конституції чітко закріплена свобода віросповідань. Власне з цією метою всупереч конституційному принципу про відокремлення школи від церкви вони ввійшли з християнською етикою в навчальні плани шкіл, де навчаються діти не лише із сімей православних чи греко-католиків, але й інорелігійних і нерелігійних батьків.

Дослідження, проведені Відділенням релігієзнавства ІФ НАНУ, водночас засвідчують і не таке вже й тріумфальне поширення в Україні нових, як для неї, релігійних течій. Їх громади складають нині десь 5,6 відсотка загальної кількості релігійних організацій, діючих в ці роки на українських теренах, а кількість послідовників – біля одного відсотку. Враження масовості у нас цього процесу створюють засоби масової інформації, які мусують протягом декількох років з різних боків якимсь одиничне явище, навіть пов'язане з тими релігійними течіями, яких вже й немає в нашій країні. Зримою прикладом цього може служити Біле Братство, спільнот якого давно вже немає в Україні, а про нього ЗМІ пишуть ледь не щомісяця як про існуючий феномен. Не так вже й просто і легко, як дехто думає, новим релігійним рухам знайти себе у нас в Україні, де ще живучою є власна християнська традиція, а ментальність народу загалом є відпорною у сприйнятті чогось привнесеного. Останнє відчуває у нас і Церква Ісуса Христа Святих останніх днів.

Певну складність у сприйнятті Церкви Святих останніх днів в Україні становить: незвичне для українців витлумачення мормонами окремих положень християнського віровчення; певна відсутність у них художності й символічності в обрядовій практиці; закритість і певна відстороненість Церкви ІХСОД від тих загальнодержавних процесів суспільного життя, що нині відбуваються в Україні і в яких тією чи іншою мірою чутно традиційні конфесії.

Незначна результативність місіонерської діяльності Церкви на теренах України зумовлена наступним: незнанням американськими місіонерами особливостей ментальності українців, а відтак і неврахування цього у своїй діяльності; погане володіння місіонерами українською чи російською мовами; юний вік місіонерів, бо ж в Україні слово молодшого не постане авторитетом для людини старшої за роками; неглибоке знання місіонерами змісту «Біблії» і певна абсолютизація ними «Книги Мормона»; обмеженість і кількістю, і обсягом використовуваних місіями форм інформування про святих останніх днів.

Перепоною в діяльності Церкви ІХСОД в Україні є: певна її закритість і елітарність; незначна контактність з іншими конфесіями; невходження Церкви в поле громадського життя релігійних організацій України, в їх об'єднання, зокрема Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій чи Всеукраїнська Рада релігійних об'єднань, відстороненість від активного громадського життя України; порівняно незначне, а скоріше недостатнє інформування про благодійницьку діяльність Церкви в цей складний для нашої країни час переходу до нових суспільних відносин, незасудження московської загарбницької агресії тощо.

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів знайшла своє місце в релігійному житті багатьох країн світу. Певно, з часом і на українських теренах вона не виглядатиме як якийсь привнесений ззовні релігійний феномен. Пройдуть роки і її сприйматимуть у нас так, як ми сприймаємо нині

також закордонного походження протестантські течії – баптизм, адвентизм, п'ятидесятництво, а вони ж у ХІХ столітті для українців виглядали також чимось чужоземним і небажаним, сектами, хоч виникали не на ґрунті православ'я чи греко-католицизму.

Займаючись дослідженням релігійного феномену десятки років, ми тривалий час мали поверхові, навіть де-що упереджені знання про мормонізм. Вони склалися у нас переважно на основі прочитаних декількох газетних статей і тих інформацій, які утримують книги типу «Обманщики» та «Во что они верят». Та й одержати більші й інші знання про цю Церкву ми раніше (як і зараз масовий читач в Україні) не могли, бо ж якоїсь іншого змісту літератури про Церкву ІХСОД в бібліотеках виявити було просто неможливо. Нас як тоді, так і нині дивує те, що конфесія, яка мала б бути зацікавленою в своєму іміджі, відомою своїми позитивними сторонами широкому загалу, чомусь не прагне до цього. Окрім брошури А.Колодного, видруку 2001 року, текст якої майже повністю був використаний для цього видання, щось інше знайти навіть в наукових бібліотеках неможливо. Свої видання, в тому числі й періодичні, Церква не надсилає до наукових і обласних бібліотек. Це значно ускладнює і релігієзнавчу дослідницьку роботу, і роботу журналістів, і взагалі орієнтації пересічного громадянина у його розмірковуваннях про нові релігійні течії України, в тому числі й про Церкву Ісуса Христа Святих останніх днів. Тут їм до послуг видруки таких антикультистів, як А.Кураєв, О.Дворкін, Д.Степовик, В.Петрик та ін., які формують громадську думку й зміст масової інформованості про Церкву мормонів.

Ми завдячуємо долі, яка привела нас декілька разів (починаючи з 1995 року) на симпозіуми з проблем свободи буття релігії до столиці штату Юта Солт-Лейк-Сіті, в Університет імені Брігама Янга в Прово й відкрила перед нами широкі можливості для вивчення такого своєрідного християнського феномену, як мормонізм. В бібліотеці Відділен-

ня релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України ми тепер маємо такий масив літератури і часописів цієї Церкви, якого (переконані!) не має жодна книгозбірня України. Він відкритий для наукового опрацювання. Хоч водночас зауважимо на тому, що Церква мала б сама потурбуватися тим, щоб її видання були в провідних бібліотеках країни, в бібліотеках тих університетів, де є релігієзнавча спеціалізація.

Нам пощастило брати участь в декількох зустрічах із апостолами Церкви, покійним Президентом Гордоном Хінклі. У вересні 2002 року він відвідав Україну. Пригадуємо його тепле слово про нашу країну і вдячність за толерантність нашого народу. Два роки не дожив Г. Хінклі до свого століття, хоч в одному із своїх чутих нами виступів на річній Генеральній Конференції Церкви сподівався на це. Діяльність його на посту Президента значима: побудовано 75 храмів, Церква має свої громади в 176 країнах, територіях і народностях, а кількість її членів становило на початок 2010 року 13 824 854 осіб. Щорічно по всьому світу служать 53 тисячі місіонерів, а за президентства Г.Хінклі їх було майже 388 тисячі. За 12 років освячення одержало 3 мільйони 400 тисяч осіб.

Відділення релігієзнавства НАНУ має домовленість на творчу співпрацю із Міжнародним центром вивчення права і релігії, що працює при Брігам'янському університеті. Нами разом проведено не лише в Україні, а й деяких інших країнах постсоціалістичного простору більше двадцяти наукових конференцій з питань державного і правового забезпечення свободи віровизнань. Ті здобутки, які ми маємо у сфері толерантності релігійного простору України, є певною мірою наслідком вдало вибраних у нас і впроваджуваних в контекст релігійного життя країни форм міжконфесійних відносин. Душею цих конференцій є добре знаний в Україні професор з Прово Коул Дюрем. Значну допомогу нам у проведенні низки заходів з питань свободи совісті в різних областях країни надавало також

подружжя Біддулфів. Відділення приймало у себе на стажування студентів з Університету Брігама Янга. Вони були слухачами Міжнародної молодіжної літньої школи міжкон-фесійної толерантності, яку на її початках організовувало й проводило Відділення релігієзнавства разом із Українською асоціацією релігієзнавців.

Найбільш плідним була співпраця Відділення релігієзнавства НАНУ з Церквою ІХСОД в роки відповідальності в Україні за її зв'язки з громадськими інституціями Юрія Корольова. Було проведено масштабну міжнародну наукову конференцію з участю в її роботі 86 іноземців, дві – всеукраїнські і три регіональні. Церква фінансово прилучалася до видруку наукових праць, періодичних видань. Ми щомісячно одержували «Ліягону», а також інші видруки з історії і віровчення мормонізму.

Плідною була також наша співпраця із Університетом Брігама Янга, коли там Центр з вивчення права і релігії очолював професор Коул Дюрем разом з Елізабет Кларк. Саме завдяки Коулу Дюрему Церква ІХСОД стала знаною в світі, зростає толерантність у ставленні до неї в багатьох країнах. Професор був ініціатором проведення в різних країнах багатьох міжнародних конференцій з проблем свободи релігії, в яких і ми брали участь.

Перебуваючи неодноразово в Юті, столиці штату – місті Солт-Лейк-Сіті, ми завжди думали, що певно поспішив Дж. Сміт, коли заявив, що Новий Єрусалим – місто Сіон буде збудовано у штаті Міссурі. Якби він особисто довів своїх вірних до Солоного Озера, до красот Кордільєр (як вже зазначалося, це зробив Брігам Янг), то певно що Пророк обрав би для розбудови нової священної столиці ту місцину, де виростили два міста – Солт-Лейк-Сіті та Прово, той вісімдесятькілометровий мегаполіс, який між ними з'явився із багатьма мормонськими храмами-красеннями. Вони своїми виструнченими увись і підсвіченими з ангелом Моронієм шпилями особливо вражають виглядають вночі.

Окрім названих, інші ютські містечка є невеличкими, компактними. Будинки в них переважно 2-3-х поверхові, але кожний має свої архітектурні особливості і принади. На кожному кроці закликають тебе до себе різні магазинчики, харчоблоки, сувенірні лавки, міні-готелі тощо. Перебуваючи в Юті, завжди відчуваєш любов і постійну і до деталей увагу до тебе. Цим самим ютчани формують у тебе взаємні теплі почуття щодо них.

Штат Юта знаменита своїм високим рівнем моральності, своєю чистотою сімейних відносин. Сімейні цінності для ютчан є найважливішими, бо ж вони допомагають їм змістовно жити і по-своєму спасатися у цьому складному світі. Штат характеризує загалом здоровий спосіб життя його мешканців. Статистика засвідчує те, що рівень злочинності в Юті є найнижчим у США. Тут найменше безробітних, хронічно хворих, алкоголіків і наркоманів, найменша кількість абортів. І це при тому, що штат є наймолодшим за середнім віком у країні. Домінуюча тут Церква мормонів (70% його мешканців – мормони) визначає стиль і спосіб життя в регіоні.

Юта, будучи розташованою у підніжжя гірської гряди Восатч, вабить красотою своїх краєвидів як взимку, так і влітку. В Юті зима є зимою, а літо – літом. Тут немає постійних капризів погоди. Взимку завжди багато снігу, що, власне, й послужило аргументом для Міжнародного олімпійського комітету при виборі ним Юти як місця проведення XIX зимових ігор 2002 року.

Ютчани люблять свої гори і хочуть подовше потримати тебе в них. Від великих домішок міді гори тут червоні. Це різко контрастувало із нашими, як в пісні сказано, «синіми горами зеленими Карпатами». Юта має багато оригінальних гірських водоспадів, гірських озер, пам'яток природи, незвичайний, як для нас, рослинний світ. Чи то від уваги ютчан, а чи ж від наявного тут особливого мікроклі-

мату, але почуваєш себе в Юті повністю здоровим, здатним на велике діяння. А можливо це ще й тому, що, перебуваючи в горах, ти знаходишся ближче до мормонського Батька Небесного і скоріше й сповна одержуєш від нього його благодать.

У будь-якому разі, якщо ти хоч раз побував у Юті, то захочеш там бути не один раз. Може саме тому, а не з якихось там меркантильних міркувань, багато членів Церкви ІХСОД як з України, так і з інших країн виявляють бажання навіть переїхати до Юти на постійне проживання. Цей потік бажаючих виявився зрештою настільки великим, що Президент Церкви Гордон Хінклі навіть вимушений був 1 грудня 1999 року звернутися до її членів з проханням залишатися для постійного проживання на своїй Батьківщині і брати участь в розбудові місцевих церковних підрозділів та громад. За це, за словами Пророка, на кожного особисто зійдуть великі благословення (*Ліягона. – 2000.- Квітень. – С.16*).

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

ЦЕРКВА ІСУСА ХРИСТА СОД В УКРАЇНІ

6.1. ПЕРЕДІСТОРІЯ ПОЯВИ МОРМОНІЗМА НА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРЕНАХ

Поява мормонів в Україні може здатися неприродною, якщо не враховувати особливості історії християнства на наших землях. З'явившись тут задовго до офіційного хрещення Руси князем Володимиром у 988 році, тутешній народ вже чув про Ісуса Христа-Спасителя, Пророка, Вчителя. Знав не тільки в інтерпретації греків (в майбутньому представників східнохристиянської традиції), а й від германців, моравців, асирійців, які пізнали християнство раніше від слов'ян. Саме тому відомо про русичів-християн ще за князя Аскольда у IX ст. Прийняла також християнство і бабця князя Володимира княгиня Ольга. Дух християнства активно поширювали серед русичів греки, колонії яких були на території нинішнього Українського Півдня. Поширювалося воно різними посланцями із вже християнізованих країн.

Запровадження князем Володимиром християнства як державної релігії суттєво вплинуло на історію не тільки Русі, а й всіх східнослов'янських народів. Це сприяло широкому проникненню на наші терени досягнень візантійської культури, налагодженню і розвитку зовнішньополітичних зв'язків Київської держави з державами Європи.

Так зване «хрещення Русі» відбувалося з ініціативи світської влади і тривало декілька століть. Утвердження християнства як «істинної віри» наштовхнулося тут на опір прихильників «віри батьків» – язичництва, в протиставленні з

яким християнство етнізувалося, а етнічна релігія християнізувалася. Синтез дохристиянських і християнських вірувань призвів до своєрідного двовір'я, в якому поєднувалися ознаки цих релігій, які зрештою мирно уживаються й до нашого часу. Двовір'я формувало відносну терпимість до різних релігійних вірувань, які періодично з'являлися на історичних територіях сучасної України.

Історія християнства на українських теренах від часу перших князів-християн Аскольда і Діра, княгині Ольги та князя Володимира зазнала суттєвої еволюції і пережила декілька періодів. Духовні трансформації Русі майже ідентичні європейським процесам. Кожний наступний етап відповідав соціальним і духовним запитам того чи іншого часу не тільки руського, але й європейського суспільства.

Сформоване на межі двох епох – родоплем'яної і феодальної – двовір'я оформилося як державна релігія, уособлена в одній церкві. «Чия влада, того і віра» – цей постулат діяв в період феодальної централізації і феодальної роздробленості. Коли Русь втратила свою самостійність, а її території час від часу входили до складу інших держав (Польсько-Литовської, Австро-Угорської та Московської імперій) і підпорядковувалися чужій, не києво-руській владі, церкви покликані були стати осереддям національного життя на наших землях, всяк на початках дистанціюючись від чужоземної влади. За таких умов Церкви фактично перетворювалися на залежні інституції.

Християнська конфесія в тих часах і за тих умов існувала в двох формах – народного й офіційного християнства. Простота, щирість, євангелістськість народного християнства призвела до відмежування офіційної церкви від свого народу, до появи і поширення переважно серед простолюдів протестантської християнськості.

Численні спроби формування своєї держави активізували питання постанови національної церкви. Різноманітність форм життя українців, присутність поруч інших народів із своїми релігіями, постійні духовні пошуки знач-

них мас народів вчили українців плюралізму, толерантності, прийняттю різних традицій, яким дозволялося співжити із типово українськими релігіями.

Увібравши в себе різноманітну духовну спадщину багатьох народів, що населяли Україну в минулому і сьогодні, наше християнство вирізнялося відкритістю, народністю, толерантністю, демократизмом, соборноправністю. Запозичуючи із Візантії обрядові і культові форми, Київське християнство не сприймало її теократії, цезаропапізму, не надавало виняткової уваги специфічним формам візантійської набожності, буквализму, ритуалізму, що згодом знайшло сприятливі умови для розвитку саме на ґрунті Московського православ'я. Українське християнство як історичний спадкоємець Київського християнства ґрунтувалося: на засадах відповідальності кожної окремої людини перед Богом і дбання про державні справи (патріотизм); визнання рівноцінності й рівноправності всіх народів (відсутність расизму і шовінізму); розмежування функцій держави і церкви.

Кінець XIX – початок XX ст. ознаменувався глобальними суспільними змінами, у вирій яких потрапили мільйони людей з більшості країн світу. Саме в цей час народжувалося нове покоління, яке мало повернути хід історії, трансформувати традиційні суспільства, заклавши фундамент індустріальному та інформаційному суспільству, яке стрімко модернізується, динамічно просувається у своєму поступі. Таке суспільство вимагало людину нового типу: віруючу, але сучасну, освічену і прогресивну, творця і діяча історії. Релігії почали змінюватися, пропонуючи новітні світогляди, генералізуючи і включаючи досягнення інших традицій. Саме в цей час в Україні починається рух за оновлення православ'я (обновленці), католицизм набуває виразно соціально відповідальних ознак, греко-католики формують нову ідентичність, протестанти шукають своє місце в суспільному і конфесійному просторі. Україна стає притулком для багатьох релігій, які виштовхуються з інших тери-

торій, де не здатні були прийняти нетрадиційні як для них вірування та новий спосіб життєдіяльності. На українські терени перебралися старообрядці, молокани і духобори з Росії, різні неофіційні спільноти її православ'я, активно освоїли українські землі виштовхнуті з Європи іудеї, освоювали для місіонерства різні як ранньопротестантські, так і пізньопротестантські конфесії. З'являються і свої домо-рощені релігійні течії (мальованці, інокентіївці, мурашківці та ін.).

Хвиля економічної міграції українців, яка масово почалася наприкінці XIX століття, зрушила з місця сотні тисяч українців із Західної України. Переважна більшість їх оселилися в Канаді та США. Там українці знайомилися з різними релігіями і церквами, переважно протестантського толку. Навіть якщо і немає прямих доказів того, що переселенці там знали про нові церкви, ми можемо припустити, що такі зустрічі все ж відбувалися, оскільки українці завжди цікавилися духовним життям, були відкриті до різних релігійних традицій. Щодо українців, які проживали у складі Російської імперії, то вони могли нічого й не чути про Церкву мормонів. Хіба що ті, які у ті роки проживали в Санкт-Петербурзі, могли щось знати про візит Президента Церкви мормонів Лаймана в Росію влітку 1903 року.

Мормони на теренах Росії з'явилися раніше, ніж в Україні. Цей історичний факт добре вивчений російськими істориками і послідовниками Церкви ІХСОД в Росії. Початок існування цієї Церкви на російських землях було покладено 11 червня 1895 року, коли старійшина Джоел Хоглунд христив у річці Неві Йохана і Алму Ліндлофів (Лінделофов) – подружжя вихідців із Фінляндії, які проживали в російській столиці. Йохан Ліндлоф чув проповідь святих останніх днів ще у себе на батьківщині. Опинившись в столиці Російської імперії, він разом з дружиною багато років підтримував листування і спілкування із закордонними мормонами. Згодом у Ліндлофів виникло тверде бажання прийняти хрищення. Подружжя виховало в мормонській

вірі своїх дітей. Вони зуміли зберегти вірність Церкві навіть під час важких випробувань революційної епохи.

Від 1917 року, після так званої Жовтневої революції, в Російській імперії державною ідеологією став атеїзм – вчення, яке заперечувало існування Бога і переконувало в настанні взагалі безрелігійного суспільства в недалекому майбутньому. Нова влада будувала новий устрій, який викорінював будь-яку віру, крім віри в людину – будівника нової ери, ери комунізму. Антирелігійна політика держави, яка спиралася на ідеологію Комуністичної партії, привела до масових переслідувань віруючих людей, їхніх духовних лідерів. Мільйони були вбиті і закатовані, посаджені у в'язниці і вислані в концтабори за віру в Бога. Релігія вважалася явищем, яке має відмерти через свою незатребуваність, а віруючі сприймалися в ті роки як відстала верства суспільства, яка не має ніяких прав. Незважаючи на діючу в радянські часи Конституцію, де проголошувалася свобода совісті і віросповідань, на практиці ці права не гарантувалися державою, релігійні практики знаходилися фактично під заборотою. Церква діяла в межах дозволених Компартією і урядом умов. Активність діяльності релігійних організацій прискіпливо контролювалася і регламентувалася з боку КДБ та МВС.

Починаючи з горбачовської відлиги, так званої епохи гласності, тиск на церкву поступово зменшувався, але віра в Бога жорстко обмежувалася партійними органами, які уважно слідкували, щоб у комуністичної ідеології не було конкурентів. Святкування у 1988 році тисячолітнього ювілею прийняття християнства Київською Руссю на державному рівні, запрошення церкви до участі в цих урочистостях стало дещо несподіваним для радянських людей. Настали переміни, які були відчутні не тільки всередині СРСР, але й за його межами. Країна намагалася перебудуватися, але в питаннях релігії залишилися колишні комуністичні принципи, які не допускали навіть історичні релігії і церкви до суспільного життя. Влада всяк обмежу-

вала їх існування церковною огорожею. Особливо підозріло радянська держава ставилася до протестантських течій, вважаючи їх сектантами. На кінець 80-х років м.ст. в країні було зареєстровано 4,5 тис. громад дев'яти визнаних релігійних течій (православ'я, католицизм, іудаїзм, іслам, буддизм, лютеранство, баптизм, адвентизм, караїмство). Про появу й офіційну реєстрацію якихось нових для радянської імперії конфесій не могло бути й мови. Православна Церква через свій союз з офіційною владою душила будь-які нові конфесійні вияви.

Але потреба в спілкуванні з Богом була незрівнянно більшою, ніж це дозволялося державою. 1989 рік став роком релігійного буму в СРСР, коли відбувся небувалий сплеск релігійного життя. Стрімко зросла мережа релігійних організацій, збільшилася кількість віруючих, Церква із переслідуваної і упереслідженої владою інституції перетворювалася на активний елемент соціуму, почавши шукати порозуміння із новою державою, відповідне до свого статусу місце у суспільстві. Національне піднесення збіглося із складними трансформаційними процесами, пов'язаними з глобалізацією світової економіки, фінансів, природних і трудових ресурсів, міграції населення, культури, духовної сфери.

Все це надзвичайно актуалізувало проблему самоідентифікації України як держави і кожного окремого українця як її громадянина в різних координатах, а особливо духовних. Напрямок пошуків задавався і вкоріненістю та розвитком традиційної культури, її історичним типом світогляду, і способом господарювання та стилем життя, і характером міжособистісних та міжспільнотних відносин, її орієнтаціями на ті чи інші регіони, країни, які виступали взірцевими, ціннісними для тих, хто визначався.

Україна, як частина СРСР, стала полем зацікавленого вивчення советологів – істориків, політологів, психологів, міжнародників, які прагнули зрозуміти радянську дійсність, радянську суспільну та індивідуальну свідомість, характер духовності нового типу людей – homo soveticus. Від-

бувалися нечасті економічні та культурні обміни, під час яких з'являлася можливість комунікувати між собою людям різних країн, різних ідеологічних таборів. В межах культурного обміну в 1978 році СРСР відвідала делегація молоді з Університету Брігама Янга, яка дала концерти в Ленінграді, Москві та Києві. Враження від виступів молодих американців перевершили всі очікування: багато років записаний концерт крутили на центральному радянському ТБ. Але пробити дорогу для проповідування відновленого Євангелія в межах СРСР тоді не вийшло.

Перші місіонери Церкви ІХСОД прибули до Європи ще в 1837 році. В сусідній нам Угорщині вони з'явилися вперше у 1885 році.

Лише в 1989 році, який вважається роком початку місіонерської роботи мормонів в СРСР, Церкві вдалося реалізувати домовленість з радянськими офіційними особами щодо дозволу на візит в СРСР представників Фінської гел'сінської місії І.Мечам та Австрійської віденської східної місії Д.Носешвандеру. За рішенням Першого Президентства і Кворуму Дванадцяти Апостолів вони почали свою діяльність в СРСР: перший сфокусував свою увагу на півночі СРСР, а другий – на Москві та південному заході, включаючи Україну.

6.2. СТАНОВЛЕННЯ ЦЕРКВИ ІХСОД В УКРАЇНІ

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів з'явилася в Україні на хвилі появи і поширення тут нових як для неї чисельних релігійних течій, які сьогодні є елементом Українського релігійного ландшафту, фактором духовного життя, суб'єктом складних міжконфесійних відносин.

Перші мормонські місіонери навідали Україну лише в 1990 році – це роки горбачовської перебудови, коли СРСР став відносно відкритим до світової спільноти, а Україна водночас повільно рухалася до своєї незалежності. Анонсували Церкву мормонів в Україні Б.Пекер та Д.Оукс. Відвідавши Київ, вони на Володимирській гірці віддали свої

почесті князю Володимиру, який офіційно прийняв християнство як державну релігію. Біля його пам'ятника вони благословили буття Церкви Сина Божого на українських теренах.

В січні 1990 року до Києва приїхали старійшини Д.Ноєншвандер і Л.Карсон з метою вивчення можливостей діяльності Церкви за українських умов. Перші місіонери з'явилися в Україні 7 жовтня цього ж року. Ними були Брайон Бредбері із США та лікар з Австралії Іван Стратов, який володів російською мовою. Невдовзі в приміщенні Спільки письменників відбулося зібрання прихильників Церкви мормонів. Присутніх на ньому було лише двадцять осіб. 25 листопада у водах Дніпра відбулося хрещення у святих останніх днів першого громадянина України Валерія Ставіченка. Від того часу контакти активізувалися, а присутність мормонів в Україні посилилася.

Перша громада Церкви ІХСОД в Києві офіційно заявила про своє існування в Україні у червні 1991 року. В.Ставіченко став її першим президентом. Невдовзі були організовані Лівобережна і Святошинська, пізніше Московська громади Києва. Особливу роль у становленні церкви в Україні зіграв професор Говард Біддулф, який 28 червня 1991 року разом із своєю дружиною Колін прибув до Києва. На цей час тут уже служило 10 місіонерів і 39 новонавернутих були охрещені.

Початок Церкви в Україні збігся з політичною кризою в СРСР, що наступила внаслідок серпневого перевороту. Ці обставини неабияк загрожували самому перебуванню Церкви в країні та виконання нею своєї місії. Але 24 серпня 1991 р. криза була подолана проголошенням Верховною Радою державної незалежності України. Від того часу місіонерська робота Церкви триває безперервно.

У вересні 1991 року Київська міська рада зареєструвала церковну громаду як релігійну і видала відповідне свідоцтво. Відтоді **17 вересня** є днем народження Церкви в Україні. Це був особливий час для Церкви. Здійснювалися

благословення і молитви лідерів церкви, які пророкували постання ЦІХСОД, які бачили утворення колу і побудову храму на цих землях.

Завдяки невтомній праці президента місії Г.Біддулфа та його помічників-місіонерів, які відвідували всі райони України, на українських теренах постають все нові й нові громади-філії мормонів в Донецьку, Горлівці, Харкові, Дніпропетровську, Одесі, Сімферополі, Львові, Макіївці та інших містах.

23 листопада 1992 р. перша група українців з Києва з'їздили до Фрайберга (Німеччина) до мормонського храму, де вперше ними були здійсненні таїнства. В 1992-1993 рр. Церква активно розбудовувалася. З'являлися все нові і нові філії, кількість членів церкви та її прихильників стрімко зростала (особливо за рахунок молоді).

Ще в лютому 1992 року відбулося офіційне відокремлення Київської місії Церкви від Австрійської. Вона стала 295 місією світової ЦІХСОД. Першим Президентом Київської місії став Говард Біддулф. В липні 1993 року відбулося відокремлення Донецької місії Церкви від Київської. Її очолив старійшина Мерріл (1993-1996). В 1996-1999 очолював старійшина Манжос. Перед закриттям Донецької місії у 2014 році очолив президент Локхед. Першим очолив Дніпропетровську місію в 2004-2008 роках старійшина Абрахам.

В ситуації посиленого супротиву місцевої влади, церков і загалом негативної громадської думки західно-українського регіону країни щодо нових релігійних течій Львівська місія Церкви ІХСОД зрештою була зареєстрована в 2013 році. Її першим президентом став Річард Різлі.

30 липня 1996 року Державний комітет у справах релігій офіційно зареєстрував Управління Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів в Україні. Воно розмістилося в Києві на вулиці Терещенській, 19а. З 1996 по 2008 рік його очолював старійшина Олександр Манжос, а з 2008 по 2013 рік – Кирило Похилько. Нині керівником Управління

Церкви є Ігор Піддубний. В травні 2004 року було утворено Київській Український кол Церкви ІХСОД, президентом якого напочатку був В. Канченко. Нині ним є Олег Кравченко.

Керівництву Українського офісу ЦІХСОД декілька років не вдавалося одержати від Київської міської адміністрації ділянку землі для будівництва храму Церкви. Зрештою разом з нами за нашої пропозиції на конференцію в Солт-Лейк-Сіті в жовтні 1999 року поїхав керівник Адміністрації Києво-Святошинського району. Прохання Церкви для нього виявилось слухним і можливим. Під забудову храму було виділено необхідну територію відразу ж біля окружної дороги столиці.

То ж з 2001 року в Києві розпочалося будівництво першого на території постсоціалістичного простору Храму Церкви. Відкриття храму відбулося у серпні 2010 року. Спостерігаючи за тим, як на шпилі храму встановлювали статую Моронія, Володимир і Наталія Квасницькі, які на цю подію спеціально приїхали з Одеси, зауважили: «Під час підйому у нас було відчуття, що ми побачили, як сказано в Об'явленні, Ангола, який летів серед неба і мав благовістити вічну Євангелію мешканцям Землі, і кожному людові, і язику, і народові» (*Ліягона. – 2010. - Січень*).

Водночас в київському районі Позняки зведено Дім зборів Церкви. Взагалі в Україні нині є 45 домів зборів молитви Церкви ІХСОД. Наявне користування одним Домом декількома громадами. З часу появи в Україні мормонської спільноти місіонерську роботу на її теренах вело майже 3000 місіонерів Церкви мормонів.

Нині в Україні місіонерську роботу ведуть біля 280 місіонерів Церкви. Поруч з цими місіонерами в інших країнах добровільно служать щороку 25-30 громадян з України. Вони вже були в Німеччині і Росії, США і Англії, Новій Зеландії і Кореї, інших країнах. Десятки членів Церкви з України переселилися на постійне місце проживання в США – рідну землю мормонізму.

На початок 2020 року маємо офіційно зареєстровані в країні 34 приходи Церкви мормонів, які об'єднані в один кіл, 7 округів, 3 райони. Маємо діючими три місії – Дніпропетровську, Київську та Львівську. Донецька закрита в 2014 році через події на Сході України. Багато членів Церкви виїхали з неї в інші регіони країни, а ті, що залишилися, сповідують свою релігію в обмежених умовах. Скоріше цим зумовлено скорочення приходів з 48 до 34. Центри сімейної історії наявні в кожному Домі зборів. В Києві знаходиться єдиний на просторі колишнього СРСР храм Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів, Першим президентом Київського Українського храму був старійшина Френк Трайтл. Президенти храму змінюються кожні три роки.

В середньому щороку кількість членів Церкви ІХСОД збільшується в Україні на 15%. На початок 2020 року Церква нараховує в Україні своїми членами 11 242 особи. (*Факти і статистика*. <http://www.mormonnews.org.ua>). Якщо співставити дані по Україні із світовою та європейською статистикою, то українські мормони представлені невеликим серед них відсотками. Серед понад 16,5 млн. членів світової Церкви українські мормони складають 0,068% світової кількості. Так само й по інших показниках (кількість місій, місіонерів, Центрів підготовки місіонерів, храмів, приходів/філій, університетів та коледжів, зареєстрованих студентів семінарій, зареєстрованих студентів інститутів релігії, Центрів сімейної історії тощо). Але ще понад 25 років тому на українських теренах не було жодного мормона! Жодного приходу! Жодної місії! Українська Церква мормонів щороку поступово приростає, оскільки умови, в яких діє спільнота мормонів в Україні вирізняється, скажімо, від російських: тут немає істотних обмежень їхньої діяльності, як немає і переваг для якоїсь іншої релігії чи конфесії.

В релігійній палітрі України мормони займають незначну нішу, але їх вже важко не помітити. І не тільки завдяки храму, який збудований в Києві, чи місіонерам, які

парами ходять вулицями міст, пропонуючи вивчати «Книгу Мормона». Порівнюючи ЦІХСОД з іншими конфесіями, чия присутність більш видима, ми не схильні думати, що така ситуація є результатом якоїсь політики ізоляціонізму, до якого спеціальної вдається сама конфесія, її керівництво. 30 років – ще надто малий час для повномасштабної презентації себе в релігійному полі України. Можливо, Церква не в повній мірі рекламує себе, важко деінде знайти якусь інформацію про адресу центру чи місце зборів конфесії. Нині чомусь рідко зустрінеш і мормонських місіонерів, не побачиш представників Церкви і в громадських місцях. Не проповідують мормони публічно з екранів ТБ і по радіо. Їхня присутність і спілкування із українським суспільством фокусна, точкова, спрямована на наукові та освітні заклади, на культурні заходи. Хоча Україна, на відміну від Росії, має конституційно і законодавчо визначену й закріплену повну свободу совісті та віросповідань. Користуйся і дій у відповідності з нею. Останніми роками мормони виявляють якусь замкнутість, закритість, відстороненість від процесів суспільного і релігійного життя України. Їх ми не бачили на українських майданах, вони, на відміну від інших конфесій, не висловлюють своє бачення суспільних процесів сучасності. Керівництво Церкви ІХСОД не прийняло запрошення до участі в діяльності Всеукраїнської Ради релігійних об'єднань, до якої на правах члена входить і наша Українська Асоціація релігієзнавців. На будівлях, в яких розміщені офіси певних структур Церкви не завжди знайдеш табличку їх офіційної присутності. Саме це породжує думку про них як агентів якихось американських інституцій.

Чи є підстави, виходячи з цього, говорити про те, що мормони неуспішні в Україні? Ні, немає. Вони не стрімголов увірвалися у духовне життя українців, як, наприклад деякі харизмати. Але вони поступово віднаходять своїх віруючих, задовольняючи їхні духовні і соціальні потреби, наповнюючи життя членів своєї Церкви справжніми хрис-

тиянськими цінностями. Ось як описує свої перші зустрічі і враження від мормонських місіонерів Світлана Кирюшина із Харківського приходу Київського Українського колу: «Минуло більше 20 років з того часу, як на вулицях Києва з'явилися перші місіонери Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів. Ці молоді люди відрізнялися своїм зовнішнім виглядом від нашої молоді тих років: акуратні зачіски, білі сорочки, краватки, строгі костюми, а в руках – Святі Писання, «Книга Мормона». Вони випромінюють якусь особливу силу, спокій, впевненість, чого не вистачало багатьом нам, так само, як і мені. Місіонери, як магніти, притягували увагу багатьох перехожих. Зустріч з ними змінила моє життя, повне випробувань, відкрила очі на багато духовних і мирських речей, дозволила мені почати свій власний шлях до здобуття істини у всій її повноті... Місіонери подарували мені «Книгу Мормона», з якою я не розлучаюся он скільки років. Вона – велика скарбниця духовних знань і мудрості, точний путівник земного життя. Тепер я щаслива, оскільки я знаю, що зробила правильний вибір, коли прийняла рішення христитися в Церкві, яку, як я вірю, створив на землі сам Спаситель і Викупитель людства, в Церкві, яку відновив по волі Небесного Батька наш пророк Джозеф Сміт, в церкві, яка, перенісши так багато випробувань, височіє як скала над вируючим морем історичних подій» (Ліягона. – 2013. – Лютий).

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів є, як для нашої країни, новою конфесією. Відтак вона не має тут своєї давньої традиції. Її поява і розвиток багато в чому нагадує вихідні етапи становлення на українських землях інших нових релігійних течій, хоч і має ряд своїх особливостей.

Своєрідність мормонського прочитання християнства на початках сприймалося в Україні як його спотворення, а відтак їх організації в громадській думці поставали скоріше як якісь сектантські утворення. Офіційно нав'язаний громадянам країни антиамериканізм перекидався і на сприйняття мормонства як ворожої щодо українців течії.

Подєколи на них дивилися навіть як на організаційні структури ФБР. Оскільки місіонерство не є характерним для наявних в країні традиційних християнських течій, то дещо насторожувала сама поява мормонських місіонерів. Наявною була навіть думка про них як шпигунів. Насторожувало також і те, що, проголошуючи себе християнами, місіонери менше говорять про «Біблію», а більше про якусь «Книгу Мормона».

То ж на перших порах появи Церкви ІХСОД в Україні перед нею стояло завдання здолати всі ці негативні настрої, довести саме релігійність і християнськість своєї релігійної організації. Певно, це зумовило те, що місіонерська робота Церквою була зорієнтована напочатках на більш освічений прошарок населення, на молодь (переважно студентську) і жителів міст, на тих, хто дещо раціонально сприймає конфесійні вчення і не прив'язаний до культурно-історичної традиції. Цьому сприяло також активне входження Церкви у сферу практичної діяльності з утвердження в країні толерантності міжконфесійних відносин, права релігійних меншинних спільнот на свободу своєї конфесійної діяльності.

В офіційно зареєстрованій мережі релігійних організацій України на початок 2010 року мормони складали 0,01 відсотка, а на початок 2020 року – лише 0,009. На сьогодні вони мають всього 34 релігійних організацій (із загальних по Україні 36 796). Їх розміщення по Україні вирізняється відносною рівномірністю: по одній організації в 17 областях і Києві, по дві – в Київській, Одеській і Сумській областях. В свій час виділялися за кількістю організацій Донецька (6) та Харківська (4) області. Громади ЦІХСОД відсутні в Кіровоградській і Тернопільській областях. Порівняно незначною була всі роки кількість громад мормонів в західних областях (по одній), де наявним є сильний вплив традиційних церков.

6.3 ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ЦЕРКВИ ІХСОД ЯК НОВОЇ ДЛЯ УКРАЇНИ КОНФЕСІЇ

Що ж стало тими причинами, які сприяли становленню церкви в Україні, її вгрунтуванню і поширенню?

В загальній сукупності явищ, зумовлюючих появу Церкви на українських землях, слід виділити детермінанти-умови і детермінанти-причини. **Умови** – це явища, які слугують підґрунтям, базисною основою, можливістю постановлення чогось. Вони існують до цього чогось і, як його передумова, поєднавшись з причинами, сприяють його появі. Під **причинами** розуміємо ті безпосередні й неодмінні чинники, які, взаємодіючи з умовами, породжують певне явище як свій наслідок.

Умовами, які сприяли поширенню Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів в Україні, були:

а) духовний вакуум, який характеризував суспільну свідомість українського народу останнього десятиліття ХХ століття. Він утворився внаслідок, з одного боку, краху комуністичної ідеології, матеріалістичних філософських поглядів на довкілля, а з другого – відсепарованості значної кількості людей від автохтонних духовних традицій;

б) втрата традиційними церквами свого авторитету в очах народу. Це зумовлене, по-перше, тим що в роки соціалізму вони були елементами офіційного політичного істеблiшменту, а по-друге, тим, що в своєму функціонуванні ці церкви законсервувалися на таких віроповчальних і обрядових формах, які не сприймаються інтелектуальним віруючим, молоддю, поставали для них як якийсь анахронізм;

в) руйнація в урбанізованому суспільстві тісних міжособистісних відносин, насамперед сімейних, розрив наявних в минулому тісних зв'язків поколінь, а також втрата громадською думкою ролі важелю контролю за характером релігійності особи;

г) духовна денаціоналізація за умов соціалістичного буття інтернаціоналізованого під «совєтський народ» знач-

ного масиву населення України. Саме вона призвела до втрати відчуття національної традиції, рідної батьківської віри, потреби в збереженні зв'язків між поколіннями через духовну традицію.

Сприятливі умови для поширення нових релігійних течій в Україні створило прийняття в 1991 році Верховною Радою закону «Про свободу совісті і релігійні організації», який зафіксував право особи «сповідувати будь-яку релігію», відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні погляди. Україна відкрилась зовнішньому щодо неї релігійному світові, стала частиною світового релігійного процесу. Її не обходять такі загальні тенденції світового релігійного розвитку, як поліконфесіоналізація, заміна принципу відокремлення церкви від держави на принцип відокремлення держави і церкви. Відтак це було сприятливим ґрунтом для урізноманітнення конфесійної карти України, утвердження в суспільстві віросповідної толерантності, сприйняття як нормального явища появи нових релігійних інституцій. Церква мормонів своєю появою потрапила в контекст цих загальних конфесійних змін в релігійному житті України, що дало їй можливість відносно вільно «прижитися» в українському релігійному просторі, уникнути явного протистояння з іншими, насамперед традиційними, як для України, конфесіями.

Детермінанти-причини поширення Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів мають переважно індивідуальну зорієнтованість, виявляються на духовному рівні і не завжди піддаються вербалізації. Зростання ролі окремої особи у всіх сферах суспільного життя незалежної України зумовлює те, що її релігійність все більше індивідуалізується, приватизується, сильнішою стає її потреба в особистому Богові, своєму шляху до Бога. Причинами пошуку нової Церкви деякими громадянами України постала психологізація, внутрішня секуляризованість, певна раціоналізованість їх особистої релігійності. В Церкві вони шукали засіб врівноваження своєї психіки, впевненості в своєму

особистому чи сімейному житті. Прочитання «Біблії» спонукає багатьох віруючих до пошуків таких конфесій, які б допомогли їм вирішити деякі проблеми герменевтичного її витлумачення.

Але названі вище детермінанти поширення в Україні Церкви ІХСОД є певною мірою спільні для всіх нових для неї релігійних течій. Вони зумовлюють необхідність пошуку особистістю саме нового для неї віросповідання. Випадковістю є те, яку із релігій ця духовно шукаюча особистість обере.

Надто складно Церкві ІХСОД було інституційно охопити всі області України, всі сфери релігійної і білярелігійної діяльності. Неосвоєними їхнім місіонерством залишилися аграрні регіони. Якщо інші конфесії в 2019 році мали розвинуту систему своїх місій (369), братств (74), духовних навчальних закладів (207), то Церква ІХСОД всього цього покищо не збудувала. Вона не мала жодного повністю свого українського періодичного видання, в той час як інші церкви видавали аж 540 газет і журналів. Нещодавно з'явився україномовний журнал «Ліягона», який є перекладом не в Україні формованого часопису. Правда, кожне число часопису має восьмисторінкову вставку, що вміщує статті про громади мормонів в Україні, діяльність місіонерів в умовах української дійсності, інтерв'ю-спогади українських вірян тощо. Із 32 996 недільних шкіл, наявних в 2019 році в Україні, лише 23 належали Церкві мормонів. Аналіз тогорічного складу священства Церкви засвідчує її залежність в кадрах від зарубіжжя. Так, якщо серед офіційно зафіксованих священнослужителів всіх конфесій України мали лише дець 3% іноземців (1002 з 32 996), то в Церкві ІХСОД їх майже 34% (142 із 419). Із всіх священників-іноземців України до Церкви ІХСОД належало понад 13% (142 з 1002). Церква готується відкрити в Україні навчальну установу з підготовки місіонерів-проповідників. За час існування в Україні Церква видала українською мовою «Книгу Мормона», «Учення і Завіти», «Дорогоцінну

Перлину», «Основи Євангелії», низку методичних посібників з діяльності різних чинів і об'єднань членів Церкви ІХСОД, буклети про життя Церкви, календарі та інше. Видавалася спеціальна література для дітей. Значна кількість видань Церкви ІХСОД наявні в Бібліотеці релігієзнавця Української Асоціації релігієзнавців, зокрема чотирьохтомна мормонська енциклопедія англійською мовою, підшивки часопису «Ліягона» за 15 років.

6.4. ПОШИРЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКВИ В СЬОГОДЕННІЙ УКРАЇНІ

В мормонстві в ролі привабливого чинника для тих, хто шукає себе в релігіях, постає:

- певна неортодоксальність (навіть помітна реалістичність) у витлумаченні біблійного вчення;
- постійна увага до кожного члена Церкви, інтелігентність у взаємних відносинах між вірянами;
- здоровий спосіб життя, зокрема турбота про стан здоров'я;
- сімейність у виявах і в дотриманні норм релігійності;
- пошана до предків, прагнення віднайти сліди їх і засвідчити свою любов до них шляхом виконання спеціальних обрядових дійств;
- сприйняття і схвалення активної життєдіяльності людини (так, мормони люблять спорт, зокрема зимовий);
- відкритість до здобутків людської культури, мистецтва, прагнення опанувати ними;
- толерантність щодо інших конфесій і прагнення бути причетними до утвердження свободи віросповідань.

Основне, що сприяє розширенню мережі громад Церкви мормонів в Україні, є активна діяльність її місіонерів, кількість яких щороку сягає до 250 осіб. Позитивним є те, що вони прагнуть вести свою місіонерську роботу українською мовою, використовуючи також українською

мовою видрукувані священні книги Церкви ІХСОД, налаштовані на позитив щодо виявів української духовності. Це засвідчує повагу Церкви до місцевих традицій, національної культури, процесу українського державотворення.

Розвиток мормонізму на українських теренах має відосередній характер, бо ж поширюється він від великих міст до менших й громадно зосереджується переважно в обласних центрах. Більшість громад діє в областях, де знаходяться центри місій. Особливістю процесу поширення Церкви в нашій країні є насамперед молодіжний, міський та інтелігентський склад членів її громад. Внутрішній мотив приходу в Церкву для декого є вповні прагматичним (вивчити англійську мову, побувати в Америці або ж навіть виїхати туди на постійне проживання чи навчання, знайти спонсора для влаштування своїх дітей на навчання за кордоном та ін.). Хоча для більшості неофітів пошуки духовності і смислів в житті досі залишаються домінуючими у виборі віросповідання і церкви.

В своєму поширенні по країні Церква подекуди зустрічає активну протидію місцевої влади, традиційних церков. Державні органи, явно порушуючи українське законодавство про свободу віровизнань, інколи зволікають в реєстрації мормонських громад, у виділенні їм ділянок землі для побудови будинків зборів, не запрошують до тих громадських акцій, які проходять за участю інших конфесій.

Традиційні церкви протидіють поширенню мормонів шляхом закликів до державних органів заборонити поширення нових релігій, видруком книг, брошур, різноманіття статей в загальній і конфесійній пресі, зорієнтованих проти всіх цих, як вони пишуть, «обманщиків». Така протидія Церкві Ісуса Христа Святих останніх днів є сталою, хоча і хвилеподібною, що пояснити інколи не вдається. Тривалий час на відкриту негативну православну позицію безпосередньо впливала антисектантська діяльність РПЦ, апологетичний центр на чолі з О.Дворкіним. Православна Церква Московської юрисдикції активно передру-

ковує російськомовні видання. В серії «Церква и “церкви”» з підзаголовком «Вне тела Христова» ще в середині 90-х рр. декілька разів виходила книга О.Казакова «Плач о мормонах». При підтримці традиційних церков в Києві навіть з'явилося видавництво «Руфь», яке видає переклади антикультової літератури. Серед його видань – книга М.Кована «У відповідь на заяви мормонів». Поширюються також книга-довідник Дж. Вikerберга і Дж.Уелдона «Факты о Церкви мормонов» та брошурка А. Хоббса «От Бога ли пришла книга Мормона?». Явно замовними були антимормонські публікації журналіста Вл.Павлова в гезеті «Дело».

В названих виданнях традиційні церкви з конфесійних позицій критикують мормонізм за те, що в його вченні і обрядовій практиці є те, чого в них немає. Але цей принцип поширюється не тільки на мормонів, але й всіх інших християн, які не належать до даної деномінації. Православних не задовольняє те, що католики наголошують, що Дух Святий виходить не тільки від Бога-Батька, а й від Бога-Сина, і що в їх вченні, окрім раю й пекла, є ще й чистилище. Багатьох християнським спільнотам не подобається у вченні адвентизму думка про одночасну смерть тіла й душі і відсутність пекла. А ось здавалося б переконливий аргумент п'ятидесятників про необхідність, окрім водного хрещення, ще й духовного, як про це сказав сам Іван Хреститель (*Мт. 3:11*), також сприймається в штики. Предмет віри – не для порівняння і обговорення, а для сповідання. Якщо ви щось не сприймаєте, то ви те і не сповідуете.

Церква ІХСОД традиційно не реагує на такі видання, а між тим об'єктивне вивчення її історії, віровчення, організації, способу життя, яке зреалізовано в наукових публікаціях релігієзнавців, засвідчує явну необізнаність і фальсифікацію джерел, фактів, мотивів вірування і діяльності мормонів. Одна з перших статей про Церкву в газеті «Слава Севастополя» «+мормонизация всей страны» сформувала негативну громадську думку щодо Церкви. Її естафету підтримали інші засоби масової інформації. Видрукувані на газет-

них сторінках статті тенденційно витлумачують окремі епізоди з життя Церкви, прагнуть всіляко обґрунтувати нехристиянськість мормонізму.

Мовчання Церкви з приводу подібних публікацій формує думку, що їй нічого сказати у своє оправдання, що наведені в публікаціях судження є незаперечними. При цьому часто пишуть (хоч і це є абсолютною нісенітницею) про наявне й понині серед мормонів багатожонство, про пануючий в спільнотах мормонів жорсткий контроль за свідомістю вірян, про конфлікт поколінь у Церкві, відсутність у мормонів християнської віри тощо.

Саме за такої ситуації був створений Центр релігійної інформації і свободи (ЦеРІС) при Українській Асоціації релігієзнавців, який почав поширювати іншу, правдиву інформацію про цю (та й інші) конфесію. Не замовчуючи проблеми церкви, ЦеРІСу вдалося створити атмосферу вдумливого ставлення до мормонів, яке базувалося б на об'єктивності, історизмі, позаконфесійності. Працюючи з журналістами і в рамках різноманітних семінарів, і конференцій, і персонально, співробітники центру добилися, що практично тепер відсутні публікації антимормонівського змісту, про Церкву почали писати не тільки нейтрально, але й позитивно. В Інтернеті ще можна знайти й негативну інформацію, але в українському сегменті Інтернету вона не домінує.

Окрім згаданих вище, є ще ряд чинників, які стоять на перешкоді більш динамічному утвердженню Церкви ІХСОД в Україні. Насамперед це вже згадана нами певна закритість, окремішність, відсепарованість її місіонерського керівництва від спільнот вірян. Все це дає ґрунт для побутування у пересічного українця думки про діяльність Церкви як американську ідеологічну диверсію, а про саму Церкву як філіал ЦРУ в країнах світу. При цьому широко використовується написана і видрукувана в Росії різна антимормонська продукція. Традиційні Церкви України, будучи нездатними обґрунтувати правомірність саме свого

конфесійного світобачення і гуманність саме своєї релігійної діяльності, користають поширеними слухами про заборону в Росії організації мормонів як замаскованої спільноти-агента іноземних служб, наполягаючи на наслідуванні й московського досвіду ставлення (переслідування) до мормонів.

Не сприяє розвитку Церкви також закритість її храмів, домів молитви. Віруючого, вихованого на обрядових пишнотах традиційних Церков, явно не приваблюють спрощені богослужіння й проведення їх ЦІХСОД в непристосованих для цього орендованих приміщеннях, причащення водою і шматочком звичайного батона.

Початкові роки діяльності Церкви ІХСОД в Україні характеризувалися творчим пошуком нових форм та ефективних шляхів входження в український соціум, активною співпрацею з ним. Проте в останній період відзначається якась пасивність мормонів у різних сферах суспільного і духовного життя України, яка формує відчуття чужості Церкви в конфесійному полі України. Певним виявом цього є й кількісне скорочення громад, хоч з постанням колу, вибудовою храму все мало б бути навпаки.

ПІСЛЯСЛОВО

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів знайшла своє місце в релігійному житті багатьох країн світу. Пройдуть роки і в Україні її сприйматимуть як нині сприймають закордонного походження протестантські течії – баптизм, адвентизм, п'ятидесятництво, які у ХІХ столітті виглядали для українців чужорідним, привнесеним ззовні релігійним феноменом. Багато що залежить від самої Церкви, від людей, які є її сім'єю, від того, як вони позиціонуватимуть себе в суспільстві і свідчитимуть про свою Церкву.

Ми, автори, в цій книзі своє свідчення про Церкву Ісуса Христа Святих останніх днів зробили з любов'ю і доброзичливістю, без упереджень. За щось нас можна критикувати, щось не сприймати. Але чомусь самі богословимормони живуть в якомусь очікуванні того, що це зробить хтось інший. То ж ми й зробили. В дечому допомагали нам (з вдячністю їм за це) своїми порадами професор Говард Біддулф, Юрій Корольов і Катерина Сердюк.

Маючи справу з десятками конфесій, нам складно постійно на основі різних видруків тримати увагу лише на мормонізмі, тим більше, що він є однією з динамічних конфесій. Але хай ця праця засвідчить те, що ми постійно відслідковуємо різні нові нюанси в житті конфесії, творче сприйняття нею християнського віровчення.

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЦЕРКВУ ІСУСА ХРИСТА СОД

Церква про себе

1. Учение Президентов Церкви. Бригам Янг. – 1997.
2. В ім'я моральної сили молоді. – 2002.
3. Відновлена істина. Коротка історія ЦІХСОД. – 2001.
4. Восстановленная истина. Краткая история Церкви Иисуса Христа Святых последних дней. – 1996.
5. Вчення і Завіти. – 1999.
6. Драгоценная жемчужина. Учения и заветы. – 1995. – 440 с.
7. Женщины Церкви Святых последних дней. – Кн. А и Б. – 1995.
8. История Церкви в устроении полноты времен. Из-во: ЦІХСПД. – 2003. – 781 с.
9. Йти його шляхами. – 1996.
10. Книга Мормона . Ще одне свідчення про Ісуса Христа. – 1997.
11. Книга Мормона. – Солт-Лейк Сити, Юта, – 2011. – 203 с.
12. Наш спадок. Короткий виклад історії ЦІХСОД. – 2001.
13. Наше наследие. Краткая история Церкви Иисуса Христа Святых последних дней. – Солт-Лейк Сити, Юта, – 1996. – 152 с.
14. Наше наследие. Краткая история Церкви Святых последних дней.
15. Обов'язки і благословення священства. – Кн. А і Б. -1998.
16. Обязанности и благословения священства. – 1979, 1980, 1986.
17. Оповідання з книги Учення і Завіти. – 1995.
18. Оповідання Нового Завіту. – 1980.
19. Оповідання Старого Завіту. – 1980.
20. Основи Євангелії. – Солт-Лейк Сіті, 2009.
21. Основні принципи Євангелії. – 1998.
22. Основы Евангелия. – Солт-Лейк Сити, 1981.
23. Особистий розвиток молодих жінок.- 2002.
24. Пекер Бойд. Святий храм. – 1997.
25. Пекер Бойд. Святой храм. – 1999.
26. Пособие для руководителей священства. – 1992.
27. Президенты Церкви Иисуса Христа Святых последних дней. – 1988.

28. Руководство для миссионеров. Из-во: ЦИХСПД. – 1996. – 254 с.
29. Руководство для семьи. – Солт-Лейк Сити, 1992.
30. Свідчення пророка Дж.Сміта. – 1997.
31. Учення Порезидентів Церкви. Джозеф Ф.Смит. – 1999.
32. Учення Президентів Церкви. Брігам Янг. – 1997.
33. Учення Президентів Церкви. Гарольд Б.Ли. – 2001.
34. Учення Президентів Церкви. Джон Тейлор. – 2002.
35. Ходить путями Его. – 1992.
36. Хрестоматія з Книги Мормона. – 1985.
37. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів. – 1996.
38. Часопис «Ліягона» за різні роки.
39. Biddulph Howard. The Morning Breaks. Stories of conversion and faith in the Former Soviet Union. – Salt Lake City, 1996.
40. Biddulph Howard. Restoring the Ancient Christian Church: four American Conception. – Provo, 2007.
41. Davies D. The Mormon Culture of Salvation. – 2000.
42. Encyclopedia of Mormonism. – Vol. 1-4. – New York – Toronto, 1992.
43. Historical Atlas of Mormonism. – New York – 1994.
44. Mehr Kahlile/ Missionaries enter Eastern Europe. – Provo, 2002.
45. Mormon Historical Studies. – 2000.

Інші про Церкву

1. Антоненко С.Г. Мормоны в России: путь длиной в столетие. – М., 2007.
2. Ахмансон Джон. Secret History: An Eyewitness Account of the Rise of Mormonism/Пер. Глисона Л. Арчера (Чикаго: Муди, 1984). – 325 с.
3. Баркер Айлин. Новые религиозные движения. – СПб, 1997.
4. Біддулф Говард. Відновлення стародавньої християнської церкви: чотири американські конфесії. – К., 2017.
5. Гордеев О. Мормони набирають вагу в США. Результати дослідження
[//http://theology.in.ua/ua/index/all_news/world_news/46579/](http://theology.in.ua/ua/index/all_news/world_news/46579/)

6. Даллин Х. Оукс и Ланс Б. Викмен. Миссионерская работа Церкви Иисуса Христа Святых последних дней. Б.м., 2001. – 341 с.
7. Дворкин А.Л. Пророки и боги мормонов. – М.:1999. – 56с.
8. Девина И.В. Мормоны: философия, религия, культура. Научно-аналитический обзор. – М.: ИНИОН, 1994. – С.40.
9. Джарвис Д.К. Образование, академические исследования и Церковь Иисуса Христа Святых последних дней. – Москва, – 2002. – С. 55-60.
10. Колодний А. М. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів в умовах української демократії // Релігійна свобода. Щорічник №8. – К., 2004. – С. 132-137.
11. Колодний А.М. Мормони – християни? // Колодний А.М. Релігійне сьогодення України: стан, проблеми, оцінки. – К., 2008.
12. Колодний А.М. Церква Ісуса Христа святих останніх днів (мормони). – К.: Світ знань, 2001.
13. Колодний А.М. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів в Україні: історія постання і розвитку // Експорт релігії і трансляція віри: американські релігійні впливи в Європі. Наук. збірник. – 2004. – С. 50-56.
14. Колодний А.М. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів: церква мормонів у світі й в Україні. Монографія. – К., 2013
15. Колодний А.М. Чи є мормони християнами? // Релігійна панорама. – 2007. – №12. – С.59-62.
16. Колодний Анатолій, Корольов Юрій. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів // Релігійна панорама. – 2000.- №4. – С.
17. Колодний А.М., Корольов Ю.В. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів// Нові релігії України. – К., 2010. – С.475-491.
18. Колодний А.Н. Церковь Иисуса Христа Святых последних дней: церковь мормонов в мире и в Украине. Монография. – Полтава, 2014.
19. Колодний А.М. Джозеф Сміт як творець неохристиянської релігії // Анатолій Колодний. Релігійне життя України в особах його діячів. – К., 2017. – С. 259-277.
20. Колодний А., Филипович Л. Релігійна свобода і Церква

- Ісуса Христа Святих останніх днів: історія і логіка взаємин // Релігійна свобода на перехресті епох, країн і культур. Науковий щорічник. – К.: УАР, 2016. – №19. За заг. ред. проф. А.Колодний. Ч.1. – С.157-164.
21. Минц Л. Пионеры штата Юта // Вокруг света. №11. – 1997. – С. 11-12.
 22. Ситников М. Мормони. Серия «Доступно о религии». – М.: Центр религиозоведческих исследований «Религио-Полис», 2014.
 23. Филипович Л.О. Американізація релігійного життя України як прояв трансформаційних процесів глобалізованого світу // Релігійна свобода: функціонування релігії в умовах свободи її буття. – К., 2004. – С.116-127.
 24. Филипович Л.О. Социальное служение религиозных организаций в Украине // Религиозные организации в общественном пространстве Белоруси и Украины: формирование механизмов партнерства. – Вильнюс: ЕГУ, 2014. – 238 с. – С.117-124.
 25. Филипович Людмила. Нові релігійні течії і організації України. – К., 1956.
 26. Церква Ісуса Христа Святих Останніх днів. Серія «Релігії сучасності». Матеріали наукового семінару. 28 березня 2015р. – К., 2016.
 27. Элбакян Е. Церковь Иисуса Христа Святых последних дней: прошлое и настоящее // Религиоведение. – 2003. – №4. – С. 23-40.
 28. Элбакян Е. С. Церковь Иисуса Христа Святых последних дней: история и современность. // Журнал «Вестник Московского университета». Серия 7. Философия. № 3. 2004. С. 44-69.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК КОНФЕСІЙНИХ ПОНЯТЬ

Апостол – чин священства Мелхиседекового. Чоловік, який покликаний і призначений бути особливим свідком Христовим. Кворум Дванадцятьох Апостолів Церкви відповідає за діяльність священства, всіх церковних структур.

Благословенна вода – вода для причастя, яка одержала благословенне священство.

Благословення немовляти – наречення ім'ям і благословення дитяти.

Благословенний хліб – хліб, який одержав благословення священства для причастя.

Богослужбне причастя – щотижнева недільна служба, яку Бог заповідав відвідувати членам Церкви. Її головна мета – причастя, коли благословляється хліб і вода – символи Тіла і Крові Спасителя – й розносяться членам Церкви.

Верховне головування – кворум, до якого входять глава Церкви і два його радники.

Вік відповідальності – вік, з якого людина стає відповідальною за свої вчинки. У ЦІХСОД це 8 років.

Вічний шлюб – шлюб, запечатаний у храмі. Він продовжується вічно після смерті подружжя, якщо вони вели гідне життя. Цей шлюб укладається в храмах Церкви.

Влада – право виконувати в Церкві призначення в певних ролях.

Вмивання і миропомазання – таїнство, яке здійснюється в храмі перед одержанням ендаументу.

Вчення і Заповіти – одна із Священних книг Церкви.

Глава сім'ї – батько у своєму статусі керівника сім'ї.

Генеалогія або **родословна** – встановлена тотожність в наступності предків.

Група – невеличке поєднання членів Церкви, там, де їх не менше двох сімей.

Дарунок Духа Святого – право, яке одержують вірні через рукопокладення, що дає можливість спілкуватися з Духом Святим.

Дарунок зцілення – лікування страждених чи хворих силою священства.

День суботній (неділя) – день відпочинку від щоденної праці і діяльності, день богослужіння.

Десятина – десята частина доходу члена Церкви, яка передається Господу.

Диякон – перший чин в Аароновому священстві. Надається гідним юнакам з 12 років. Він повноважує на виконання певних обов'язків у Церкві. Містить записи Мойсея, Авраама і Дж.Сміта.

Домашній сімейний вечір – щотижневе, по понеділках зібрання сім'ї з метою домашнього богослужіння, єднання і вивчення Євангелія.

Дорогоцінна Перлина – книга Священного Писання Церкви.

Духовна в'язниця – частина духовного світу, в якій очікують свого воскресіння грішники життя.

Духовний світ – місце очікування воскресіння душами померлої людини.

Душа – поєднання – тимчасове чи смертне – духа й тіла, особистість.

Диявол (люцифер, сатана) – один із духовних синів Бога, який виступив проти Батька і нищить свободу волі людини.

Ендаумент – таїнство храму, під час якого дається особливе благословення вірним членам Церкви.

Єпископ – головуюча, керівна особа у священстві Аароновому, головуючий першосвященник парафій.

Закон освячення – Закон Божий, який приписує віддавати час, здібності, сили, майно і кошти свої на ведення справ Божих і на створення Царства Божого на Землі.

Закон цнотливості – Закон Божий, який приписує моральну чистоту думки і поведінки.

Запечаткування – таїнство храму, під час якого чоловік і жінка поєднуються в сім'ї навічно. Можливе таке ж поєднання батьків і дітей.

Здійснення храмових таїнств – таїнства, які здійснюються живими для себе і для мертвих. Це – хрещення, ендаумент, вінчання і запечаткування.

Капелла – зала в молитовному будинку, де проводяться богослужіння.

Кворум – організована частина однакового у званні священства. Кворум керується Президентом і двома радниками.

Книга спогадів – книга, в якій вміщено генеалогічні записи сім'ї чи особи.

Кіл (кол) – церковне об'єднання на певній церковній території, що складається із парафій і має повну організацію.

Конфірмація – таїнство, яке здійснюється над особою після її хрещення через рукопокладення членів Церкви.

Ліягона – щомісячний журнал ЦІХСОД, який видається більш ніж 100 мовами і розповідає про вчення Церкви, життя її вірних.

Миропомазання – покладання декількох крапель масла на голову при благословенні священством.

Місіонер – член ЦІХСОД, який покликаний проповідувати вчення Євангелія.

Місія – а) час, протягом якого особа веде місіонерство; б) територіальний підрозділ Церкви, що поєднує декілька округів або парафій.

Нагрудний щиток – дощечка, яка носить для захисту грудей.

Натхненний варіант – виправлений в 1833 р. з веління Господа і здійснений духом одуховення пророком Дж.Смітом англ. переклад Святого Писання.

Недільна школа – офіційна допоміжна організація Церкви, яка утворюється для навчання Євангелії щонеділі кожного члена Церкви.

Новий Єрусалим – місто, яке буде збудоване в центрі США перед початком тисячоліття, в якому іще керуватиме своїм урядом протягом тисячоліття.

Патріарх – а) батько, чоловік – глава сім'ї; б) великі глави людського сімейства; в) члени священства Мелхіседокового.

Перепустка до храму – документ, підписаний лідером священства, який дається гідним членам Церкви дл можливості відвідати храм Господній.

Першосвященник – член священства Мелхіседокового, який головує і стимулює генеалогічні дослідження.

Пожертва від посту – внесок грошей чи їжі, збережених щомісячним одноденним обов'язковим постом (з дворазовим пропуском вживання їжі).

Пістна неділя – щомісячний недільний день (скоріше – перший) для посту, під час якого відбувається публічне засвідчення істин Євангелія.

Пророк – особа, покликана Господом для особливого свідчення про Ісуса Христа. Це поняття використовують до глави ЦІХСОД.

Пророчество – натхненні слова Пророка.

Район – територіальний підрозділ Церкви, що складається з декількох колів і місій.

Рукопокладення – спосіб дії членів священства, які кладуть руки на голову особи, щоб її благословити, миропомазати, конфірмувати, посвятити в духовний сан, провести зцілення.

Святі останніх днів – члени Церкви ІХСОД.

Святий – людина, яка належить до істинної Церкви Христа.

Священик – посада в священстві Аароновому з 16 років. Дає повноваження хрестити, висвячувати в Ааролнове священство, благословляти причастя й виконувати інші обов'язки в церкві.

Священство – сила і влада від Бога, яку одержують чоловіки на Землі для здійснення спасіння.

Священство Ааронове – нижче священство, яке має чини диякона, священика і єпископа.

Священство Мелхіседєкове – вища влада священства, яка займається духовними справами і правосуддям, включає чини старійшини, первосвященика, патріарха, семидесятника і апостола.

Семидесятний – чин вірного в священстві Мелхіседєковому, який зайнятий переважно проблемами місіонерської діяльності.

Слово мудрості – заповідь про не вживання таких шкідливих речовин як алкоголь, тютюн, чай, кава та ін.

Служба милосердя – добровільна добродійна діяльність жінок.

Старійшина – а) перший чин в священстві Мелхіседєковому; б) титул члена вищої влади Церкви.

Суботній день – визначений Господом щотижневий день відпочинку, вшанування бога і служіння іншим людям. Він припадає переважно на неділю.

Тисячоліття – тисяча років миру, протягом яких Ісус Христос під час другого свого пришествя буде особисто царювати на Землі.

Телестіальне царство – найменший рівень із царств слави, до яких люди призначаються після воскресіння. Це царство призначене для брехунів, злодіїв, вбивць та інших людей негідної поведінки.

Терестеріальне царство – царство слави, яке займає проміжне місце між телестіальним і целестіальним й призначене для добрих людей.

Філія – невеличка група вірних церкви, що живуть на певній території району чи колу, але не мають достатньої кількості для організації парафії (приходу).

Храм – свята будівля, що відноситься до дому Господнього, в якому виконуються священні обряди, таїнства.

Хрищення для мертвих – хрищення живого через занурення його у воду за когось із померлих родичів. Здійснюється в храмі.

Хрищення зануренням у воду – таїнство, яке здійснюється через опускання у воду. Символізує вступ у члени ЦІХСОД, очищення від гріха і народження до нового життя.

Целестіальне царство – вищий рівень царств слави, в якому живе Бог з тими, хто в земному житті уподоблювався йому, був праведником і вірним слугою Церкви. Піднесені до цього Царства стають Богами.

**А. М. КОЛОДНИЙ
Л. О. ФИЛИПОВИЧ**

**ЦЕРКВА ІСУСА ХРИСТА СВЯТИХ ОСТАННІХ ДНІВ
В ЇЇ ІСТОРІЇ І СЬОГОДЕННІ
Монографія**

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Рецензенти – доктори філософських наук .
В.Титаренко і Л.Виговський

Макетування – Вікторія Бородіна
Обкладинка – Павло Павленко

Формат 60x84x16. Друк офсетний.
Гарнітура Book Antiqua. Ум.друк. арк.. 14,24
Наклад 100 прим. Замовлення № 0510/20

Видавець: ТОВ НВП «Інтерсервіс».
Київ, вул.. Бориспільська, 9
Свідоцтво: серія ВОЗ № 3534 від 24.07.2009

Виготовлювач: СПД Андрієвська Л.В.
Київ, вул.Бориспільська 9
Свідоцтво : серія ВОЗ № 919546 від 19.09.2004

01001 Київ, вул.Трьохсвятительська 4
Українська Асоціація релігієзнавців
Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ